

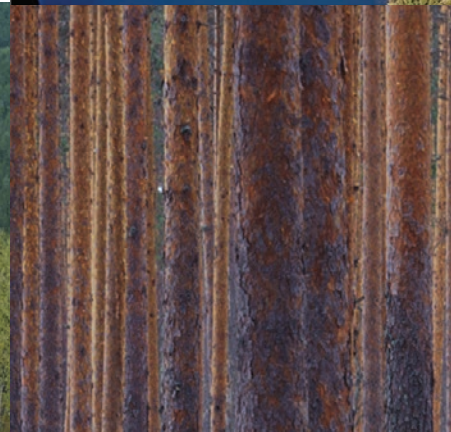

Davvi-Sámi luondduriggodatplána

Áigodat 2012-2021

METSÄHALLITUS

Meahciráđđehusa publikašuvnnat vuovdedoalus 71 • 2014

Davvi-Sámi luondduriggodatplána

Áigodat 2012-2021

Doaimmaheadjit

Jyrki Tolonen

Kirsi-Marja Korhonen

Hannu Tilja

Matti Keränen

Matti Siipola

Annakaisa Heikkonen

Irja Mikkonen

Elina Stolt

Pertti Heikkuri

Saara Tynys

Tapio Tynys

Jarmo Katajamaa

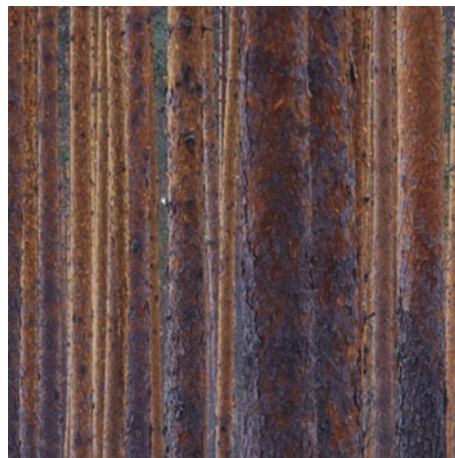
Pasi Perttunen

Juha Salmi

Jyrki Määttä

Tarja Tuovinen

Vanda 2014

© Meahciráđđehus 2014

Jorgalus: Seija Somby

Olggosoaidnu: Arja Rautakoski

Máhccun: Taimi Penttinen

Kárttat: Jyrki Määttä

Čuovgagovat: Pirjo Seurujärvi, Pentti Pieski, Nina Raasakka, Kirsi Ukkonen

Prentenbáiki: Edita Prima Oy

Dingoma:

Tel. 0205 64 4328

Šleadǵap. natureinfo@metsa.fi

ISSN 1239-1670

ISBN (PDF) 978-952-295-140-3

ISO 14001

GOVVIDANSIIDU

ALMMUSTUHTTI	Meahciráddehus	ALMMUSTUHTTINÁIGI	1.10.2014
DOAIMBANADDI	Meahciráddehus	DOHKKEHANBEAIVI	18.12.2012
LUHTOLAŠVUOHTA	Almmolaš	DIÁRANUMMIR	
DAHKKI(T)	Jyrki Tolonen, Kirsi-Marja Korhonen, Hannu Tilja, Matti Keränen, Matti Siipola, Annakaisa Heikkonen, Irja Mikkonen, Elina Stolt, Pertti Heikkuri, Saara Tynys, Tapio Tynys, Jarmo Katajamaa, Pasi Pertunen, Juha Salmi, Jyrki Määttä, Tarja Tuovinen		
PRENTOSA NAMMA	Davvi-Sámi luondduriggodatplána áigodat 2012–2021		
<p>Meahciráddehusa stivrenjoavku mearridii álggahit luondduriggodatplánema giddat 2011. Plána dahkkojuvvui guovlluguovdasaš prošeaktan, man ollašuttima vuodun lea j. 2004 odasmahttojuvvon Meahciráddehusa luondduriggodatplána málle. Prošeaktajoavkui válljejedje ovdasteaddjiid Davvi-Sámis Meahciráddehusa sierra boadussurggiin. Prošeavtta stivrii stivrenjoavku, mas ledje sierra boadussurggiid guovlluhoavdat.</p> <p>Meahciráddehus lea stáhta fitnodatlágáduš, mii doaimá eana- ja meahcedoalloministeriija hálddahussuorggis. Lassin birasgáhttema áššiin Meahciráddehus lea birasministeriija stivrema vuollásaš. Láhka Meahciráddehusas mearrida Meahciráddehusa doaimban, dan hálddašeami vuollásaš, luondduressusaid ja eará opmodaga gierdavaš ja boaduslaš dikšuma, geavaheami ja plánema. Maiddái biologalaš diversitehta suodjaleami galgá váldit vuhtii ovttas eará mihtomeriiguin. Meahciráddehusa doaimmat leat juhkkojuvvon almmolaš hálddahusdoaimmaide ja fitnodatdoimmi. Almmolaš hálddahusdoaimmat leat meroštallojuvvon lágas ja dat dikšojuvvot fitnodatdoaimmas sierra. Luonddebálvalusat fuolaha almmolaš hálddahusdoaimmain ja dat ruhtaduvvojit meahcástan- ja guolástanlohpeboaduid vuhtii válddekeahhtá stáhta bušeahntas.</p> <p>Plánenguovlu čuovvu Meahciráddehusa vuoddedoalu Davvi-Sámi guovllu rájáid. Guovlu sisttisdoallá Anáris, Ohcejoga ja Eanodaga gielddaid, sihke Soadegili guovllus Gáidanjávrri guovllu eatnamiid ja čáziid, maid Meahciráddehus hálddaša. Meahciráddehus hálddaša Davvi-Sámis buohkanassii 2,8 miljon hektára viidodagas stáhta- ja čáhceguovlluid dahjege sullii 91 % oppa guovllu viidodagas.</p> <p>Čanusbargojoavkku várás vuodduduvvui okta viiddis ovttasbargojoavku, mas ledje 22 beali ovdastuvvon. Ovttasbargojoavku čeahkkaniid vihtii. Ovttasbargojoavkku doaimban pláneprošeassas lei árvvoštallat Meahciráddehusa doaimma ja buvttadit diedu mearrádasaid doarjjan ja dahkat evttohka doaimma linnjageassimiin Meahciráddehusa stivrenjoavkku mearrádasuáras. Prošeavtta ulbmiliid ja bohtosiid leat giedahallan Meahciráddehusa Lappi ráddádallangottis ja guovlluguovdasaš ovttasbargojoavkkuin Anáris, Ohcejoga ja Eanodagas. Cealkámušjorrosa manjá ledje Sámediggelága 9§:s oaivvilduvvon ráddádallamat. Buohkaide rabas dilálašvuodat ordnejuvvojedje Ohcejoga, Avvilis ja Heahtás njukčamánu 2012. Lassin sáhtii guoddit máhcahaga interneahtas ja njuolga prošeaktoaivámužzi.</p> <p>Plánabarggu álggus árvvoštalle ovdit plánabaji 2006–2010 mihtomeriid ollašuvvama ja doaimbarrisa nuppástusaid. Čuovvovaččat gárvvistuvvui govvdás luondduressusaid ja daid geavaheami dálá dilis. Plána várás dahke báikedihtovuogadagas luondduressusadieduid, mat čuvvot áiggi.</p> <p>Mihtomearreanalysas čielggadedje čanusjoavkkuid ja álbmotlahtuid vuordámušaid ja mihtomeriid odda plánabadjái. Mihtomeriid meroštallami oassálaste ovttasbargojoavku, prošeaktajoavku, stivrenjoavku ja Meahciráddehusa bargoveahka.</p> <p>Mihtomearreanalysas boahhtevaš ovdideapmi lea árvvoštallojuvvon molssaevttuid vehkiin. Davvi-Sámi luondduressusaid geavaheami várás dahke Meahciráddehusa vihtta sierra árvalusa doaimmamállen. Doaimmamálliiguin leat eará vuigiiguin ieš gudege geahččuovuigi guovddáš mihtomeriid. Ovttasbargojoavku giedahalai molssaevttuid ja dagai daidda muhtun nuppástusaid.</p> <p>Doaimma linnjageassimat boahhtevaš 10-jagiáigodahkii leat dahkon ovttasbargojoavkku ja Meahciráddehusa ovttas dohkkehan doaimmamolssaevttu “Áigáiheivvolažžan dahkkojuvvon dálámálla” vuodul. Vuoddedoalu dáfus doaimma linnjageassimat dahkkojuvvojedje dárkomiid vuodul, maid ovttasbargojoavku ovdanbuvttii. Dát spiehkcasit “Áigáiheivvolažžan dahkkojuvvon dálámálla” –doaimmamolssaevttus ee. čuollanmihtomeari ja turisima geasuhusguovlluid doahpagiid bokte. Doaimma linnjageassimiid vuodul dahkkojuvvui doaimmaprogramma boahhtevaš 10-jagiáigodahkii. Das leat govvidan eará geavahanhámiid oktiiveiveheami vuoddojurdagiid ja meroštallan eanageavaheami plánema, luonddugáhttema, fuoddoáššiid, luondu áhpásmuhttima, lávvabarggu, giddodatgávppi, vuoddedoalu sihke eanaávnnasdoaimmaid deaddočuoggáid ja guovddáš mihtomeriid. Lassin meroštalle vuoddedoalu doaimma viidodaga boahhtevaš logijagiáigodahkii.</p> <p>Doaimmaprogramma vuodul válmmaštalle eanageavahanmearrádasaid ovdanbuktima Meahciráddehusa stivrenjoavkui. Eanageavahanmearrádasat gusket dábaš- ja sajádatlávaid huksemii oaivvilduvvon guovlluid, mat leat válmmaštallama vuolde, ja Meahcidutkanlágádušas sirdášuvvan guovlluid. Lassin vuoddedoalu hálddašan guovlluin nannejedje bálgossoahpamušain dahkkojuvvon mearrádasaid deháleamos guohtuneatnamiid ráddjemis meareáigái vuoddedoalu olggobeallái ja muhtun guovlluid sirdimis bissovažžat vuoddedoalldoaimma olggobeallái.</p> <p>Luondduriggodatplána ollašuvvama ja luondduressusaid bistevaš geavaheapmi čuvvovuvvo 34 mihttára vehkiin. Mihttárdiedut čoggojuvvojit eanaš oassái jahkásaččat, muhto čuovvun dáhpáhuvá vida jagi áigodagain.</p>			
ČOAVDASÁNIT	Luondduriggodatplána, vuode- ja boazodoallu, čanusjoavkkut, oassálastin, doaimbaprinšihpat, čuovvun		
EARÁ DIEDUT			
RÁIDDU NAMMA JA NUMMIR	Meahciráddehusa publikašuvnnat vuoddedoalu 71		
ISSN 1239–1670	ISBN (PDF) 978-952-295-140-3		
SIIDLOHKU	233	GIELLA	Sámegealla
GOASTTIDEADDJI	Meahciráddehus	PRENTENBÁIKI	Edita Prima Oyj
JUOHKKI	Meahciráddehus	HADDI	25 €

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	1.10.2014
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	18.12.2012
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	
TEKIJÄ(T)	Jyrki Tolonen, Kirsi-Marja Korhonen, Hannu Tilja, Matti Keränen, Matti Siipola, Annakaisa Heikkonen, Irja Mikkonen, Elina Stolt, Pertti Heikkuri, Saara Tynys, Tapio Tynys, Jarmo Katajamaa, Pasi Perttunen, Juha Salmi, Jyrki Määttä, Tarja Tuovinen		
JULKAISUN NIMI	Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma kausi 2012–2021		

Metsähallituksen johtoryhmä päätti Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman käynnistämisestä keväällä 2011. Suunnitelma laadittiin alueellisenä projektina, jonka toteutus perustuu v. 2004 uudistetun Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelun malliin. Projektiryhmään nimettiin edustajat Ylä-Lapista Metsähallituksen eri tulosalueista. Projektia ohjasi eri tulosalueiden aluejohtajista koostuva ohjausryhmä.

Metsähallitus on valtion liikelaitos, joka toimii maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla. Lisäksi luonnonsuojelua koskeissa asioissa Metsähallitus on ympäristöministeriön ohjauksessa. Laki Metsähallituksesta määrittelee Metsähallituksen tehtäviksi sen hallinnassa olevien luonnonvarojen ja muun omaisuuden kestävä ja tulokellisen hoidon, käytön ja suojelun. Myös biologisen monimuotoisuuden suojelu tulee ottaa huomioon yhdessä muiden tavoitteiden kanssa. Metsähallituksen toiminnot on jaettu julkisiin hallintotehtäviin sekä liiketoimintaan. Julkiset hallintotehtävät on määritetty laissa ja ne hoidetaan erillään liiketoiminnasta. Julkisia hallintotehtäviä hoitaa luontopalvelut ja ne rahoitetaan metsästys- ja kalastuslupatuloja lukuun ottamatta valtion budjetista.

Suunnittelualue noudattaa Metsähallituksen metsätalouden Ylä-Lapin alueen rajoja. Alue käsittää Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien sekä Sodankylän kunnasta Kuutuan alueen Metsähallituksen hallinnassa olevat maat ja vedet. Metsähallituksen hallinnassa Ylä-Lapissa on kaikkiaan noin 2,8 miljoonaa hehtaaria valtion maa- ja vesialueita eli noin 91 % koko alueen pinta-alasta.

Sidosryhmytöitä varten perustettiin yksi laajapohjainen yhteistyöryhmä, jossa oli edustettuna 22 tahoa. Yhteistyöryhmä kokoontui kaikkiaan viisi kertaa. Yhteistyöryhmän tehtävänä suunnitteluprosessissa oli arvioida Metsähallituksen toimintaa ja tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi sekä tehdä esitys toiminnan linjauksiksi Metsähallituksen johtoryhmän päätöstä varten. Projektin tavoitteita ja tuloksia käsiteltiin Metsähallituksen Lapin neuvottelukunnassa sekä saamelaisalueen kuntakohtaisissa yhteistyöryhmissä Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä. Lausuntokierroksen jälkeen käytiin Saamelaiskäräjälain 9§:n mukaiset neuvottelut. Kaikille avoimet yleisötilaisuudet järjestettiin Utsjoella, Ivalossa ja Hetassa maaliskuussa 2012. Lisäksi palautetta sai antaa internetin kautta sekä suoraan projektipäällikölle.

Suunnittelualueen aluksi arvioitiin menneen suunnittelukauden 2006–2010 tavoitteiden toteutumista ja toimintaympäristön muutoksia. Seuraavaksi laadittiin luonnonvarojen ja niiden käytön nykytilan kuvaus. Suunnittelua varten työstettiin paikkatietokannasta ajantasaiset luonnonvaratiedot.

Tavoiteanalyysissä selvitettiin sidosryhmien ja kansalaisten odotuksia ja tavoitteita uudelle suunnittelukaudelle. Tavoitteiden määrittelyyn osallistuvat yhteistyöryhmä, projektiryhmä ja ohjausryhmä sekä Metsähallituksen henkilökunta.

Tavoiteanalyysissä tulevaa kehitystä arvioitiin vaihtoehtojen avulla. Ylä-Lapin luonnonvarojen käytölle laadittiin Metsähallituksessa viisi erilaista luonnosta vaihtoehtoisiksi toimintamalleiksi painottaen eri tavalla kunkin näkökulman keskeisiä tavoitteita. Yhteistyöryhmä käsittelee vaihtoehtoja ja teki niihin joitakin muutoksia.

Toiminnan linjaukset tulevalle 10-vuotiskaudelle muodostettiin yhteistyöryhmän ja Metsähallituksen yhdessä hyväksymän toimintavaihtoehdon ”Nykytoteutus ajantasaisesti” perusteella. Metsätalouden osalta toiminnan linjaukset muodostettiin yhteistyöryhmän esittämien tarkennusten perusteella, jotka poikkeavat ”Nykytoteutus ajantasaisesti” -toimintavaihtoehdosta mm. hakkuutavoitteen ja matkailun vetovoima-alueiden käsittelyn suhteen. Toiminnan linjausten perusteella laadittiin toimintaohjelma tulevaksi 10-vuotiskaudeksi, jossa kuvattiin eri käyttömuotojen yhteensovittamisen periaatteet ja määriteltiin maankäytön suunnittelun, luonnonsuojelun, eräasioiden, luonnon virkistyskäytön, kaavoituksen, kiinteistökaupan, metsätalouden sekä maa-ainestointien painotukset ja keskeiset tavoitteet. Lisäksi määritettiin metsätalouden mitoitus tulevalle kymmenvuotiskaudelle.

Toimintaohjelman perusteella valmisteltiin maankäyttöpäätökset esitettäväksi Metsähallituksen johtoryhmälle. Maankäyttöpäätökset koskevat valmisteilla olevien yleis- ja asemakaavojen rakentamiseen osoitettujen alueita ja Metsäntutkimuslaitokselta siirtyneitä alueita. Lisäksi metsätalouden hallinnoimien alueiden osalta vahvistettiin paliskuntasopimuksissa tehdyt päätökset tärkeimpien porolaidunalueiden rajaamiseksi määräajaksi toiminnan ulkopuolelle sekä joidenkin alueiden siirtämisestä pysyvästi metsätaloustoiminnan ulkopuolelle.

Luonnonvarasuunnitelman toteutumista ja luonnonvarojen kestävä käyttöä seurataan 34 mittarin avulla. Mittaritiedot kerätään pääosin vuosittain, mutta seuranta tapahtuu viiden vuoden jaksoissa.

AVAINSANAT	Luonnonvarasuunnitelma, metsä- ja porotalous, sidosryhmät, osallistaminen, toimintaperiaatteet, seuranta		
MUUT TIEDOT			
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen metsätalouden julkaisu 71		
ISSN 1239-1670	ISBN (PDF) 978-952-295-140-3		
SIVUMÄÄRÄ	233	KIELI	Suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOAIKKA	Edita Prima Oyj
JAKAJA	Metsähallitus	HINTA	25 €

SISÄLLYS

1 Láidehus	8
1.1 Luondduriggodatplána ulbmilat ja dárkkuhus	8
1.2 Plánenguovlu.....	9
1.3 Prošeavtta organiseren	10
1.4 Luondduriggodatplána ráhkadeapmi	11
1.5 Meahciráđdehusa doaibmanprinsihpat.....	12
2 Vássán áigodat 2006–2010	14
2.1 Doaibmanbirrasa ovdáneapmi	14
2.2 Meahciráđdehusas dáhpáhuvvan nuppástusat.....	19
2.3 Eana- ja čáhceguovllut.....	21
2.4 Eanageavahus ja lávvaráhkadeapmi	21
2.5 Luonddu lustageavahus.....	23
2.6 Luonddusuodjaleapmi.....	24
2.7 Meahceáššit.....	25
2.8 Vuovdedoallu	28
2.9 Luondduturisma gávpedoaibma.....	29
2.10 Eanaávdnasat.....	30
3 Luondduriggodagat ja eanageavahus 2011	31
3.1 Plánenmateriálat ja daid luottehahttivuohta	31
3.2 Eatnamat, vuovddit ja čázit.....	32
3.3 Eanageavahus.....	32
3.4 Šaddanbáikkít.....	35
3.5 Muoradat.....	38
3.6 Čáhceguovllut	39
3.7 Lávvaráhkadeapmi	39
3.7.1 Eanangoddelávat	39
3.7.2 Oppalašlávva	40
3.7.3 Sajádatlávát	40
3.8 Luonddusuodjaleapmi.....	40
3.8.1 Ekologalaš fierpmádat	40
3.8.2 Suodjalanguovlluid dikšun.....	42
3.8.3 Kulturárbi	42
3.9 Vuovdedoallu	44
3.9.1 Vuovderiggodagat.....	44
3.9.2 Ahkeráhkadus.....	44
3.9.3 Vuvddiid šaddan.....	46
3.10 Lustageavahus ja luondduturisma.....	47
3.10.1 Meahciráđdehusa rolla	47
3.10.2 Jearru ja fállan	48
3.10.3 Luondduturisma iešláhki ja mearri.....	49
3.10.4 Áššehasbálvalanbáikkít.....	49

3.11 Meahcceáššit	51
3.11.1 Meahcce- ja guollebivdu	51
3.11.2 Meahccejohtalus	51
3.11.3 Meahccegoziheapmi	52
3.12 Boazodoallu	52
3.13 Eanaávdnasat	54
4 Ulbmilanalyssa	55
4.1 Oamasteaddjipolitiikkaš linnjádahkamat	55
4.2 Čanasjoavkkuid ulbmilat	56
4.2.1 Sámi ráđđádallangoddi ja iešguđege gildii guoskevaš ovttasbargojoavkkut	57
4.2.2 Sámediggelága čuovvu ráđđádallan	57
4.3 Olbmuid oainnut	57
4.3.1 Álbmotdilálašvuođat	57
4.3.2 Álbmotjearahallan	58
4.4 Eará máhcahat	59
4.5 Ulbmiliid ja molssaeavttuid govvideapmi	60
5 Molssaeaktoguorahallan	61
5.1 Molssaeaktoguorahallama ulbmilat	61
5.2 Plánenmolssaeavttut	61
5.3 Molssaeavttuid bohtosat	62
5.4 Molssaeavttuid árvoštallan	70
5.5 Válljejuvvon molssaeavttu govvideapmi	71
6 Doaibmama váldolinnját ja doaibmanprográmma 2012–2021	73
6.1 Eanageavahus	74
6.1.1 Eanageavaheami plánen ja stivren	75
6.1.2 Báikkálaš olbmuid vuoigatvuođat	76
6.1.3 Čoaggin	77
6.1.4 Ruovttudárbovuorat	77
6.1.5 Dolastallan	78
6.2 Luonddusuodjaleapmi	78
6.2.1 Suodjalanguovlofierpmádat	79
6.2.2 Luondotiippat, šlájat ja kulturárbečuozáhagat	79
6.2.3 Ekonomiijavuvddiid luonddudikšun	80
6.3 Meahcceáššit	80
6.3.1 Guollebivdu ja guollečáziid dikšun	81
6.3.2 Meahccebivdu ja meahcivaljidikšun	81
6.3.3 Meahccejohtalus	82
6.3.4 Goziheapmi	82
6.4 Luonddu lustageavahus	83
6.4.1 Ovddideami deaddočuokkesguovllut	83
6.4.2 Ráhkadusat, johtolagat ja bálvalusat	84

6.5 Vuovdedoallu	86
6.5.1 Dábálaš prinsihpat.....	87
6.5.2 Luondduárvvuid ja duovdaga vuhtii váldin	88
6.5.3 Vuovdedikšun ja muorračuohppamat.....	91
6.5.4 Boazodoalu vuhtiiváldin vuovdedoalus	92
6.5.5 Dutkanvuovddit ja genaresearvavuovddit	92
6.6 Láven ja giddodatgávpi.....	94
6.6.1 Oppalaš- ja sajádatlávuvaguovllut.....	95
6.6.2 Lávuvaguovlluid olggobeale guovllut.....	95
6.7 Eanaávnasdoaimmat	96
6.8 Ovttasbargu ja vuorrováikkuhus	96
7 Váikkuhusaid árvvoštallan	101
7.1 OSG-árvvoštallan.....	101
7.2 Plána váikkuhusat	102
7.3 Eará guovloplánat	108
8 Čuovvun.....	110
Fáddái Laktaseaddji Prentosat Ja Neahttasiiddut.....	113

Čuvvosat

1. Prošeaktaorganisašuvdna ja ovttasbargojoavku	116
2. Ovttasbargojoavkku bargovuohki	119
3. Vássán áigodaga 2006–2010 árvvoštallan	124
4. Čuovvulahttima mihttáriid ollašuhttindieđut áigodagas 2006–2010	145
5. Sámediggelága 9 § mielde ráđđádallan.....	154
6. Álbmotjearahallama bohtosat.....	160
7. Rehkenastinvuogi govven	177
8. Cealkámušat	179
9. Ovttasbargojoavkku ovdanbuktimat	226
10. Doahpagat	227

Kárttat

Anára vánddardanguovllu vuovdedoallu
Eanageavahus 2012
Lustageavahus ja luondduturisma 2012

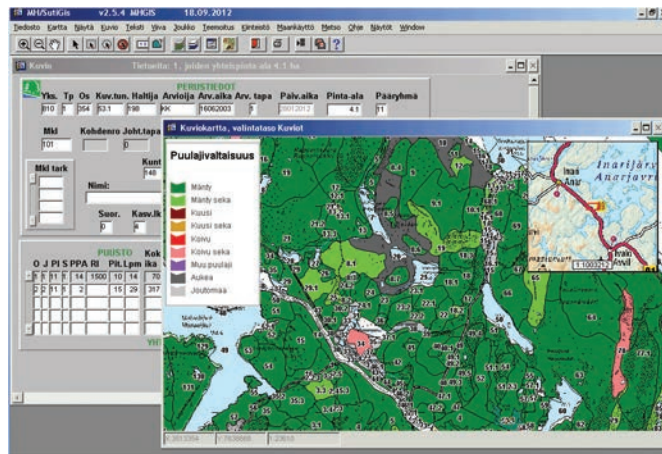
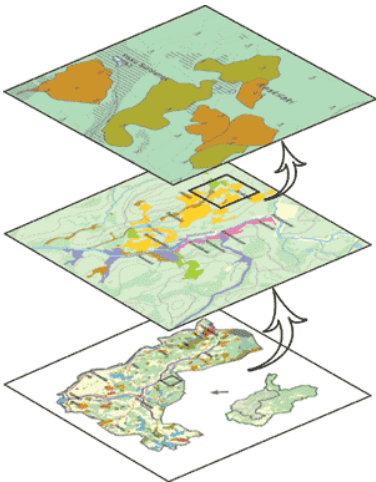
1.

Láidehus

1.1 Luondduriggodatplána ulbmilat ja dárkkuhus

Luondduriggodatplána lea Meahciráđđehusa guovddáš reaidu luondduriggodagaid geavaheami árvvoštallamis ja stivremis. Plánas guorahallojuvvojit stáhta eatnamiid ja čáziid geavaheapmi ja doaibmama deattuhusat ekonomalaš, ekologalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš bistevašvuoda vuodul. Barggu boadusin dárkkistu- vvojit sierra geavahanvugiid gaskasaš deaddočuoggát ja guovddáš doaibmamiid árvvoštallan nu, ahte dat dávistit dálá ulbmiliid ja luondduriggodagaid dili. Meahciráđđehusa iežas doaimmat leat vuovdedoallu, luonddusuodjaleapmi, lustageavaheapmi, luondduturisma, meahcceáššit, giddodatovddideapmi, eanaávnasgávpi sihke siepman- ja šattuálgobuvttadeapmi.

Govva 1. Meahciráđđehusa lea anus mánggadását plánenuogádat, mas báikkálaš eanageavahanmearrá- dusain ovdánit gitta doaibmanbijuid detáljalaš plánemii. Ovdánan ja áigedásis leahkki diehtovuogádagat leat guovddáš oassi plánemis.

Plána vehkiin Meahciráđđehus doallá doaibmanbirrasa áiggi dásis stáhta vuvddiid dilis ja geavaheamis. Luondduriggodatplána odasmahttojuvvo logi jagi gaskkaid. Plána ollašuhttimis čoggojuvvo čuovvundiehtu juohke jagi ja plána dárkkistuvvo bassi beallemuttus ovttas čanasjoavkkuiguin.

Meahciráđđehusa dikšuma vuolde leat buot stáhta luonddusuodjalanguovllut ja vuovdeeatnamat. Opmodagas, mii lea ekonomiijaanus, leat oamasteaddji ásahan buvttadanulbmilat. Meahciráđđehusas lea Sámis dehálaš guovloekonomalaš mearkkašupmi barggu, birgejumi ja oppalaš ekonomalaš aktiivvalašvuoda geažil. Meahciráđđehuslágas mearriduvvon servodatlaš geatnegahttima guorahallan ja árvvoštallan lea dehálaš oassi plánas, mii ollašuhtta Meahciráđđehusa strategiija ja boadusguovlluid doaibmaplánaid guovllu dásis. Luondduriggodatplána linnjádahkamiin ja ollašuhttimiin geahččalit buktit nu stuorra oppalaš ávkki go vejolaš stáhtaeatnamiid ja čáziid oasil.

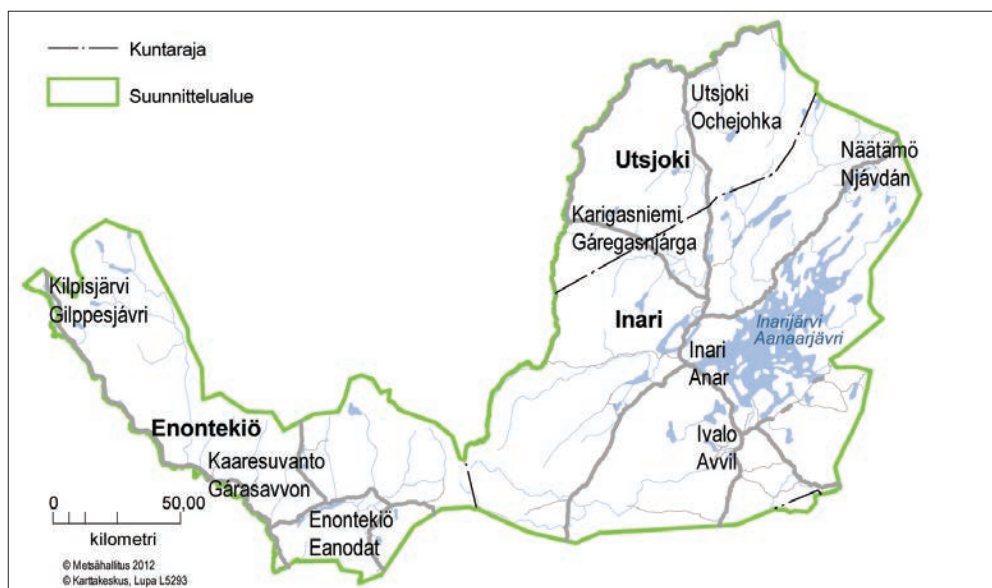
Go oba plánenguovlu lea sámiid ruovttuguovllus ja earenoamáš boazodoalloguovllus, badjánit plánema linnjádahkamis ee. sáme kultuvrrain, boazodoaluin ja luondduealáhusain bargama eavttuid dorvvasteapmi. Meahciráđđehusa hálddašeami vuolde leahkki luondduriggodagaid dikšun, geavaheapmi ja suodjaleapmi galget heivehuvvot oktii Sámedikkis ásahuvvon lágas (974/1995) dárkkuhuvvon sámiid ruovttuguovllus nu, ahte sámiid kultuvrrain bargama gáibádusat dorvvastuvvojit, sihke boazodoallolágas (848/1990) dárkkuhuvvon boazodoalloguovllus nu, ahte boazodoalloglágas ásahuvvon geatnegahttimat devdojuvvojit. (Láhka Meahciráđđehusas 4 §).

Láhka Meahciráđđehusas geatnegahtta váldit vuhtii maiddáa biologalaš mánggahámatvuoda suodjaleami ja vuogálaš lasiheami ovttas eará ulbmiliiguin, mat leat ásahuvvon meahci ja eará luondduriggodagaid dikšumii, geavaheapmái ja suodjaleapmái. Meahciráđđehus galgá dasa lassin váldit vuhtii luonddu lustageavaheami ja barggolašvuoda ovddideaddji gáibádusaid.

Dán luondduriggodatplána ulbmil lea stivret Meahciráđđehusa ja dan sierra boadusguovlluid doaibmama Davvi-Sámi stáhta eatnamiin 2012–2021.

1.2 Plánenguovlu

Plánenguovlu čuovvu Meahciráđđehusa vuovdedoalu Davvi-Sámi guovllu rájaid. Guvlui gullet Anára, Ohcejoga ja Eanodaga gielddaid sihke Soađegili gielddas Kaidâimjávri guovllu eatnamat ja čázit, mat gullet Meahciráđđehusa hálddašeami vuollai. Meahciráđđehusa hálddus leat Davvi-Sámis buohkanassii 2,8 miljovna hektára stáhta eana- ja čáhceguovllut dahege sullii 91 % oba guovllu viidodagas.

Govva 2. Kárta plánenguovllus.

1.3 Prošeavtta organiseren

Meahciráddehusa jodihanjoavku mearridii plánema johtuibidjamis giddat 2011. Plána ráhkaduvvui guovlluguovdasaš prošeaktan, man ollašuhttin vuodđuduvvá 2004 odasmahttojuvvon Meahciráddehusa luondduriggodatplánema mállii. Prošeaktajovkui nammaduvvojedje ovddasteaddjit Davvi-Sámis Meahciráddehusa sierra boadusguovlluin. Prošeavtta jodihii stivrenjoavku, masa gulle sierra boadusguovlluid guovllujodiheadjit. (Čuovus 1).

Čanasjoavkku várás vuodđuduvvui okta viides ovttasbargojoavku, mas ledje ovddasteaddjin 22 sierra beali: gielddat, luonddusuodjaleapmi, vuovdedoallu- ja industriija, meahce- ja guollebivdu, turisma, boazodoallu, Sámediggi, Nuortalašráddi ja virgeoapmahaččat. (Čuovus 1). Meahciráddehus bovdi ovttasbargojoavkku sátnejodiheadjin Anára gielddastivrra sátnejodiheadji Teuvo Katajamaa. Ovttasbargojoavkku vuodđudančoahkkin dollojuvui Anáris borgemánus 2011, ja dat čoahkkanii buohkanassii viđa geardde. Ovttasbargojoavkku doaimman plánenproseassas lei árvoštallat Meahciráddehusa doaimmama ja buvttadit dieđu mearrádusdakhkama doarjjan sihke ovdanbuktit doaimmama linnjaid Meahciráddehusa jodihanjoavkku mearrádusa várás.

Prošeavtta ulbmilat ja bohtosat giedahallojuvvojedje Meahciráddehusa Sámi ráddádallangottis ja sámevuovllu gielddaid ovttasbargojoavkkuin Anáris, Ohcejogas ja Eanodagas. Sámediggelága 9§ čuovvu ráddádallamat dollojuvvojedje 20.11.2012 (Čuovus 5).

Álbmogii lágidedje dilálašvuodaid Davvi-Sámis Ohcejogas, Avvilis ja Heahtás njukkámanus 2012. Dasa lassin olbmot besse addit máhcahaga neahta bokte ja njuolga prošeaktajodiheadjái. Plánema proseassas ja bohtosiin dieđihuvvui báikkálaš ja guovlluguovdasaš áviissain ja Meahciráđđehusa neahttasiidduin. (Lohku 4.3 ja čuovus 6.)

1.4 Luondduriggodatplána ráhkadeapmi

Luondduriggodatplánema proseassa juohkása guđa váldomuddui: 1) dálá dili árvoštallamii, 2) ulbmilanalsii, 3) molssaeaktoguorahallamii, 4) doaibmanlinnjá-dahkamiidda, 5) doaibmanprográmmii sihke 6) ollašuttimii ja čuovvumii.

Plánenbarggu álggus árvoštalle vássán plánenbaji 2006–2010 ulbmiliid ollašuttima ja doaibmabirrasa nuppástusaid (lohku 2). Čuovvovaččat ráhkadedje luondduriggodagaid ja daid geavaheami dálá dili govvideami (lohku 3). Plánema várás čohkkejedje báikedihtovuodus áiggi dásis leahkki luondduriggodatdieđuid.

Ulbmilanalysas čielggaduvvojedje čanasjoavkkuid ja olbmuid vuordámušat ja ulbmilat odđa plánenáigodahkii. Ulbmiliid meroštallamii oassálaste ovttasbargojoavku, prošeaktajoavku, stivrenjoavku ja Meahciráđđehusa bargit.

Ulbmilanalysas árvoštallojuvvui boahhte ovdáneapmi molssaeavttuid vehkiin. Meahciráđđehusas ráhkadedje Davvi-Sámi luondduriggodagaid geavaheapmái vihtta sierralágan hápmosa molssaeavttolaš doaibmanmállen nu, ahte deattuhedje sierraláhkai iešgudege geahččanguovllu ulbmiliid (logut 4.2 ja 4.5). Ovttasbargojoavku giedahalai molssaeavttuid ja dagai daidda muhtun rievdadusaid. Molssaeavttolaš doaibmanmáallet ledje:

- 1) Molssaeaktu, mii deattuha nannosit luondduealáhusaid ja sámiid árbevirolaš ealáhusaid
- 2) Molssaeaktu, mii doarju árbevirolaš meahccebidokultuvrra
- 3) Beaiváduvvon dálá málle
- 4) Molssaeaktu, mii deattuha turismma ja lustageavaheami ja
- 5) Molssaeaktu, mii doarju nannosit guovloekonomiija ja fitnodatdoaibmama.

Molssaeaktoguorahallamis válljejuvvojedje buohkanassii 17 mihttára sierra doaibmanmálliid veardideami ja árvvubidjama várás (logut 4.5 ja 5.1). Plánenrehkenastimiin eanageavaheapmi biddjui duoid ovdalis máinnašuvvon doaibmanmálliid mielde, ja sierra molssaeavttuide einnostallojuvvui ja optimerejuvvui luondduriggodagaid ja daid geavaheami ovdáneapmi (logut 5.2 ja 5.3). Ovttasbargojoavku bijai molssaeavttolaš doaibmanmálliid buoremusa vuodul ortnegii nu, ahte ávkkástalai rehkenastima boh-tosiiguin. Molssaeavttuid árvvubidjamii ovttasbargojoavku geavahii molssaeaktovál-ljema, mii vuodduduvvá mihttáriidda (lohku 5.4).

Boahte 10-jagi áigodaga doaibmama linnját ráhkaduvvojedje ovttasbargojoavkku ja Meahciráđđehusa ovttas dohkkehan doaibmanmolssaeavttu “Beaiváduvvon dálá málle” vuodul. Vuovdedoalu doaibmama linnját ráhkaduvvojedje ovttasbargojoavkku ovdanbuktin dárkumiid vuodul, mat spiehkcasit “Beaiváduvvon dálá málle” –doaibmanmolssaeavttus earret eará muorračuohppanulbmila ja turismma geasuhanguovlluid giehtadallama ektui. Doaibmama linnjaid vuodul ráhkadedje boahte 10-jagi áigodahkii doaibmanplána, mas govvidedje sierra geavahanvugiid oktiiheiveheami prinsihpaid ja meroštalle eanageavaheami plánema, luonddusuodjaleami, meahcebevdoáššiid, luonddu lustageavaheami, lávvaráhkadeami, giddodatgávppi, vuovdedoalu ja eanaávnnasdoaimmaid deattuhusaid ja guovddáš ulbmiliid. Dasa lassin meroštalle vuovdedoalu árvoštallama boahte logijagi áigodahkii. (Lohku 6.)

Doaibmama linnjádahkama ollašuttima ja doaibmanprográmma čuovvuma várás ráhkaduvvui ovttasbargojoavkkuin mihttár, mainna ávkkástallat plánema árvoštallamis ja gaskadárkkistemiid oktavuodas plánenbaji beallemuttus. (Lohku 8.)

Doaibmanprográmma vuodul válmmaštallojuvvojedje eanageavahanmearráduusat ovdanbuktinláhká Meahciráđđehusa jodihanjovkui. Eanageavahanmearráduusat gusket gárvvisteami vuolde leahkki oppalaš- ja sajádatlávaid huksemii čujuhuvvon guovlluid ja Meahcidutkanlágádusas sirdásan guovlluid. Dasa lassin vuovdedoalu hálddašanguovlluin nannejuvvojedje bálgošoahpamušain dahkkon mearráduusat. Daid mielde dehálamos guohtoneatnamat ráddjejuvvojit 20 ja 10 jahká doaibmama olggobeallai sihke Riekkovaara ja Maikkumapää-Suorsapää govas 25 (siiddus 89) ovdanbuktojuvvon guovllut sirdojuvvojit vuovdedoalldoaibmama olggobeallai.

Plánenproseassa loahpas árvoštalle plána ollašuttima váikkuhusaid. Árvoštallamis atne ávkin molssaeaktogorahallama ja das ráhkaduvvon doaibmanmálliid veardideami ja árvvubidjama bohtosiid. Proševtta oktavuodas ii dahkkon OSG-árvoštallan (Oppalaš servodatlaš geatnegahttin), muhto baicce dat ráhkaduvvo dalán proševtta loahpaheami maŋŋá. (Lohku 7.)

Plána sáddejuvvi cealkámušgulaskuddamii borgemánus 2012. Cealkámuš-čoahkkáigeassu lea ovdanbuktojuvvon čuvvosis 8. Cealkámušgulaskuddama maŋŋá prošeakta- ja stivrenjoavkkut dahke áššái guoski divvumiid plánenraportii, ja adde dan stivrenjoavkku dohkkehan hámis Meahciráđđehusa jodihanjovkui dohkeheami várás.

1.5 Meahciráđđehusa doaibmanprinsihpat

Meahciráđđehus lea stáhta fitnodatlagádus, mii doaibmá eana- ja meahccedoallooministeriija hálldahussuorggis. Dasa lassin luonddusuodjaleami guoski áššiin Meahciráđđehus lea birasministeriija stivrema vuolde. Meahciráđđehusa hálddašepmi sihke ekonomii ja hálldahusa ordnen vuodduvvet earret eará stáhta fitnodatlagá-

dusain ásahuvvon láhkii (1185/2002) ja Meahciráđđehusa guoski láhkii (1378/2004) ja ásahussii (1380/2004). Lassin Meahciráđđehusa doaibmama mearridit máŋggat eará ásahusat, ovdamearkan luonddusuodjalanláhka, guolástanláhka, meahcástanláhka, luondduealáhushláhka, boazodoalloláhka ja olgolihkadanláhka.

Láhka Meahciráđđehusas meroštallá Meahciráđđehusa doaibman dan hálddašeami vuolde leahkki luondduriggodagaid ja eará opmodaga bistevaš ja boaduslaš dikšuma, geavaheami ja suodjaleami. Maiddá biológalaš máŋggahámatvuoda suodjaleapmi galgá váldot vuhtii ovttas eará ulbmiliiguin.

Meahciráđđehusa doaimmat leat juhkkon almmolaš hálldahusdoaimmaide ja fitnodatdoibmii. Almmolaš hálldahusdoaimmat leat meroštallojuvvon lágas ja dat dikšojuvvojit oktonassii fitnodatdoaimmas. Almmolaš hálldahusdoaimmaid dikšu luonddubálvalus, ja dat ruhtaduvvojit stáhta bušeahtas earret meahcástan- ja guolástanlohpeboadut. Dát doaimmat leat earret eará luonddusuodjalan- ja vánddardanguovlluid dikšun, luonddusuodjaleami ovdánahttin stáhta eatnamiin ja čáziin, meahcebivdoáššit, meahcebivdogohcin ja stáhta eatnamiid lustageavaheami almmolaš ovddideapmi. Álbmoga ja servošiid ovdduid ja vuoigatvuodaid guoski hálldahusmearrádušat dahkkojuvvojit almmolaš hálldahusdoaimmaid ovttadagas dahje dan addin fápmudusain. Fitnodatdoaimmain, dego vuovdedoalus, eanaávdnasiid olggosdikšumis ja vuovdimis sihke giddodatdoaimmas ja barttaid láigoheamis Meahciráđđehus doaibmá ekonomalaš prinsihpaid vuodul nu, ahte goittotge váldá vuhtii lágas dasa mearriduvvon servodatlaš geatnegahttimiid.

2.

Vássán áigodat 2006–2010

Davvi-Sámi ovddit luondduriggodatplána ollašuttima ja luondduriggodagaid bistevaš geavaheami leat čuvvon 37 mihttára vehkiin. Vássán áigodaga luondduriggodatplána doaibmanprinsihpaid ollašuttima árvvoštallan lea ovdanbuktojuvvon čuvvosis 3 ja čuovvuma numerálalaš mihttárdiedut čuvvosis 4. Čuovvovaččat árvvoštallojuvvojit dehálamos nuppástusat doaibmanbirrasis ja Meahciráddehusa organisašuvnnas sihke ovdanbuktojuvvojit čoačkkáigeasut doaimmaid mielde Davvi-Sámi luondduriggodagaid dikšumis ja geavaheamis áigodagas 2006–2010.

2.1 Doaibmanbirrasa ovdáneapmi

Davvi-Sámi eatnamiid ja vuvddiid geavahanvugiid oktiiheiveheamis lea adnoon viidát osolažžandahkanplánen (aktiveren oassálastin). Luondduriggodagaid dikšumis, geavaheamis ja suodjaleamis lea ollašuvvan eanet ovtasbargodoaibman go ovdal. Vuvddiid geavaheami vuodđun leat bálgosiid ja Meahciráddehusa gaska 2009–2010 dahkkon soahpamušat. Meahciráddehusa luondobálvalusat nannii eanageavaheami plána jagi 2006 álggu rájes. Meahceguovlluid, álbmotmehciid ja eará suodjalanguovlluid dikšuma ja geavaheami plánen lea buorránan, ja jagi 2012 álggu rádjai leat ožžojuvvon nannejuvvon dikšun- ja geavahanplánat buot guovllu meahceguovlluide earret Pulju meahceguovllu. Áigodagas 2009–2010 leat odasmahtán buot Davvi-Sámi álbmotmehciid dikšun- ja geavahanplánaid. Bálgossoahpamušat sihke dikšun- ja geavahanplánat addet buori duogáža Meahciráddehussii stáhta eatnamiid ja daid luondduriggodagaid dikšumii, geavaheapmái ja suodjaleapmái.

Meahciráddehusa oppalašodasmahttima leat válmmaštan ministeriijaid dásis jagi 2006 rájes. Ráddehusprográmmas 22.6.2011 dahkkui linnjá, ahte stáhta eatnamiid ja

čáziid oppalašhálddašeapmi seaillohuvvo Meahciráđđehusas ja ahte organisašuvnaođasmahttimiid oktavuodas Meahciráđđehus seaillohuvvo oppalažžan. Luonddubálvalusaid ovdánahttin, ruhtten ja ruhtadanmekanismmat dorvvastuvvojit, iige Birasministeriija sajádat luonddubálvalusaid áššedovdi- ja strategijastivremis heajuduvvo.

Ráđđehusprográmmas badjánii mearkkašahtti rollii almmolaš ekonomii ja stádasmahttin, ja dan čuovvumuššan čállojuvvui prográmmii, ahte Meahciráđđehusa fitnodatdoaimma boadudahkan loktejuvvu 20 milj. euro jahkásaččat. Ulbmil boahá rievdadit mearkkašahtti vuovdedoalu doaibmaneavttuid, earenoamážit jus máilmmimárkaniid ovdáneapmi joatkašuvvá seamma áigge eahpestáđđásit. Davvi-Sámi stáhta eatnamiin 90 % lea luondobálvalusaid hálddašeami vuolde, nu ahte linnjádahkan luondobálvalusaid ruhtadeami dorvvasteami lea dehálaš luondduriggodatplána dáfus. Nuppádassii áigumuš leamaš sirdit ruhtadeami deaddočuoggá guovlluide, gos geavaheaddjimearit leat stuorrát.

Ráđđehusprográmma ulbmilin lea ráđđehusáigge ratifiseret ILO eamiálbmogiid guoski oktasašsoahpamuša Nr 169. Sámiid vuoigatvuodát eamiálbmogin ovddiduvvojit earret eará nu, ahte eanageavaheapmái guoski láhkaásaheapmi čielggasmahttojuvvu ja oassálastojuvvo aktiivvalaččat riikkaidgaskasaš ovttasbargui eamiálbmogiid vuoigatvuodalaš ja duodalaš suodjaleami nannemii.

Riikkadási luondduriggodatstrategiija (2009) deattuhii vuvddiid Suoma dehálamos ođasmahtti ja juoba čoagganeaddji luondduriggodahkan. Muorain ávkkástallama šaddan mánggabealagin ja bioekonomiija ovdáneapmi, earret eará muorrahuksemis ja muorra boaldámušaid ja ávdnasiid ovdánahttinbarggus, ráhkadit ođđa boahhtevuoda vuvddiid bistevaš geavaheapmái. Luondduriggodatstrategiija čalmmustahttii maiddái dálonguovllu luondduriggodagaid mearkkašumi riikkadási resursan. Meahccái vuodduvvi ealáhusat, dego vuovdedoallu, muorračuohppan ja -fievrrideamit, boazodoallu, turisma ja čoagginbuktagat, leat mearkkašahtti rollas dálonguovllu ealásvuoda bajásdoallin, báikkálaš fitnodatdoaimmama, eallindási ja buresbirgejumi ovdánahttimis sihke infrastruktuurra seailluheamis.

Riikkadási vuovdeprográmmas KMO2015 ruovttueatnama muora geavaheami geahččalit bajidit 10–15 miljovna kubihkkamehtera jagis. Vai muorračuohppan ja –fievrrideapmi leat dorvvastuvvon birra jagi, stáhta čujuhii lasseruhtadeami geaidnoja ruovdegeaidnofierbmeinvesteremii. 2007 Meahciráđđehus bijai johtui viiddes geaidnodivvunprográmma, man ánsus meahccebiilageainnuid ja šaldiid divodeapmái geavahuvvon investeren šattai mánggagardásažžan dálá sullii 5 miljovna euro jahkásaš dássái Sámis. Dás 400 000 € lea Davvi-Sámi geaidnofierpmi divodeapmái.

Vuovdeindustriija ráhkadusnuppástus ja Ruošša muorrabuktima bisáneapmi nuppástedje Sámi muorradikšunindustriija. Kemijärvi fabriikka gidden guhkidii fiibermuora junáfievrridanmátkkiid Davvi-Sámis. Fiibermuora jearru lea goittotge seilon buorin, mii seammás dorvvasta sahádávira oažžuma báikkálaš muorradikšuma atnui. Sahá-

fitnodatdoaimmas konjunktuvraid molsašuddan lea stuoris, muhto muorrahuksema lassánanpotentiála lea stuoris. Guhkes fievrridanmátkkit, odđa energijapolitiikhkalaš mearrádušat ja Nuortameara riššadirektiivvat unnidit Sámi industriija gilvvohallannávccaid máilmmi márkaniin. Ruošša WTO-lahttuvuohta bohtá bidjat odđasit johtui muora buktima Ruoššas, man váikkuhusaid muora geavaheapmái ja jerrui lea váttis árvvoštallat. Davvi-Sámi vuovdedoalloguovlluid vuovddiid ráhkadus dagašii vejolažžan lassáneaddji muorruvuovdinmeriid, muhto vuovdedoallu nagoda doaimmat maiddái dálá dásis nu, ahte dat gánniha ja dorvvasta bargovejolašvuodaid.

EU dálkkádatlinnjádahkammat ja Suoma riikkadási čatnašumit bajidedje vuovde-energijabuvttadeami ulbmiliid garrasit. Bioenergija jearru lea lassánan maiddái Sámis. Meahciráđdehus lea ráhkadan metodaidda, maiguin bioenergija sáhtá doaimmahit gánnihahtti láhkai.

Vuovdeláhkaásaheapmi lea odasmahttojuvvon 2000-logus. Juste dál lea mannamin Vuovdelága odasmahttinbargu, mii dahká vejolažžan vuovdegiehtadallama dahkama mánggabealagin viidasat. Davvi-Sámis dat sáhtá lasihit vejolašvuodaid geavahit earenoamášmuorračuohppamiid, mat bajásdollet vuovddiid meahceguovloláganin. Sámi vuovdeprográmma jagiide 2012–2015 gárvánii. Vuovdeprográmma ulmilin lea sealluhit muorruvuovdima Davvi-Sámis unnimustá dálá dásis ja sealluhit buot ealáhusaid doaimmanvejolašvuodaid buriin oktiiheivehemiin.

Stáhtaráđdi dohkkehii jagi 2006 loahpas luonddu mánggahámatvuoda suodjaleami ja bistevaš geavaheami strategiija ja doaimmanplána jagiide 2006–2016. Strategalaš ulbmiliidda gulle luonddusuodjalanfierpmádaga ovdánahttin, ealánšlájaid suodjaleami buorideapmi sierra doaimmasurggiin ja ovttasbarggu lasiheapmi sierra doaimmiid gaskka, dutkandiedu lasiheapmi ja riikkaidgaskasaš ovttasbargu. Meahciráđdehus lea doaimman viššalit buot dáid oassesurggiin.

Čáziiddikšuma plánema stivrejit čáziiddikšunláhka ja dan vuodul addon eará mearrádušat. Dáid mearrádušain lea doaimmiiddjon EU čáhcerápmadirektiiva. Čáziiddikšunmearrádušaid mielde leat ráhkaduvvon čáziiddikšunguovlluguovdasaš čáziiddikšunplánat jagiide 2010–2015. Plánenguovllus Deanu-Njávánjoga-Báhčaveaijoga, Deanujoga sihke Giemajoga čáziiddikšunguovlluid odđa čáziiddikšunplánat jagiide 2016–2021 leat válmmašteami vuolde.

Vuosttas gearde árvvoštallojuvvui Suoma luondotiippaid áitatvulošvuoha, ja bohtosat almmustuvvojedje 2008 (Raunio, Schulman ja Kontula doaimm. 2008). Áitatvulošvuoda árvvoštallan vuodđuduvai luondotiippaid meari ja kvalitehta nuppástusaide 1950-logu rájes dán rádjai. Árvvoštallan dárkilnuvvui ovdáneamieinnosteami, vejolaš ovddit maŋosmannama sihke hárvanašvuoda dahje almmolašvuoda vuodul. Luondotiippii meroštalle áitatvulošvuodaklassifiserema. Dan mielde árvvoštalle, ahte Davvi-Suomas leat áitatvuloš luondotiipat 29 % daid mearis. Davvi-Sámi luondotiippaid áitatvulošvuoda eai árvvoštallan sierra. Davvi-Sámis dilli jekkiid oasil lea buorre, go jekkiin eai leat roggan goivvohagaid.

Vuovdeluondotiippain gárgoguolbanat leat oba Suomas earenoamáš áitatvuložat. Maiddáí rođuid ja minerálaeatnamiid boares lastamuoraválddálaš luondotiippat klassifiserejuvvojit áitatvuložin. Guorba vuovdetiippat leat bahá jávkat luondus dáhpáhuvvi almmolaš liiggásšaddagoahtima ja dálkkádatrivdama geažil. Sisčáziin Davvi-Suomas celkojuvvojedje áitatvuloš luondotiipan dušše earenoamáš stuorra jogat, mat klassifiserejuvvojedje áitatvuložin čáhcehuksema dihte. Duottarguovlluin muhtun guorbasamos lagešvuovde- ja duottarjalggáštiippat, dego čáhpesmuorje- ja jeagellagešvuovddit ja bieggaguolbanat celkojuvvojedje šaddan áitatvuložin garra guođohandeattu ja báikkuid gollama dihte. Lastamihtárbeaiveloddevahágit leat oasistis geahpedan lagešvuovddiid meari earenoamážit Ohcejogas. Guhkit áigegaska maiddáí dálkkádatrivdan áitá duottarguovlluid, dego hárvanaš jassaguovlluid ja muohtabisánemiid. Áitatvulošvuodaárvoštallamis árbebiotohpain badjel 90 % celkojuvvui earenoamáš áitatvuložin miehtá Suoma. Mánnggain áitatvuloš luondotiippain dieđut leat Davvi-Sámi oasis váilevaččat, ja dat dievasmahttojuvvojit oba áigge luondotiipainventeremiid oktavuodas.

Riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmilat leat oassi guovlluideavahan plánevuođadaga, mat čuvvot eanageavahan- ja huksenlága. Guovlluideavahanulbmiliid doaimmain Meahciráđdehusa geažil čuožžilit riikkaviidosaččat mearkašahtti áššiid vuhtii váldin virgeoapmahažžan doaimmadettiin, guovlluideavaheami plánema ulbmilat, lávema ovddalgihtii bagadallan, riikkaidgaskasaš soahpamušaid ollašuttin Suomas sihke eavttuid dahkan riikkaviidosaš fidnuid ollašuttimii. Riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmilat juohkásit oktasašulbmiliidda, mat leat prinsihpalaš linnjádahkamát, ja earenoamáš ulbmiliidda, mat sisttisdoallet guovlluid geavaheami plánema guoski geatnegahttimiid. Meahciráđdehus stáhta virgeoapmahačča rollas galgá iežas doaimmas oheat vugiid ollašuttit riikkaviidosaš guovlluideavahanulbmiliid.

Davvi-Sámi eanangoddelávva, masa gullet Anára, Ohcejoga ja Soadegili guovllut, bodii fápmui 28.1.2008. Eanodaga gieldda guovlu gullá Duottar-Sámi eanangoddelávvi, mii birasministeriija nannemiin bodii fápmui 23.6.2010. Meahciráđdehusa doaimman lea ovddidit lávaid ollašuttima luondduriggodatplánas. Láven lea govviduvvon loguin 2.4, 3.7 ja 6.6.

Guovlohálddaha ođasmahttimis vuodđudedje 1.1.2010 rájes ođđa guovlohálddahasvirgedoaimmahagaid (AVI) ja ealáhus-, johtolat- ja birasguovddážiid (EBI). Seammás leanaráđdehusat, BE-guovddážit, guovlluguovdasaš birasguovddážit, geaidnobiiret ja bargosuodjalanbiiret heaittihuvvojedje. Ođasmahttin čielggasmahtta stáhta guovlohálddaha virgeoapmahaččaid rollaid, doaimmaid, stivrema ja bargujuogu. Ođasmahttimis nannejedje eanangotti lihtuid rolla guovloovdánahttinvirgeoapmahažžan. Meahceguovddážiid ođasmahttin bodii fápmui 2012, ja dalle vuodduuvvui Suoma meahceguovddáš guovloovttadagaidisguin. Meahciráđdehusa bealis dehálamos eanangottálaš dási čanasjoavkkut leat Sámis čielgasat, čanasjoavkkuid guvlui doaimmadettiin hástalussan lea lagamustá Meahciráđdehusa iežas organisašuvnna mánnggalárganvuhta.

Máilmmiekonomiija boahttejagiid eahpesihkkarvuohta lea geahpedan turismma ovdánahttima einnostanvejolašvuodaid. Jagi 2009 konjunktuvra geahpedii gaskaboddosaččat turismma investeremiid ja seammás maiddá turismma fitnodatbuktagiid jođu. Ruovtueatnama astoáiggeturisma lea seilon seammaláganin ja muhtun osiin juoba lassánan. Orrun-, restoránja- je. bálvalusaid kapasitehta lea lassánan ain earenoamážit áigodaga álggogeahčen, mii dahká vejolažžan galledeaddjimeriid ja dan bokte stáhta eatnamiid turismma geavahandeattu mearkkašahtti lassáneami. Lassáneapmi čoahkkana turismaguovddáži. Luondduturismma galledeaddjimearit leat lassánan earenoamážit beaivegalledeaddjiid siste, ja nu turismaguovddážiid lagašjohtolagaid ja bálvalusaid gorálaš mearkkašupmi lea lassánan. Meahcce- ja guollebivdu leat seailuhan ekonomijja konjunktuvrras bures iežaset sajádaga áiggeádjevugiid joavkkus.

Álbmotmehciid mearkkašupmi guovlluguovdasaš márkanfievrrideamis “imagobuvttan” lea stáđásmuvvan. Márkanfievrrideamis Sámi-brándi lea nanosmahttojuvvon, interneahtha mearkkašupmi álbmotmehciid márkanfievrrideamis lea lassánan. Álbmotmehciid galledeaddjimearit leat badjánan. Eanangottálaš turismastatistihkka lea ovdánan, ja dat ovdánahttojuvvo ain. Turismadutkama stáđásmuvvan lea buktán lassedieđu turismma mearkkašumis báikkálaš ja guovloekonomijjai. Guovloekonomiija váikkuhusaid árvoštallama čoaggin lea systematiserejuvvon Meahciráđdehusa ja Meahcidutkanlágádusa oktasašprošeavttain.

Buot turismma doaibmit deattuhit bistevasvuoda vuhtiiváldima. Maiddá kvalitehta- ja dorvvolašvuodajurddašeapmi čuočchuvvo, ja dát váikkuha buvttaovdánahttimii. Meahciráđdehus lea oassálastán turismaguovlluin fitnodatdoalliid kvalitehtaskuvleju-miide áššedovdin “ruoná oasis”, mas geahččalit ovddidit fitnodagaid bargiid diehtima čuožatguovllu luonddu, johtolagaid ja ráhkadusaid fállan vejolašvuodain.

Stáhta bušeahttaruhtadeapmi lustageavaheami bálvalusaide (johtolagat, ráhkadusat) lea geahppánan. Dát čuočhá njuolga luondduturismma doaibmanbirrasii. Investeremiid leat goittotge sáhtán dorvvastit earret eará barggolašvuodakompensašuvnnaiguin, maid leat čuožihan luondduturismma eavttuid buorideapmái. Eanangottálaš rudaiguin leat ovdánahtán mearkkašahttiláhkái álbmotmehciid, ja ovdánahttinprošeavttaid leat ruhtadan eanet aht eanet maiddá EU-ruhtademiin.

Sámi turismastrategiija ulbmilin leamaš earret eará sesonjamolsašuddamiid dásšen. Geasseturismma buktagiin leat ain hástalusat ja ovdánahttinmunni. Turismastrategiijas jagiide 2011–2014 meroštallojuvvo buvttandahkama oktan ulbmilin turismaguovddážiid ja álbmotmehciid oktasaš, bistevas luondduturismma buktagiid ráhkadeapmi. Dálveturismmas dálkkádatrivedama áitta Sámi máttimus osiin leamaš juo vuohtimis, jahkásaš muohttima álgu orru sirdáseamen maŋjelabbui ja muohtahis juovllat leat maiddá vejolaččat. Dálkkádatrivedan sáhtá buktit Sámi turismii gilvoovdu Gaska-Eurohpá ektui.

Gávpotlupvan ja veahkadatráhkadusa rievdan, dego agáiduvvan ja ealáhatolbmuid meari lassáneapmi, rievdadit maiddá vánddardan- ja lustabálvalusaid jearu. Láideju-

vvon bálvalusaid ja bures ráhkkanahhton čuožahagaid jearru lea lassáneamen. Seammás lassána dárbu easttahisvuhtii ja álkit johtimii. Turisma lassána luonddu árbevirolaš lustageavaheami ektui. Mátkkošteamis ekonomiiija ovdáneapmi ja energiija hatti badjá-neapmi stivrejit välljejumiid ja lasihit bealistis buori bálvalusa lagaščuožahagaid jearu. Olgoriikkalaš muorječoaggit leat bealiteaset lasihan ja dáhkidan murjjiid oazžuma dan ovddosdikšu industriijai.

Dálkkádatrievdamis lea šaddan mearkkašahtti odđa dahkki Meahciráđđehusa doaimanbirrasis 2000-logus. Dálkkádatrievdama goahcan ja dasa vuogáiduvvan gusket buot Meahciráđđehusa doaimama. Energiijaseastima ja energiijabeaktilisvuoda gáibáduusat váikkuhit nu odđahuksemii dego suodjalanguovlluid geavaheapmái ja dikšumii. Luonddubálvalusat ollašuhtta bealistis Birasministeriija dálkkádatrievdamii vuogáiduvvama doaimanprográmma. Eanavuodu jiekgunbaji oadnun ja molsašuddi siivodilit váttasmahttet muoraid čuohppama ja fievrridemiid. Meahciráđđehus lea lasihan investeremiid meahcegeainnuid vuodđobuorideapmái ja ráhkadeapmái, vai lea ráhkkanan dálkkádaga rievdamá váikkuhusaide.

Dálkkádatrievdan lasiha luonddusuodjalanguovlluid dikšuma hástalusaid ja dutkamuša ja čuovvuma mearkkašumi. Luonddusuodjalanguovlluid čatnašuvvan oktii lea šlájaid leavvama dorvvasteami dihte deháluht aht´deháluht. Dálkkádatrievdan lea maiddái áššehasbálvalussii ja oahpisteapmái odđa hástalus; áššehasat gáibidit dieđu luonddus dáhpáhuvvi nuppástusain ja daid sivain.

2.2 Meahciráđđehusas dáhpáhuvvan nuppástusat

Meahciráđđehusa doaimanmáalle oppalašodastus lea leamaš barggu vuolde 2008 rájes. Láhka stáhta fitnodatásahusain rievdaduvvui 2010, iige odđa láhka Meahciráđđehusas leat vel gárvvásmuvvan. Doaisttázii Meahciráđđehus joatká boares fitnodatásahuslága vuodul dálá hámis. Meahciráđđehusa doaimanmáalle sáhtta ođasmahttojuvvot goittotge čuovvovaš luondduriggodatplánaáigodagas. Meahciráđđehusa strategiija ođasmahttojuvvui jagi 2009 álggus. Odđa strategiijas vuodđojurddan lea Meahciráđđehusa seailun oktan ollisvuhtan, mas leat mánggat ulbmilat. Meahciráđđehus háliida leat bálgáčuolli ruoná márkaniin. Meahciráđđehusa geahčanguovllus ruoná márkanaht sisttisdollet luondduriggodagaid bastevas ja birasdiđolaš geavaheami, muora geavaheami iešguđege vuogis (ođasmuvvi ávnnasin, energiijan, áibmogearddi čina čadnin) mánggahámatvuoda suodjaleami, iešguđetlágan buvtadanláhkái leahkki lotnolasgeavahan- ja ekosystemaovdduid, ođasmuvvi energiija ja daidda laktáseaddji máhttima ja bálvalusaid.

Strategiija beaiváduvvo jagi 2012 áigge, earenoamážit Eurohpá ekonomiijadili buktin eahpesihkarvuodadahkkiid ja stáhtaid vealggáiduvvanovdáneami čuovvumuššan. Almmolaš hálldahusa ruhtandilli lea čavgan, ja ráđđehusprográmmas gáibiduvvui fitnodatásahusain 20 % badjáneapmi boađušaddandássái. Meahciráđđehusa luonddubálvalusaid ruhtadeapmi lea bisson govttolazžan mángggaide eará stáhtalaš doibmiide veardidettiin.

Meahciráđđehus-konsearna OAIVEHOAVDA		
Meahciráđđehusa oktasaš konsearnaovttadagat ja Bálváluođđáđ		
VUOVDEDOALLU	GÁVPEDOAIMMANPORTFOLIO	LUONDOBÁLVUSAT
<p>Vuovdedoallu muora vuovdin ja márkánfievrrideapmi vuovdeindustriijai ja stáhta ekonomijjavuvddiid dikšun</p>	<p>Laatumaa lustaviessosajjide ja vuovdedáluide gulli giddodatdoaimman, Meahciráđđehusa oamastan visttiid vuovdin ja aktiivvalaš fidnoovdáneapmi bieggafápmofitnodatdoaimmas</p> <p>Morenia Oy eanaávnnasa ovddosdikšun ja vuovdin</p> <p>Fin Forelia Oy vesábuvttadeapmi ja -gávpi</p> <p>Siemen Forelia Oy siepmanbuvttadeapmi ja -gávpi</p> <p>Metsähallitus Holding Oy Meahciráđđehusa lagaš doaimmasurggiide gulli investeremat</p>	<p>Luonddubálvusat álbmotmehciid ja earáid luonddusuodjaleapmi-, meahcceguovlo- ja vánddardanguovvluid dikšun, šlájaid ja luondotiippaid suodjaleapmi, vánddardan-, meahccebivdo- ja guollebivdobálvusaid buvttadeapmi</p>

Govva 3. Meahciráđđehusa organisašuvdna 2012.

Meahciráđđehusa eanaávnnasfitnodatdoaimman fidnejuvvui 1.3.2006 Morenia Oy fitnodatvuodu ala. Meahciráđđehusa Villi Pohjola –turismafítnodatdoaimman nannejuvvui 2008 nu, ahte ostojuvvui Eräsetti Oy, mas vuodduuvvui Eräsetti Wild North Oy. Máilmmiekonomiija heailumat ja Eurohpá váttes ekonomijjaovdáneapmi leat goittotge váttásmahtán ekonomalaš ulbmiliid ollašuhttima.

Barttat ja bartafitnodatdoaimman sirdojuvvui Laatumaa organisašuvdnii loahppajagi 2011. Meahciráđđehus loahpai turismma prográmmabálvusdoaimmastis, go vuovddii dan Eräsetti Oy:ii jagi 2012. Meahciráđđehus geahpeda barttaid láigohandoaimma vehážiid mielde, ja oasi bartaopmodagas lea áigumuš vuovdit. Meahcástan- ja guolástanlobiid vuovdin sirdojuvvo ollásit luonddubálvusaid meahccedoaimma dikšuma vuollai jagi 2013 rájes.

Oamasteaddjipolitihkalaš linnjádahkamiin daddjojuvvo, ahte Meahciráđđehusa vuovdedoallofitnodatdoaimman leamaš bures dikšojuvvon. Ásahuvvon buvttadanulbmilat leat dábálaččat juksojuvvon, ja veardideamis eará vástideaddji organisašuvnnaide Meahciráđđehus sajuštuvvá bures. Dasa lassin Meahciráđđehusa almmolaš hálddahusdoaimmaid oppalašgánnihahttivuohta lea badjánan mannan jagiid mearkašahttiláhkai, ja lea vuordimis ahte gánnihahttivuohta buorrána ain. Doaimmama ovdánahttimis ollašuhttojuvvo stáhtahálddahusa gánnihahttivuohta- ja váikkuhanvuohtaprográmma ja geahččaluvvo nu alla servodatlaš váikkueapmái go vejolaš.

2.3 Eana- ja čáhceguovllut

Meahciráđđehusa hálddus leahkki eana- ja čáhceguovlluid viidodat lea lassánan 14 500 hektára (há) oba plánenguovllus jahkái 2006 veardidettiin. Viidodaga nuppástus Meahciráđđehusa hálddus Davvi-Sámis leahkki guovllu ektui lea vuollel 1 %. Nuppástusa sivvan leat earret eará eanaskáhppomat, oastimat ja lonuheamit sihke oktan viidodaga dáfus dehálamosin lea Meahcidutkanlágádusa hálddus leahkki eana- ja čáhceguovlluid sirdáseapmi Meahciráđđehusa hálldui Eanodagas ja Anáris 2008 álggus.

Meahcidutkanlágádusas (Metla) Meahciráđđehussii sirdásedje plánenguovllus buohkanassii 22 300 hektára eana- ja čáhceguovllut. Eanodagas Meahciráđđehussii sirdásii buohkanassii sullii 10 100 hektára. Dás Mállá luonddumeahcci ja Sána luonddusuođjalanguovlu sihke Sána ruohtosuođjalanguovlu leat sullii 3 300 hektára. Dasa lassin Eanodagas Meahciráđđehusas sirdásii ovdal Gilbjesjávri dutkanguvlui gullon 6 800 hektára sturrosaš guovlu, mas 4 700 hektára lea joavdelas eatnama duottarguolbanat, 1 400 hektára čáhci ja loahppa guorbamatnema lagešeatnamat. Anáris Meahciráđđehussii sirdásedje sullii 12 200 hektára eana- ja čáhceguovllut. Dás Metla Laanila dutkanguvlui gullan guovllus ráđdjevuvui dutkan- ja oahpahuovuovdin 1 300 hektára ja vuovdedoalloguovllun 10 900 hektára.

Eanageavaheamis dáhpáhuvvan nuppástusat leat uhcit, ja sierra eanageavahanvugiid prosentuaála ossodagat leat seilon seammaláganin jahkái 2006 veardidettiin. Davvi-Sámis vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnama viidodat lassánii 7 900 hektára earret eará Metlas boahtán guovlluin, muhto vuovdedoalldoaibmama bires leahkki vuovdeeatnama viidodat unnui 30 600 hektára. Vuovdedoallogevaheamis leahkki vuovdeeatnama unnun boahtá earret eará bálgosiid ja Meahciráđđehusa 2009 ja 2010 dahkkon mearreáigásaš soahpamušain, mat gokčet buohkanassii sullii 73 400 hektára.

2.4 Eanageavahus ja lávvaráhkadeapmi

Oba plánenguovllu eanangoddelávat, Davvi-Sámi ja Duottar-Sámi eanangoddelávat, leat ođasmahttojuvvon guorahallanáigodaga áigge. Eanangoddelávat ollašuttet riikkadási guovlluidegeavaheami ulbmiliid, ja stivrejit viidáseappot oppalaš- ja sajádatlávvaráhkadeami. Eanangoddelávain lea čujuhuvvon merkejumiiguin ja mearrádusaiguin ee. riikkaviidosáčat dehálaš riikkaidgaskaš johtolatfeaskárat (ng. Guovssahasgeaidnu ja Jiekñameara feaskkir), oktavuodát mat čielggaduvvojit johtalusa ovdánahttima várás, sierra doaimmaid ovdánahttima čuožahatguovllut sihke earenoamášguovllut ja –čuožahagat (ee. suodjalan-, dološmuitu-, huksensuođja-leapmi-, kulturbiras-, duovdda-, lustageavahan-, turisma-, bieggafápmo-, ruvke-, eana- ja vuovdedoalloguovllut ja guovllut, gos boazodoallu lea hálddašeaddji), mat galget eanageavaheami plánemis vuhtiiváldot lávvmearrádusaid mielde. Lassin eanangoddelávaide leat merkejuvvon Sámediggelága mielde sámiid ruovttuguovllu, earenoamážit boazodoalu várás dárkkuhuvvon guovllu sihke Davvi-Sámi oasis nuortalašlága mielde nuortalašguovllu ráddjen.

Meahciráddehusa Davvi-Sámi doaimmaid geažil dehálepmosat oba Duottar-Sámi ja Davvi-Sámi eanagoddelávvguovlluid guoski mearrádusain leat plánen- ja suodjalanmearrádusat. Oppalaš plánenmearrádusaid mielde eanageavaheami plánemis galgá váldit vuhtii divrras luonddubirrašiid, divrras duovddaguovlluid ja huksejuvvon kulturbirrašiid sihke galgá giddet earenoamáš fuopmášumi huksejuvvon birra kvalitehtii. Duovdaga dáfus hearckes guovlluin sierra giehtadallandoaimbanbijut galget plánejuvvot fuolalaččat nu, ahte duovdaga mihtilmas sárgosat váldojuvvojit vuhtii ja galgá geahččalit garvit stuorra nuppástusaid. Málbmaohtan ja dasa laktáseaddji doaimbanbijut galget dorvvastuvvot, goittotge nu ahte váldojuvvojit vuhtii guovllu earenoamáš sárgosat.

Eanagoddelávaid lávvamearrádusaid mielde boazodoalu ja eará luondduealáhusaid guovlluidegeavaheami doaimban- ja ovdánahttineavttuid galgá dorvvastit. Boazodollui earenoamážit váikkuheaddji guovlluid geavaheami plánedettiin galgá váldit vuhtii boazodollui dehálaš guovlluid, ja stáhtaetnamiid oasil galgá ráddádallat áššái gullelaš bálgosa ovddasteddjiiguin. Suodjalan- (S), luonddusuodjalan- (SL) ja meahceguovlluid (Se) dikšumiid geavahanplánain galgá bivdit cealkámuša guovllu gielddain, Sámi lihtus, guovlohálddahusvirgeoapmahaččain, Sámedikkis sámiid ruovttuguovllus, Bálgosiid ovtastusas, guovllu bálgosiin sihke eará servošiin, maid doaimmaguvlui plána laktása. Visttit dahje eará mearkašahtti ráhkadusat eai galgga plánejuvvot sadjáditi duovdaga dáfus hearckes báikkiide, dego seakka njárgagežiide ja guotkkuide sihke gáddeduovdaga hálddašeddi buncčohkaide.

Oppalašlávát leat gárvvásmuvvan Heahotá gáddeguovlluide, ja Gilbbesjávrris oasseoppalašlávvaráhkadeapmi lea álggahuvvon 2012. Anára gielddastivra lea dohkkehan Suoločielggi ja Avvila guovllu oasseoppalašlávaid. Avvila guovllu oasseoppalašlávva lea ožžon oassái láhkafámu. Anárjávrris ja Äijihjávrris oasseoppalašlávát leat barggu vuolde. Ohcejoga gielddas Njuorggáma ja Gáregasnjárgga oasseguovlluid oasseoppalašlávát leat ožžon láhkafámu. Ohcejoga oasseguovllu oasseoppalašlávva lea bohtán odđasit válmmaštallami.

Eanodaga Gilbbesjávrris Čoalmmevári gáddesajádatlávva rievdadeapmi ja Gilbbesjávrris giliguovllu sajádatlávva viiddideapmi girdinhámmanguvlui leat ožžon láhkafámu. Anára gielddas Kaunispää sajádatlávva rievdadeapmi, mii guoská Suoločielggi váimmusguovllu, lea ožžon láhkafámu. Suoločielggis Viskitie sajádatlávva ja váldogeainnu 4 birra sajádatlávvarievdadeapmi leat barggu vuolde. Anáris leat dahkamin Paavisvuono–Apajalahti guovllu sihke Rahajärvi gáddesajádatlávaid.

Álbmotmehciide ja meahceguovlluide galgá lága mielde ráhkadit dikšun- ja geavahanplánaid, main meroštallojuvvojit guovlluid dikšuma ja geavaheami ulbmilat. Natura 2000-guovlluide lea birasministeriija doaimbanbijuin dahkkon dikšuma ja geavaheami oppalašplána, main guovllut leat biddjojuvvon hohpolašvuoda mielde ortnegii daidda čuoziheaddi geavahandeattuid ja vuordámušaid vuodul. Oppalašplána lea dárkkistuvvon jahkásaččat ovttas Sámi EBI-guovddážiin ja sohppojuvvon

čuovvovaš jagi plánenčuozáhagain. Seammás EBI-guovddážiin lea sohppojuvvon čuozáhagain, maidda dahkko Natura-guovlluid dilleárvoštallan.

Plánenáigodagas lea nannejuvvon ovcci dikšun- ja geavahanplána meahcceguovlluide, álbmotmehciide ja jeaggesuodjalanguovlluide. Dasa lassin Bátneuođđara meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána beaivádeapmi lea gárvvásmuvvamin. Dan gárvvisteamis lea ollašuhthtojuvvon riikkaidgaskasaš biodiversitehtasoahpamuša 8j artihkal nu, ahte lea geahččaluvvon Akwé: Kon rávaaddin. Das Sámedikki nammadan joavku lea oassálastán oba plánenproseassa áigge plána gárvemii ja dan árvoštallamii. Ohcejogas, Eanodagas ja Anáris báikkálaš olbmuin leat mávssuhis viiddes vuogitvuodát luondduriggodagaid geavaheapmái. Vuogitvuodaide eai leat boahtán nuppástusat čuovvunbajis. Meahciráđdehus lea lágidan jahkásaččat sámiiid ruovttuguovllu bálgosiid ja Meahciráđdehusa ovttasdoaimanbeaivvi.

2.5 Luonddu lustageavahus

Luonddu lustageavaheami leat beavttálmahtán, ja vuosttas geardde gárvejuvvui riikkaviidosaš luondduguovddážiid ovdánahttinplána. Davvi-Sámi luondduguovddážit ja eará áššehasbálvalanbáikkid menestuvve bures oba riikka veardideamis. Čielggadeapmi buvttii bures ovdan, man mánggasuorggagat Davvi-Sámi bálvalanbáikkid leat. Oahpistandoaiman lea ovdánahtton ja bajásdallon fierbmebálvalusain, bálvalanguovddážiin ja vánddardeami deaddočuokkesguovlluin. Materiála lea buvttaduvvon ja almmustahttojuvvon suoma-, eangals-, ruota- ja guovllus hállon sámegillii. Buot meahcceguovlluin, álbmot- ja luonddumehciin sihke eará mearkkašahtti vándardanguovlluin ja johtolagain leat almmustahtán govvádusaid Meahciráđdehusa Luontoon.fi-fierbmebálvalusas. Meahciráđdehus lea dikšon muhtun bálvalanbáikkiin gieldmaid turismainfoid.

Luonddubálvalusat dahká jámma galledeaddjičuovvuma guovlluin ja luondduguovddážiin. Dasa lassin dahkkojuvvovit galledeaddji- ja áššehasduktamušat ja fitnodatduktamušat. Vássán bajis čielggadeami leat dahkkon Anára vándardanguovllus, Leammi álbmotmeahcis, Urho Kekkonen álbmotmeahcis, Ylläs-Bállás-Heahtá guovllus ja Giehtaruohttasii. Áššehasduktamušat leat dahkkon Gilbbesjávri luonddudáhus, Davvi-Sámi luondduguovddážiis Siiddas ja Duottar-Sámi luondduguovddážiis Heahtás.

Lustageavaheami bálvalusráhkadusaid leat sáhtán seailuhit. Ovdánahttin ja investeremat leat čohkkejuvvon vánddardeami ja luondduturisma deaddoguovlluide Suoločielgái, Anárii, Giehtaruohttasii ja Heahtá-Bállás-Ylläs –guovlluide. Dasa lassin leat oassálastán earret eará Deanu guora čuovvu Panoráma-johtolaga plánemii ja divvon Čeavetjávri-Buolbmát –guovllu ja Avviljoga guora ráhkadusaid. Bajásdoallamis ja fuolahusas leat gártan digget muhtun guovlluin.

Mannan áigodagas Meahciráđdehus lea deattuhišgoahtán turismasuorggi fitnodatovttas-barggu. Meahciráđdehus lea dahkan mánggaid ovttasbargo- ja geavahanvu

oigatvuodasoahpamušaid Davvi-Sámis doaibmi luondduturismafitnodatdoalliiguin. Lassin Meahciráddehus oassálastá turismaovttastusaid doaibmamii ja turisma-márkanfievrriidapmái.

Luondobálvalusaid prošeavttaid plánen ja ollašuhttin leat dahkkon ovttas sierra čanas- ja ovttasbargojoavkkuiguin. Prošeavttain leat váldon vuhtii luonddusuodjaleami, luondduealáhusaid ja sámekultuvrra dárbbut. Lagašguovloovttasbargu Norggain ja Ruoššain lea šaddan nannoseabbon ja konkrehtalažžan.

2.6 Luonddusuodjaleapmi

Luonddusuodjaleamis ovddiduvvui Luonddu mánggahámatvuoda suodjaleami ja bistevaš geavaheami strategii ja doaibmanprográmma ollašuhttin. Ealánšlájaid suodjalanbargui biddjojuvvojedje návccat eambo, ja ovttasbargu sierra doaibmiid gaska ovdánahttojuvvui. Ealán- ja luondotiipadieđu čoaggin lea jodálmuvvan ja beavttálmuvvan dálá dieđučoagginvugiid ovdáneami mielde. Báikedihtovuogádaga diehtosisdoallu (MHGIS) lea jámma ovdánahtton vástidit buorebut dálá gáibádusaid, go dieđu mearri lassána ja dárbbut rivdet. Áitatvuloš šlájaid fuopmášanbáikkiid meari mearkašahhti lassáneapmi čájeha, ahte diehtu lassána ja dieđu čoaggin beavttálmuvvá maiddái dálá diehtogálduin, ovdamearkan meahcceraporttain, áiggeádjemateriálain ja šaddodieđalaš almmustuhttimiin.

Eanaš luondotiippaid suodjalandási sáhtta atnit buorin Davvi-Sámis eará Supmii veardidettiin. Muhtun luondotiippain, dego boreála luonddumehciin ja duottar-guovlluin lagešvuvddiin ja duottarjalggážiin, govttolaš suodjaleami dássi ii leat doarvái EU:ii addon raportta mielde. Ođđa reporteren EU:ii (áigodahkii 2007–2012) šlájaid ja luondotiippaid suodjaleamis lea barggu vuolde. Mannan jagiid inventeremiin meahcceinventeremat leat čuozihuvvon váilevaččat dutkojuvvon Natura 2000-fierpmádaga guovlluide ja šlájaid dahje luondotiippaide, maid gávdnosiid dovdet uhcán. Luondotiipainventeremiid dahke čuovvunáigodagas earret eará Muotkke-, Čárma- ja Bátneuođdariid meahcceguovlluin ja Gilbbesjávrru suodjalanguovlluin.

Natura 2000-fierpmádat gárvvásmuvai Suomas, go EU komišuvdna dohkkehii loahpalaččat buot Suoma SCI-evttohusaid. Komišuvdna mearridii álpiinalaš luonddugeográfalaš avádaga guoski logahallama dievasmahttima 25.1.2008 ja boreála avádaga guoski logahallama dievasmahttima 12.11.2007.

Luonddusuodjalanprográmmaid ollašuhttingráda lei badjel 99 % Davvi-Sámis jagi 2010 loahpas. Luonddusuodjalanprográmmaide gulli guovllut leat priváhtaeatnamiid oasis ollašuitekeahtá dušše 114 hektára veardde (diehtu Sámi EBI-guovddáš 26.1.2012). Guorahallanbaji áigge Davvi-Sápmái vuodđudedje 11 YSA-guovllu (oppalašviidodat 62 hektára), viidodaga mielde guorahaladettiin eanaš Eanodaga ja Anára gielddaid guovlluide.

Vuovdedoallu Davvi-Sámis ja Sámi luonddubálvalusat ráhkadahte Anára gielddas 2006–2008 čátnááššedovdiin earenoamážit suodjaluvvonláhkái leahkki kálka-, luhtet- ja goddesáhpánčanáid suodjalanráddjehusevttohusaid sullii 30 čuožáhahkii vuovdedoalloguovllus. Ovdanbuktojuvvon suodjalanráddjehusaid viidodat lea buohkanassii sullii 2 000 hektára ja dat leat doaisttázii vuovdedoalldoaibmama olggobealde.

Meahcirádddehus lea dahkan kulturárbečuožáhagaid kártenbarggu jagi 2006 rájes álbmotmehciin, eará luonddusuodjalanguovlluin ja meahcceguovlluin. Jagi 2010 bargu viiddiduvvui vuovdedoalloguovlluide. Davvi-Sámis leat dahkkon inventeremat Giehtaruohttasa, Bátneuoaddara, Čármuoaddara ja Báišduoddara meahcceguovlluin, Gilbbesjávrrri birra, Geavu luonddumeahcis sihke vuovdedoalloguovlluin Anáris ja Soađegili davvioasis. Inventeremiin lea ožžojuvvon diehtu duháhiin dološbázahusain, eará arkeologalaš ráhkadusain sihke huksenárbbis. Boarrásamos čuožáhagain leat geađgeáiggis ja nuoramusat moatti logijagi duohken. Diehtu adnojuvvo earret eará guovlluid dikšuma ja geavaheami plánemis ja oahpisteamis. Dasa lassin leat ráhkadahtton sámevuovllu báikenammačielggadeamit dikšun- ja geavahanplánema várás Váhčira, Gálddoavvi, Muotkeduoaddara ja Báišduoddara meahcceguovlluin, Leammi álbmotmeahcis ja nuortabealde Anáris.

Luonddu suodjaleami lassin maiddái min kulturárbbi suodjaleapmi gullá vuodđolága mielde buohkaide. Meahciráddehusas kulturárbbi vuhtiiváldin laktása buot doaibmamii. Kulturárbbi suodjaleapmi oáččui nannehusa, go Sámi luonddubálvalusaide bálkáhuvvui kulturárbbi spesiálplánejeaddji jagi 2007. Kulturárbbi dikšumii ja suodjaleapmái leat addon rávvagat ee. Meahciráddehusa publikašuvnnain Kiinteiden muinaisjäynnösten hoito-opas (2004), Metsien ennallistamisen ja luonnonhoidon opas (Similä et al. 2011), Metsätalouden ympäristöopas (2011), Perinnebiotooppien seurantaohje (Raatikainen 2009) ja Metsien ja soiden ennallistamisen sekä harjumetsien paahdeympäristöjen seurantaohje (Hyvärinen et al. 2009).

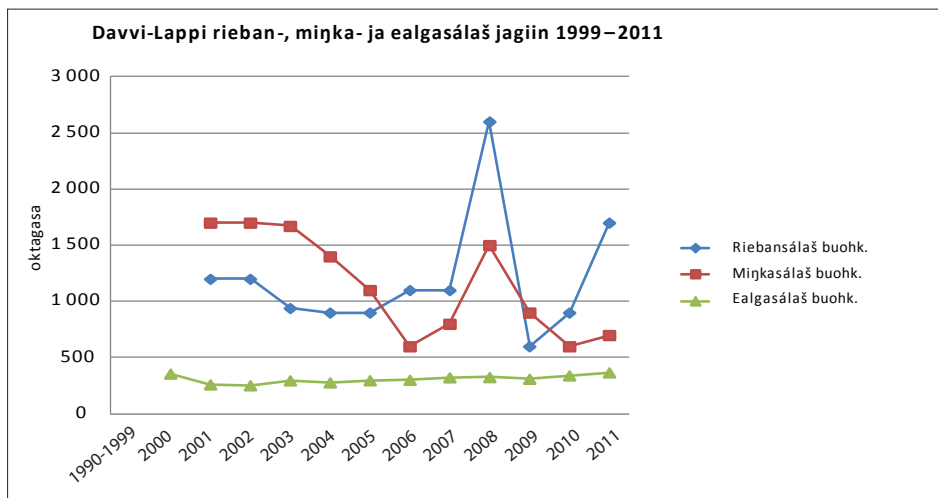
2.7 Meahcceáššit

Jagi 2005 álggus fápmui bohtán Meahciráddehusa guoski lágas meahcástan-, guolástan- ja meahccejohtaluslobit čielggasmahttojuvvojedje almmolaš hálldahusmearrádussan. Dat dagahii nuppástusaid Meahciráddehusa doaibmamis. Meahciráddehusas leat leamaš odđa lága čuovvu Sámiid ruovttuguvlui sierranas dihtomearrimearrádusat meahcástan-, guolástan- ja meahccejohtaluslobiid mearis. Jahkásaččat leat ovdanbukton doaibmama ollašuttin ja boahhte linnjádahkamat sierra čanasjoavkkuide, ja ráddádallojuvvon mearrádusaid birra.

Čuovvunáigodat sisttisoalai eanaloddemáddodaga lundolaš maŋosmannama. Meahcástanlobiid vuode čielgasit unnit go ovddit čuovvunáigodaga áigge, ja dalle eanaloddemáddodagat ledje alimus dásis. Sámi Meahcivaljidikšunbire ráddjii meahcebivddu nu, ahte oanidii meahcebivdoáiggiid. Dasa lassin Meahciráddehus ráddjii garrasit vuovdinlobiid eanemusmeriid. Meahcásteaddjiid eaktodáhtolaš meahcebivddu

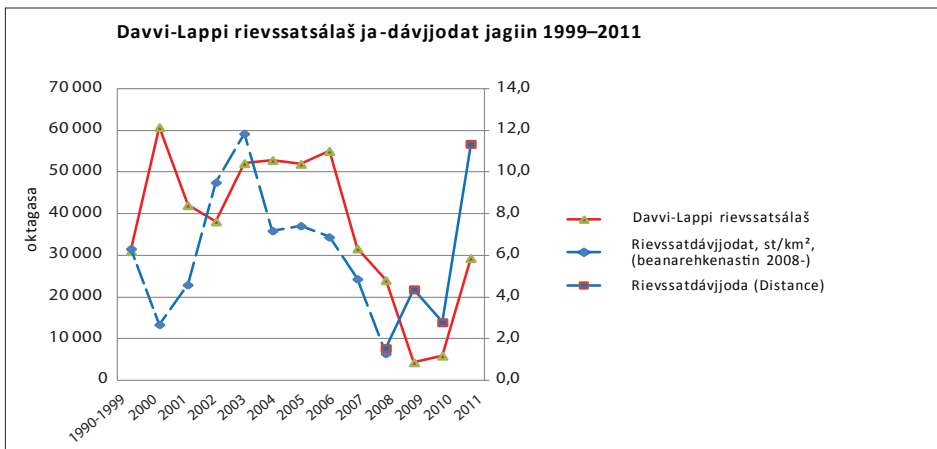
ráddjen lei goittotge mávssolut go virgeoapmahašdoaimbajut. Meahcásteddjiid sálašmearri bázi gaskamearálaččat 70 % unnibun veardidettiin jahkái 2003 (RKTL 2003). Maiddái lobiid jearru geahppánii garrasit meahcivalljimáddodaga mielde, ja beroškeahtá vuollegaš meahcivalljimáddodagas, sáhtte meahcebevdivojolašvuodaid fállát geavadis buohkaide, geat daid dárbašedje.

Meahciráddehus álggii doarjut Davvi-Sámis garrasit smávaborasspirebivdima seamma áigge, go meahcivalljimáddodagat geahppanedje. Ovttasbargu dahkkui Meahcival jidikšunovttastusaiguin ja bálgosiiguin. Doaimbama ulbmilin lea leamaš geahpedit mearkašahtti láhkai olbmo váikkuhusas lassánan smávaborasspirenáliid giliid ja bigálugárdiid lahkosis ja ná nannet luonddu dássedeattu seailuma. Meahciráddehus lea ruhtadan lohperuđaiiguin maiddái rieban bivdima, mii dáhpáhuvvá njála eallinguovlluin, mainna geahččalit dorvvastit njállii bessenbirrasiid. Riebana geahpedeamis njállaguovllus ávkašuvvá maiddái eará riebana bibmui gulli eallišládja. (Govva 4.).

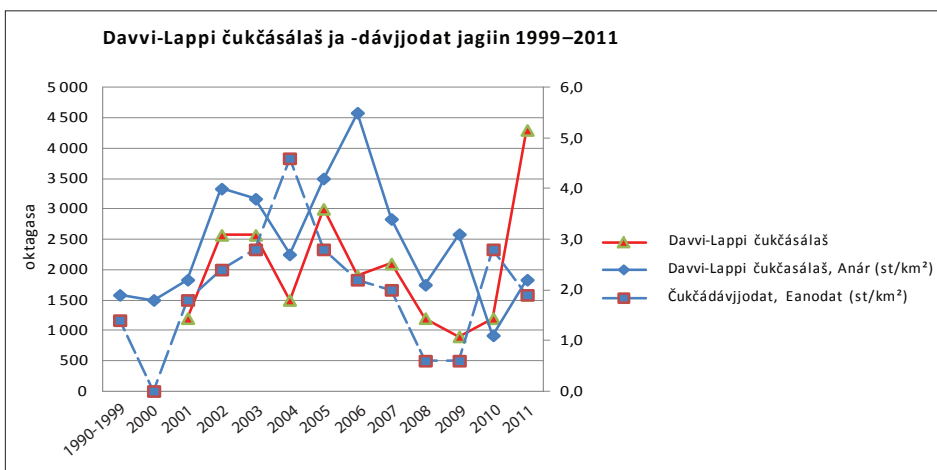

Govva 4. Davvi-Sámi riebana-, miŋka- ja ealgasálaš jagiin 1999–2011.

Meahciráddehus lea oassálastán juohke jagi meahcivalljigolmmačiehkarehkenasti miid dahkamii. Meahcivalljigolmmačiehkarehkenastimiid bálddas Meahciráddehus álggahii 2007 ovttasbarggus MGD.L:in ovdánahttit duottarguovlluide rievssatnáliid árvvoštallanvuogi, mii ollašuhthuvvo loddebeatnagiiguin ((Distance-vuohki). Vuohki leamaš anus eará davviriikkain juo jagiid. Linnjárehkenastimat, mat dahkkojuvvojit loddebeatnagiid vehkiin, álggahuvvojedje Davvi-Sámis 2008. Odđa máddodaga árvvoštallanvuohki lea čájehan leat earenoamáš luohtehahtti, ja dieđuid rievssatmáddodagas sáhtta váldit vuhtii meahcebevdivdu mihtideamis. (Govva 5. ja Govva 6.).

Govva 5. Davvi-Sámi rievssatsálaš ja -dávjjodat jagiin 1999–2011.

Govva 6. Davvi-Sámi čukčásálaš ja -dávjjodat jagiin 1999–2011.

Guollečáziid dikšun lea vuodđduvvan guollebivdoguovlluid geavahan- ja dikšunplánaide. Guollebivdoguovllut leat dorvvastan álgoálgosaš guollemáddodagaid guollebivdoráddjehusaidda muddemiin. Vuodustussan leat geavahan dutkandieđu ja máhcahemiid, maid leat ožžon guolásteaddjiin. Guollebivddu leat doarvái mudden lohpeavttuiguin, guovloráddjehusaiguin ja lohpedihtomeriiguin. Guollečáziid leat dikšon nu, ahte leat gilván dušše álgoálgosaš guollešlájaid.

Čuovvunáigodaga áigge beaiváduvvojedje Meahciráddehusa meahcejohtalus-prinsihpat ja geavadat. Meahcejohtalusa dihtomearrimearrádušat leat hábmejuvvon nu, ahte dálvemeahcejohtalussii sáhtttá mieđihit lobiid ákkastallojuvvon dárbbu geažil. Meahciráddehus lea dorvvastan Davvi-Sámi gielddaolbmuid dálvelihkadandárbbuid nu, ahte lea mieđihan guhkesáigge meahcejohtaluslobiid oba gieldda guvlui. Geasselobiid, dego maiddá álbmot- ja luondumehčiide leat mieđihan ásaheasaidda ja Meahciráddehusa fámus leahkki čavga prinsihpaid vuodul.

Olgobáikegotteolbmuid meahcejohtalus dálvet lea stivrejuvvon merkejuvvo mohtorgielkávuojáhagaide ja –johtolagaide. Vuojáhagaid olggobeallai leat mieđihan lobiid Meahciráđdehusa fámus leahkki prinsihpaid vuodul ovdamearkka dihte guollebivdui ja giddodagaide johtima várás. Vuojáhagaid olggobealde meahcejohtaluslobiid mearri lea ráddjejuvvon.

2.8 Vuovdedoallu

Vássán áigodagas leat beassan soahpamuššii nákkuin bálgošiid meroštallan dehálaš dálveguhtuneatnamiid boahhte geavahusas. Dáin guovlluin ráđdádalle jagiin 2009 ja 2010, ja daid boadusin geahpededje vuovdedoalloguovlluid sullii 48 000 hektára vuovdedoallogeavahusas mearreáigái. Plánas mii ráhkaduvvo dál, dát soahpamušat válđojuvvojit vuhtii earret eará boahhte muorračuohppanplána mearridettiin.

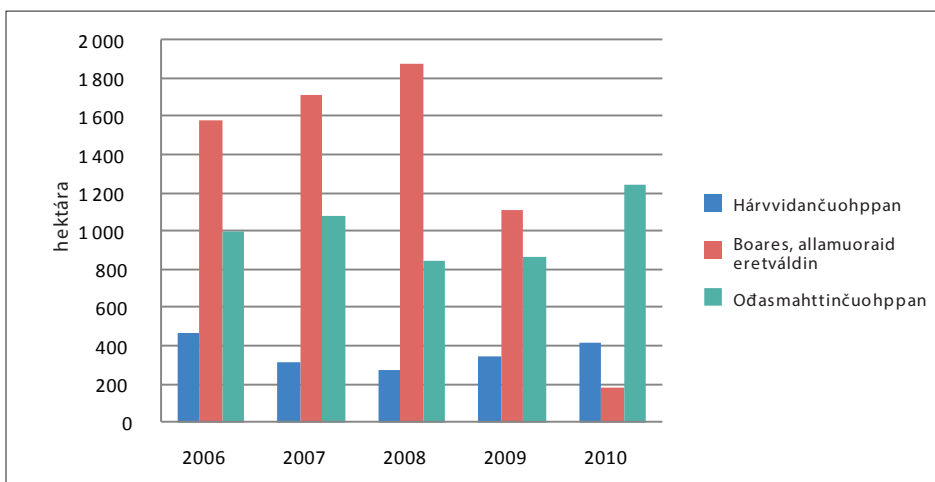
Jahkásaš muorračuohppanmearit ja –gávppit leat ollašuvvan plána mielde das beroškeahtá, ahte Giemajávrrri fabrihkka lea heaittihuvvon ja Peuravuono sahá oamasteaddji lea molsašuvvan. Vuovdedoalu doaimmahan fiibermuorra lea fievrividuvvon tráileriiguin ja junáin eanaš Giema fabrihkaide, ja sahadávvara lea ovdosdikšon eanaš Morven Oy Peuravuonos.

Ovttasbarguin Sámedikkiin ja Nuortalašráđiin lea sohppojuvvon PEFC-sertifikáhta sámekriteara čuovvu vuvddiid giehtadallanprinsihpain. Nuortalašguovllus nuortalašlága čuovvu virgeoapmahašdoaimmat leat dikšojuvvon lága eaktudan vugiin.

Meahcidutkanlágádusa (Metla) eana- ja čáhceguovllut sirdásedje Meahciráđdehusa háldui 2008. Anára gielddas ovdal Laanila dutkanguvlui gullan guovllus ráddjejuvvui dutkan- ja oahpahusvuoddin 1 300 há (mas vuovdeana 740 há) ja vuovdedoalloguovlun 10 900 há (vuovdeana 6 800 há).

Čuohppamat dahkkojuvvojedje eanaš olmmošbargun. Áigodaga loahpageahčen, 2010 mašiinnain čuhppe sullii 18 % muorramearis, mii bođii johtilit lassánan ja bargiid eatnat buohcanjávkamis. Vuovdebargiid ja doaimmaolbmuid mearri geahppánii muhtun veardde, vaikko moadde odđa vuovdebargi válde bargui. Vuovdegilvimat leat dahkkon skuvla- ja studeantabargovehkiin.

Áigodagas 2006–2010 oba Davvi-Sámi gaskamearálaš čuohppanmearri lei sullii 115 990 m³, mas Anára gieldda guovllus 113 700 m³ ja Eanodaga gieldda guovllus 2 290 m³. Ohcejogas eai dahkkon vuovdedoalločuohppamat. Čuohppamiid giehtadalle gaskamearálaččat 1 370 há jahkásaččat. Šaddančuohppamiid dahke jahkásaččat gaskamearálaččat 360 há, ođastusčuohppamiid 1 010 há ja siepmanmuoraid geahpedeami 1290 há. (Govva 7.). Davvi-Sámis eai dahkkon rabas čuohppamat. Ovddit luondduriggodatplána gaskadárkkisteami čuovvu šaddadančuohppanulbmil 1 000 há/j manai vuole 64 %:ain, ođasmahttinčuohppanulbmil 1 100 há/j manai vuole 8 %:ain ja siepmanmuoraid geahpedeami ulbmil 2 200 há/j manai vuole 41 %:ain.

Govva 7. Muorračuohppamiid viidodagat čuohppanulbmiliid mielde Davvi-Sámis áigodagas 2006–2010.

Meahciodastusviidodat lei jahkásaččat gaskamearálaččat 1 020 há. Lunnolaš ođasmahttimii figgi siepmanmuorravuogi geavahedje gaskamearálaččat 880 há, ja gilvimiid dahke gaskamearálaččat 128 há jahkásaččat. Maiddái mašiinnain gilvima geahččaledje sullii 80 há guovllus.

Ođastusguovlluid njáskama dahke áigodagas 2006–2010 gaskamearálaččat 200 há ja eanaduktema sullii viđat oasis ođastusviidodagas, gaskamearálaččat 190 há jagis. Eanaduktenvuohkin geavahedje eanaš hárvema. Vesáiddikšunbargguid ja njáskama dahke áigodagas gaskamearálaččat 570 há jagis. Vesáeatnamiid oppalašviidodat vuovdedoalu vuovdeeatnamiin lei sullii 71 000 há.

Energijamuora doaimmahedje jahkásaččat 1 400 bođugudahasa báikkálaš guhkesgaskkaliiekkaslágádusaide. Energijamuora rádje eanaš vuosttashárvema ja geaidnolinnjáiđ njáskamiid oktavuodas. Njáskamiid dahke almmáibargun maiddái báikkiin, maid boazodoallu sávai giehtadallot liigesuhkkesvuoda dihte.

Vássán áigodagas vudjo olu boares geainnuid divodeapmái. Geainnuid divvo sullii 80 kilomehtera ja ođasmahte dárbašlaš šaldiid. Ođđa geainnuid ráhkadedje 18 km. Ođđa geaidnofierpmi ráhkadeami sajis muora fievrrideamis geavahedje viidat dálvegeainnuid earret eará meahceguovloiešlági seailluheami dihte.

2.9 Luonddutorismma gávpedoaibma

Villi-Pohjola doaimman ja organisašuvdna heivehuvvojedje Meahciráđdehuláhkii jagi 2005 dahkkon rievdadusaide. Meahcástan-, guolástan- ja meahcejohtaluslobiin dušše juohkin bázi Villi Pohjola doaimman nu, ahte dasa buhtejedje juohkimis šaddan goasttádusaid vuottu haga.

Villi Pohjolas ledje sullii 30 iežas láigobartta Davvi-Sámi guovllus. Bartafuolahusat adde barggu moatti fuolaheaddjái ja boaldinmuoraid doaimmaheaddjái, vaikko vel fuolaheaddjiid gávdnamis leat leamaš váttisvuodat muhtun guovlluin. Prográmmabálvalusaid ordnen ja vuovdin iežas doaibman heaittihuvvui. Dušše muhtun Meahciráddehusa iežas čanasjoavkkuid meahccemátkkit ja áššehasilálašvuodat ordnejuvvojedje.

Meahciráddehus osttii 2008 Eräsetti Oy, man ulbmilin lei lasihit fitnodatdoaimmama fitnodatoastima bokte. Ekonomalaš heajos áigi dalán fitnodatgávppi maŋŋá njoahcudii ja dagai duššin máŋggaid viiddidanplánaid. Meahciráddehus vuoddii Eräsetti Oy 2012 ja suddadahtii oktii bartafitnodatdoaimmama Laatumaa oassin. Bartafitnodatdoaimman geahpeduvvo vehážiid mielde, ja vuovdimassii dohkálaš barttat vuovdojuvvojit eret.

2.10 Eanaávdnasat

Meahciráddehusa oamastan Morenia boadusguovllus rievdaduvvui fitnodahkan 2006, mas šattai Meahciráddehusa oamastan oabbáfitnodat Morenia Oy. Dát dahkkui, go eanaávdnasiid ovddosdikšundoaimman viidánii ja doaibmama galggai beavttálmahttit ja rabasvuoda lasihit.

Davvi-Sámi guovllus lea eanaávdnasiid vuovdin lassánan guorahallanáigodaga áigge jagi 2006 ollašuvvan 45 000 tonnas jagi 2010 sullii 80 000 tonnii jagis. Lassánan figgamuš lea jorgalan guorahallanáigodaga loahpas almmolaš maŋosmannama čuovvumuššan. Báktegeađegeávdnasa geavaheapmi lea lassánan, doaibmama deaddočuokkis lea jorgalan eambo ovddosdikšojuvvon buktagiidda ja lagabui čoahkkebáikkiid ja váldogainnuid lahka.

Plánenguovllus váldoáššehasat leat bajildus- ja geaidnohuksenagoartaváldit, betongaindustriija ja báikkálaš eanahuksenagoartaváldit. Dasa lassin lea leamašan doalvundoaimma Ruttii ja Norgii prošeavttaid mielde. Davvi-Sámi guovllus Morenia Oy hálddus ja fámus leahkki eanaávnaslohpeguovllut leat leamašan guorahallanáigodagas gaskamearálaččat 35 stuhka. Vuovdedoallu lea skáhpon ieš eanaávnaslobiid, maid lea dárbbášán, vuovdedoalu dárbbuide. Eanaávdnasat leat geavahuvvon vuovdedoalloguovllu geainnuid huksemii dahje divodeapmái; mannan jagiid measta buot čuozáhatgeainnut leat bajilduvvon mollejuvvon geđggiin. Lassin vuovdedoalus lea sierra guovlluin Anára gieldda oktasašlohpi 23 eanaávnasguvlui; dain leat vuovdán eanaávdnasa lagašgiliid ássiide ruovttudárbbuide ng. maŋŋevovdnavuovdimin moadde čuođi gudahasahálaččat. Nuortalaččain lea nuortalašlága vuodul addon čievrra ja sáddo sin dárbbuide Syyrakkiharju ja Haapakuru rokkiin.

3.

Luondduriggodagat ja eanageavahus 2011

3.1 Plánenmateriálat ja daid luohtehahttivuohta

Plánenguovlu sisttisoallá buot eatnamiid ja čáziid, mat leat Meahciráddehusa hálddus stáhta vuovdedoalu Davvi-Sámi hálddahušlaš ráddjehusain. Plána gokčá maiddái mearkkašahtti oasi guovlluid, mat leat Sámi luonddubálvalusaid ovddasvástádusa vuolde. Luondduriggodagaid ja eanageavaheami dieđut vuodđuduvvet báikedihtovuodu áiggedását luondduriggodatdieđuide ođđajagimánus 2012. Plánema várás eai leat dahkkon sierra eanainventeremat.

Visttit, johtolagat ja ráhkkanusat, mat leat Meahciráddehusa hálddus, leat vurkejuvvon Reiska-vuogádahkii, geainnut TieGis-vuogádahkii, eanageavahan- ja giddodatdieđut KihtiGis-vuogádahkii ja eanaláigohandieđut VuokraGis-vuogádahkii. Vuovderiggodat- ja luonddieđuidda hálddašeami ja doaibmabidjoplána báikedihtovuogádahkan lea SutiGis-vuogádat, gosa dieđut vurkejuvvojit vuovdebihttagovvosiid mielde dehege šaddanbáikki ja muoraid mielde oktagaslaš osiide.

Luondduriggodatdieđut čoggojuvvojit báikedihtovuogádagaide meahcis dahje áibmogovvadulkomiin ee. muorain ja šaddanbáikki iešvuodain. Vuovdeeatnama govvosiid muorradieđut beaiváduvvojit jahkásaččat šaddanmáliide vuodđuduvvi automáhtalaš beaivádemiiin.

Davvi-Sámis vuollel 10 jagi boares eanainventeremiidda dahje eará meahcefitnamiidda vuodđuduvvi govvosiid muoraid-, šaddanbáiki-, biotohpa- dahje eará iešvuodadieđut leat beaiváduvvon dušše 19 %:ii vuovdedoalloguovlluin ja 14 %:ii luonddubálvalusaid guovlluin. Lagamus jagiid muoraidieđut dárkkálmuvvet lasergeailuma atnuiváldima mielde.

Meahciráđđehusa luondduriggodatdieđu veardideami ii sáhte dahkat VMI-dieđuide (Meahcidutkanlágádusa riikaviidosaš vuovddiid inventeren). Ovddit inventerenjorrosis VMI10 áigge jagiid 2004–2008 Davvi-Sápmi ii inventerejuvvon, eaige oddasamos 2009 álgán inventerenjorrosa VMI11 bohtosat leat vel anus.

3.2 Eatnamat, vuovddit ja čázit

Opmodaga, mii lea Meahciráđđehusa hálddus, oppalaš viidodat lea plánenguovllus sullii 2,8 miljovna hektára (há), mas eatnamat leat sullii 2,57 miljovna há ja čázit sullii 260 000 há (Tabealla 1.). Plánenguovllu ráddjen ja kárta leat ovdanbukton logus 1.2.

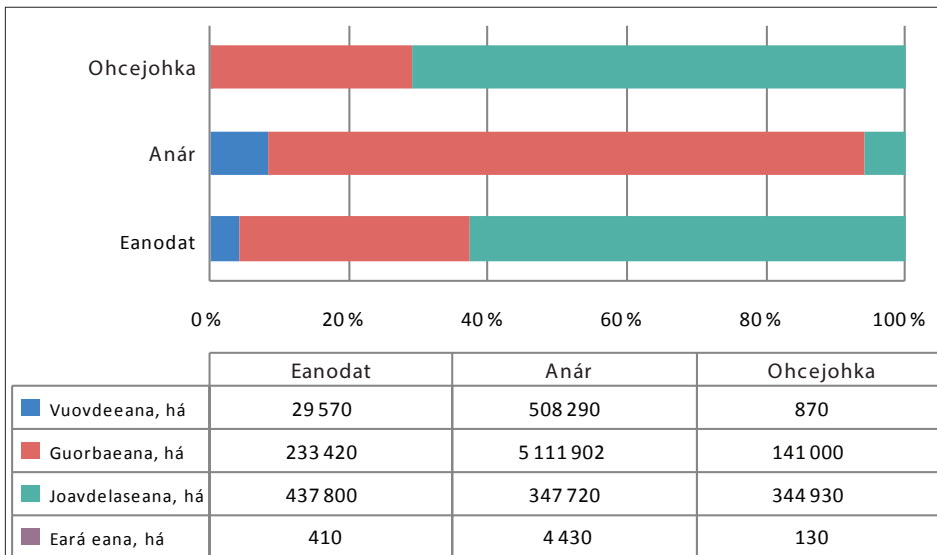
Tabealla 1. Meahciráđđehusa hálddus leahkki viidodat Davvi-Sámi guovllus gielddaid mielde 2011. Soadegilli gieldda viidodat čoaggana ng. Kaidámjávrrri vuovdedoalloguovllus.

Gielda	Gieldda oppalašviidodat			Mra hálddus leahkki viidodat ja ossodat gieldda oppalašviidodagas					
	Eana	Čáhci	Oktiibuot	Eana		Čáhci		Oktiibuot	
	há	há	há	há	%	há	%	há	%
Eanodat	794 600	44 600	839 200	701 300	88	37 300	84	738 600	88
Anár	1 505 200	228 100	1 733 300	1 371 700	91	203 000	89	1 574 700	91
Ohcejohka	514 400	22 800	537 200	486 900	95	19 600	86	506 500	94
Soadegilli				5 300		200		5 500	
Oktiibuot	2 814 200	295 500	3 109 700	2 565 200	91	260 100	88	2 825 300	90

3.3 Eanageavahus

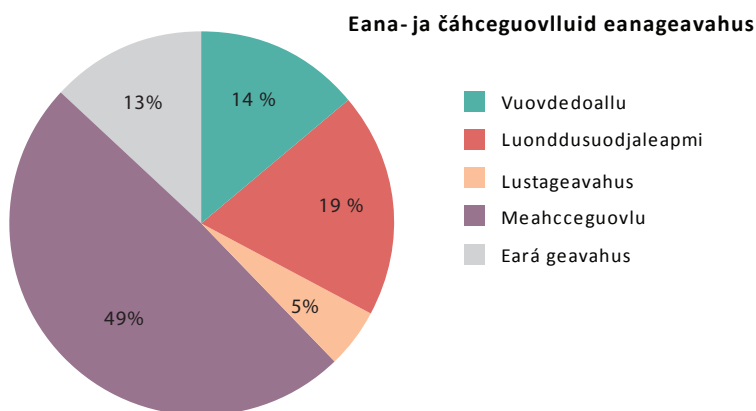
Eatnamiid geavaheami luohkkájuohku vuodduuvvá eanageavaheami stivrejeddji lágaide, stáhtarádi prinsihppamearrádusaide, várrejumiide, Meahciráđđehusa mearrádusaide ja plánaide sihke lávaide ja soahpamušaide. Eanageavaheapmi ja dan juohkáseapmi váldojoavkkuide leat ovdanbuktojuvvon tabeallas 2. Plánenguovllu oppalašviidodagas sullii bealli leat vuovdeguovllut. Lágas mearriduvvon suodjalanguovllut gokčēt s. 19 %, vuovdedoalloguovllut 14 %, lustaguovllut s. 5 % ja eará guovllut, dego lávvaguovllut s. 13 % oppalašeanaviidodagas (Govva 9).

Vuovdedoalloguovllu oppalašviidodat lea Davvi-Sámis 394 400 há. Vuovdedoalloguovllus lea šaddi vuovdeana 252 200 há, mii lea s. 10 % Meahciráđđehusa hálddašan oppalašeanaviidodagas Davvi-Sámis. Vuovdedoalloanus leahkki vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnama viidodat lea 184 100 há, mii lea sullii 7 % Meahciráđđehusa hálddus leahkki oppalašeanaviidodagas Davvi-Sámis. Eanaš vuovdeeatnamat leat Anára gielddas (Govva 8).

8. Davvi-Sámi eatnamat váldojoavkkuid mielde Anára, Eanodaga ja Ohcejoga gielddain.

Lágas mearriduvvon suodjalanguovllut ja meahcceguovllut gokčēt sullii 1 888 000 há dahege 68 % Davvi-Sámi guovllus (Govva 10). Muorahis jeakkit ja duoddarat leat mihtilmasat lágas mearriduvvon suodjalanguovlluide ja meahcceguovlluide: daid viidodagas 50 % leat rabas jeakkit ja duoddarat, ja lagešvuovddit gokčēt 19 %. Dáid maŋŋá dábálemosat leat goahccemuorravuovddit ja vuovdejeakkit (12 % viidodagas) ja boares vuovddit (10 % viidodagas). Beahcevuvddiin vuovdeeatnamiin leat Davvi-Sámis suodjalan sullii beali (49 %). Buohkanassii minerálaeatnamiin lea suodjaluvvon 86 %, jekkiin 84 % ja čáziin 89 % (Govva 11).

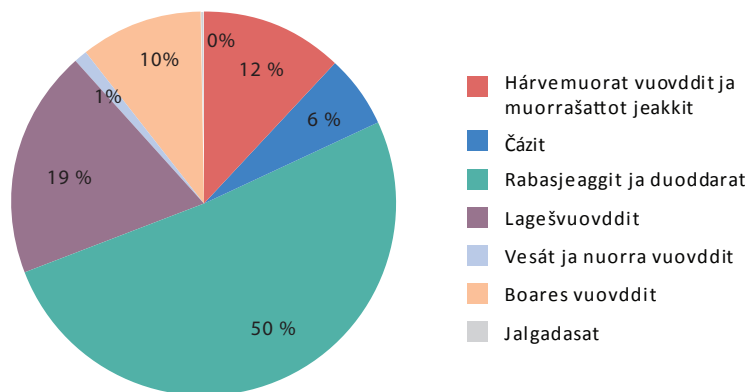

Govva 9. Davvi-Sámi eana- ja čáhceguovlluid eanageavahus. Vuovdedoalloassi govvida vuovdedoalu boađusguovllu hálddus leahkki viidodaga.

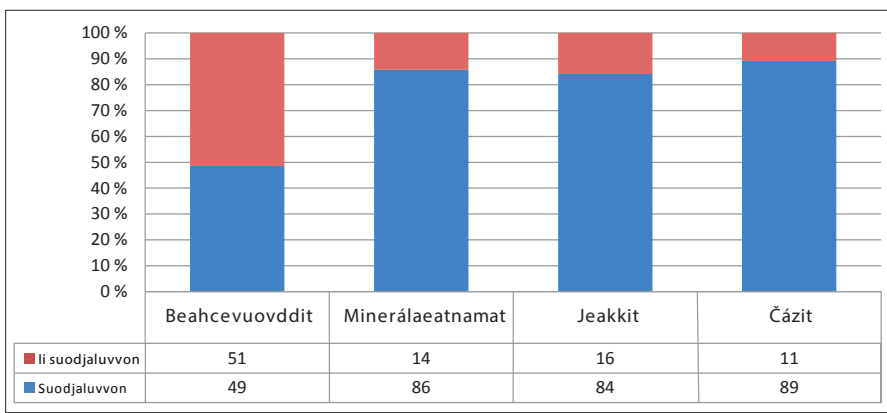
Tabealla 2. Davvi-Sámi eanageavahus váldoavkkuid mielde 2011.

Viidodat váldoavkkuid mielde, hektára								
Käyttötarkoitus	Vuovde-eana	Guorbe-eana	Joavdelas-eana	Eará eana	Eana buohk.	Čázit	Buohkanassii	%
Vuovdedoalloguovlu	184 100	37 800	29 600	2 800	254 300	22 000	276 300	11
Vuovdedoalloguovlu, ráddjejuvvon geavahusas dahje geavaheami olggobealde	20 300	13 600	9 000	100	43 000	1 700	44 700	2
Vuovdedoalloguovlu, bálgossoahp. (geavaheami olggobealde mearreáiggi)	47 800	11 400	10 100	400	69 700	3 700	73 400	3
Meahcceguovllut	119 300	440 400	711 400	200	1 271 300	108 300	1 379 600	49
Suodjalanguovllut	95 600	171 700	226 900	200	494 400	13 700	508 100	18
Suodjalanprográmmat	6 700	7 000	16 000	100	29 800	3 600	33 400	1
Suodjalanvuovddit	300	1 800	600	0	2 700	100	2 800	0
Lustavuovddit	41 200	21 200	6 700	700	69 800	71 600	141 400	5
Detáljalávat	1 800	700	300	200	3 000	400	3 400	0
Luondduealáhusguovllut	26 000	180 600	120 100	400	327 100	35 100	362 200	13
Buohkanassii	543 100	886 200	1 130 700	5 100	2 565 100	260 200	2 825 300	100
Ossodat eanaviidodagas %	21	35	44	0	100			

Davvi-Lappi lágas mearriduvvon suodjalanguovllut ja meahcceguovllut

Govva 10. Suodjalanguovlluid ja vuovddiid (buohkanassii 1 888 000 há) juohkašupmi muoraid mielde Davvi-Sámis.

Govva 11. Suodjaleami ossodat minerálaeatnamiin, jekkiin ja čáhceguovlluin Davvi-Sámis.

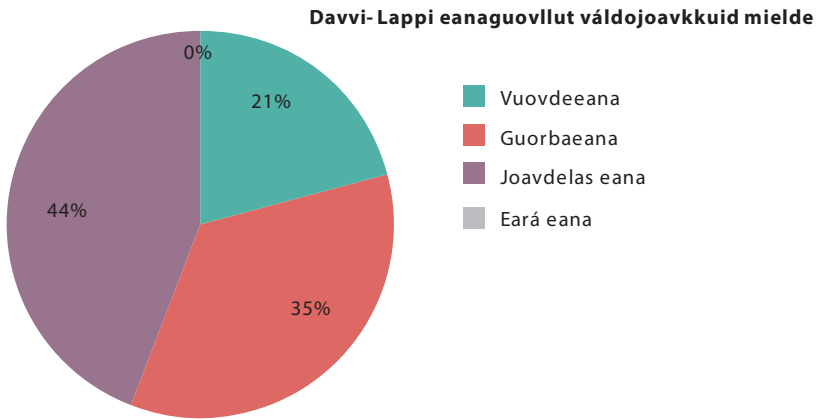
3.4 Šaddanbáikkít

Davvi-Sámi stáhta eatnamiid viidodat lea sullii 2 565 000 há, mas lea vuovdeeana sullii 543 200 há (21 %), guorbaeana 886 200 há (35 %) ja joavdelas eana 1 130 600 há (44 %). Eará eana lea sullii 5 100 há, mii sisttisoallá ee. geaidno-, vuorká- ja linnjáguovlluid (Govva 12).

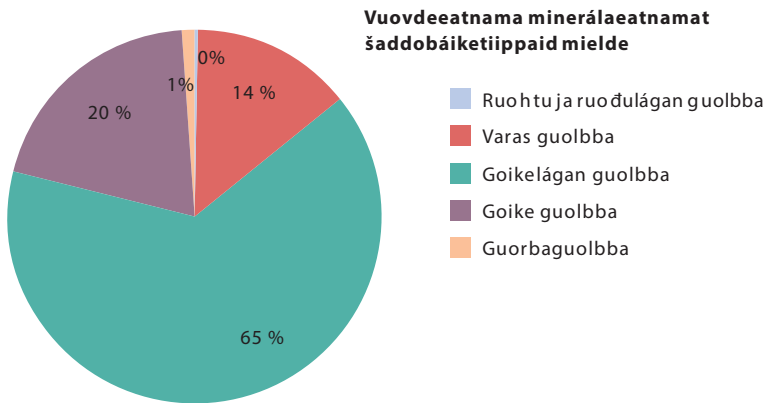
Vuovdeeatnama minerálaeatnamis 65 % lea šaddobáiketiippa mielde goikelágan guolbba (350 300 há), goike guolbba vidát oassi (110 500 há) ja šaddi guolbba 14 % (74 700 há). Šattolut šaddanbáiketiippaid ossodat vuovdeeatnamiid minerálaeatnamiin lea unni: rođut leat dušše 200 há ja rođulágan guolbanat 1 400 há. Gárgoguolbanat leat 4 500 há vuovdeeatnama minerálaeatnamiin (Govva 13).

Guorba- ja joavdelas eatnamat leat Davvi-Sámis sullii 2 016 700 há. Daid ossodat Davvi-Sámi oppalašeanaviidodagas lea 79 %. Guorba- ja joavdelas eatnamiin sullii $\frac{3}{4}$ leat minerálaeatnamat, mat leat šattolašvuodaluohkkájuogu mielde eanaš guorbbaš jeagil-, jeagil-daņas, jeagil-sámi-daņas dahje sámi-daņas–šattolašvuodaluohkkájuoguid guolbanat (Govva 14).

Guorba- ja joavdelas eatnamiin njealját oassi leat jeakkit. Dábálepmosat leat muorrajeakkit. Viiddes, jalges muorrajeakkit ja aitosáš muorrajeakkit gokčēt buohkanassii s. 58 %, vuovdejeakkit dušše 6 % ja rabas jeakkit dahege viiddes suonjut ja šattolaš jeakkit s. 15 % guorba- ja joavdelas eatnamiid jekkiin (Govva 15).

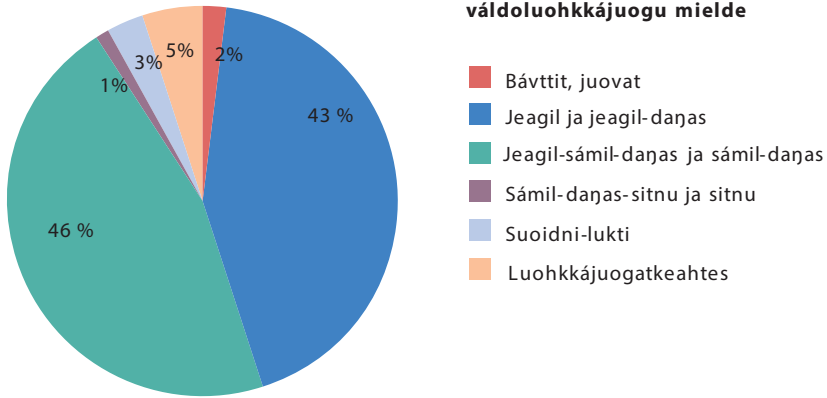

Govva 12. Davvi-Sámi eanaguovllut váldojoavkkuid mielde.

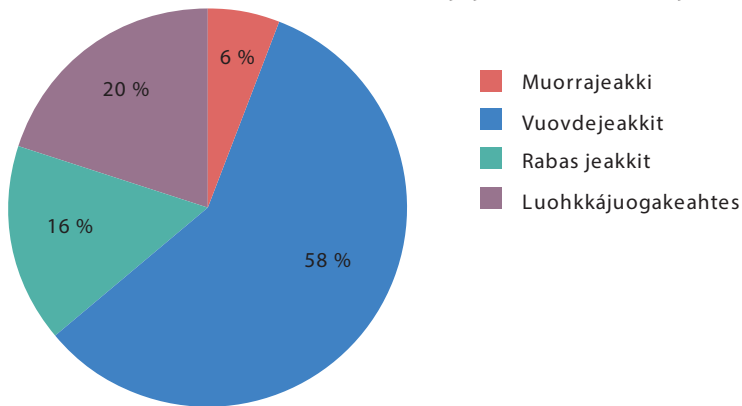
Govva 13. Vuovdeeatnama minerálaeatnamat šaddobáiketiippaid mielde.

Guorba- ja joavdelas minerálaeatnama šattolašvuođa váldoluohkkájuogu mielde

Govva 14. Guorba- ja joavdelas minerálaeatnama šattolašvuođa váldoluohkkájuogu mielde.

Guorba- ja joavdelas eatnama jeakkit

Govva 15. Guorba- ja joavdelas eatnama jeakkit.

3.5 Muoradat

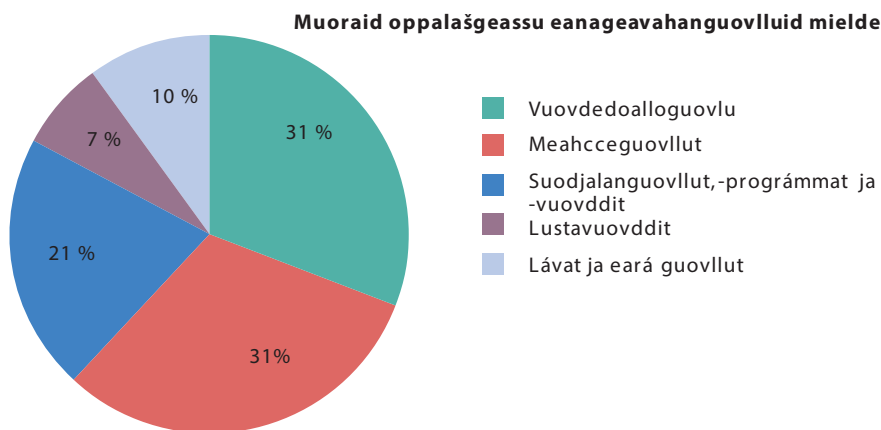
Muoraid oppalašgeassu Davvi-Sámis lea 55,1 milj. m³. Vuovdeeatnamis leat muorat 39,5 milj. m³ (Tabealla 3). Jahkái 2006 veardidettiin muoraid oppalašgeassu lea lassánan 5,4 milj. m³. Iešguđet láhkai suodjaluvvon muoraid ossodat lea 69 % oppalašgeassu: mearri sisttisoallá meahce- ja lávvaguovlluid, lustavuvddiid, lágas mearriduvvon suodjalanguovlluid ja eará suodjalanguovlluid muoraid. Vuovdedoalloguovllus muorain lea 31 % (Govva 16).

Muoraid oppalašgeassu 75 % lea beahci (oktiibuot 41 milj. m³), soahki 20 % (11 milj. m³) ja guossa 4 % (2 milj. m³). Vuovdeeatnama muorain measta 90 % lea beahci (Tabealla 4). Muoraid gaskageassu vuovdeeatnamis lea 73 m³/há. Vuovdedoalu vuovdeeatnamiin muoraid gaskageassu lea 62 m³/há.

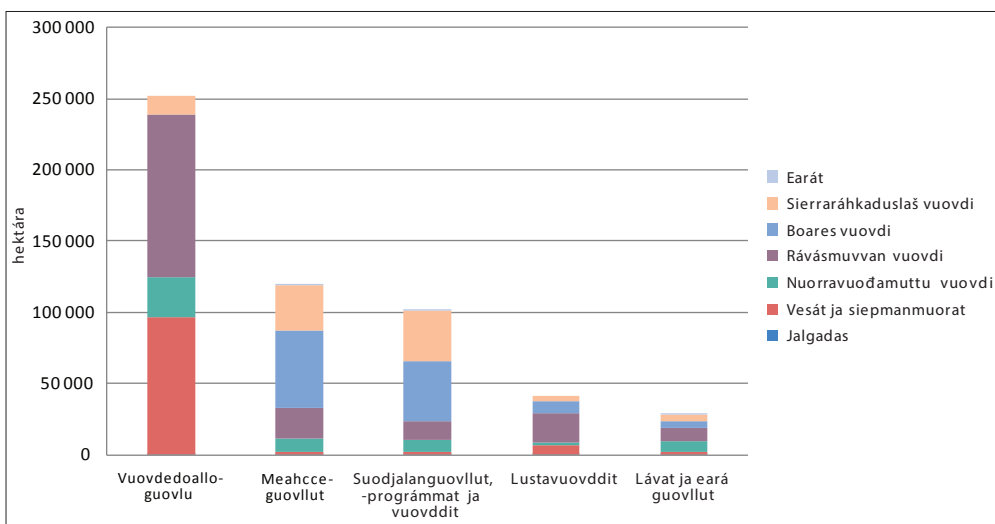
Ovdánanmuttus mielde boares dahje rávásmuvvan vuovddit leat badjel 50 % vuovdeeatnama viidodagas. Vesáid ja siepmanmuoraid ossodat lea 20 % ja nuorravuodamuttu vuvddiid ossodat 10 % vuovdeeatnama viidodagas. Boares ja sierraráhkaduslaš vuovddit čoaŋganit meahce- ja suodjalanguovlluide (Govva 17).

Tabealla 3. Muoraid oppalašgeassu vuovde- ja guorbaeatnamis eanageavahanluohkkájuogu mielde.

	Vuovdeeaana, m ³	Guorbaeaana, m ³	Buohkanassii, m ³
Vuovdedoalloguovlu	15 648 300	1 272 100	16 920 400
Suodjalanguovllut, -prográmmat ja -vuovddit	8 142 600	3 384 800	11 527 400
Lustavuovddit	3 556 800	440 500	3 997 300
Meahcceguovllut	10 146 100	6 921 300	17 067 400
Lávat ja eará guovllut	1 993 700	3 598 500	5 592 200
Buohkanassii	39 487 500	15 617 200	55 104 700

Govva 16. Muoraid oppalašgeassu eanageavahanguovlluid mielde.

Govva 17. Muoradaga ovdánanmuttut vuovdeeatnamis eanageavahanguovlluid mielde.

3.6 Čáhceguovllut

Plánenguovllus leat meahciráđđehusa hálddašeami vuolde čázit sullii 260 000 hektára. Čázádagat gullet Duortnosjoga-Muonájoga, Giemajoga, Deanu, Njávánjoga, Uvdujoga ja Báhčaveijoga čázádatguovlluide ja Doallánjoga gieračázádatguovlui, mii luoitá Ruošša beallai. Čázádagat leat eanaš guorbasat ja šearradat dahje báikkuid vehá humusdoallit. (Sámi Birasguovddáš 2012.)

Čáziiddikšun plánejuvvo Suomas čáziiddikšunguovlluid mielde. Meahciráđđehus oassálastá čáziiddikšun plánemii ovttasbargojoavkkus, man Sámi EBI-guovddáš bovde čoahkkái. Plánenguovllu čázádagat gullet Giemajoga čáziiddikšunguovlui ja riikkaidgaskasaš Duortnosjoga ja Deanu-Njávánjoga-Báhčaveijoga čáziiddikšunguovlluide. (Birashálddahus 2012.)

3.7 Lávvaráhkadeapmi

3.7.1 Eanangoddelávat

Eanangoddelávvaráhkadeapmi lea oba guovllus viehka odđa. Davvi-Sámi eanangoddelávva lea nannejuvvon 2008 ja Duottar-Sámi eanangoddelávva 2010. Lea goittotge vuohttimis, ahte lea dárbu odđasit guorahallat ovdamearkka dihte bieggafápmoguovlluid oasis. Dálá eanangoddelávain leat oba Davvi-Sámi guovllus dušše guokte bieggafápmoguovllu: Eanodaga Soņgevárri ja Lammasoaiivi.

3.7.2 Oppalašlávva

Eanodaga gielda lea mearridan dahkat oasseoppalašlávva Gilbbesjávrrí guovllus, ja lávvaráhkadeami ovdanbohtin lea almmuhuvvon 7.3.2012. Oppalašlávvaráhkadanguovlu lea Gilbbesjávrrí ja dan lagašguovllut Peeras Jehkasii; lávenláhkai leahkki guovllu viidodat lea sullii 125 km².

Ohcejoga oasseguovllu oasseoppalašlávva dohkkehuvvui gielddastivrras 4.12.2007, muhto lávva gomihuvvui alimus hálddahasrievttis 30.6.2011. Lávva lea bohtán odđasit válmmašteapmái gidđat 2012. Anáris leat Anárjávrrí oasseoppalašlávva ja Äijihjávrrí oasseoppalašlávva ráhkadeami vuolde. Suoločielggi oasseoppalašlávva lea gielddastivra dohkkehan, muhto das leat bohtán váidaleamit hálddahasriektái.

Avvila guovllu oasseoppalašlávva lea bohtán fápmui earret Roavenjárgga hálddahasrievtti gomihan oasseguovllut 1, 2 ja 3. Gomihuvvon guovlluid oasis gielda álggaha odđasit lávvaráhkadanproseassa.

3.7.3 Sajádatlávvat

Stáhta eatnamiid guoski sajádatlávvat leat ráhkadeami vuolde Anára gielddas Paavisvuono-Apajalahti guvlui gáddesajádatlávva ja Rahajärvi gáddesajádatlávva oasis. Dasa lassin Anára girkosiidna sajádatlávva guoská smávva osiin stáhta eatnamiid. Avvila sajádatlávva viiddideapmi ja nuppástus Rajankangas, Mukkaperänsaari ja Mukkavuopajanniemi guovllus guoská stáhta eatnama. Suoločielggi vielteguovllus biddjojit johtui fargga báliid sajádatlávvaráhkadeamit guovlluin, mat leat oppalašlávvas čujuhuvvon huksemii.

3.8 Luonddusuodjaleapmi

Plánenguovlu manná vuovdešaddanavádatjuogus davvi-boreála avádagas. Máttaoisiin Vuovde-Sámis leat beahcevuoddit ja davvioasis Duottar-Sámis lagešvuoddit ja jalges duoddarat.

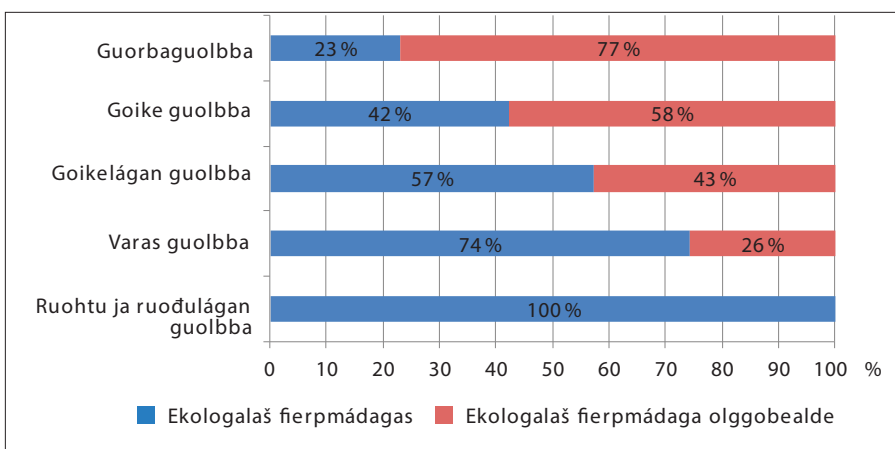
Duottar-Sámi avádat gokčá sullii beali plánenguovllus. Oktlaš guossavuvddiid vuovderádjá báhcá guovllu máttaoassái. Báktevuodđu lea guorba, ja guovlu gullá eanaš Davvi-Sámi granulihttaavádahkii. Spiehkastahkan lea Giehtaruohtasa davvioasi stuorra duoddariid guovlu, mii gullá geađeávdnasa vuodul mearkkašahtti nuorat Skandiid váriide. Storraduoddariin leat bipmolaš geađešlájat, dego dolomihitta ja ráktogeađggit, mii vuhtto dakkár šlájaid gávdnomis, mat gáibidit kálkka. Garra dálkkádatdilit vuhttojit Davvi-Sámis ee. jekkiin balsašaddamin ja sierralágan duolloidan minerálaeatnamiin, dego govuseatnamiin ja duolloguolbaniin.

3.8.1 Ekologalaš fierpmádat

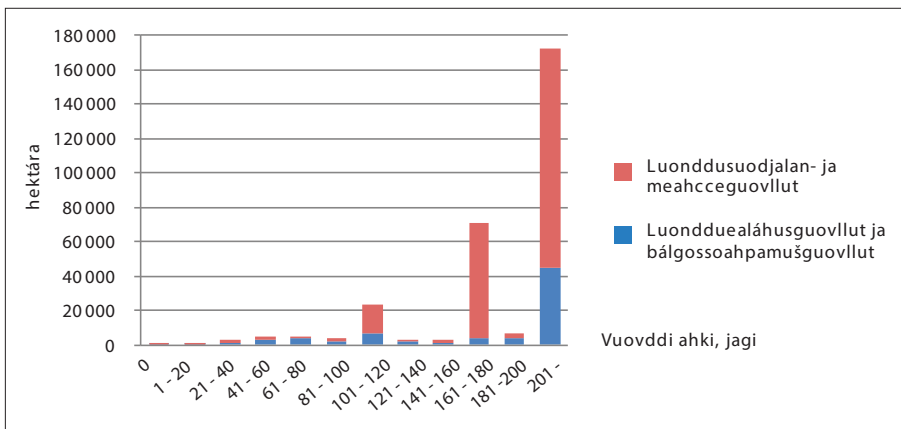
Ekologalaš fierpmádat Davvi-Sámis čoaggana luonddusuodjalanguovlluin, meahceguovlluin, luonddusuodjalanprográmmaid čuožahagain, Meahciráđđehusa

iežas mearrádusain vuodđuvvon suodjalanvuvddiin, luondduealáhusguovlluin, bálgossoahpamušguovlluin ja vuovdedoalloguovllu luonddučuožahagain. Luonddučuožahagat leat meroštallojuvvon eanaš guovlluekologalaš plánema oktavuodas. Daidda gullet guovlluekologalaš oktavuodaid lassin ee. vuovdeláhkačuožahagat, áitatvuloš šlájaid eallinbirrasat ja oassi meahcivalljičuožahagain ja earenoamážit suodjalan láhkai leahkki šlájaid suodjalanráddjenguovllut, maid leat dahkan Davvi-Sámis 2 000 há veardde.

Ekologalaš fierpmádaga (sisttisoallá eatnamiid ja čáziid) viidodat lea buohkanassii sullii 2,4 milj. há, ja ossodat Meahciráđđehusa hálddašan viidodagas lea 84 %. Suodjalanguovllut ja meahceguovllut dahket 2/3 oasi ekologalaš fierpmádagas. Ekologalaš fierpmádahkii gullá vuovdeena sullii 308 000 há, mii leat 57 % Davvi-Sámi vuovdeeatnamiin. Vuovdeeatnama šaddanluohkáid viidodatossodagat ekologalaš fierpmádagas leat ovdanbuktojuvvon govas 18.

Govva 18. Šaddanluohkáid ossodagat ekologalaš fierpmádagas vuovdeeatnamis.

Govva 19. Vuovdeeatnamiid juohkášupmi ekologalaš fierpmádagas muoraid ahkeluohkáid mielde.

3.8.2 Suodjalanguovlluid dikšun

Davvi-Sámi meahceguovllut, suodjalanguovllut ja eará suodjalančuožahagat leat eanaš Meahciráđdehusa hálddašeami vuolde. Luonddusuodjalanprográmmaid ollašutttingráda lei jagi 2011 loahpas badjel 99 %. Golmma davimus giedda suodjalanguovlluid ja meahceguovlluid viidodat lea sullii 40 % Suoma Natura 2000-guovlofierpmádagas.

Suodjalanguovllut ovddastit bures luonddudiliid, nu ahte ráhkadit Suoma viidámuš vuovde-, jeagge- ja duottarmeahceguovlluid. Guovllus eai leat roggan goivvohagaid jekkiin vuovde- ja eanandoalu atnui. Čázadagat leat vealtan fápmorusttethuksemis earret Anárjávrrí dulvadeami. Measta juohke guovllus čáhcekvalitehta lea earenoamáš ja čáhci lea juhkangelbbolaš.

Davvi-Sámi stáhtaetnamiin dahkkui luondotiipakárten jagiid 1996–2000. Luondotiipadieđut dievasmahttojuvvojit jahkásaččat čuožahagaid mielde. Investere-miiguin geahččaluvvo lasihit dieđuid ee. váilevaččat dovdájuvvon luondotiipain. Maiddái dieđut kulturárbečuožahagain ja šlájain čoggojuvvojit oba áigge iežas ja olggobeale dahkan kártemiiguin.

Suodjalanguovlluid dikšumii gullá Davvi-Sámis árbebiotohpaid dikšun ja vuvddiid luonddu dillái máhcahepmi nu, ahte vuodđuduvvojit ng. vuovdebuollinguovllut. Leammi álbmotmeahci ja Bátneuođdara ja Váhčira meahceguovllut gullet riikadási vuovdebuollinguovlofierpmádahkii. Vuvddiid boaldimiin suodjalančuožahagain dorvvastuvvojit ja ovdánahttojuvvojit šlájaid eallinbirrasat, mat gáibidit boldon muora. Ovdalis máinnašuvvon fierpmádaga čuožahagain lea plánejuvvon boaldit oktiibuot 15–60 hektára vuovddi viđa jagi áigodagas.

Davvi-Sámis eai leat dikšuma vuolde leahkki luondotiipa- dahje áitatvuloš šlájaid čuožahagat, earret hui hárvanaš báktegieđdekealltu ovdanboahhtin Geavu luonddumeahcis. Šlája smávva ovdanboahhtima báiki lea suoidneluvvan ja šaddanbáikki leat dikšon jagiid áigge šattuid geahpedemiin.

3.8.3 Kulturárbi

Meahciráđdehus joatká kulturárbečuožahagaid kártenbarggu álbmotmehciin, eará luonddusuodjalanguovlluin ja meahceguovlluin. Vuovdedoalloguovlluin inventeremat dahkkojuvvojit oassin Meahciráđdehusa riikkaviidosáš fidnu. Meahciráđdehusa kulturárbečuožahagaid kártemis leat vojujduvvan materiálalaš kulturábái, muhto maiddái immateriálalaš árbi adno dehálažžan. Earenoamážit sámiid ruovttuguovllus immateriálalaš árbbi mearkkašupmi deattuhuvvo. Meahciráđdehus lea ráhkadahtán sámeaguovllu báikenammačielggademiid dikšun- ja geavahanplánema várás.

Ovttasbargu dahkko mánggaid beliiguin. Museavirgedoaimmahat lea huksejuvvon kulturbirrasis fuolaheaddji virgeopmahaš, ja arkeologalaš kulturárbbi oasil ovttasbargu

Sámimusea Siiddain lea dehálaš. Sámi kulturárbbi oasis ovddibuid lassin doaibmat ovttasbarggus Sámedikkiin ja Nuortalašráđiin. Gollehistorjjálaš čuožáhagain Gollemusea lea dehálaš ovttasbargoguoibmi. Meahciráđđehusas lea maiddá i ovttasbargosoahpamuš Helssega, Turku ja Oulu universitehta arkeologalaš lágádusaiguin.

Meahciráđđehusa dikšuma vuolde leat mánggat huksenárbečuožáhagat ovttaskas ráhkadusaid rájes stuorra ráhkadusjoavkkuide. Dat muitalit sápmelašvuodas golleroggama historjjás, vándardeami ja johtolatoktavuodaid ovdáneamis, eanamihtideamis ja soahtehistorjjás. Mánggat čuožáhagain leat klassifiserejuvvon kulturhistorjjálaččat divrrasin, ja dat leat suodjaluvvon ášahusain stáhta ráhkadusaid suodjaleamis dahje gáhttejuvvon Meahciráđđehusa ja Museavirgedoaimmahaga gaskasaš soahpamušain.

Suodjaluvvon ja gáhttejuvvon ráhkadusain eatnašat gullet maiddá riikkaviidosáččat mearkkašahti huksejuvvon kulturbirrašiidna. Dáin Meahciráđđehusa dikšuma vuolde leat Oskarinkoski, Oskarinjärvi, Suomujohka ja Gáppe-Jovnna sámi ássangiittit, Sállevári, Erttetvári, Bádošoivvi ja Ristenašoivvi miessemearkunáiddit, Vadat, Čohkavári, Gárdemarrasa ja Hännomarrasa miessemearkunáiddit ja Bičosjávri boazodoallobáikkít, Leahttáseanu duiskalaš stašuvdnabáiki, Anára Áijihsuálui, Avviljoga ja Leammi gollebáikkít, Ruijjábálggis, Struve gehtega Stuorrahanoivvi čuokkis sihke Ohcejoga poastabálggis. Maiddá mánggat suodjalkeahtes visttit leat kulturhistorjjálaččat divrrasat.

Riikkaviidosáččat mearkkašahti huksenárbečuožáhagaid gusket riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmilat. Ášahusain suodjaluvvon visttiid meannudeami mearridit ášahusa seadáhusat, mat heivehuvvojít oassái maiddá Meahciráđđehusa ja Museavirgedoaimmahaga gaskasaš soahpamušain gáhttejuvvon ráhkadusaide. Boares visttit dárbbášit jámma ornegisdoallama, ja mannan jagiid leat divvojuvvon mánggat huksenárbečuožáhagat.

Meahciráđđehusa hálddašanguovlluin virggálaččat luohkkájuhkkujuvvon, riikkaviidosáččat divrras duovddaguovllut leat ollásit dahje oassái Pöyrisjávri, Sána, Deanu Leahki ja Ohcejoga Leahki, mii lea luohkkájuhkkujuvvon maiddá álbmotduovddan. Maiddá riikkaviidosáččat divrras duovddaguovlluid gusket riikkaviidosáš guovlluideavahanulbmilat.

Meahciráđđehus dikšu maiddá guovllu biologalaš kulturárbbi. Mánggaide hušenčuožáhagaide laktásit divrras olbmo doaibmama dagahan árbebiotohpat, mat jávkkašedje dikšuma haga. Árbebiotohpaide Davvi-Sámis gullet ee. boares ássangiittit, giettít ja bigálusbáikkít. Sámi luondobálvalusaid jeavddalaš divššus leat buohkanassii 16,5 há árbebiotohpačuožáhagat. Muhtin čuožáhagain lea priváhta olbmuin dahkkon soahpamuš dahje čuožáhaga dikšun dáhpáhuvvá oastinbálvalussan, dego Boazonjárggas Deanu guoras ja Badje- ja Vuollegittiin Bállás-Yllásduoddara álbmotmeahcis.

3.9 Vuovdedoallu

Vuovdedoalu boadusguovllu hálddašanguovllu oppalaš viidodat lea Davvi-Sámis 394 400 há ja eanaviidodat 367 000 há ovdal luondduriggodatplána balánsasirdimiid. Dán logus guorahallojuvvo vuovdedoalu hálddašeami vuolde leahkki šattolaš vuovdeeana (252 200 há). Guorahallamii eai gula vuovdedoalloguovllu guorba- ja joavdelaseatnamat: dat eai leat vuovdedoalloodaibmama olis. Maiddái Luondobálvalusaid hálddašeami vuollai gulli Anára vándardanguovlu ii leat váldon mielde čuovvovaččat ovdanbukton guorahallamii. Fuomášahtti lea, ahte vuovdedoalu vuovdeeatnamis 47 800 há guovllus lea fámus bálggossoahpamušat ja lassin 20 300 há lea ráddjejuvvon doaibmama olis dahje vuovdedoalloodaibmama olggobealde eará siva dihte. Vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnamis vuovdedoaluin barget 184 100 há guovllus, mii lea sullii 50 % vuovdedoalu hálddašeamis leahkki eananviidodagas.

3.9.1 Vuovderiggodagat

Vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnamis muoraid oppalaš geassu lea 15,6 milj.m³ ja gaskageassu 62 m³/há (Tabealla 4). Jahkái 2006 veardidettiin muoraid oppalaš geassu lea lassánan vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnamis 2 milj.m³ ja gaskageassu 6 m³/há. Vuovdedoalu muorrásut vuovdeeatnama guovllut leat dutkanvuovddit (103 m³/há) ja bálgosoahpamušaid guovllut (72 m³/há).

Vuovdedoalu vuovdeeatnamis muoraid oppalaš geasus (15,6 milj. m³) beazi ossodat lea 92 %, dábálaš soagi ja sotnjesoagi buohkanassii s. 4 % ja guosa ossodat 1 %. Sorvviid ossodat muoraid oppalaš geasus lea badjel 2 %. Olgoriikkalaš muorrašlajat leat 3 000 m³.

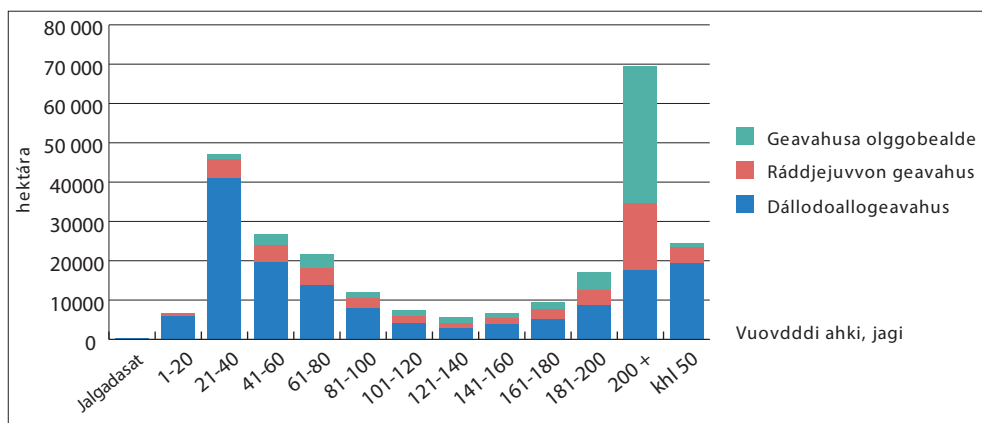
Beahcevuvddiid ossodat muoraid oppalaš geasus lea buot ahkeluohkáin badjel 80 %. Soahkevuvddiid ossodat lea stuorámuš muttus 101–120-jahkásaš vuvddiin, mii lea 19 % ja guosa ossodat badjel 200-jahkásaš vuvddiin, mii lea 3 % muoraid oppalaš geasus.

3.9.2 Ahkeráhkadus

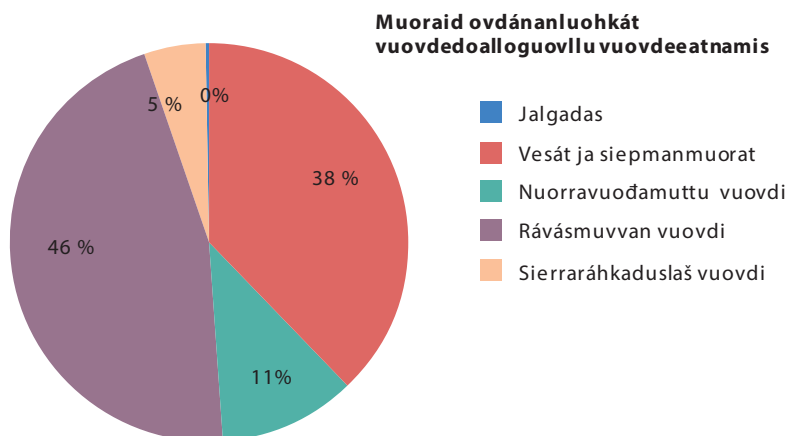
Muoraid ahkeluohkkájuohkáseamis lea fuomášahtti, ahte badjel 200-jahkásaš vuvddiid ossodat lea allat: daid viidodat lea 94 000 há ja daid ossodat lea 37 % vuovdeeatnama viidodagas. Dán ahkeluohkkái gullet maiddái siepmanmuorat (ovdánanluohkká 50), maid viidodat lea vuovdedoalloguovllus sullii 25 000 há. Badjel 200-jahkásaš vuvddiin 34 % lea vuovdedoallogeavahusa olggobealde. Ovdánanluohká mielde measta bealli vuvddiin lea rávásmuvvan, 115 087 há. Vesáid ja siepmanmuoraid oktii rehkenastojuvvon ossodat lea measta guokte vidátoassi, 96 515 há. (Govva 20. ja Govva 21).

Tabella 4. Vuovde- ja guorbaeatnama muorat muorrašájjaid mieelde.

Vuovdeeatnama muorat (1000 m ³) muorrašájjaid mieelde	Beahci	Guossa	Beahce- ja guossasoarvi	Sotnje-soahki	Dábálaš soahki	Lageš	Eará lastamuorat	Olgoriikkalaš muorrašájjat	Buot oktilbuot
Vuovdedoalloguovlu	14 393	225	358	63	592	0	15	3	15 648
Meahceguovlu	8 493	920	173	10	495	45	11	0	10 146
Luondusuodjalanguovlu	6 832	421	128	6	639	112	5	0	8 143
Lustaguovlu	3 429	0	19	9	95	2	2	0	3 557
Luonduealáhuguvllut ja eará guovllut	1 871	0	14	0	93	13	2	0	1 994
Buohkanassii	35 017	1 567	691	88	1 914	172	35	3	39 487
%	89	4	2	0	5	0	0	0	100
Guorbaeatnama muorat (1000 m ³) muorrašájjaid mieelde	Beahci	Guossa	Beahce- ja guossasoarvi	Sotnje-soahki	Dábálaš soahki	Lageš	Eará lastamuorat	Olgoriikkalaš muorrašájjat	Buot oktilbuot
Vuovdedoalloguovlu	1 022	26	18	1	186	16	3	0	1 272
Meahceguovlu	2 055	352	27	0	377	4 103	6	0	6 920
Luondusuodjalanguovlu	1 148	33	6	0	497	1 693	8	0	3 384
Lustaguovlu	308	0	2	0	73	54	3	0	440
Luonduealáhuguvllut ja eará guovllut	1 624	2	18	2	512	1 436	5	0	3 598
Buohkanassii	6 156	413	71	4	1 645	7 302	24	0	15 616
%	39	3	0	0	11	47	0	0	100
Vuovde- ja guorbaeatnama muorat (1000 m ³) muorrašájjaid mieelde	Beahci	Guossa	Beahce- ja guossasoarvi	Sotnje-soahki	Dábálaš soahki	Lageš	Eará lastamuorat	Olgoriikkalaš muorrašájjat	Buot oktilbuot
Vuovdedoalloguovlu	15 415	251	376	64	777	17	18	3	16 920
Meahceguovlu	10 548	1 272	200	10	872	4 147	17	0	17 066
Luondusuodjalanguovlu	7 980	454	134	6	1 136	1 805	12	0	11 527
Lustaguovlu	3 737	0	21	10	168	56	5	0	3 997
Luonduealáhuguvllut ja eará guovllut	3 495	2	32	2	605	1 449	7	0	5 592
Buohkanassii	41 173	1 979	763	92	3 559	7 474	59	3	55 102
%	75	4	1	0	6	14	0	0	100

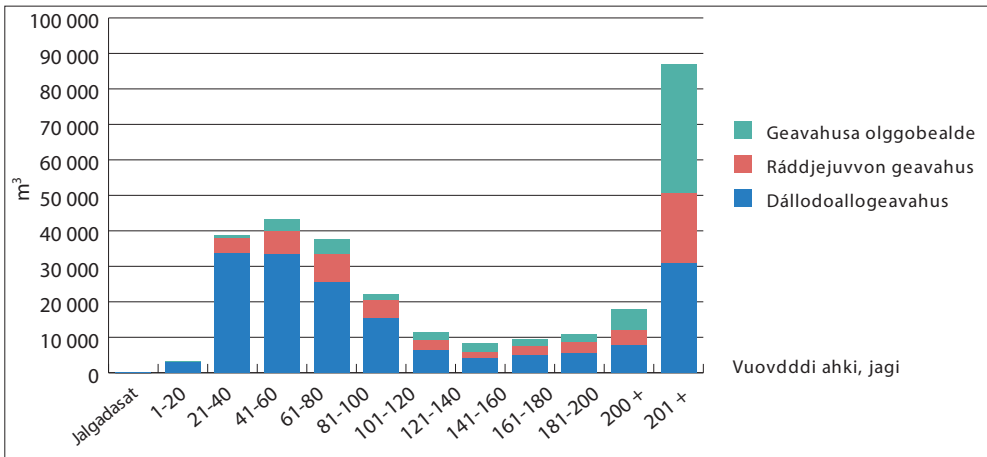
Govva 20. Muoraid ahkeráhkadus vuovdedoalloguovllu vuovdeeatna-

Govva 21. Muoraid ovdánanluohkát vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnamis.

3.9.3 Vuvddiid šaddan

Ekonomiijavuvddiid muoraid oppalaš šaddan jagi 2010 dieduid vuodul lea vuovdeeatnamis sullii 290 000 m³. Vuovdeeatnama hektára ektui gaskašaddan lea 1,1 m³/j, mii lea 1,86 % oppalaš gessui veardidettiin. Vuvddiid geassošaddamis s. 170 000 m³ dahege 59 % dáhpáhuvvá guovlluin , mat leat vuovdedoallegeavahusas, 58500 m³ dahege 20 % guovlluin, mat leatráddjejuvvon geavahusas ja 61 000 m³ dahege 21 % geavahusa olggobeale guovlluin. Eanaš oassi šaddamis lea nuorra ja rávásmuvvan šaddadanvuvddiin (Govva 22).

Kuva 22. Puuston kokonaiskasvu metsätalouden metsämaalla ikäluokittain.

3.10 Lustageavahus ja luondduturisma

3.10.1 Meahciráđđehusa rolla

Meahciráđđehusa hálddašeami vuolde leat sullii 90 % plánenguovllu (Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaid) eatnamiin ja čáziin. Dás čuovvu, ahte turista dahje báikkálaš olmmoš lea álo man nu láhkai dahkamušas Meahciráđđehusain guovllus jodedettiin.

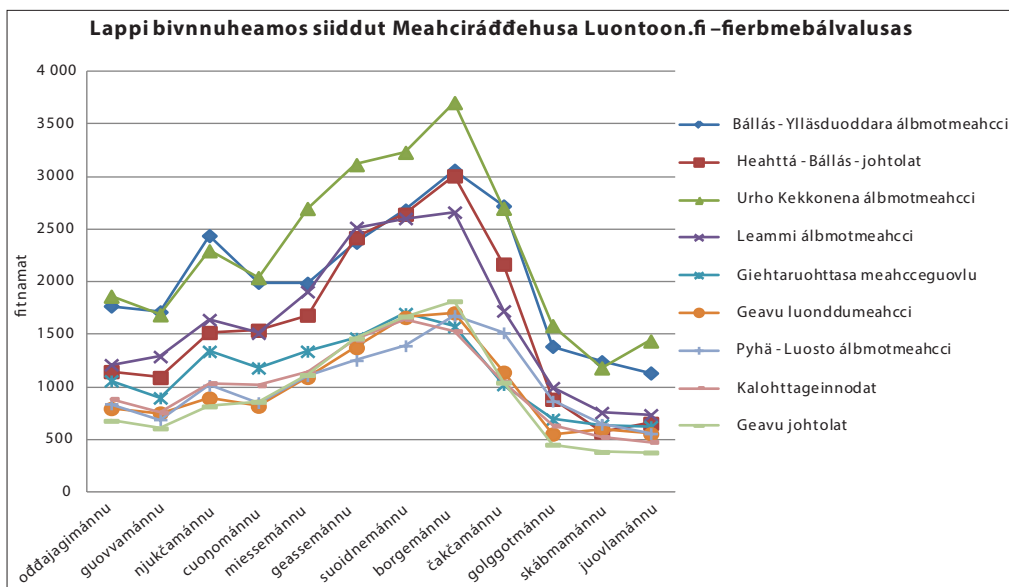
Meahciráđđehusa rollan lea heivehit oktii lustageavaheami ja luondduturisma dárbbuid eará eanageavahanvugiid dárbbuiguin. Ášši lea dikšojuvvon nu, ahte oahpistemiin, johtalusaiguin ja bálvalusráhkadusain galledeaddjit leat stivrejuvvon dihto guovlluide. Seammás lea seailluhuvvon eará guovllut jaskadin. Meahciráđđehusa árbevirolaš rollan lea leamašan vánddardeami bálvalusráhkkanusaid (johtolagat, bálggesmuorat, šaldit, dollasajit, hivssegat, muorravistit, oahpistanšiltat jna.) huksen čoahkkebáikkiid olggobealde.

Plánenáigodagas Meahciráđđehus odasmahtii iežas strategiija riikkadásis. Odda strategiija mielde Meahciráđđehus lea “aktiivvalaš luondduturisma doaimbi”. Linnjádahkan nannii Meahciráđđehusa rolla luondduturismmas. Meahciráđđehus dahká ovttasbarggu guovllu gielddaiguin, turismafitnodagaiguin ja turisma márkánastinfitnodagaiguin, vai guovllu geasuheapmi buorrána, turismabálvalusat ovdánit, guossástallimearit lassánit ja dan bokte guovloekonomiija nanosmuvvá.

Meahciráđđehusa Luontoon.fi -fierbmebálvalus ja sámegeielat Lundui.fi fáallet eará guovllus boahttiide vejolašvuoda oahpásmuvvat Davvi-Sámi vánddardančuozáhagaide, johtolagaide ja oaidnámušaide beroškeahttá olbmo orrunbáikkis ja jándoráiggis. Luontoon.fi -siidduid ja dan giellaveršuvnmaid bokte turisttaide rahpasit lijkaoktavuođat guovllu márkánastinfitnodatserviide ja daid bokte maiddái fitnodagaide. Fitnodagain, main lea ovttasbargosoahpamuš Meahciráđđehusain, lea njuolggoliñka iežas siidduide Meahciráđđehusa siidduin. Govva 23 čájeha Sámi bivnnuheamos Luontoon.fi –siidduid (suomagiella) jagi 2010.

Meahciráđđehusas lea nana ovttasbargu guovllu gielddaiguin. Anáris Meahciráđđehus dikšu gieldda turismainfo Davvi-Sámi luondduguovddáš Siiddas, Avvila bálvalanbáikkis, bálvalanbáiki Kiehinenis ja dasa lassin Leammi luonddubarttas Njurguluovttas. Ohcejogas Meahciráđđehusas lea leamašan juo guhká oktasaš turismainfo gielddain. Eanodagas lea gieldda ja Meahciráđđehusa oktasaš turismainfo Gilbbesjávri luonddudáhus.

Maiddá guovlluidda ovdánahttinprošeavttain lea doaibmi ovttasbargu, ovdamearkan Anárjávris ja Anára girkosiidna birra ja Eanodaga Gilbbesjávri 2020-prošeavttas. Ohcejogas Meahciráđđehus lea oassálastán gieldda jodihan Deatnoguora Panoráma-johtolaga plánemii, luonddučielggademiide ja kulturárbbi čielggademiide.

Govva 23. Sámi bivnuheamos siiddut Meahciráđđehusa Luontoon.fi-ferbmebálvalusas 2010.

Meahciráđđehusas lea ovdasteaddji turismma márkanastifitnodagaid stivrras. Dán bokte Meahciráđđehus lea fárus guovllu turismma ovdánahttimis. Fárus leahkin fállá maiddá vejolašvuoda njuolggogulahallamii fitnodagaid ja Meahciráđđehusa gaska.

3.10.2 Jearru ja fállan

Meahciráđđehus lea mannan jagiid buoridan vánddardanráhkadusaid ja bálvalusaid kvalitehta ja fállama guovlluin, maidda lea juo ovddežis olu jearru dahege lagamustá turismaguovddážiid ja čeahkkebáikkiid birra ja sihke bivnuhis johtalusain ja čuožahagain. Eará guovlluide ii leat nu olu giddejuvnon fuopmášupmi didolaččat, muhto maiddá dan dihte, ahte ruhtadeapmi ii reahkká bieđggočuozahagaid ordnemii. Guovddáš ráhkadusaid ja johtolagaid mearri lea ovdanbukton lustageavaheami čuovuskárttas (Lustageavahus ja luondduturisma 2012).

Meahciráđđehus ii jur leat lasihan vánddardanvejolašvuodaid fállama. Dat ii leat huksen odđa johtolagaid ja čuožahagaid. Áidna spiehkastat dás lea Piilola meahcebálggis Suomas Norgii. Dat huksejuvvui suomelaš-norgalaš oktasašfidnun oassin Pasvi-Anár Trilateral Park -guovllu ovddideami.

Gulahallan ja oahpisteapmi, mii lea čuozihuvvon áššehasaide, leat ovdánahttojuvvon čielgasit. Olbmot leat gávdnan bures dáhpáhusaid. Luondduguovddážit leat lágidan valjis molsašuddi čájáhusaid, luonddumátkkiid ja dáhpáhusaid, maid fáddán lea luondu. Luondduguovddážit vuvdet maddái veháš mátkemuittuid, vánddardandárbašiid, kártaid jna.

3.10.3 Luondduturismma iešláhki ja mearri

Eará guovllus boahtti turisttat geavahit vuosttažettiin turismaguovddážiid bálvalusaid, dego idjadan-, restoránja- ja prográmmabálvalusaid. Sii johtet dábálaččat idjadanbáikkiid lagašjohtolagain nu, ahte dahket beaivemáhciid birrasii. Vánddardeaddjit, guhte mannet meahccái ja idjadit doppe, leat oalle uhccán ovddit jovkui veardidettiin. Dát lea vuohttimis ovdamearkan veardidettiin fitnamiid meari Urho Kekkonen álbmotmeahcis, man lahkosis leat valjis turismma bálvalusat, Leammi álbmotmeahci meriide, gos bálvalusat lahkosis leat uhcit. (Tabealla 5.)

3.10.4 Áššehasbálvalanbáikkid

Meahciráđđehusas lea Davvi-Sámi guovllus guokte luondduguovddáža, luonddustohpu Gilbbesjávrris, guokte áššehasbálvalanbáikki ja lassin guokte luonddustobu, mat leat rabas dušše sesonja áigge. Luondduguovddážit leat Davvi-Sámi luondduguovddáš Siida Anára girkosiiddas ja Duottar-Sámi luondduguovddáš Skierri Heahtás.

Avvila bálvalanbáiki vuojuđuuvvá lohpehálddahussii ja báikkálaš olbmuid bálvalleapmái. Bálvalanbáiki Kiehin Suoločielggi bálvala vuosttažettiin turisttaid. Gilbbesjávrris luonddustohpu lea rabas gidđadálvvis čavčča rádjai. Gielddaid turismainfon leat Avvila bálvalanbáiki, Bálvalanbáiki Kiehin (Suoločielgi), Gilbbesjávrris luonddustohpu, Leammi ja Ohcejoga luonddustobu ja Luondduguovddáš Siida (Anár).

Tabealla 5. Luondduturisma áššehasgalledeamit Davvi-Sámis.

Guovlu	Fitnamiid mearri	Fuomášumit
Leammi álbmotmeahcci	15 000	Geasset ja ruški áigge, ii dálvet. Smávva bearašfitnodagat.
Urho Kekkonen álbmotmeahcci	289 000	Birra jagi, deaddu dálvet, Suoločielggi turismaguovddáš čilgejeddji dahkki, eanaš beaivemáhcit. Oassái plánenguovllu olggobealde.
Bállás-Ylläs-Heahtá	454 000	Birra jagi, eanaš beaivemáhcit turismaguovddážiid birra. Eanaš plánenguovllu olggobealde.
Heahtá	8 000	
Deatnu-Geavu guovlu	38 500	Geavu bálggis + Suttjesjoga luonddubálggis 17 500, Ohcejoga lagašlustaguovlu 15 000
Čeavetjávri-Njávdáma guovlu	9 500	Vuosttažettiin geassečuozáhat, mángga jándora vánddardeamit
Avviljoga guovlu	40 000	Vuosttažettiin geassečuozáhat, sihke beaivemáhcit ja mángga jándora vánddardeamit
Ng. Anára vánddardanguovlu	Árvvus 100 000	Vuosttažettiin geassečuozáhat, sihke beaivemáhcit ja mánggaid jándoriid vánddardeamit
Gilbbesjávri guovlu	86 000	Giđdadálvi, geassi ja čakča. Sihke beaivemáhcit ja mánggaid jándoriid vánddardeamit

Meahciráđdehusa luondduguovddážiid ovdánahttinplána ráhkaduvvui 2011. Dan vuodđun ráhkaduvvui dálá dili kárten. Buot Davvi-Sámi bálvalanbáikkid menestuvve earenoamážit riikkadási veardideamis. Dat leat bivnuhat, ja daid bálvalusfállan lea viiddis. Siida lea oba Suoma bivnuheamos luondduguovddáš. Sámekultuvrra ja luonddu oktasaščájáhus giktala boahttiid sullii 50 sierra riikkas. Olgoriikkalaččaid ossodat galledeaddjiid siste lea sullii bealli.

Áššehasaid mearri ja vuovdima mearri sierra áššehasbálvalanbáikkiin lea ovdanbuktojuvvon tabeallas 6. Avvila stuorra vuovdima voluma čilge mearkkašahti telefodnavuovdin (meahcástan-, guolástan- ja meahcejohtaluslobit).

Tabealla 6. Áššehasaid mearri ja vuovdima mearri sierra bálvalanbáikkiin Davvi-Sámis.

Báiki	Galledemiid mearri 2010	Áššehasat/rabasleahkindiibmu	Vuovdimat, euro
Siida, Anára girkosiida	108 000	39	306 100
Skierri, Heahtá	24 800	11	74 400
Kiehinen, Suoločielgi	47 200	20	57 000
Avvil	11 000	6	134 300
Leammi luonddustohpu	4 500	5	1 600
Ohcejoga luonddustohpu	4 100	4	4 300
Gilbbesjávri luonddustohpu	9 800	10	39 300

3.11 Meahcceáššit

Davvi-Sámi gielddaid ássiin leat mearrádusaide vuodđuduvvi vuoigatvuodat, mat gusket guollebivdui, meahccebivdui ja meahccejohtalussii. Meahciráđđehusas leat sierranas dihtomearrimearrádusat guolástan-, meahcástan- ja meahccejohtaluslobiid mearis. Dáin dihtomearrimearrádusain leat meroštallojuvvon rádjeárvvut lohpeveriide, mat vuodđuduvvet ekologalaš ja sosiálalaš bistevašvuhtii, vai meahcivalji bistevaš geavaheapmi ja sámiiid ja eará báikkálaš olbmuid vuoigatvuodat dorvvastuvvojit. Meahciráđđehus ráddádallá Sámedikkiin dihtomearremearrádusaid válmmaštanmuttus.

3.11.1 Meahcce- ja guollebivdu

Meahcce- ja guollebivddus lea Davvi-Sámis earenoamáš dehálaš sajádat báikkálaš olbmuid eallimis. Sáhttáge dadjat, ahte meahccejohtin lea boazodoalu lassin sihke sámiiid ja eará báikkálaš olbmuid kultuvrra vuodđu. Ovdal máinnašuvvomiin čuovvu, ahte dát luondugeavahanvuogit deattuhuvvojit Meahciráđđehusa doaibmamis.

Meahciráđđehus fállá meahcástanvejolašvuodaid stáhta eatnamiin. Dalle go lobit eai reahkká buohkaide, dat fállujuvvojit vuosttažettiin daid olbmuide, gain eai leat muđuid vejolašvuodat meahccebivdui. (ML 45 § ja 46 §).

Guollečáziin deattuhuvvojit lunddolaš guollenáliid dikšun ja suodjaleapmi. Guollenáliid geahččalit nannet nu, ahte daid lunddolaš lassáneapmi livččii vejolaš. Dehálamos vuohki lea guollebivddu mudden. Gilvin dahkko dárbbu mielde guollenáliid nannema dihte. Gilvimii geavahit álgoálgosaš guollešlájaid- ja náliid. Guolleriggodagaid ávkin atnimis čuvvojuvvo bistevaš ovdáneami prinsihpat. Válmmašteami vuolde leahkki guollebivdoláhkii leat ovdanbuktán, ahte lasihuvvojit seadáhusat earenoamášvuodustuslaš guollebivddu ordnemii.

3.11.2 Meahccejohtalus

Meahccejohtaluslága (1710/95) ulbmilin lea eastadit hehttehusaid, mat šaddet meahccejohtalusas ee. lundui ja luondduealáhusaide. Meahccejohtalusas Luondobálvalusat fuolaha mohtorgielkávuojáhagaid ráhkadeamis ja bajásdoallamis ja lassin vástida miedihuvvon lobiin. Meahccejohtalusa lágideamis geahččaluvvojit minimeret lundui čuohcci hehttehusaid.

Mohtorgielkájohtin lea dehálaš oassi báikkálaš olbmuid ja turismma dálvedoaimmain. Guhkes gaskkaid dihte geassejohtalus lea dehálaš earenoamážit Eanodagas ja Ohcejogas báikkálaš olbmuide guollebivddu, meahccebivddu ja muorječoaggima dihte. Mohtorgielkávuojáhat- ja -johtolatáššiid linnjádahkamat dáhpuhuvvet ee. eanangoddelávain ja meahccejohtaluslága ođasteami oktavuodas.

3.11.3 Meahccegogiheapmi

Meahciráddehusa meahccegohcin vuodduuvvá láhkii Meahciráddehusa meahccegohcimis ja dan ulbmilin lea viiddes lágalašvuoda ja lobálašvuoda gohcin Davvi-Sámi guovllus (Metsähallitus 2000). Davvi-Sámi guovllus leat guokte meahcedárkkisteaddji.

Guhkes gaskkat, gohcinguovllu viidodat ja luonddudilit hásttuhit meahccegohcima. Vai Meahciráddehusa meahcedárkkisteaddjit ožžot áigái beaktilis ja váikkuheaddji gohcima, sii dahket ovttasbarggu sierra organisašuvnnaiguin. (ee. boles, rádjegozáhus, doallu, guollebivdoguovllut ja meahcivaljidikšunovttastusat). Guovddázis meahccegohcimis lea olbmuid oahpisteapmi, diediheapmi ja rávven. Go váldá vuhtii resurssaid, mat meahccegohcimis leat anus, gohcima váikkuhanvuoda sáhtta atnit buorrin.

3.12 Boazodoallu

Davvi-Sámi stáhta eatnamat gullet boazodoallolágas meroštallojuvvon, earenoamážit boazodoalu várás dárkkuhuvvon guvlui. Boazodoallu lea sámekultuvrra vuoddu ja Davvi-Sámi mearkkašahti ealáhus, maid eavttuid dorvvasteapmi gullá Meahciráddehusa lágas mearriduvvon doaimmaide.

Boazodoalu dáfus mearkkašahti guovllut leat 1) dálveguohtuneatnamat, earenoamážit jeagelgoaivunguovllut ja lahppovuovddit, 2) guottehanguovllut, mat leat árra gida suddi ráfálaš duottar-, buolža- ja várrevielttit, 3) bohccuid fievrridanmáđijat guohtoneatnamiid gaskkas ja fievrridanmáđijat bigálusgárddiide ja 4) boazoáiddiid ja bigálusbáikkiid birrasat.

Boazodoalu ja luondduealáhusaid eavttuid dorvvasteapmái leat vuodduuvvon meahcceguovllut, gos eará ealáhusat ráddjejuvvojit boazodoalu buorrin bálgošiid ovdanbuktimiid vuodul. Álbmotmehciin ja eará suodjalanguovlluin bálgošiid váikkuhanvejolašvuodat leat dorvvastuvvon dikšun- ja geavahanplánamuttus.

Turisma stivrejuvvo nu, ahte hehtten guottehanguovlluin ožžojuvvo nu uhccin go vejolaš guottehanáigge. Bigálusáiddiid lahka doibmojuvvo buot Meahciráddehusa doaimmain nu, ahte dat eai hehte bigálusaid. Vai meahccebeatnagat eai hehte boazodoallobarguid, buoriduvvo meahcásteaddjiide diediheapmi.

Vuovdedoallu doaibmá 7 %:s eanaviidodagas ja vuollel 40 proseanttas buvttadeaddji vuovdeeatnamiin. Boazodoalu ja vuovdedoalu oktii heiveheapmi sámevuovllus vuodduuvvá Sámedikki, Nuortalašrádi ja Meahciráddehusa soahpan prinsihpaide ja meahcgeihtadallanmálliide.

Sámi kulturduovdda- ja kulturárbečuozáhagat váldojuvvojit vuhtii ja dorvvastuvvojit vuovdedoaluin bargamis nu, ahte gullojuvvo Sámediggi ja nuortalaš guovllus

Nuortalašráđdi. Boazodoalu eavttut váldojuvvojit vuhtii vuovdedoalu sierra doaibmabijuin. Vuovdedoalu doaimmaid, earenoamážit muorračuohppamiid, eanaduktemiid ja geaidnohuksemiid plánedettiin bálgošiidda fálluojuvvo vejolašvuohta váikkuhit plánaide ovddalgihtii.

Bálgošiid guoski vuovdedoalloplánii merkejuvvojit bálgošiid ja siiddaid čujuhan boazodoalu dáfus dehálamos lahppo- ja jeagelguohtumat sihke dehálaš johtolagat ja ráhkadusat. Anára sámebálgošiiiguin 2009–2010 olahuvvon ráđđádallančovdosiin sirdojuvvojedje bálgošiid dehálaš guohtunguovllut 10–20 jahkái vuovdedoallodoaibmama olggobeallai. Bálgošsoahpamušaid čuovvu guohtunguovllut leat ovdanbukton eanageavaheami govvideaddji čuovuskárttas (Eanageavahus 2012, lotnolašgeavahusvuovdi, earenoamáš boazoguohtunárvvut).

Boazodoalu doaibmanguovllut (áide-, biebmán- ja fievrriidanguovllut) ja doaibman daid lahkosis meroštallojuvvojit bálgošiid mielde ráđđádallamiin. Bálgoša ovdanbuktin bohccuid jodihanguovllut váldojuvvojit vuhtii bigálusgárddiid lahkosis doaimmadettiin.

Eanadukten ii dahkko jeageleatnamiin (guorba- ja goikeguolbaniin ja goikelágan guolbaniid jeageleatnamiin, main šihttojuvvo sierra) dahje dakkár guohtunguovlluin, main eanadukten ii leat vealtameahtun vuovdelága eaktudan vuovdeodasmuvvanáiggi geažil. Eará šaddanguovlluin geavahuvvojit vejolaččat geahppasut vuogit. Giddes rádjeáidddiid ja guohtunmolsunáidddiid gurrii guđđojuvvo njealjejuvllatjohtima álkidahtti avádat (sullii 10–20 m), mii ii duktejuvvo, eaige dasa guđđojuvvo vuovdečuohppanbázahusat. Dán avádagas eai daga čuohppamiid, earret suhkkes báikkiid hárvemiid.

Čuohppamiid eai daga guorbaeanavuddiin. Lageš- ja guossavuovddit eai čuhppojuvvo. Beahcevuddiid čuohppamiin eai dahkko rabas čuohppamat, ja dain geavahit milloseabbot lundolaš ođasmahttima siepmanmuorračuohppamiin. Siepman- ja seastinmuorat guđđojuvvojit unnimustá 80 st/há. Čuožahagain, main sohppojuvvo sierra, sáhttet guoddit eambo, ovdamearkan 120 st/há. Jus vesát lea juo šaddan vuovddi vuollai, sáhttet siepmanmuoraid guoddit uhcit. Vesát, mat lea juo leamen, sestojuvvojit, mii geahpeda duktendárbbu. Heivvolaš sajiin geavahuvvojit gokčama bajásdoalli čuohppamat, dego galjidančuohppamat, smávvaráigečuohppamat ja sierraráhkaduslaš vuovddi čuohppan. Lahppovuddiid čuohppamis geavahuvvojit siekka ođasmahttinsajit, mat álkidahttet lahpu leavvama. Muorat main lea ollu lahppu, guđđojuvvojit seastinmuorran. Vuvddiid, main šaddá lahppu, čuohppama figget dahkat gidđadálvve, vai njáskojuvvon muoraid lahpu fidne bohccuid biebmun.

Goivvohagaid eai rokka jekkiide. Eatnamiid, main lea assás lavdnji, sáhttet boaldit, go boaldin buorida daid guovlluid guohtungeavaheami.

Vesát dikšojuvvojit, go dat lea 2–4 mehtera guhki. Jeageleatnamiin geahččalit árra hárvemii, go njeidon muorra lea smávvašattot ja seaggi. Kemijalaš dustenávdnasat eai

geavahuvvo. Vejolašvuodaid mielde ovdánahttojuvvo hárvemuora čoaggin energiija-muorran. Mášenhárvenčuohppamiin čoggojuvvojit smávvuorat ja stuorát muoraid gieraoasit energiijamuorran áššehasdili vuodul.

Odđa meahcegeainnuid huksenplánain ráddádallojuvvo bálgosiiguin, Sámedikkiin ja nuortalaš guovllus Nuortalašráđiin. Geainnuid birasčielggadeapmái gullá árvoštallan fidnu váikkuhusain sámekultuvrii.

3.13 Eanaávdnasat

Jagi 2011 loahpas Morenia Oy:s ledje Davvi-Sámi guovllus hálldus eanaávnas-guovllut, maida leat skáhppon lobit, buohkanassii 30 st. Dáid oktii rehkenaston ávkástallan láhkai leahkki eanaávnasmearri lea 850 000 m³. Guovlluid oktii rehkenaston viidodat lea 64,5 há. Morenia Oy vuovdá eanaávdnasiid buot suorggi doaibmiide. Morenia Oy:s lea Rakentamisen Laatu ry miedihan doaibmanvieruid dohkkehanduodaštus.

Geađeávdnasiid vuovdimis ja buvttadusas lea leamaš figgamuš eanet aht´eanet olggosdikšojuvvon geađeávdnasiid buvttadeapmái, odđa buktagiid ovddideapmái ja odđasitatnima beavttálmahttimii. Dás ovdamearkan sáhtta namuhit Outokumpu Oy:in dahkkon Okto-geađeávdnasiid márkanastinsoahpamuš (odđasitatninbuvtta) ja mearračeavráfidnut Suoma riddoguovllus.

Resurssaid geavaheapmi lea beavttálmuvvan. Anihahti gávdnosat kártejuvvojit ja inventerejuvvojit fuolalaččat ja birasvuhtiiváldimušat váldojuvvojit bures vuhtii geavahanmearrádusaid dagadettiin. Fidnoplánema muttus geađeávnasguovlluide dahkkojuvvojit ee. válla- ja gohččučielggadeamit. Odđa bákteguovlluide ohccojuvvojit biraslobit.

Go doaibman nohká, eanaávnasguovlluin dahkkojuvvojit gáibiduvvon duovdda-dahkan- ja mañjedikšundoaibmabijut. Gieldda virgeoapmahaččaid dohkkehan loahppadárkkisteami mañjá guovllut máhcahuvvojit vuovdedoallogeavahussii.

4.

Ulbmilanalysa

Ulbmilanalysas čielggaduvvojedje čanasjoavkkuid ja olbmuid oainnut Meahciráđdehusa doaibmamis sihke vuordámušat ja ulbmilat, mat čuozihit guovllu luondduriggodagaid dikšumii ja geavaheapmái. Oassin ulbmilanalysa lea govviduvvon maiddái oamasteaddjipolitihkalaš linnjádahkamát. Guovddáš oassi ulbmilanalysas lei ulbmiliid ja boahhte doaimma govvideapmi oassin ovttasbargojoavkku bargama.

4.1 Oamasteaddjipolitihkalaš linnjádahkamát

Meahciráđdehusa guoski oamasteaddjipolitihkalaš linnjádahkamát jagiide 2012–2015 ráhkaduvvui EMM ja BM ovttasbargun ja dohkkehuvvui ekonomiijapolitihkalaš ministerlávdegottis 31.1.2012. Dain ášahedje Meahciráđdehussii ee. čuovvovaš ulbmiliid:

- Meahciráđdehusa hálddus leahkki stáhta eana- ja čáhceopmodaga hálddašeapmi dikšojuvvo oktan ollisvuohtan stáhta giddodatstrategiija vuodul.
- Meahciráđdehusa fitnodatdoaimman doaibmansuorgin lea vuovdedoallu ja eará luondduriggodagaid geavaheapmi sihke daidda laktáseaddji buktagat ja bálvalusat. Fitnodatdoaimmama ovddideami deaddočuoggát leat earenoamážit vuovdedoalu gánnihahttivuođa ovdánahttin, eará fitnodatdoaimmaid gánnihahttivuođa buorideapmi, giddodagaid vuovdin, láigoheapmi ja giddodatovddosdikšun. Meahciráđdehusa fitnodatdoaimmat galget leat gánnihahttit ja buvttadit dasa investerejuvnon kapitálai govttolaš jahkásaš vuoittu (5,0 % jagi 2015 rádjai). Fitnodatdoaimmain dahje daid osiin, mat čájehit leat ii-gánnihahttit, luohpaduvvo. Boađusulbmil ášahuvvo jahkásaččat investerejuvnon kapitála vuoittugáibádusa vuodul nu, ahte váldojuvvojit vuhtii bohtosa sturrodahkii váikkuheaddji márkandahkkit.

- Meahciráđđehusa fitnodatdoaimmat hárhjuvvojit lágas mearriduvvon almmolaš servodatlaš geatnegahttimiid (luonddu mánggahámatvuoda suodjaleapmi, lustageavahus, barggolašvuoda dorvvasteapmi, sámekultuvrrain bargama eavttuid dorvvasteapmi ja boazodoallolágas mearriduvvon geatnegahttimiid deavdin) rájaid siskkobealde. Meahciráđđehusa fitnodatdoaimmat ja daid jahkásaš gánnihahttivuohta- ja vuoitulbmilat heivehuvvojit oktii servodatlaš geatnegahttimiiguin. Meahciráđđehus čuovvu systemáhtalaččat servodatlaš geatnegahttimiid goluid ja ovdánahtta geatnegahttimiiguin áigáiožžojuvvon ávkkiid árvvoštallama servodatlaš stivrema nannema várás.
- Meahciráđđehusa almmolaš hálddahuodoaimmat buoridit ain oppalaš gánnihahttivuođa. Álbmotmeheciid ja vánddardanguovlluid sihke eará suodjalan- ja earenoamášguovlluid turisma- ja lustageavahusa eavttut buoriduvvojit ja dáid guovlluid ekonomalaš mearkkašumit ja eará ávkkít čuvvojuvvojit.
- Meahciráđđehusa luondobálvalusat doibmet boahttevuodasge Suoma luonddu mánggahámatvuoda suodjaleami ja bastevaš geavaheami guovddáš operatiivvalaš doibmiibidjan ja riikkaidgaskasaččat árvvus adnon suodjalanvuogádagaid ovddideaddjin.
- Meahcebeálvalusat ovdánahttojuvvojit doaibmat meahcivalljišlájaid dikšuma ja čuovvulahttima, daid eallinbirrašiid ja meahcebivddu bastevašvuoda áššedovdin oassin Meahcivalljikonsearna sihke doaibmat guollemáddodagaid ja guollečáziid bastevaš dikšuma ja čuovvuma áššedovdin. Doaibmama áššehasvuolggasadjii buoriduvvo nu, ahte elektrovnnalaš áššiid dikšun ovdánahttojuvvo. Meahcegehocima earenoamáš deaddočuoggán lea ovddalgihtii eastadit stáhta eatnamiin suollemasmeahcebivddu plánejuvvon ja fierpmáiduvvan doaimmain.

4.2 Čanasjoavkkuid ulbmilat

Čanasjoavkobarggu várás vuodđuduvvui okta viiddes ovttasbargojoavku, mas leat ovddasteaddjin 22 beali: guovllu gielddat, dutkamuš, luonddusuodjaleapmi, vuovdedoallo- ja industriija, meahce- ja guollebivdu, turisma, boazodoallu, Sámediggi, Nuortalašráđđi sihke virgeoapmahaččain Meahceguovddáš, eangoddelihttu ja EBI-guovddáš. Meahciráđđehus bovdi ovttasbargojoavkku sátnejodiheaddjin Anára gielddastivrra sátnejodiheaddji Teuvo Katajamaa. Ovttasbargojoavkku čoagganeapmi lea ovdanbukton čuvvosis 1.

Luondduriggodatplána ráhkaduvvui nannosit ovttas ovttasbargojoavkkuin. Ovttasbargojoavku čoahkkani plánema áigge vihtta gearde ja juohke čoahkkaneami várás ráhkaduvvui ulbmil. Joavkku doaibman lei árvvoštallat dálá dili, suokkardallat doaibmanbirrasa nuppástusaid, ovdanbuktit stáhta eatnamiidda ja čáziide guoski vuordamušaid ja dárbbuid sihke oassálastit boahte doaibmama guoski molssaevttuid hábmemii ja daid árvvoštallamii. Ovttasbargojoavku válddi beali maiddái boahttevuoda linnjádahkamii ja čuovvuma lágideapmái. Bargojoavkobarggus geavahedje sierralágan mearrádušdahkanvugiid ja rehkenastimiid plánema doarjjan.

Davvi-Sámi luondduriggodatplánemis ovttasbargojoavkku barggus heivehalle oddalágan lahkonanvuogi, mas luondduriggodatplánema proseassa áddejuvvo olmmošlaš vuorrováikkuhussysteman. Ulbmilin lei fuomášuhttit plánemis árbevirolaš ekonomalaš, ekologalaš ja sosiála bistevasvuoda lassin olbmuid ja organisašuvnnaid vuorrováikkuhusa bistevasvuoda, kvalitehta ja jotkkolašvuoda (Čuovus 2).

4.2.1 Sámi ráđđádallangoddi ja iešguđege gildii guoskevaš ovttasbargojoavkkut

Plánenguovllus doaibmá Meahciráđđehusa čuovvu Sámi guovlluguovdasaš ráđđádallangoddi. Ráđđádallangoddi doaibman lea addit Meahciráđđehussii cealkámušaid guovlopolitihkalaččat mearkkašahtti stáhta eana- ja čáhceguovlluid geavaheapmái laktáseaddji gažaldagain sihke dahkat álgagiid Meahciráđđehussii báikkálaš olbmuid sajádaga dorvvasteami várás, go Meahciráđđehusa doaibma plánejuvvo.

Sámi ráđđádallangoddi gieđahalai Davvi-Sámi luondduriggodatplána 25.5.2011 lágiduvvon čoahkkimisttis. Ráđđádallangoddi bukte ovdan plánema ulbmiliid ja prinsihpaid sihke osoložžandahkama dahege aktiivvalaš oassálastima lágideami.

Anára-Soađegili, Ohcejoga ja Eanodaga iešguđege gildii guoskevaš ovttasbargojoavkkuin bivde árvvoštallamiid ovddit luondduriggodatplánas čállojuvvon doaibmanprinsihpaid ollašuhttimis áigodagas 2006–2010. Árvvoštallamat leat ovdanbukton čuvvosis 3 oassin Meahciráđđehusa ráhkadan vássán áigodaga árvvoštallama. Iešguđege gildii guoskevaš ovttasbargojoavkkuide bukte ovdan maiddái luondduriggodatplánema proseassa, plánenvuogi, osoložžandahkama metodaidda, ulbmiliid ja bohtosiid.

4.2.2 Sámediggelága čuovvu ráđđádallan

Sámediggelága (974/1995) 9 § čuovvu ráđđádallan lágiduvvui cealkámušgulaskuddama maŋná 20.11.2012. Bealiváldin lea ovdanbukton čuvvosis 5.

4.3 Olbmuid oainnut

4.3.1 Álbmotdilálašvuodát

Álbmotdilálašvuodát lágiduvvojedje Ohcejogas 19.3.2012, Avvilis 20.3.2012 ja Heahtás 26.3.2012. Dilálašvuodaide oassálaste buohkanassii 41 olbmo. Álbmotdilálašvuodain ovdanbuktoi luondduriggodatplána dárkkuhus, prinsihpat ja váldomuttut, osolažžandahkama vuogit, ovttasbargojoavkku čoagganeapmi ja doaibma, vihtta ráhkaduvvon plánamolssaevttu sihke máhcahataddima vejolašvuodát. Dáid vuodul bivde olbmuid buktit ovdan oainnuid Meahciráđđehusa doaibmamis ja doaivagiid, mat galget vuhtii váldojuvvot LRP-plánemis. Eanaš oassi olbmuid sáhkavuoruin ledje gažaldagat, ja maidda báikki alde Meahciráđđehusa ovddasteaddjit vástidedje dilálašvuodaidda áigge.

Ohcejogas kommeanttat ja gažaldagat guske ruvkedoaimmama aktivearašuvvama, viessosajivuovdima, guliid sirdingilvimiid, ealga- ja rievssatbivddu, luondduvidá guovllu, árbevirolaš muorraváldinvuoigatvuoda, boaldinmuoraid oažžuma, gilvin-beahcevuovddiid dikšuma, vuojuhagaid, johtolatlohpeboaduid mearkkašumi ja Geavu luonddusuodjalanguovllu. Sáhkavuoruin sávve johtolagaid ovddideami, gámmeid ja bartaid divvuma ja turismma doaibmaneavttuid buorideami. Sierra ealáhusaid vuostelágaid bidjama ja earenoamážit turismadoaibmamii laktáseaddji ovdánahttima ja doaibmama báikkálaš vuostálastima atne dárbbasmeahttumin. Ohcejogas bukte ovdan maiddá oainnu, ahte turismafidnošeami geažil doaibmanmolssaeaktu 5 (Fámolaččat guovloekonomiija ja fitnodatdoaimmaid doarju málle) lea áidna anihahtti doaibmanmálla. Juoba asfáltageainnu ráhkadeami Geavu ávžži ravdda rádjai bukte ovdan. Plánenproseassa geažil jerre, mo sierra doaibmanmolssaeavttuid deattuhusat váldojit vuhtii báikkálaččat, go gielddat leat iešguđetláganat ja mo boahte ihtagat, dego dálkkádatriedan váldojuvvojit vuhtii plánemis.

Avvilis bukte ovdan gažaldagaid, mat guske ruvkedoaimmama aktivearašuvvama ja eatnat kommeanttaid njealjejuvllagiid geavaheami lassáneamis. Sáhkavuoruin sávve ráhkkanit njealjejuvllatjohtalussii ja dan stivrema johtolagaide dahje dihto guovlluide. Sáhkavuoruin sávve maiddá guollebivddu ja guollemáddodagaid stivrema ja veajetbuvttadeami dorvvasteami Avviljogas, báikkálaš olbmuid guollebivdovejolašvuodaid ja ruovttudárboguollebivddu dorvvasteami ja guolástanlohpegeavadiid ovdánahttima. Lustageavahusa geažil sávve Juvddu guovllu ráhkadusaid ovddideami. Dasa lassin jerre johtima ordnema Gáregasnjárga-Áilegas –geaidnogurrii guvlui, mii lea bivnut loddebongáriid siste.

Eanodagas kommeanttat ja gažaldagat guske duovdagiidda laktáseaddji árvvuid vuhtii váldima plánemis, ILO-soahpamuša ratifiserema váikkuhusaid, boazodoalu mearkkašumi ealáhussan, guolástanlága ođasmahttima, meahcivalljináliid árvvoštallama, meahcebivdolassáneami ja meahcivalljináliid muddema. Kommeanttain kritiserejedje eanavuovdimiid olgoriikkalaččaide, meahcebivddu ja meahcejohtalusa gohcima váilevašvuodaid ja lohpevuovdima heajos rievssatnáliid áigge. Nuppádassii lohpeameahcebivdiid buktin boadut báikegoddái atne buorrin. Sáhkavuoruin sávve turismafitnodatdoalliid ovddu vuhtii váldima, bohcco ja boazodoalu mearkkašumi vuhtii váldima sihke suopmelaččaid ja sápmelaččaid boazoolbmuid dásseárvosaš meannudeami. Meahceáššiin sávve goziheami lasiheami, bealehisvuoda rievssatbivdoráddjemiidda, smávvaspirebivdima doarjuma, bivddu addima maiddá suodjalanguovlluide. Sávve maiddá soahkeboaldinmuoraid oažžuma ruovttudárbui, vuovdedoallodoaibmama ráddjema, meahcebiilageainnuid lassehuksema heaittiheami ja vuovdeberggu oidima.

4.3.2 Álbmotjearahallan

Interneahtta-jearahallan ja sisdoalu dáfus sullasaš gažaldatskovvi, mii lei Davvi-Sámi bálvalanbáikkiin juohkinláhká, doibme buohkaide rabas máhchatkanálan. Jearahallamis ledje anus suoma- ja davvisámegielat veršuvnnat. Buohkanassii jearahallamii bohte 118 vástádusa.

Jearahallamii vástideaddji duogáš čielggaduvvui guđain gažaldagain. Vástideaddjiin eanaš (69 %) ledje badjel 41-jahkásaččat, goalmát oassi (29 %) 20–40-jahkásaččat ja 2 % vuollel 20-jahkásaččat. Vástideaddjiin lei viđát oassi Eanodagas ássit, dego maiddái Anára gielddas ássit. Ohcejogas vástideaddjiin ásse 14 % ja eará báikegottiin measta bealli (47 %). Vástideaddjiin njealját oassi ledje nissonolbmot ja 75 % almmáiolbmot. Meahcebevovugiin vástideaddjiin almmuhedje hárvjeht vuosttažettiin eanalottiid bivdima 45 %, eará smávveameahcivalljibivdima 20 % ja ealgabivddu 31 %. Sullii guokte viđátuoassi vástideaddjiin ii meahcástan. Ruovttudárboguollebivdit ledje badjel bealli (54 %), lustaguollebivdit 36 % ja ámmátguollebivdit 1 % vástideaddjiin. Sullii logátoassi (8%) almmuhii, ahte ii guolas.

Jearahallamis bivde árvvoštallat, mo Meahciráđdehus dorvvasta iežas doaimmain sierra eanageavahanvugiid eavttuid Davvi-Sámis stáhtaeatnamiid ja -čáziid eanageavahanplánas ja luondduriggodagaid geavaheamis. Eanaš vástideaddjiin (badjel 50 %) vásihii, ahte Meahciráđdehus dorvvasta doarvái vánddardeami (76 % vástideaddjiin), guollebivddu ja guollečáziid dikšuma (62 %), geasset meahcejohtalusa (62 %), vuovdedoalu (57 %), meahcebevddu ja meahcivalljidikšuma (55 %) ja dálvet meahcejohtalusa (53 %) gáibádusaid. Badjel goalmátuoassi vástideaddjiin vásihii, ahte čuovvovaš eanageavahanvuogit bohtet menddo unnán fuomášanláhkái: luonddusuodjaleapmi (37 % vástideaddjiin), meahcebevdu (36 %), guollebevdu (36 %) ja turisma (35 %). Badjel goalmát oassi vástideaddjiin vásihii, ahte Meahciráđdehus dorvvasta dahje addá menddo olu fuopmášumi čuovvovaš eanageavahanvugiide: boazodoallu (38 % vástideaddjiin), vuovdedoallu (37 %) ja meahcejohtalus dálvet (31 %). Vástádušat juohkásit dássidut boazodoalu ja turisma ektui. Boazodoalu eavttuid árvvoštalle Meahciráđdehusa dorvvastit menddo olu 38 %, muttát 35 % ja menddo unnán 27 % vástideaddjiin. Fas turisma eavttuid árvvoštalle Meahciráđdehusa dorvvastit muttát 40 %, menddo uhccán 35 % ja menddo olu 25 % vástideaddjiin.

Jearahallamis bivde maiddái govvidit, mo Meahciráđdehus galggašii rievdadit dahje ovdánahtit iežas doaibmama, jus sierra eanageavahanvugiid dorvvastit nu, ahte spiekkasit dálá dilis. Oktiigeassu jearahallamiin ja Meahciráđdehusa kommeanttat máhcaheapmái leat ovdanbukton čuvvosis 6.

4.4 Eará máhcahat

Olbmot ja čanasjoavkkut adde máhcahaga plánenbarggu áigge njuolga prošeaktajodiheddjái e-poastta ja reivviid bokte. Buohkanassii ožžo máhcahagaid guđa olbmos dahje čanasjoavkkus. Máhcahagat addojuvvojedje plánenproseassa áigge Meahciráđdehusas áššái guoski olbmuide diehtun ja ain viidasut giedahallamii.

Vuvddiid giehtadallamii guoski máhcahagas bartaoamasteaddji kritisere čuohppamiid Väylä giláža birra, ja bivddii váldit vuhtii lustageavaheami ja ássama dárbuid vuovdedoalloguovllus. **Ohcejoga guovllu ovddideapmái** guoski máhcahagain ovdanbukte ee. odđa báhčínbáikki ja beatnatpárkka dahje –áiddi huksema sihke guovllu čujuheami guovssahas- ja jaskesvuoda turisma várás. **Bohccuin vuodjima**

ovdanbukte bidjat lobi vuollai. **Boazodoalu earenoamášsajádaga** kritiserejedje, ja sávve turismafitnodatdoalliid vuhtiiváldima eanageavahanmearrádusain. Golmma máhchatpoasttas giedahalle **Eanodaga Rastaanharju** suodjaleami ja duovdagiidráh-kadeami váilevašvuodaid. Plánenbarggu áigge ášši lei jodus Meahciráđdehusain, gielddain ja EBI-guovddáziin.

4.5 Ulbmiliid ja molssaeavttuid govvideapmi

Davvi-Sámi luondduriggodagaid bistevaš geavaheami ja Meahciráđdehusa doaibmama linnjádahkamiid mearridedje guorahallat **1) turisma ja lustageavaheami, 2) vuovdedoalu, 3) guollebivddu, meahcebivddu ja čoaggima, 4) eanageavaheami stivrema ja 5) luonddusuodjaleami geahččanguovlluin.** Ovdal geahččanguovlluid válljema ovtasbargojoavku oaččui ovdanbuktit guorahallangeahččanguovlluid ja -temáid 21.10.2011dallon čoahkkimis.

Guorahallama doarjjan ovtasbargojoavku válljii 13.1.2012 dollon čoahkkimis 17 mihttára, main govvidedje doaibmama váikkuhusaid ja veardádalle ja árvvoštalle plánenmolssaeavttuid. Molssaeavttuid árvvoštallamis geavahuvvojedje čuovvovaš mihttárat:

1. Meahciráđdehusa fitnodatdoaimbama volyma, milj. €
2. Investeren luondobálvalusaide
3. Meahciráđdehusa bargobáikkid, obj
4. Čuohppanmearri, 1000 m³
5. Sánálaš árvvoštallan molssaeavttuid váikkuhusain guovloekonomiija bargosajiide
6. Ekologalaš fierpmádaga viidodat, há
7. Ekologalaš fierpmádaga vuovdeeatnama %-ossodat vuovdeeatnama viidodagas
8. Turisma deaddočuokkesguovllut, há ja lohkomearri
9. Bajásdollojuvvon johtolagaid mearri, km
10. Meahcástan- ja guolástanlobiid gaskamearálaš goralaš mearri veardidettiin j. 2001–2011
11. Guollečáziid gilvimiid mearri
12. Sálašmearit guollebivddus (luondduealáhusat ja lohpeguollebivdu)
13. Láigo- ja geavahanvuoigatvuodasoahpamušaid mearri, st
14. Eanavuovdimiid mearri, € ja há
15. Rabas ja bajásdollon geaidnofierpmádat, km
16. Guohtunguovlun máhccan guovlluid mearri ja eretbáhcin, há
17. Meahcejohtaluslobiid mearri

Ovtasbargojoavku árvvoštalai plánenmolssaeavttuid árvvubidjamis adnojuvvon mihttáriid dehálašvuodaortnega čoahkkimisttis 11.4.2012. Vihttan dehálamos mihttárin ovtasbargojoavku árvvoštalai čuovvovaččat:

1. Árvvoštallan molssaeavttuid váikkuhusain guovloekonomiija bargobáikkiide
2. Čuohppanmearri
3. Luondobálvalusaid turismaráhkadusaid ovdánahttinguovllut
4. Ekologalaš fierpmádaga viidodat
5. Investeren luondobálvalusaide

5.

Molssaeaktoguorahallan

5.1 Vaihtoehtotarkastelun tavoitteet

Molssaeaktoguorahallamiin čielggaduvvui luonddu-riggodagaid geavaheami sierra deattuhusaid váikkuhusat doaibmami ja eanageavaheapmái. Plánenbarggu áigge Meahciráddehus, ovttas ovttasbargojoavkkuin, ráhkadii vihtta plánenmolssaeavttu, main lei sierralágan deaddu. Buot molssaeavttuide oktasaš ravdaeaktun ášahuvvui láhkaásaheami, riikkaidgaskasaš soahpamušaid, eanan-goddelávid ja oasseoppalašlávaid gustovaš ráddjehusat, dego maiddái Meahciráddehusa vuovdedoalu ja bál-gosiid gaskasaš soahpamušat sihke meahcceguovlluid, álbmotmehciid ja eará suodjalanguovlluid dikšun- ja geavahanplánat daid fámus leahkin áigge. Maiddái Gilbbesjávrrri 2020 ovdánahttinplána bohtosat leat váldon vuhtii plánemis.

Molssaeaktu 3 vástidii eanemustá dálá doaibmama. Eará molssaeavttuin rievdadedje dálá doaibmama ja eana-geavahusa deattuid dan guvlui, nu ahte dat juogo dorjot beaktilit luondduealáhusaid ja sáme kultuvrra, dorjot árbevirolaš meahccekultuvrra, deattuhit turismma ja lustageavaheami dahje dorjot beaktilit guovloekonomiija ja fitnodatdoaimmaid.

5.2 Plánenmolssaeavttut

Plánenmolssaeavttuin doaibmama guorahalle eanageavaheami stivrema, luonddusuodjaleami, turismma ja lustageavaheami, vuovdedoalu, guollebivddu, meahcebivddu ja čoaggima geahččanguovllus.

Molssaeavttut nammaduvvojedje daid sisdoalu govvi-deaddji namain:

V1 Luondduealáhusaid ja sámiid árbevirolaš ealáhusaid beaktilit deattuheaddji molssaeavttuin čielggaduvvui, makkár molssaeavttut livčče, jus earenoamážit boazodoalu ja eará luondduealáhusaid dárbbut dorjojuvvošedje mearkkašahti beaktilit dálá

doaibmanvuohkái veardidettiin. Molssaeavttus ráddjejuvvošedje turisma, vuovdedoallu, lohpeameahcebevdu ja- guollebevdu, meahcejohtalus, eatnama vuovdin ja láigoheapmi sihke suodjalan- ja meahceguovlluid dikšun ja geavaheapmi dálá dillái veardidettiin.

V2 Árbevirolaš meahcekkultuvrra doarju molssaeavttuin čielggaduvvojedje váikkuhusat ovdalis máinnašuvvon geahččanguovlluid geažil, go ráddjehusat čuozihuvvošedje veháš eambo go dál earenoamážit turismii, olgobáikegotteolbmuid guolle- ja meahcebevdovejolašvuodaide ja meahcejohtalussii. Maiddái eatnama vuovdin ja láigoheapmi sihke eanaávdnasiid vuovdin ráddjejuvvošedje. Vuovdedoalloguovlluin investerešedje eambo meahccáivuoda bajásdoallamii.

V3 Beaiváduvnon dálá málle govvida, makkár bohtosiidda dálá doaibmanmálle guorahallanáigodagas doalvu. Anus ledje dálá doaibmanprinsihpat ja –rávvagat sihke dálá eanageavahanjuohkášupmi. Vuovdedoalu árvvoštallamis váldojuvvojedje rehkenastimiin dárkilut vuhtii go ovdal ee. čáziid suodjeavádagat, áitatvuloš šlájaid gávdnosat, čuvččáid gihkanguovllut, turismma deaddočuokkesguovllut ja duovddaguovllut.

V4 Turismma ja lustageavahusa deattuheaddji molssaeavttuin čielggadedje, makkár vejolašvuodát ja váikkuhusat livčče lustageavahusa ja luondduturismma eavttuid ovddidemiin. Linnjádahkamiin geahččaledje ovddidit čoahkketurismma deaddočuokkesguovlluin sihke dahkat vejolažžan háddjehuvvon turismma vehá fámolut go dál ee. viidásut johtolathuksemin. Turismma ja lustageavahusa eavttut ovddiduvvošedje maiddái geainnuid bajásdoallamiin, vuovdedoalu stivremiin, stuorat lohpevuovdimiin ja fitnodatlobiiguin sihke lávemiin.

V5 Fámolaččat guovloekonomiija ja fitnodatdoaimmaid doarju málliin čielggadedje, makkár váikkuhusat iešgudege geahččanguovllu geažil livčče, jus beavttálmahtášii ja lasihivččii mearkašahttiláhkái turismahuksema, suodjalan- ja meahceguovlluid turismafitnodatdoaimmama, johtolagaid ja lohpevuovdima sihke vuovdedoalu, mii lea turismma deaddočuokkesguovlluid olggobealde. Molssaektui gulai maiddái bieggafápmofidnuid válmmaštallan ja málbmaohtanlobiid mediheapmi dego maiddái lávvaráhkadeami, eatnama vuovdima ja láigoheami lasiheapmi ealáhusaid dárbbuide.

5.3 Molssaeavttuid bohtosat

Molssaeavttuid bohtosiid govvidedje plánenbarggus 17 mihttáriin, mat ledje välljejuvvon doaibmanmolssaeavttuid árvvoštallamii. Mihttáriid árvvuid buvttadedje 15 mihttára oasis. Guovtti mihttára (guollečáziid gilvima mearri sihke guohtunguovlun máhcan guovlluid mearri ja eret bidjan, há/j) oasis mihttárdiehtu ii buvttaduvvon.

Lea fuomášahtti, ahte “Beaiváduvnon dálá málle” –doaibmanmolssaeavttu (V3) oasis mihttárárvvut govvidit lagamustá dálá doaibmama. Vuovdedoalu guoski mihttáriid árvvut vuodđuduvvet plánemis dahkkon MELA-rehkenastimiidda, maid ráhkadeapmi lea govviduvvon čuvvosis 7.

Čuovvovaš tabeallain adnon doaibmanmolssaeavttuid oanádusat:

V1 = Beaktilit luondduealáhusaid ja sámiid árbevirolaš ealáhusaid deattuheaddji molssaeaktu

V2 = Árbevirolaš meahccekultuvrra doarju molssaeaktu

V3 = Beaiváduvvon dálá málle

V4 = Turismma ja lustageavahusa deattuheaddji molssaeaktu

V5 = Beaktilit guovloekonomiija ja fitnodatdoaimama doarju málle

Mihttár 1. Meahciráđđehusa fitnodatdoaimamiid ja luondubálvalusaid mávssolaš doaimama volyma

Volyma	V1	V2	V3	V4	V5
Milj. €	6,8	13,0	14,1	15,0	19,6

Mihttár 2. Investeren luondobálvalusaide (bušeatta = nettomanut) 1 000 euro / %

Bušeatta	V1	V2	V3	V4	V5
1 000 €	3 510	3 510	3 510	3 861	4 563
%	100	100	100	110	130

Investeren lea árvoštallojuvvon jahkebušeatta (nettomanut) vuodul.

Mihttár 3. Meahciráđđehusa bargobáikkid

Bargobáikkid	V1	V2	V3	V4	V5
Vuovdedoallu, obj	25	45	50	45	45
Luondobálvalusat, obj	51	51	51	54	60
Eará, obj	9	10	10	10	11
Buohk. obj	85	106	111	109	116

Logut sisttisdollet Meahciráđđehusa ja vuollehánkejeaddjiid (sis. agoartabargit) bargiid. Lasseinvesteremat molssaeavttuide 4 ja 5 lasihit bargobáikkiid Meahciráđđehusa olggobealde (oastinbálvalusat).

Mihttár 4. Čuohppanmearri

Čuohppanmearri	V1	V2	V3	V4	V5
m ³ /j	65 000	115 000	139 000	131 000	232 000

Mihttár 5. Árvoštallan molssaeavttuid váikkuhusain guovloekonomiija bargobáikkiide

Bargobáikkiid mearri	V1	V2	V3	V4	V5
+/geahpedeaddji -	--	0(-)	0	+	++

Árvoštallan váikkuhusas doaimamii (+ lasiheaddji, - geahpedeaddji) lea ovdanbukton ee. turismma ja eará bálvalanealáhusaid, boazodoalu sihke vuovde- ja muorradoalu oasis.

Boađut báikkálašekonomiijas ja bargguidahttin

Logut vuodduuvvet Meahcidutkanlágádusa dutkamuššii Mánjggaulbmilárvoštallan Davvi-Sámi bistevaš geavaheami vejolašvuodain 2010, mas hábmejedje vihtta sierralágan vuvddiid giehtadallanmolssaevttu. Čuohppančoagganeamit molsašudde 30 000 m³/j ja 300 000 m³/j gaskka. Vuolábeale logut leat ožžojuvvon plána sierra molssaevttuide nu, ahte om. dutkamušas ovdanbukton dieđut leat árvoštallojuvvon (váikkuhusmatriisatabealla lohkoárvvuin interpolomeremiin).

Boađut báikkálašekonomiijas	V1	V2	V3	V4	V5
Vuovdesektor, milj. €	18,2	26,1	28	27,2	33,1
Boazodoallu, milj. €	8,8	8,8	8,8	8,8	8,6
Turisma, milj. €	81,6	81	81	81	79,8
Luondobálvalusat, milj. €	5,8	5,4	5,4	5,4	5,4

Váikkuhus turismii	V1	V2	V3	V4	V5
Obj	150	239	262	255	300
milj. €	221	223	222	222	221
%	788	783	784	784	770
Luontopalvelut, htv	67	64	64	64	64

Álbmotmehciid ja Anára vánddardanguovllu rehkenastinváikkuhus Davvi-Sámi turismii

Váikkuhus turismii	V1	V2	V3	V4	V5
Obj	679	764	849	934	1 214
milj. €	52	59	65	71	85
%	80	90	100	110	130

Mihhtár 6. Ekologalaš fierpmádaga viidodat

Ekologalaš fierpmádat	V1	V2	V3	V4	V5
Há	2 386 900	2 386 900	2 386 900	2 386 900	2 330 900

Mihhtár 7. Ekologalaš fierpmádaga vuovdeeatnama %-ossodat vuovdeeatnama viidodagas

Vuovdeena buohkanassii 543 000 há

- vuovdedoalloguovllu olggobealde 291 000 há dahege 54 % vuovdeeatnamis
- vuovdedoalloguovllus vuovdeena 252 000 há dahege 46 % vuovdeeatnama oppalaš viidodagas, das ekologalaš fierpmádagas **60 780 há** (23 % vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnamis)
- vuovdeeatnama ekologalaš fierpmádat 291 000 há + 61 000 há = 352 000 há

Ekologalaš fierpmádat vuovdeeatnamis	V1	V2	V3	V4	V5
%	65	65	65	65	56

Mihttár 8. Luondobálvalusaid turismaráhkadusaid ovddidanguovllut

Ovdánahttinguovllut	V1	V2	V3	V4	V5
St	6	6	6	6	6
Há	588 000	588 000	599 000	588 000	658 000

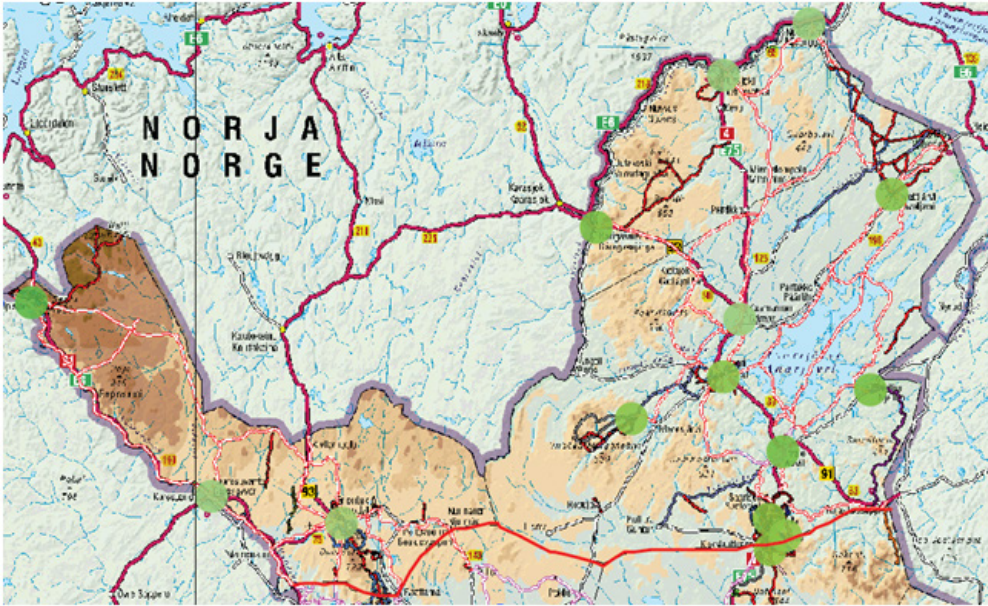
Buot molssaeavttuin leat seammát ovddidanguovllut, dušše sturrodát molsašuddá.

- V3-mállii gullet lasáhusat dálá dillái veardidettiin:
 - Heahtta-Bállás: Bállás-Yllásduoddara álbmotmeahcci lea biddjon dál measta ollásit ovddidanguvlui
 - Anár-Leammi: lassin Gápmasa giláža feaskkir, Avvil-Akupää-Kurupää – feaskkir, Äijihjávri guovlu ja Bádárjávri gáttit
 - Deatnu–Geavvu: Anárjohguorra Gáregasnjárggas máttás eanangoddeláva mielde
 - Giehtaruohtas: Gárasavvona guovlu eanangoddeláva mielde
- V1-, V2- ja V4-mállin ovddidanguovlluid viidodat lea uhciduvvon dálá dillái veardidettiin čuovvovaččat:
 - Deatnu–Geavvu: eret Guohppilasjávri oarjjabeale guovlu ja Čeavet – Buolbmát –johtolaga feaskkir.
 - Čeavet–Buolbmát: eret Njávánjoga davábeale feaskkir
 - Anár-Leammi: eret Gihtela geainnu davábealde guovlu Solojávri ja Menešjávri gaskkas
 - Avviljohka: eret vuovdedoalloguovllut Guhtur geainnu davábealde
 - Suoločielgi: seakkiduvvon Suoločielgi - Avvil –gaskasaš feaskkir.
- V5-málles bohtá lasseviidodat sullii 70 000 hektára Giehtaruohtasa guvlui, guovlu Raittijávri mohtorgielkávuojáhagas oarjjásdavás.

Mihttár 9. Bajásdoallanláhká leahkki johtolagat, mearri

Mohtorgielkásalahagat	V1	V2	V3	V4	V5
Km	326	1 419	1 774	1 951	1 951
%	18	80	100	105	110

Guorahallama vuodđun leahkki kárttas (Govva 24) leat ovdabukton johtolagat ja beaiveturismaguovllut. Beaiveturismaguovllut leat stuorat čoahkkebáikkiin. Rieggá suonjar lea 7,5 km ja viidodat lea sullii 18 000 há dahege máttasuopmelaš álbmotmeahci veardde.

Govva 24. Mohtorgielkájohtolat ja beaiveturismma guovllut.

- V1-málles mohtorgielkávuojáhagat bázášedje dušše turismaguovddáziid ja čeahkkebáikkiid birrasii (sullii 18 % mg-vuojáhagaid oppalaš guhkkodagas), dat mearkkašivččii oktavuodajohtolaga heaittiheami – eai dárbbášuvvo vuojáhagat, mat eai doalvvo gosage.
- V2-málle mearkkašivččii, ahte uhcit geavahas leahkki johtolatossodagat giddejuvvošedje. Čoavddus guodášii ain govtolaš viiddes rungofierpmádaga.
- V3 lea dálá dássi. Lea fuomášahti, ahte Davvi-Sámi ja Duottar-Sámi eanan goddelávain leat seailuhuvvon dálá mohtorgielkávuojáhagat ja –johtolat ja lassin ovdanbuktojuvvon odđa oktavuodadárbbuid čielggadeapmi. Dan láhkai V1 ja V2 leat eanangoddeláva vuostá teorehtalaččat.
- V3- ja V4-mállin ráhkaduvvošedje lagamustá oktavuodajohtolat dálá vuojáhagaid gaskii, omd. Anárjávraí, ja lassin Gáregasnjárga-Ohcejohka –johtolat. Vuo jáhagaid mearri lassánivččii váile 200 kilomehteriin.

Vánddardanjohtolat	V1	V2	V3	V4	V5
Km	976	1 476	1 860	2 046	2 232
%	52	79	100	110	120

Vánddardanjohtolagain dárkkuhuvvojit dás buot eará johtolat go mohtorgielkávuojáhagat ja –johtolat, geasset njealjejuvllatmáđijat ja fuolaharjohtolat. Čáhceváánddardanjohtolat leat fárus V3-málles (muhto eai goittotge Mearrajohtinlágádusa dämpajohtolat Anárjávrris). Lea fuomášahti, ahte seammá johtolatvuoddu sáhtta boahit ovdan tabeallas juoba vihttan sierra johtolahkan, omd. geasseváánddardanjohtolahkan, sihkkeljohtolahkan, dábálaš čuoiganláhttun ja friddja čuoiganvuogi láhttun sihke muohtagámajohtolahkan. Nu johtolatvuodu oktasaš guhkkodat lea mearkkašahhti oanehut go ovdanbuktojuvvon 1860 kilomehtera, kánske eambo go bealli das.

- V1-málles guđđojuvvošii dušše turismaguovddážiid ja čoahkkebáikkiid lagašjohtolat. Dat lea oalle olu earenoamážit Suoločielgi–Kiilopää guovllus. Buohkanassii beaivevánddardanguovllus leat 52 % vánddardanjohtolagain dahege váile 1000 kilomehtera.
- V2-málles leat fárus beaivejohtolagaid lassin álbmotmehciid ja Geavu luonddu meahci johtolat ja maidái riikkas nubbái manni johtolat, dego Kalohttajoh tolat Eanodagas ja Piilola bálggis Anáris. Dákkár”plus-beaivevánddardan johtolat” leat 79 % johtolagaid dálá mearis dahege váile 1 500 kilomehtera. Meahciráđdehusa bajásdoallan johtolat gullet dábálaččat eanangoddelávvi, ja daid heaittiheapmi livččii dan láhcai láva vuostá.
- V3-málle ovddasta dálá dási.
- V4-málles lea váile 200 kilomehtera lasáhus dálá dássái ja V5-málles sullii 370 km lasáhus. Lasáhusas mearkkašahtti oassi ollašuvvá juo dainna, ahte Ohcejoga Panoráma-johtolat ráhkaduvvo. Boahte čáhcevánddardanjohtolat (omd. Anárjávrris) eai leat váldon vuhtii rehkenastimiin, go dat eai eaktut vuolgin – ja loahppačuoggá parkerensajiid lassin jur maidege ođđa huksema, muhto baicca vuodđuduvvet juo leahkin ráhkadusaide. Johtolat ollašuvvá geavadis, go das gárvvásmuvvá govvádus Luontoon.fi-siidduide.

Mihttár 10. Meahcástan- ja guolástanlobiid gaskamearálaš gorálaš mearri ja boađut guovloekonomiijai veardidettiin jagiin 2001–2011

Metsästys	V1	V2	V3	V4	V5
Meahcástanjándorat	70 % 19 000 jánd.	100 % 26 000 jánd.	100 % 26 000 jánd.	100 % 26 000 jánd.	130 % 34 500 jánd.
-gieldda olbmot (G) -lohpeameahcásteaddjit (L)	G 17 500 jánd. L 1 300 jánd.	G 17 500 jánd. L 8 500 jánd.	G 17 500 jánd. L 8 500 jánd.	G 17 500 jánd. L 8 500 jánd.	G 17 500 jánd. L 17 000 jánd.
Boađut guovloekonomiijai, milj. €	0,5	1,5	1,5	1,8	3,1

Mihttárárvvut leat ovdanbukton almmá geardduhanváikkhusaid haga. Mihttárárvvut geavahuvvon meahcebeivdojándoriin vuodđuduvvet FGDL Davvi-Suoma meahcásteaddjidutkamušaide 2003 ja 2008 ja Meahciráđdehusa meahcivaljiplánema- ja čuovvunvuogádahkii.

Mihttárárvvut lohpeameahcebeivddu boađuin guovloekonomiijai vuodđuduvvet Helsset universitehta (Ruralia) čielggadeapmái 2009, man mielde iehčanas meahcásteaddji váikkuhus guovloekonomiijai lea s. 150 €/beaivi ja oahpistuvvon bálvalusaid geavaheaddji meahcásteaddji s. 350 €/beaivi. Dasa lassin mihttárrehkenastimis leat adnon K. Gröndahl oahppočájánasbargu Ylä-Lapin riekonmetsästys 2001–2002 ja Meahciráđdehusa áššehasjearahallama bohtosat 2006, maid mielde ijastallanbálvalusaid geavahit 50 % ja oahpistuvvon bálvalusaid 15 % galledeaddjiin, beroškeahttä lohpevuodinkanálas.

Meahcástanlobiid meari ja boaduid guovloekonomiijai leat árvoštallojuvvon čuovvovaččat:

- V1-málles lohpeameahcebevdu unnu nu, ahte lea 15 % dálá dási, 100 % meahcásteaddjiin geavaha oahpistuvvon bálvalusaid, ja lohpeamearit unnot nu ahte leat 70 % dálá dásis
- V2- ja V3-mállein 15 % meahcásteaddjiin geavaha oahpistuvvon bálvalusaid ja 85 % leat iešheanaláččat, meahcástanlohpeamearit seilot dálá dásis
- V4-málles 30 % meahcásteaddjiin geavaha oahpistuvvon bálvalusaid ja iešdoaimmit leat 70 % meahcásteaddjiin, ja meahcástanlobiid mearri seailu dálá dásis
- V5-málles lohpeameahcebevdu šaddá duppalin dálá dássái veardidettiin, 15 % meahcásteaddjiin geavaha oahpistuvvon bálvalusaid ja 85 % leat iešdoaimmit, muhto meahcástanlobiid oppalaš mearri lassána dálá dillái veardidettiin 30 %

Meahcebevdu	V1	V2	V3	V4	V5
Gaskamearálaš rievssatsálaš, st	29 000	35 000	35 000	35 000	49 000
- gielddaolbmot (G)	G 28 000 st	G 28 000	G 28 000 st	G 28 000 st	G 28 000 st
- lohpeameahcesteaddjit (L)	L 1 000 st	L 7 000	L 7 000 st	L 7 000 st	L 14 000 st

Mihttárárvvut vuodduvvet MGD Davvi-Suoma meahcásteaddjidutkamuššii jagiin 2003 ja 2008 sihke Meahciráđdehusa meahcivaljiplánema- ja čuovvunvuogádkii, man mielde gárdunbevdu ossodat lea sullii 50 % ja lohpeameahcebevdu ossodat 20 % rievssatsálašis.

Kalastus	V1	V2	V3	V4	V5
Kalastusvuorokaudet	65 % 113 000 jánd.	100 % 178 000 jánd.	100 % 178 000 jánd.	105 % 188 000 jánd.	90 % 163 000 jánd.
- kuntalaiset (K) (luontaiselinkeinolupia 120 kpl, kotitarvekalastuslupia 3 700 kpl)	K 113 000 jánd.	K 113 000 jánd.	K 113 000 jánd.	K 113 000 jánd.	K 113 000 jánd.
-virkistyskalastajat (V) (13 000 lupaa)	V 0 jánd.	V 65 000 jánd.	V 65 000 jánd.	V 75 000 jánd.	V 50 000 jánd.
Tulot aluetalouteen, milj. €	0,11 (3700x30 €)	3	3	3,9	2,6

Mihttárárvvut vuodduvvet Meahciráđdehusa guollebevdu lohpestatistihkaide ja sálašjearahallamiidda, maid mielde guollebevdujándoriid mearri lea lustaguollebevdu 5 ján/lohpi ja gieldda olbmuid s. 29 ján/ruovttudárbuguolásteaddji ja 47 jánd/luondduealáhusguolásteaddji. Lea árvoštallojuvvon, ahte lustaguollebevdu boadut guovloekonomiijai leat iešdoaimmi guolásteaddji oasis 40 €/jánd ja oahpistanbálvalusaid geavaheaddjis 80 €/jánd (Sutela & Huusko 1997).

Guolástanlobiid meari ja boaduid guovloekonomiijai leat árvoštallan čuovvovaččat:

- V1-málles lustaguolástanlobiid eai vuovdde. Guollebevduvuohkin leat gieldda olbmuid mávssolaš ruovttudárbuguollebevdu (30 €) sihke nuvtá luondduealáhusguollebevdu. Guollebevdujándoriid mearri uhccu 65 %:ii dálá dásis.

- V2- ja V3-mállin guolástanlobiid vuovdin lea dálá dásis. 15 % guolásteaddjiin geavaha oahpistuvvon bálvalusaid ja 85 % leat iešdoaimmit. Oktiirehkenaston guollebivdojándoriid oppalaš mearri seailu dálá dásis.
- V4-vo málles guolástanlobiid vuovdin lasihuvvo 15 %. Lobiin 30 % várrejuvvo prográmmabálvalusfitnodatdoalliide ja 70 % leat iešdoaimmit. Oktiirehkenaston guollebivdojándoriid mearri lassána 5 % dálá dilis.
- V5-málles guolebivdolobit vuvdojuvvojit dušše turismafitnodagaid dárbut. 30 % guolásteaddjiin geavaha oahpistuvvon bálvalusaid ja 70 % leat iešdoaimmit. Oktiirehkenaston guollebivdojándoriid mearri uhccu 90 %:ii dálá dásis.

Mihttár 11. Guollečaziid gilvimiid mearri

Mihttárdiehtu ii leat buvttaduvvon.

Mihttár 12. Sálašmearit guollebivddus (luondduealáhusat ja lohpeguollebivdu)

Guollesálaš	V1	V2	V3	V4	V5
Sálašmearri, 1000 kg	60	234	234	240	225
Gielddaolbmot (G)	K 60 tkg	K 195 tkg	K 195 tkg	K 195 tkg	K 195 tkg
Lustaguolásteaddjit (L)	V 0 tkg	V 39 tkg	V 39 tkg	V 45 tkg	V 30 tkg

FGDL Anárjávri raportta mielde fierbmeguollebivddu ossodat lea 70 % sállasís. Anára ámmátguollebivddu sálaš mannan jagiid lea leamašan gaskamearálaččat 40 tkg. Ruovttudárboguollebivddu sálaš Anárjávris lea sullii 80–90 tkg. Meahciráđdehusa guollebivddu plánen- ja čuovvunvuogádaga mielde sálaš lea sullii 50 kg/p ja lustaguolásteaddjiid 3 kg/p.

V1-málles miedihuvvojit guolástanlobit dušše gieldda olbmuid. Sálaš juohkašuvvá čuovvovaččat: ámmátguollebivdu s. 50 tkg, gielddaolbmuid vuoggalohpeguollebivdu s. 10 tkg. Gielddaolbmot geavahivčče dáluide gulli guollebivdovuoigatvuođaid fierbmeguollebivddus.

Mihttár 13. Láigo- ja geavahanvuoigatvuođasoahpamušaid mearri

	V1	V2	V3	V4	V5
St	-	+-	1573	+	++

Mihttár 14. Eanavuovdimiid mearri

	V1	V2	V3	V4	V5
Milj. €	1,1	1,1	1,1	1,1	2,1
Há	12,5	12,5	12,5	12,5	22,5

Mihttár 15. Rabas ja bajásdillon geaidnofierpmádat

	V1	V2	V3	V4	V5
Km	--	-	1 027	+	++

Mihttár 16. Guohtonguovlun máhccán guovlluid mearri ja eret bidjan há/j

Mihttárdieđu eai sáhttán buvttadit, go anus leahkki materiála lei váilevaš ja dutkamušdiehtu uhcán.

Mihttár 17. Meahcejohtaluslobiid mearri

	V1	V2	V3	V4	V5
Meahcejohtaluslobit, st	700	4 300	4 300	4 300	4 900
Báikegotteolbmot (B)	Boazoeaiggádat 600 st	B 200 st +2 900 st	B 200 st +2 900 st	B 200 st +2 900 stl	B 200 st +2 900 st
Olgobáikegotteolbmot (O)	Luondduealáhusain bargit 100 st	O 200 st + 1 000 st	O 200 st + 1 000 st	O 200 st + 1 000 st	O 1 800 st (+ 200 %)

- V3-málles govvida dálá dási. Jahkásačcat báikegotteolbmui lea fámus leahkki geassemeahcejohtaluslobit 200 st ja dälvemeahcejohtaluslobit 2 900 st. Olgobáikegotteolbmuid mieđihuvvojit jahkásačcat 200 geassemeahcejohtaluslobi ja 1 000 dälvemeahcejohtaluslobi.
- V1-málles meahcejohtaluslobit mieđihuvvojit dušše boazoeaiggádiidda ja luondduealáhusas bargiide.
- V2- ja V4-mállin doibmojuvvo dálá geavada mielde.
- V5-málles báikegotteolbmuid lohpeamearit seilot ovddežis, ja olgobáikegottálaččaide mieđihuvvon lobiid mearri lassána 1 800 lohpaí.

5.4 Molssaeavttuid árvvoštallan

Plánenmolssaeavttuide rehkenastojuvvon mihttárbohtosiid vuodul ovttasbargojoavku ságastalai bohtosiin. Dan maŋŋá ovttasbargojoavku árvvoštalai molssaeavttuid gaskasaš buorre vuoda sierra geahččanguovlluin nu, ahte geavahii ovdal válljejuvvon mihttáriid.

Ulbmilin lei meroštallat ovttasbargojoavkku dehálažžan atnin linnjádahkamiid ja bealiváldimiid doaibmama deattuhusain boahte 10-jagi áigodagas. Joavkku barggu ja mearrádusdakhkama doarjjan geavahedje jienastan- ja mánggakritearadohkkehanvugiid (Hiltunen 2012). Ulbmilin lei álkkásmahttit konsensusčovdosa ja oktasašáddejumi olaheami.

Mearrádusdoarjjavuohki ollašuhttui ovttasbargojoavkku čoahkkimis 11.4.2012 čuovvovaččat:

- 1) Joavkku lahtut lágidedje oktagaslašbargun ovddit čoahkkimis válljejuvvon mihttáriid dehálašvuoda mielde "euroviisuvugiin", čuoggát 12-1. Eanemus čuoggáid ožžon mihttár celkojuvvui deháleamosin jna. Árvvoštallojuvvui smávva joavkkuin juohke plánenmolssaektui gulli mihttárárvvu dohkkehahttivuohta/ii-dohkkehahttivuohta (+/-). Árvvoštallanbohtosat čállojuvvojedje oktasaš tabellii.

- 2) Rehkenaste plánenmolssaeavttuid árvvoštallama bohtosiid buot mihttáriid sihke viđa deháleamosin välljejuvvon mihttára vuodul sihke sierra dušše +-árvvuid ja oktii rehkenastojuvvon + ja – árvvuid vuodul. Molssaeaktu V3 ”Beaiváduvvon dálá málle” čájehii leat buot rehkenastinvugiin buoremusat dohkkehahti molssaeaktu.
- 3) Ovttasbargojoavkku ságastallamis guorahalle vuoitán plánenmolssaeavttu sisdoalu ođđasit. Metoda čuolbman celkojuvvui, ahte kvalitatiivvalaččat sierra áššiid ledje “čatnan” molssaeavttuin oktii. Mearridedje luvvet vuovdedoallo-ossodaga sierra guorahallamii čuovvovaš čoahkkimis, man maŋŋá ovttasbargojoavku välljii iežas ovdanbuktima plánenmolssaeaktun.
- 4) Vuovdedoalloossodahkii ásahedje ravdaárvvuid, maid čuovvumiin Meahciráđdehus buvttadii ovdanbuktima čuovvovaš ovttasbargojoavkku čoahkkimii vuovdedoalu doaibmama linnjádahkamiin ja daid vuodul rehkenastojuvvon doaibmama mihtidemiin, ee. čuovvovaš 10 jagi čuohppanplánas sihke vuovddiid ráhkadusa ovdánahttimis čuovvovaš 30 jagi áigge.

5.5 Válljejuvvon molssaeavttu govvideapmi

Plánenbarggus čielggadedje olbmuid ja čanasjoavkkuid ulbmiliid ja vuordámušaid luondduriggodagaid geavaheamis ja dikšumis boahte logijagi áigodahkii. Hábmjuvvon viđa doaibmanmolssaeavttu vehkiin sáhte guorahallat doaibmama váikkuhusaid sihke veardidit daid sierra beliid vuordámušaide ja ulbmiliidda.

Doaibmama linnjádahkan áigodahkii 2011–2021 vuodđuduvvá ovttasbargojoavkku välljen doaibmanmolssaeaktui “Beaiváduvvon dálá málle”. Vuovdedoalu oasil molssaeaktui lea biddjon ovttasbargojoavkku ovdanbuktima mielde čuovvovaš dárkumat: jahkásaš čuohppanplána lea 115 000 m³, ođasmahttinčuohppamiid viidodat eanemusat 900 hektára ja turismma geasuhanguovlluin lea geahpedvvon čuohppanplána.

Plánenbarggus adnon V3-doaibmanmállii dahke dárkumiid ovttasbargojoavkku 11.4.2012 ja 22.5.2012 dahkan ovdanbuktimiid vuodul čuovvovaš temáide:

Eatnama geavahus

- Meahcebevdoáššiid giedahallan dikšun- ja geavahanplánaid oktavuodas (earenoamážit Geavvu)
- Málbmaohcan ja ruvkelobit sámevuovllus
- Bieggafámu lassehuksema meannudeamit
- Ámmátlaš beatnatgeasudoaibman lobálašvuoda vuollai
- Eatnama vuovdin ja láigoheapmi lávvaguovlluid olggobealde
- Luondduealáhusdoarjjabáikkiid ja guollegittiid geavahanvuohki

Turisma ja lustageavahus

- Boaitto- ja meahcegevuovlluid ráhkadusaid ja bálvalusaid seailuheapmi
- Dálá meahcebiilageainnuid ja johtalusaid máŋggabealagut geavaheapmi
- Bagadallama, rávvema ja goziheami rolla deattuheapmi

Luonddusuodjaleapmi

- Meahcebevdu suodjalanguovllus
- Ealgabivdu Geavu luonddumeahci guovllus

Meahccedoallu

- Áššehasmeriid lasiheapmi
- Gielddaolbmuid mávssuhis meahcástanlobit
- Ealga meahcásteami guovlluguovdasaš čuoziheapmi ja lohpeamearit
- Spirevahágiid ráddjen
- Goziheami beavttálmahttin

Vuovdedoallu

Ovttasbargojoavkku 11.4.2012 dahkan ovdanbuktima mielde vuovdedoallooassi váldojuvvui sierra guorahallamii. Vuovdedollui ásahejde ovttasbargojoavkku ovdanbuktima vuodul čuovvovaš ráddjehusaid: jahkásaš ođasmahttinviidodat lea eanemusat 900 hektára ja turismma geasuhanguovlluin čuohppanplána vuoliduvvui 50 %:ii. Ráddjehusaid čuovvumiin Meahciráddehus ráhkadii čuovvovaš ovttasbargojoavkku čoaikkimii 22.5.2012 ovdanbuktima vuovdedoalu doaibmama linnjádahkamiin. Ovttasbargojoavkku ovdanbukton doaibmama mihtideapmi lea govviduvvon tabeallas 7. Čuohppanplána govvádus, mii lea dan vuodđun, lea ovdanbukton čuvvosis 7.

Tabealla 7. Ovttasbargojoavkku 22.5.2012 ovdanbukton vuovdedoalloaibmama mihtideapmi vássán áigodagas ja boahhtevuodas.

	Vássán áigodaga 2006-2010 ollašuttin	Čuovvovaš 1-10 j	Čuovvovaš 10-20 j
Ođasmahttinčuohppamat, há/j	1 010	900	900
Njábudančuohppamat, há/v	360	612	1 019
Boarrásut ja allagit muoraid eretváldin, há/j	1 290	1 679	1 282
Čoagganeapmi, m ³ /j	115 000	124 000	135 000

Ovttasbargojoavkku dohkkehii ovdanbuktima vuovdedoalu mihtideamis earret čuohppančoagganeami. Jienasteami manjá ovttasbargojoavkku buvttii ovdan jahkásaš čuohppančoagganeapmin 115 000 m³. Ovttasbargojoavkku ovdanbuvttii, ahte doaibmama linnjádahkamiin galgá maiddá sihkkarastit báikkálaš muorraovddosdikšundoaibmama, muorraoažžuma ja vuovdebargiid bargolašvuoda. Dasa lassin ovdanbukte Maikkumapää-Suorsapää- guovlluid ja Riekkovaara guovllu vuovdedoalloaibmama ráddjema.

Adnon tearpmain ovttasbargojoavkku buvttii ovdan rievdadusaid, mat guske meahcejohtaluslobiid, eatnama vuovdima ja láigoheami, meahce- ja lustageavaheami kultuvrra ja meahcegohcima earenoamáš temáid. Čuovvovaš logus ovdanbukton doaibmama linnjádahkamiin leat váldon vuhtii ovttasbargojoavkku ovdanbuktin dárkumat doaibmanmolssaektui.

6.

Doaibmama váldolinnját ja doaibmanprográmma 2012–2021

Meahciráđđehusa hálddašan luondduriggodagat, daid dikšun, geavaheapmi ja suodjaleapmi vuodđduvvet bastevaš geavaheami ja lotnolasgeava-husa vuodđojurdagiidda. Sosiálalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat bastevaš čovdosiid ohcet nu, ahte barget ovttas ja gulahallet doaibmanbirrašiin.

Sámedikkis addojuvvon lágas (974/1995) dárkkuhuvvon sámiid ruovttuguovllus Meahciráđđehusa hálddašan luondduriggodagaid dikšun, geavaheapmi ja suodjaleapmi galget heivehuvvot oktii nu, ahte sámiid kultuvrrain bargama eavttut sihkkarastojuvvojit, ja maddái boazodoallolágas (848/1990) dárkkuhuvvon boazodoalloguovllus nu, ahte boazodoallolágas mearriduvvon geatnegahttimat ollašuhthtojuvvojit. Servodaga oktasaš geatnegahttimat stivrejit eanageavahanmearrádusaid, lávema, dikšun- ja geavahanplánaid sihke vuovdedoallodoaimma.

Meahciráđđehusa fitnodatdoaibma lea ekonomalaččat gánnihahtti ja guovloekonomiija doarju. Gánnihahtti doaibma vuodđduvvá luondduriggodagaid bastevaš dikšumii, geavaheapmái ja suodjaleapmái. Báikkálašvuohta lea dehálaš árvu Meahciráđđehusa vuovdedoalu doaimmas Davvi-Sámis.

Davvi-Sámi luondduriggodatplána doaibmama váldolinnját ja doaibmaprográmma leat juogaduvvon almmolaš hálddabus bargguid oasis Luondobálvalusaid organisašuvdnamálla čuovvu eanageavahussii (organisašuvnna mielde guovlluid hálddašepmi), luonddusuodjaleapmái, meahceássiide ja luonddu lustageavahussii. Fitnodatdoaimmaid oasis doaibmama prinsihpat leat ovdanbukton Laatumaa ja Morenia oasis. Laatumaa vástida lávemis ja giddodatgávppis ja Morenia

eanaávdnasiid doaimmain. Meahciráđđehus lea luohpan turismma guoski fitnodatdoaimmas (Villi Pohjola) 2012. Lassin plánas govviduvvojit linnjádahkamat ovttasbargui ja vuorrováikkuhussii doaibmabirrašiin.

Davvi-Sámi eana- ja čáhceguovlluid geavaheami ja dikšuma bistevašvuohta čuovvulahtto boahte plánabajis 34 mihttáriin (kapihtal 8).

6.1 Eanageavahus

Eanageavahusa plánen sisttisdoallá guovlluid dikšuma ja geavaheami plánema, luondduriggodatplánema ja lávemii oassálastima. Eanageavahusa stivren sisttisdoallá ee. láigohemiide, geavahanvuoigatvuodaide, lobiide (earret meahceáššiid jl. barggut) ja golledoidimii gullevaš doaimmahusaid sihke ovdugohcimii gullevaš doaimmahusaid, cealkámušaid ja geaidnoáššiid.

Meahciráđđehus čuovvu eanangoddelámaid mearrádusaid ee. boazodoalu ja eará luondduealáhusaid doaibman- ja ovddidaneavttuid sihkarastimis sihke ráđđádallangeatnegahttima boazodollui čielgasit čuohcci guovlluid geavahusa plánemis. Lassin riikkaviidosaš guovlluideavahusa ulbmiliid mielde sámiid ruovttuguovllu guovlluideavahusas váldojuvvo vuhtii sámiide eamiálbmogin gulli vuoigatvuohta doalahit ja ovddidit iežaset kultuvrra vai dorvvastuvvojit sámiid árbevirolaš ealáhusaid ovddidaneavttut. Boazodoalloguovllus sihkarastojuvvojit eavttut boazodoalu guovlluideavahussii.

Luonddusuodjalan- ja meahceguovlluid geavaheami stivren dahkko vuosttažettiin dikšun- ja geavahanplánaide sihke nu ahte dat vuodđuduvvet suodjalanguovlluid dikšuma ja geavaheami prinsihpaide. Prinsihpat beaiváduvvojit 2013. Dikšun- ja geavahanplánat ráhkaduvvojit nu, ahte čuvvojuvvojit luondduriggodatplánas dahkkon linjemat.

Vuovdedoalu hálddašan guovlluin luondduriggodatplánas dahkkon linjemat ja doaibmanprográmma ollašuhttojuvvojit gaskaguhkes áigegaskka muorračuohppama ja fievrrideami plánemis, ng. sajuštanplánemis, man ráhkadeamis váldojit vuhtii ee. guovloekologalaš ulbmilat. Sajuštanplánema oktavuodas dahkko maiddá meahcegeainnuid oppalašplána. Oanehis áigegaskka doaibmabidjoplánat ee. vuovdedikšunbargguid, muorračuohppamiid, geaidnoráhkadeamiid ja muorrafievrrideami ollašuhttima várás dahkkojuvvojit meahcebargun nu, ahte báikedihtomateriálat adnojuvvojit ávkin.

Meahciráđđehus váldá doaimmastis vuhtii dutkamusa, oahpahusa, bealuštanfámuid ja rádjegozáhusa eanageavahusa dárbbuid. Dát doarju maiddá riikkaviidosaš guovlluideavahusa ulbmiliid. Dáid Meahciráđđehusa hálddašanguovlluid vuvddiid geavaheamis sohppojuvvo prinsihppa- dahje geavahanvuoigatvuodasoahpamušain.

6.1.1 Eanageavaheami plánen ja stivren

Eanageavaheami plánemis álbmotmehciin, meahcceguovlluin, luonddumehciin sihke dárbbu mielde maiddá eará suodjalan- ja Natura-guovlluin iešgudege guovllu guoski dikšun- ja geavahanplánain heivehuvvojit oktii guovlluid sierra geavahanvugiid dárbbut. Meahcceguovlolága ulbmilin lea guovlluid meahcce- luonddu seailluheapmi, sámekultuvrra ja luondduealáhusaid dorvvasteapmi sihke luonddu mánggabealat geavaheami ja dan eavttuid ovdánahttin.

Luonddusuodjalanguovlluid dikšun- ja geavahanplánaid oktavuodas čielggaduvvojit guovllu guoskevaš meahcebevdoáššit. Geavu luonddumeahcis lea luonddusuodjalanlága 13 § mielde ealliid goddin gildojuvvon. Báikkálaš ássiide lea lobálaš rievssatgárdun ásahusain 932/1981, dakkárin go dat lea rievdaduvvon ásahusain 12/1995. Geavu luonddumeahci dikšun- ja geavahanplána válmmašteami oktavuodas ráhkaduvvojit čilgehus ealgamáddodaga váikkuhusain guovllu luonddu dillái sihke viidáseappot meahcebevdu eavttut. Báikkálaš meahcásteaddjit leat evttohan ja deattuhan leat dárbbu dasa, ahte ealgabivdu livččii lobálaš Geavus.

Luondobálvalusaid hálddašan luondduealáhusguovllut (J-Eará guovlu), mat báhcet luonddusuodjalan- ja meahcceguovlluid, leat oktiibuot badjelaš 360 000 hektára (sullii 15 % Luondobálvalusaid hálddašan guovlluin) Anáris, Ohcejogas ja Eanodagas. Dát guovllut leat čujuhuvvon eatnangoddelávain eanáš luondduealáhusaid ja boazodoalu geavahussii. Meahciráđdehus sihkkarastá luondduealáhusguovlluid geavahanvugiid doaimaneavttuid. Geainnuid lahkosis luondduealáhusguovllut leat maiddá dehálaččat meahce- ja guollebevdu sihke luondduturisma geažil. Luondduealáhusguovllut leat eanáš meahcceguovlluid bálddas nu, ahte ráhkadit dehálaš dorvoavádaga meahcce- guovlluid ja váldogeainnuid gaskii. Guovlluid eanageavaheami guoski čovdosiin váldujuvvojit vuhtii maiddá meahcceguovlolága ulbmilat.

Ođđa luopmovistesajit láigohuvvojit dušše sajádat- ja gáddesajádatlávain dahje riekteváikkuhusaid addi oasseoppalašlávain dán dárkkuhussii čujuhuvvon guovllus. Luondduealáhusaid ja eará báikkálaš dárbbuide sáhttá dahkat nu gohčoduvvon biedggoláigohemiid ja geavahanvuoigatvuodasoahpamušaid.

Stáhta guovlluid lea vejolaš geavahit bieggafámu huksemii, go eará eanageavahan- dárbbut ja birasárvvut váldujuvvojit vuhtii. Duovdagiidda guoski geahččanguovllut ja daid deaddoárvvu galget čovdojuvvot báikkálaččat. Bieggafápmui lea stáhta eatnamis eatnangoddelávain Davvi-Sámis čujuhuvvon guokte guovllu, Lammasoavi ja Sonjevárri Eanodagas. Jus bieggafámu huksen háliiduvvo lasihit, dat gáibida eatnan- goddelávaid dárkkisteami dahje heivvolašvuoda duodašteami birasváikkuhusaid árvvoštallanvuogi dahje oppalašlávavuogi bokte.

Juos fal bieggafápmofidnu sistisdoallá badjel logi bieggafápmorusttega, dahkko fidnus álo BVÁ-čilgehus. Vuollel logi bieggafápmorusttetfidnuin BVÁ-čilgehusa dahkan lea vihkkehallanvuloš ja mearrádusa dahká EBI-guovddáš.

Sámiid ruovttuguovllus Meahciráđđehus ii miedit eanaoamasteaddji guorrasemiid málbmaohcama várás (ruvkelága 9 § čuovvu meannudeapmi). Doaibmama hártjeheami eavttut čovdojuvvojit ruvkelága čuovvu lohpeannudeamis (málbmaohcanlohpi/váldin). Lohpevirgeopmahažžan doaibmá Tukes.

Golledoidin lea čoahkkanan Anára gielddas Suoločielgi-Guhtur gaskii Guhturgeainnu goappabe beallai ja Avviljoga guvlui sihke Leammi álbmotmeahccái. Válđimat dahje golleohcanlobit leat guovlluin sullii 250 ja ruvkeguovllut 27.

Go odđa ruvkeláhka bodii fápmui 1.7.2011 ruvkevirgeopmahažžan doaibmá Dorvvolašvuoda- ja kemikálavirgedoaimmahat, Tukes (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto). Ovdal odđa golledoidinlobiid (ovdal váldin) miediheami Tukes bivdá dain ealkámušaid Meahciráđđehusas, bálgosis, Sámedikkis, gielddas ja Sámi ealáhus-, johtalus- ja birasguovddázis (EBI-guovddáš). Tukes vástida golledoidinguovlluid gohcimis. Sámi EBI-guovddáš gohcá mášengolleohcama gáibidan biraslobiid čuovvuma. Meahciráđđehus dikšu golleohcciid meahcejohtalus- ja boaldinmuorra-lobiid. Meahciráđđehus bargá nannosit ovttas virgeopmahaččaiguin, geat dikšot golledoidináššiid ja oassálastá dárbbu mielde Tukes ordnen váldin- ja golledoidinguovlluid loahppadárkkistemiide, go lohpeáigi nohká.

Golledoidima guoskevaš ruvkeguovllut fámo huvvet 1.7.2020.

6.1.2 Báikkálaš olbmuid vuoigatvuodát

* Keaisáriáš senáhtta mearrádusa ja EMM.a mearrádusa vuodul Meahciráđđehus lea mearridan Ohcejoga gielddas fásta ássiid eanadállodoalus dahje luondduealáhusas áigáiboadu oažžuid nuvttá muorrváldima:

- huksen-, fanas-, duodje- ja áidemuoraid sáhtta oažžut ruovttudárbbu várás. Muoraid ii sáhte oažžut omd. luopmovisttiid várás dahje fitnodatdoaimma dárkkhusaid várás. Muorat luohpaduvvojit merkema mielde Anárjoga čázádatguovllus. Boaldinmuoraid sáhtta addit Ohcejoga gieldda guovllus.

Guovllu boares dáluide lea merkejuvvon stáhtaeatnamii iešgudege dálui gullevaš sierravuodot vuoigatvuodát, main oassi lea čilgehusa vuolde. Guolásteami oasil vuoigatvuodát leat nannejuvvon čáhceráđjegeavvamis sihke AR:a mearrádusaid vuodul. Vuoigatvuodát leat maid eanáš merken giddodatregistarii.

Lea dehálaš, ahte odđa guolástanlágas mearriduvvon doaimmain dáid vuoigatvuodaid dárkilis sadi ja viidodat čilgejuvvo. Meahciráđđehus geahččala guollebivddu ordnemis vejolašvuodaid mielde leat ovttasbarggus sierravuodot vuoigatvuodaid oamasteaddjiiguin. Guollebivddu ordnemis váldo vuhtii ekologalaš, kultuvrralaš ja sosiálalaš bistevašvuotta.

Tabella 8. Báikkálaš olbmuid vuoigatvuođat sihke čanasjoavkkuid ja olbmuid addin máhcaheami vuodul ráhkaduvvon árvvoštallamat vuoigatvuođaid ollašuvvamis ja ovdánahttinárbbuin.

Vuoigatvuohta	Vuodđu	Árvvoštallan dilis	Ovddidandárbu
Gielddaássi vuoigatvuohta meahcástit ruovttugieldda stáhtaeatnamis	Meahcástanláhka (615/1993)	Meahcástanvejolašvuođat leat sihkkarastojuvvon earenoamáš bures.	Sálašmeriid čuovvun
Vuoigatvuohta oažžut nuvttá guolástanlobiid davvi gielddaid stáhta čáziide	Guolástanláhka (1212/1997)	Guollebivdovejolašvuođat leat sihkkarastojuvvon earenoamáš bures.	Guollebivdu ruovttugielddas lea doarvái
Dáluid sierravuđot guollebivdovuoigatvuođat stáhta čáziide	Čáhcerádjegeavvan	Vuoigatvuođat leat meroštallon juohkemeahttun vuodđodáluide.	Ođđa guolástanlágas galggašii mearridit sierravuđot guollebivdovuoigatvuođa ordnemis
Vuoigatvuohta oažžut nuvttá guovlluguovdasaš meahccejohtaluslobiid ruovttugieldda stáhtaeatnamii	Mr -ásahus(1525/1993) Riikkabeivviid cealkámuš j.1995 meahccejohtalusláhkii	Mohtorgielkkáin vuodjima vejolašvuođat leat sihkkarastojuvvon hui bures. Geasseáigásaš meahccejohtalusii lobit miedihuvvojit dušše vuodustuvvon dárbbui (váldoáššis ealáhusa vuodul).	li nuppástusdárbbu Mudden lohpeeavttuiguin
Nuortalaččaid, Ohcejoga gielddas fásta ássiid eanadálloalalus dahje luondduealáhusas áigái boađu oažžu olbmuid ja boazoolbmuid muoraid oažžun lea nuvttá	Nuortalašláhka (253/1995) EMM:a mearráduš 1977 Boazodoalloláhka (848/1990)	Nuvttá muora oažžun om. joavkkuide lea sihkkarastojuvvon.	Eará báikkálaš olbmuid ruovttudárbomuoraid vuovdin
Báikkálaš vuoigatvuođat Geavu ja Leammi mehciin: muora fidnen, meahcebivdui, guollebivdu ja čoaggin	Ásahus 932/1981 Ortnetnjuolggadusat	Dábálaččat leat doarvái vuoigatvuođat. Ealgabivdu lobálažžan Geavu Im:s sávvojuvvo.	Dárkkistuvvo dikšun- ja geavahanplánaid oktavuodas.

6.1.3 Čoaggin

Sámiid duodjeárbbi dorvvasteami várás doalahuvvo vuoigatvuohta váldit stáhta eatnamis dujiid ávnnasin unna meriid siedgga, leaibbi, soagi ja skábi. Maiddái veháš meriid ruohttasiid, gámasuinniid, háisuoinni ja boskka sáhtta váldit nuvttá. Váldinvuoigatvuohta ii guoskka álbmot- dahje luonddumehciid, iige materiálan oddasisvuovdin dahje sirdin nubbái leat lobálaš. Meahciráddehus miediha mávssu vuostá báhkkelobiid ja mávssuhis lobiid reatkkáid váldimii.

6.1.4 Ruovttudárbomuorat

Boaldin- ja ruovttudárbomuoraid váldimii stáhta eatnamiin leat sierramearrádušat ee. boazodoallolágas, nuortalašlágas sihke suodjalanguovlluid ja meahcceatnamiid guoskevaš mearrádušain. Boazodoallolága mielde lea lobálaš váldit nuvttá muoraid

boazodollui gullelaš bargguin meahcis jođedettiin dahje gohttedettiin. Nuortalašguovllus ássi nuortalaččain lea nuortalašlága mielde vuoigatvuohta muoraid fidnemii nuvttá dihto eavttuid mielde. Ohcejoga eanadállodoaluin dahje luondduealáhusain bargiin lea eana- ja meahccedoalloministeriija mearrádusain mávssuhis muoraidoažžun Anárjoga čázádatguovllus.

Meahciráđdehus vuovdá ruovttudárbo- ja boaldinmuoraid áššehasaide. Boaldinmuorran vuvdo jápma muorra, mii lea gieskat jápmán, čađamihtus eanemustá 20–30 cm:a goahcemuorra ja čađamihtus vuollái 20 cm:a soarvi. Meahciráđdehus vuovdá maid muorračuohppanbázahusaid sihke sierra čujuhan sajiin smávva čađamihtot varas beazi ja lagešavádagas soagi. Eanamuorra ii vuvdo. Álbmot- ja luonddumeahcis ii vuvdo ruovttudárbomuorra, spiehkastahkan Lismmá gili olbmuide čujuhuvvon boaldinmuorračuohpahat.

Mánnggahámatvuoda geažil divrras guovlluide ja sajiide eai addojuvvo ruovttudárbo-muoraid váldinlobit.

6.1.5 Dolastallan

Dola dahkan meahccái ja boaldinmuoraid váldin eai leat juohkeolbmovuoigatvuodat. Muhtun luonddusuodjalanguovlluin dolastallan lea gildojuvvon dahje dat lea ráddjejuvvon guovllu vuodđudanmearrádusain. Jus luonddusuodjalan-, meahcce-dahjege eará guvlui leat dahkan dikšun- ja geavahanplána ja/dahje leat addán ortnetnjuolggadusa, dolastallamis čuvvojuvvo dat mii lea dain čállojuvvon. Ovdalis dárkkuhuvvon luonddusuodjalan- ja meahcceguovlluid olggobealde dolastallamis galgá vuosttažettiin geavahit gárvves dolastallansaji, jus dakkár lea fállon vuollái bealle kilomehtera duohken. Jus gárvves dolastallansadji ii leat fállon, dolastallan lea Meahciráđdehusa dahkan mearrádusa vuodul lobálaš go geavaha goike ovssiid, rissiid ja smávva gudduid.

Dolastallamis leat muhtun guovlluguovdasaš dikšun- ja geavahanplánain ovdanbukton spiehkastagat, mat gusket ee. vánddardeaddjiid, meahcásteaddjiid ja golleohcciid muorraváldima.

6.2 Luonddusuodjaleapmi

Meahciráđdehusa Luondbálvalusat vástida sámiid ruovttuguovllus stáhta eatnamiin Meahciráđdehussii addon ovddasvástádusas šlájaid, luondotiippaid ja kulturárbbi suodjaleapmái gullelaš bargguin. Luonddusuodjaleami doaibman lea luonddu mánnggahámatvuoda ja kulturárbbi suodjaleapmi oažžunláhká leahkki buoremus dieđu ja suodjalanguovlofierpmádaga vuodul. Luonddusuodjalanláhka (1096/96) ja –ásahus(160/97) geatnegahttet virgeoapmahaččaid fuolahit áitatvuloš ja direktiivašlájaid suodjaleamis. Meahciráđdehus vástida ee. šlájaid inventeremis, čuovvumis ja dikšundoaimmaid plánemis.

Davvi-Sámi suodjalanguovllut ja vuovdeeatnamat gullet Natura 2000-suodjalanguovlofierpmádahkii, mii lea vuodđduvvon suodjalit EU luondodirektiivva šlájaid ja luondotiippaid, dego balsajekkiid ja luondduvuddiid. Meahciráđđehus čoaggá dieđuid luondotiippaid sajiin ja viidodagain ja lassin daid dálá dilis. Meahciráđđehus oassálasttii Suoma birasguovddáža koordineren luondotiippaid áitatvulošvuoda árvvoštallanfidnui, man boadusin šattai listu Suoma áitatvuloš luondotiippain.

6.2.1 Suodjalanguovlofierpmádat

Davvi-Sámis lágas mearriduvvon suodjalanguovlluid ja –prográmmaguovlluid sihke meahcceguovlluid ráđdjemat seilot eanáš ovddešláhkai. Sána luonddusuodjalanguovllu rájá nuppástusdárbu dárkkistuvvo dikšun- ja geavahanplána oktavuodas.

Davvi-Sámis (Anár, Eanodat, Ohcejohka) leat oktiibuot sullii 33 400 hektára guovllut, maid suodjalanguovlun vuodđudeapmi lea gaskan. Dáid guovlluid vuodđudit luonddusuodjalanguovlun lagamus jagiid áigge.

Ođđa luonddusuodjalanguovllu vuodđudeapmi gáibida seadáhuválmmaštallama. Seadáhuválmmaštallamis Meahciráđđehus válmmaštallá suodjaleapmái várrejuvvon guovllu rájáid ja eará iešvuodadieđuid. Ovttas birasministerijain Meahciráđđehus ordne gulaskuddandilálašvuodaid sihke čanasjoavkkuide ja báikkálaš ássiide. Dán manjá ministeriija válmmaštallá mearrádusaid luonddusuodjalanguovlluid vuodđudeami várás ja bivdá cealkámušaid čanasjoavkkuin. Loahpas ministeriija ráhkada loahpalaš mearrádusaid nannema várás.

6.2.2 Luondotiippat, šlájat ja kulturárbečuožahagat

Eanageavahusa plánemis váldojuvvojit vuhtii herkket gollii ja áitatvuloš luondotiippat sihke áitatvuloš šlájat ja maiddái dehálaš kulturárbečuožahagat. Gollamii hearkkes áitatvuloš duottarluondotiippat leat ee. čáhpesmuorje-jeagel-lagešvuovddit, čáhpesmuorjelagešvuovddit, biekkusguolbanat ja golkaguolbanat. Meahciráđđehus čoaggá ja dievasmahtta dieđuid áitatvuloš luondotiippain iežas hálddašan eatnamiin ja lea mielde ovddideamen ja ráhkadeamen daid suodjaleami ja čuovvuma. Šlájain Meahciráđđehus vástida ee. njála ja bieggafállii sihke árnihka ja guolgabulljelassta čuovvumis. Davvi-Sámis earenoamáš fuopmášumi leat gidden ee. giljobažži, hádjagáiskki ja johkahávvara suodjaleapmái ja čuovvulahttimii.

Kulturárbečuožahagaid inventeren joatkašuvvá álbmotmehciid, eará suodjalanguovlluid ja meahcceguovlluid dikšun- ja geavahanplánaid oktavuodas sihke dárboguorahallama mielde earret eará doaibmabidjoplánaid oktavuodas. Huksenárbečuožahagaid ođadanbarggut joatkašuvvet ruhtadeami addin rámaid siskkobealde sierra doaibmabidjoplánaid mielde.

Sápmelaš kulturduovdda- ja kulturárbečuožahagat váldojuvvojit vuhtii ja dorvvas-tuvvojit nu ahte gullat Sámedikki, Museavirgedoaimmahaga, Sámmusea Siidda ja nuortalaš guovllus nuortalašráđi.

Kulturárbečuozáhagaid inventeren, mii dahkko vuovdedoalloguovlluin, lea govviduvvon vuollekapihttalis 6.2.3.

Inventerejuvvo ja dahkko čuovvun hedjonan lagešvuvddiin ja ohcco ruhtadeapmi daid ealáskahttima várás. Meahciráđdehus čoaggá ja vurke dieđuid lastamáhtoroasuin sihke eará hedjonahtti fáktoriin báikedihtovuogádahkii ja ovddida dán láhkai luondotiippa dili čuovvuma.

Vuovdebuollinguovllut vuodduvvojit ja árbebiotohpat dikšojuvvojit. Meahciráđdehus lea dahkan iežas hálddašan eatnamiid oasil vuovdebuollinguovloplánaid. Davvi-Sámi vuovdebuollinguovllut leat Bártneuođara ja Váhčira meahce-guovlluin sihke Leammi álbmotmeahcis. Boaldimat ollašuhthtojuvvojit guovlluide plána mielde, ja vuovdedoalu vuovdebuollimat geahččaluvvojit stivret vuovdebuollinguovlluid lahka, dán láhkai dat dorjot vuovdebuollinguovlofierpmádaga. Árbebiotohpat dikšojuvvojit stáđásmuvvan geavada mielde. Árbebiotohpaid dikšumis dehálepmosat leat riikkadásis divrras čuozáhagat.

6.2.3 Ekonomiijavuvddiid luonddudikšun

Ekonomiijavuvddiid luonddudikšumiin dievasmahttojuvvo suodjalanguovlluid ekologalaš fierpmádat nu, ahte sestojuvvojit luonddučuozáhagat ja seailuhuvvojit eallinbirrasat áitatvuloš šlájaid heivvolažžan. Meahcceluonddu mánggahámatvuoda seailuheapmi lea geavatláččat eallinbirrasiid dorvvasteapmi. Earenoamážit čuvččá gihkanguovllut, čázadagaid suodjeavádagat ja áitatvuloš šlájaid gávdnosat váikkuhit mearkkašahhti láhkai luonddu mánggabealatvuhtii ja muorračuohppama árvoštallamii. Ekonomiijavuvddiid ekologalaš fierpmádat dievasmuvvá dás duohko, go doaibmabidjoplána oktavuodas gávdnovit smávviidosaš luonddu- ja šládjačuozáhagat.

Meahciráđdehus inventere kulturárbečuozáhagaid Davvi-Sámi ekonomiijavuvddiin sihke dikšun- ja geavahanplánaid ráhkadeami oktavuodas luonddusuodjalánja meahceguovlluin. Inventeremat ollašuhthtojuvvojit oassin 2010 álggahuvvon Meahciráđdehusa riikkaviidosaš fidnu, mii ollašuhthá Nationála Meahceprográmmii 2015 (KMO 2015) merkejuvvon ulbmila. Anáris lea inventerejuvvon UKK-meahci ja Váhčira meahceguovllu gaskasaš guovllut váldogainnu 4 nuortabealde sihke Guhtura guovlu. Eanodaga ja Anára vuovdedoalloguovlluid lea ulbmilin inventeret jagi 2015 rádjai. Kulturárbečuozáhagat vurkejuvvojit báikedihtovuogádahkii, ja dat váldojuvvojit vuhtii vuovdedoalu doaibmabijuin.

Vuvddiid ráhkadusa ovddidanulbmilin lea bisuhit badjel 140-jahkásaš vuvddiid ossodaga unnimustá 70 % vuovdeeatnama olles viidodagas, mii lea Davvi-Sámi Meahciráđdehusa hálddus. Ulbmildásis leat váldon vuhtii eanageavahanjuohkašupmi ja guovloekologalaš čovdosat. Ulbmil lea ásehuvvon 30 jagi guorahallanáigodahkii. Luonddudikšun ollašuhthto vuovdedoalu birasrávagirjjáža (2011) rávvagiid mielde. Luonddudikšuma dárkilut linjemat ja doaibmaprogramma leat govviduvvon kapihttalis 6.5.2.

6.3 Meahcceáššit

Meahciráddehusa almmolaš bargun lea fállat nu viidát go vejolaš olbmuide meahcce- ja guollebivdovejolašvuodaid ekologalaččat ja sosiálalaččat bistevas vuogi mielde. Stáhta eatnamiin geahččaluvvo dorvvastit lunddolaš ja ealas meahcivalji- ja guollemáddodagat. Eaktun lea, ahte šlájaid dilli ja daidda čuohcci uhkit leat dieđus. Stáhta eatnamat geahččaluvvojit dikšut ja geavahit nu, ahte dat dorjot suopmelaš luondogaskavuoda seailuma, ovdáneami ja sirdáseami čuovvovaš sohkabuolvvaide. Meahcivalji- ja guollešlájaid bistevas geavaheami vejolašvuodát dorvvastuvvojit.

Ulbmilin lea, ahte báikkálaš meahci ja luonddu lustageavahusa kultuvrrat seilot ja ovdánit iešlágalažžan ja ealasin. Juohkeolbmuvuoigatvuodát sihke olbmuid meahcástan- ja guolástanvejolašvuodát dorvvastuvvojit. Ulbmilin lea, ahte Meahciráddehusas leat doaibmi guoimmit ja ovttasbargu álbmot- ja áiggeádjearganešašuvnnaiguin. Dasa lassin ulbmilin lea, ahte luondobálvalusain lea čielga ja dovddastuvvon rolla meahccekultuvrra doalaheamis.

6.3.1 Guollebivdu ja guollečáziid dikšun

Guollečáziid dikšun vuodduuvvá vuosttažettiin guollebivdu muddemii, ja ulbmilin leat lunddolaččat lassáneaddji álgoálgosaš guollenálit.

Guollebivddus geahččaluvvojit dorvvastit árbevirolaš báikkálaš guollebivdovuogit ja guollebivdui gullevaš bivdokultuvra. Lassin geahččaluvvo buori áššehasaduđavašvuhtii ja lohpeáššehasaid oasis oskkáldasvuhtii, nu ahte váldojuvvo vuhtii ekologalaš ja sosiálalaš bistevasvuohhta. Meahccekultuvrra dorvvasteapmi ii ráddje dálá bivdoreaidduid geavaheami.

Mávssu vuostá miedihuvvojit guolástanlobit dihtomearrimearrádusa mielde. Eará bálldalas guollebivdovuoigatvuodát váldojuvvojit fuopmášupmái lohpemeriid mearridettiin. Báikkálaš olbmuid ovdu váldo vuhtii vuosttažettiin. Buot guolástanlobit miedihuvvojit bistevas geavahusa vuodul.

Odđa guolástanlága dahkan vejolaš nuppástusat ollašuhthtojuvvojit, ja čanasjoavkkut leat aktiivvalaš oassálastin nuppástusaid válmmaštallamis. Osolažžandahkan dáhpáhuuvvá guolledoaloráddádallangotti bokte.

Guolástanlobiid ja guollegilvimiid meriin ráhkaduvvo statistihkka. Guollebivdu meari árvoštallamis geavahuvvo ávkin statistihkka, čilgehusat ja dutkamušat. Guollebivdu meari ja dikšundárbbu plánemis geavahuvvo guolledoalu plánen - ja čuovvunvuogádat (KSSJ).

6.3.2 Meahccebivdu ja meahcivaljidikšun

Meahcástanlobit vuvdojuvvojit dihtomearrimearrádusa mielde eana- ja meahccedoalloministeriija nannen meahcástanáigái. Gielddaolbmuid mávssuhis meahcástanvuoigatvuohta váldo fuopmášupmái vuosttažettiin lohpeveriid ekologalaš ja sosiálalaš bistevašvuođa meroštalladettiin.

Meahccebivddu viidodaga meroštallamis ja sállalaš čuovvumis geavahuvvo meahcivalji plánen- ja čuovvunvuogádat (RSSJ). Statistihkat, čilgehusat ja dutkamušat adnojuvvojit ávkin viidodaga meroštallama vuodđun.

Meahciráđdehus oassálastá meahcivalji máddodagaid árvoštallamii sihke daidda laktáseaddji dutkamušaide ja čuovvu meahcivalljieallinbirrasiid dili. Vuovdedoalloguovlluin eallinbirrasiid dikšun ollašutto birasrávagirjjáža (2011) mielde.

Meahciráđdehus ráđđádallá guovllu meahcivaljidikšunovttastusaiguin ealggabivdin vuoigatvuođaid guovlluguovdasaš čuoziheamis ja lohpeveriin.

Smávvaspirebivdu dorjojuvvo vuonccesloddemáddodagaid, áitatvuloš beaiveboraloddemáddodagaid sihke njála bessen eavttuid dorvvasteami dihte.

6.3.3 Meahccejohtalus

Meahccejohtaluslobit miedihuvvojit stádásmuvvan geavada mielde. Jahkásaččat báikegotteolbmuin leat fámus mohtorgielkálobit 4 300 ja njealjejuvllatlobit 200. Geasseáigge meahccejohtaluslobit miedihuvvojit eanáš dušše juo sohppojuvvon johtolagaide.

Stuorrameahcivalljisállalaš viežžamii sáhtta miedihit meahccejohtaluslobiid gustovaš miedihanprinsihpaid mielde.

Olgobáikegotteolbmuide miedihuvvojit jahkásaččat 1 000 meahccejohtaluslobi dálvet ja 200 meahccejohtaluslobi geasset. Geasseáigge lobiin mearkkašahtti oassi guoská gollerogganguovlluid (váldimat, golledoidinguovllut ja ruvkeguovllut) geasseáigge fuolahusa sihke giddodagaide johtima.

6.3.4 Goziheapmi

Meahciráđdehus ovddida meahccegohcima virgeoapmahašovttasbarggu ja buorida gohcima oinnolašvuođa.

Earenoamástemán boahhti áigodahkii leat stuorraspiriid suollemasbivddu eastadeapmi ovddalgihtii ja gohcima beavttálmahttin, guollebivddu lobálašvuođa gohcin ja lágahisvuođaid eastadeapmi ovddalgihtii sihke meahccejohtalusa beavttálmahttin.

6.4 Luonddu lustageavahus

Meahciráddehus ovttas čanasjoavkkuiguin figgá dasa, ahte báikkálaš olbmot ja luondduturisttat loktet guovllus ja vásihit suohtas eallámušaid iežaset luondoáiggeájiin. Maiddái luondolihkadeami positiiva dearvvasvuodáváikkuhusat leat dehálaš ulbmil. Meahciráddehus ovddida earenoamážit bálvalusaid, mat vuodđuduvvet ávnnaskeahtes árvvuide.

Meahciráddehus doarju guovloekonomiija nu, ahte geahččala lasihit galledeaddjiid meari guovllus sihke galledeaddjiid orrunáiggi ja ruhtageavaheami lassáneami gudege galledeaddji guovdu. Vuohkin lea buorre áššehasbálvalus luondduguovddázis ja eará oahpistansajiin, doaibmi johtolagat oktan bálvalanráhkadusaiguin, áigeguovdilis ja čielga oahpisteapmi iešguhtege gillii sihke miellagiddevaš dáhpáhusat ja čájáhusat.

Meahciráddehusa bálvalanjurddan lea buoremus ”luonddujohtolat”. Meahciráddehusa Lundui.fi– ja retkikartta.fi -fierbmesiiddut ja daid giellaveršuvnnat leat guovddáš sajis bálvalusaid juksamis, dieđu juohkimis, buktagiid ja bálvalusaid vuovdaleamis sihke fitnodatovttasbarggus. Meahciráddehus ráhkada liŋkkaid ovttasbargofitnodagaid fierbmesiidduide Lundui.fi-siidduide.

Čuožáhaga juksan ii dárkkut dušše eatnangeainnuid ja girdingittiid, muhto maiddái dieđu juksama; nd. dan ahte turista gávdná čuožáhaga johtilit interneahtas. Internet-oktavuohta lea dán áigge luonddujohtolaga vuosttas etáhppa.

Meahciráddehus čohkke odđa bálvalusaid ja investeremiid turismajearu deaddočuokkesguovlluide. Dat sajáiduvvet turismaguovddážiid, -fitnodagaid, čoahkkebáikkiid ja váldogeainnuid lahkosiid. Maiddái doaresbealeguovlluid dálá bálvalandássi bisuhuvvo. Doaresbealeguovlluid ávdinstohpomearri dahje eará mearkkašahtti bálvalusat eai geahpeduvvo. Ovttaskas ráhkkanusaid sáhttet lasihit dahje geahpedit nu, ahte oppalaš mearri doalahuvvo lahka dálá dási.

Meahciráddehusa ulbmilin lea bistevas luondduturisma, nu ekologalaččat, sosiálalaččat go ekonomalaččatge. Davvi-Sámi álbmot- ja luonddumeahcit, meahcceguovllut, Anárjávrrí veagas Anára vánddardanguovlu sihke buhtes ja huksemeahttun čázit leat guovllu dehálaš geasuhanfápmodahkkít.

6.4.1 Ovddideami deaddočuokkesguovllut

Luondduturisma ja lustageavahusa geográfalaš deaddočuokkesguovllut leat Suoločielgi-Avvil, Heahtta-Bállás, Anár-Leammi, Avviljohka, Deatnu-Geavvu, Čeavetjávri-Njáván ja Gilbbesjávrrí guovlu. Deaddočuokkesguovlluin Meahciráddehus čuoovu jearu ja bargá viššalit ovttas fitnodagaiguin ja čanasjoavkkuiguin.

Meahciráddehus čohkke doaibmama ja dan ovdánahttima turismma deaddočuokkesguovlluide. Deaddočuokkesguovllut ja doppe leahkki johtalusat ja guovddáš ráhkadusat leat govviduvvon lustageavahusa čuovuskárttas (Lustageavahus ja luondduturisma 2012).

Álbmotmeahcit oktan lagašguovlluin leat eanangottálaččat mávssoleamos ja oidnosamos luondduturisma čuožáhagat. Álbmotmehciid geasuhanfápmu buoriduvvo erenoamážit gulahallama, fitnodatovttasbarggu ja muohtahis áiggi buktagiid ovdánahttimiin.

Luondduguovddážat leat doaibmama ja dáhpáhusaid guovddáš báikkid. Luondduguovddážiid rolla nannejuvvo ain guđege guovllu čoahkkanan- ja dáhpáhusbáikin. Ulbmilin lea, ahte maiddái báikkálaš olbmot vásihit, ahte luondduguovddážat leat sin várás.

Meahciráddehus váldá vuhtii iešguđetlágan áššehasjoavkkuid ja ovddida dárbbu mielde iežas doaibmama dađi mielde go áššehasgoddid nuppástuvvá. Lagamus jagiid lea ee. vuordimis ruošša turisttaid meari mearkašahtti lassáneapmi. Bálvalusaid ovddideapmi gáibida ruoššagielat oahpisteami ja diediheami lasiheami.

Meahciráddehus ovddida eanangoddelávaid turismaulbmiliid. Eanangoddelávaid ja Meahciráddehusa linnját leat ovttasullasaččat Sámi turismastrategiijain: ulbmilin lea ovdánahttit turismma nu, ahte turismaguovddážat ja -avádagat deattuhuvvojit.

Meahciráddehus luohpá turismma prográmmabálvalusain. Meahciráddehusa rollan luondduturismmas lea vuosttažettiin eavttuid hábmen ja doarjun. Meahciráddehusas leat ovttaskas láigosajit sierraguovlluin, dego meahceguovlluin ja Anárjávri guovllus. Áššehasbálvalanbáikkiin vuvdojit lustageavahusa ja vánddardeami doarju buktat, dego kárttat ja prentosat.

6.4.2 Ráhkadusat, johtolagat ja bálvalusat

Jearu dehálamos lagašjohtolagat ja daid bálvalusat bajásdollojuvvojit ja dat maiddái buoriduvvojit. Buvttaovddideami ja –fálaldagaid geahččalit ordnet birra jagi sihke nu ahte dat váldet buorebut vuhtii iešguđege áššehasjoavkkuid dárbbuid.

Meahciráddehus ovddida iežas bálvalanfálaldaga jearu mielde, ja seammás váldojit vuhtii eará geavahanvugiid ásahan ravdaeavttut. Muhtun dáhpáhusain Meahciráddehus sáhtta maid ráhkadit jearu. Ovdamearkan čáhcevánddardeami lea vejolaš lasihit mearkašahtti láhkai oalle unna lasse investeremiin. Vel lassin nu, ahte vánddardeaddjit eai juste geavat báikkálaččaide dehálaš luondduriggodagaid. Bálvalusat leat juo anus, sihke fitnodagain ja Meahciráddehusas. Meahciráddehus dahká guovddáš johtalusaid dovddusin nu, ahte buvttada johtalusgovvadásaid iežas neahttasiidduide.

Meahciráddehus čuoziha iežas bálvalusaid ja oddainvesteremiid deaddočuokkesguovlluide. Dat leat turismaguovddážiid, -fitnodagaid,

čoahkkebáikkiid ja váldogeainnuid lahkosis. Doaresbealeguovlluid ávdinstobuid ja eará mearkašahtti bálvalusaid eai geahpet, oktonas smávva bálvalanráhkadusaid oasil sáhttá dahkat jierbmás nuppástusaid. Dáinna linnjážgeassimiin Meahciráddehus deattuha iežas bálvalanfálaldaga áššehasaide, guhte geavahit guovllu fitnodagaid orrun-, biebman-, fievrridan- ja eará bálvalusaid. Seammás Meahciráddehus fuolaha das, ahte maiddái okto mehciin ja eará boaittguovlluin johtti vánddardeaddjiid ja báikkálaš olbmuid bálvalusat dáhkiduvvojit.

Meahciráddehus geahččala stivret ja šaddadit jearu deaddočuokkesguovlluide ja dakkár luondduturisma ja vánddardeami vugiide, main ruossalasvuodaid árbevirolaš dahje báikkálaš eanageavahusain sáhttá heivehit oktii, dego:

- dáhpháhusat ja čájáhusat ovttasbarggus eará doaibmiiguin
- buktagat, mat eai golat báikkálaš luondduriggodagaid (vánddardeapmi, meallun, luondoáiggeádjji oppalaččat, kulturturisma)
- luondolihkadeami ovddideapmi ovttasbarggus eará doaibmiiguin. Meahciráddehus bidjá deattu earenoamážit mánáid, nuoraid ja boarrásiid luondolihkadeapmái.

Meahciráddehus stivre meahccesihkkelastima ja njealjejuvllatjohtalusa máđijaide. Njealjejuvllatjohtalusa mearri dollojuvvo ainge unnin čavga lohpegáibádusaiguin. Meahccesihkkela dárbbut ja vejolašvuodát čielggaduvvojit iešgudege guovllus. Meahccebiilageainnut geavahuvvojit máđidjavuodđun, jus eará johtalus ii dan eastte. Goittotge oppalaš ulbmilin lea oažžut johtolagaid eret geainnuid alde. Johtolagaid ráhkadeapmi luondduvidá meahccái garvojuvvo nu guhkás go vejolaš.

Turismafitnodatdoalliid iešgudege fitnodaga guoski johtolagaide ráhkaduvvojit geavahanvuoigatvuodasoahpamušat. Iešgudege fitnodaga guoski johtolagat mannet fitnodatdoalliid doarjjaguovddážiidda dahje eará doaibmama dáfus guovddáš sajiide. Johtolatáššit sohppojuvvojit oassebeliid gaskka nu, ahte váldojuvvojit vuhtii eará eanageavahanvuoigat. Iešgudege dáhpháhusa guoski johtolahkan sáhttá mearridit meahccebiilageainnuid, mat eai leat vuovdedoalu aktiiva anus. Iešgudege fitnodatdoalli guoski johtolagat eai leat almmolaš anus.

Beatnatgeasudoaibma fitnodatdoaiman gáibida eanaoamasteaddji lobi dahje johtolagaide geavahanvuoigatvuodasoahpamuša. Doaimmamis ráddádallo dego earáge eanageavahanvugiid buohta. Meahciráddehus gáibida beanageasufitnodatdoallis geavahanvuoigatvuodasoahpamuša dahje lobi, muhto ovttaskas olbmuid beanageasuáiggeaji ii sáhte ráddjet.

Dálá sullii 1 900 km gielkávuojáhagat bajásdollojuvvojit. Odđa ovttaskas goallosjohtolagaid sáhttá vuodđudit dálá vuojáhagaid gaskii eanangoddelávas ja oasseoppalašlávas árvaluvvon linjemiid mielde. Johtolagat, mat leat juo anus, leat govviduvvon lustageavahusa čuovuskárttas (Lustageavahus ja luondduturisma 2012). Mohtorgielkávuojáhagaid ovddasvástádusjuogadeami gielddaiguin sáhttá dárkkistit nu, ahte gielddaid rolla stáđásmuvvan johtolagaid bajásdoallin lassána.

Buot luondduhksemis Meahciráđdehus geahččala ekologalaš ja ekonomalaš bistevašvuhtii. Eallingierdojurddašeami mielde earret eará bálggesmuorat buhtejuvvojit heivvolaš sajiin čievrrain dahje eará nana ráhkadusain. Ráhkadusávdnasat skáhppojuvvojit vejolašvuodaid mielde báikki alde.

Áššehasaid oahpisteapmi ja rávven buoriduvvojit. Earenoamážit olgoriikkain boahtti turistaid rávven beavttálmahttojuvvo, daningo sii eai ovddalgihtii dovdda guovllu ja dan čállojuvvon dahje čálekeahkes láhttenjuolggadusaid. Juohkeolbmovuogiatvuodaid lassin oahpisteamis mitaluvvo maiddá juohkeolbmogeatnegasvuodain, iešgudege guovllu buriin dábiin ja áššiin, mat eai leat lobálaččat. Ulbmilin lea konflikttaid ovddalgihtii eastin nu bures go vejolaš; nd. dat, ahte giige ii goittotge dieđekeahttá barggašii áššiid, mat eai leat dohkkehahttit (sosiálalaš bistevašvuohhta).

Meahciráđdehus fállá Lundui.fi-siidduin ja dan iešgudet giellaveršuvnnain sihke vánddardankártasiidduin, retkikartta.fi-siidduin áiggeguovdilis ja ollislaš dieđu guovllus sihke dan johtolagain, ráhkadusain ja bálvalusain. Ulbmilin lea ovddidit siidduid sisdoalu, lasihit giellaveršuvnain ja čuovvut mobiilaheivehusaid ovdánahttima.

Meahciráđdehus ovddida ruskkahis vánddardeami bázahuslága meroštallan rájiid siskkobealde.

6.5 Vuovdedoallu

Vuovdedoallu lea Meahciráđdehusa fitnodatdoaimma doaibmasuorgi. Vuovdedoalu doaibman lea muora márkanfievrrideapmi ja vuovdin sihke ekonomijavuvddiid dikšun. Áššehassan leat vuovdeindustriija ja eará muora geavaheaddji fitnodagat eanáš ruovttueatnamis. Meahciráđdehusa vuovdedoalloguovllut leat lotnolasgeavahusvuovddit. Daid geavaheamis ja dikšumis sihkkarastojuvvojit vuvddiid ekosystemabálvalusat, dego muorrabuvttadeami, lustageavahusa, boazodoalu ja sáme kultuvrra eavttut sihke vuvddiid mánggahámatvuohhta.

Meahciráđdehusas vuovdedoalu doaibmama árvvoštallan vuodđduuvvá muorračuohp panárvoštallamiidda, mat ráhkaduvvojit Meahcidutkanlágadusas hutkojuvvon MELA -prográmmain. Muorračuohppandieđuid lassin vuogádagas fidne vuovderiggodagaid ja vuvddiid ráhkadusa ovdáneami guoski dieđu guorahallanbadjái, mii lea dábálaččat unnimustá 30 jagi.

Davvi-Sámi vuovdedoalloárvvoštallamiin vuvddiid giedahallan vuodđduvái Meahciráđdehusa jagi 2011 dárkkistuvvon vuovdedikšunrávvagii ja vuovdedoalu birasrávagirjjáža (2011) rávvagiidda. Árvvoštallamat ráhkaduvvojedje jagiide 2012–2052. Dain ohce vuvddiidgiehtadallanprográmma, mii addojuvvon ráddjehusaid čuovvumin buvttada stuorámus nettobođuidd dáláárvvu, go geavaha reantoproseantta 3.

Davvi-Sámis eanageavahanmearrádusain ja –soahpamušain lea guovddáš váikkuhus boahhti doaibmama árvvoštallamii. Doaibmama dási meroštallan lea eambo mearrádusgo

árvoštallangažaldat. Árvoštallamat addet dieđu vejolašvuodaid rájain, mearrádusaid váikkuhusain ja lihkadánváris iešgudege dahkkiid ektui. Earenoamážit daiguin sihkkarastojuvvo bistevašvuolta ja buvttaduvvo dássedettolaš vuovddiid giedahallama ollislaš čoavddus detáljalut plánaid vuodđun.

6.5.1 Dábálaš prinsihpat

Davvi-Sámi vuovddit giedahallojuvvojit lotnolasgeavahusvuovdin vuovdedikšunrávvagiid ja jagi 2011 ođasmahttojuvvon birasrávagirjjáza mielde. Vuovdedoalu bistevašvuolta sihkkarastojuvvo nu, ahte muorračuohppamat mihtiduvvojit dainna lágiin ahte muorračuohppanvejolašvuolta lea unnimustá seamma 40 jagi geahčen ja vuovdedoalloguovlluid vuovddi geassu lea 40 jagi geahčen stuorát go dál. Vuovddiid čitnačatnan ja čitnarájut lassánit vuovddi ollislašgeasu stuorruma mielde.

Doaibman lea 2009 ja 2010 dahkkon bálgossoahpamušaid mielde: dehálamos guohtoneatnamat leat ráddjejuvvon doaibmama olggobeallai eanáš 20 jahkái. Jagi 2009 dahkkon Njellima guovllu guoski soahpamušain oassi guovlluin lea ráddjejuvvon muorračuohppamiid olggobeallai 10 jahkái. Ovdal soahpamušbaji nohkama guovlluid boahpte geavahas ráddádallo oassebeliid gaskka. Eará sajis guovllus barget lotnolasgeavahusvuovdedoaluin.

Vuovdedoalu bargguidahttin seailu ja mekaniserengráđa lassána. Ovddalgihtii jurddašuvvon mekaniseren ii dagat vuovdebargiid eretcealkimiid iige luopmudemiid.

Plánejuvvon muorračuohppanulbmiliin nagodit sihkkarastit maiddái báikkálaš muorradikšundoaimma dárbbuid (gilvohallanláhkaásahus). Boaldinmuora ja ruovttudárbomuora vuovdin joatkašuvvá dálá dásis. Boaldin- ja ruovttudárbomuoraid vuovdimis ja váldimis lea muitaluovvon vuollekapihttalis 6.1.4. Meahciráddehus ovdánahtta vugiid, main energiijamuora fievrredeami ja doaimmahusaid ekonomalašvuoda sáhtta buoridit ja dán láhkai dáhkidit ligenlágádusaid muora oažžuma. Energiijamuorrodaimmahusaid dássái váikkuhit márkandilli iešgudege muorrašlájaid oasil sihke smávva muora fievrredeami gánneheapmi.

Meahcebiilageainnut bajásdollojuvvojit ja ráhkaduvvojit vuovdedoalu ruhtademiin vuosttažettiin dan iežas dárbbuid várás nu, ahte eará geavahanvuogit váldojuvvojit vuhtii. Geaidnofierpmádat lea sullii 1 000 km. Ođđa geainnut ráhkaduvvojit moadde kilomehtera jagis. Šaldit divoduvvojit 2–3 st ja geainnut divoduvvojit 20–30 kilomehtera jahkásaččat doisttázii. Ovddabealde máinnašuvvon mearremearit leat mihttomearit; ollašumit mearrašuvvet jahkásaš ruhtadandili mielde.

6.5.2 Luondduárvvuid ja duovdaga vuhtii váldin

Luonddu- ja duovddaárvvuid dorvvasteami várás vuovdedoallodoaimma olggobeallai ráddjejuvvojit buot divrras luonddučuožahagat: 1) luondduvidá smávvačáhcesajit dahjege gáldut, johgáddevuovddit ja láddo ravdavuovddit, 2) bávttit, ceakkobávttit, juovat, 3) rođut ja 4) luonddugáhttema geažil divrras álgovuovddit. Vuovdedoallodoaimma olggobeallai ráddjejuvvojit maiddá buot lagešvuovddit ja guossarikkis vuovddit seamma go jeakki ja guolbana áigodatavádagat sihke lavdnjeeatnamat. Čáziid- ja guliidsuodjaleami dihte čázadagaid gurrii guđđojuvvo vuovdi, mii doaibmá suodjeavádahkan, man govdotat molsašuddá 5–30 mehtera gaska eatnanhámiid ja diliid mielde.

Dovddus áitatvuloš šlájaid gávdnosat dorvvastuvvojit. Earenoamáš suodjaleami gáibideaddji šlájaid ráddjemiid ráhkada luondbálvalusaid šládjaáššedovdi. Eará áitatvuloš šlájaid gávdnosiid seastima geažil dárbbášlaš doaimmat (govusráddjehusat ja/dahje ráhkadussárgosiid doalaheapmi) plánejuvvojit šládjaáššedovdiiguin ja vuovdedoalu plánejeaddjiiguin ovttasbarggus.

Vuovdegiehtadallan ráddjejuvvo earenoamáščuožahagain, mat leat duovdaga beales hearckes ja divrras guovllut, turismabálvalusaid lagašguovllut, váldogainnuid guorat ja eanangoddelámaid turisma ovddidanguovllut sihke čuvččá gihkammat ja eará meahcivalljičuožahagat. Doppe ráddjejuvvojit ođastusmuorračuohppamiid mearri ja muorračuohppanviidodagaid sturrodát. Siepmanmuorranguovlluide guđđon seastin- ja duovddamuoraid mearri lasihuvvo ja heivvolaš sajiin geavahuvvojit earenoamášmuorračuohppamat, dego unnaavádatmuorračuohppamat, galjidanmuorračuohppamat ja muorračuohppamat, main lea iešguđetlágan ráhkadus.

Turisma deaddočuokkesguovlluin deattuhuvvojit duovdagiidda goski vuhtiiváldámušat vuovddi ođasmahttimis, eanagierraga giehtadallamis, vesáiddikšumis ja njáskamis sihke muorračuohppamis. Turisma deaddočuokkesguovlluin geavahuvvojit eanet eanagierraga šattuid suddjejeaddji muorračuohppanvuogit, unnaavádatmuorračuohppamat, hárvvidanmuorračuohppamat ja mángglašlájatvuovddi muorračuohppamat. Nuppe dáfus vesáid dikšumiin ja bures plánejuvvon muorračuohppamiiguin sáhtta rahpat divrras duovdagiid turismajohtolagain johka-, jávre- ja várreoidnosiidda. Duovdagiid beales earenoamášguovlluin, dego gáttiin ja váriid vielte- ja alášguovlluin, geaidnoguorain, čoahkkebáikkiin ja kulturbirrasiin, muorračuohppamiin ávkkástallat visualiserenreaidduiguin ja oainnusanalysain.

Seastinmuorat guđđojuvvojit buot muorračuohppamiin bissovaččat sihkarastit mieskamoras sorjavaš vuovdešlájaid seailuma. Jápmán, mánggahámatvuoda dáfus divrras muorat seailuhuvvojit ja lassin oassi ealli muorain guđđojuvvojit boahte logijagiid mieskamoraid dorvvasteami dihte. Seastinmuorran välljejuvvojit ovddit muorrabuolvva stuorra earenoamášmuorat, guovdnjemuorat, duovddaárvvuid beales spiehkaseaddji muorat, buot jápmán lastamuorat ja dipma mieskamurat. Vuovddi ođastusviidodagaide guđđojuvvo gaskamearálaččat 10–20 st seastinmuorra hektára

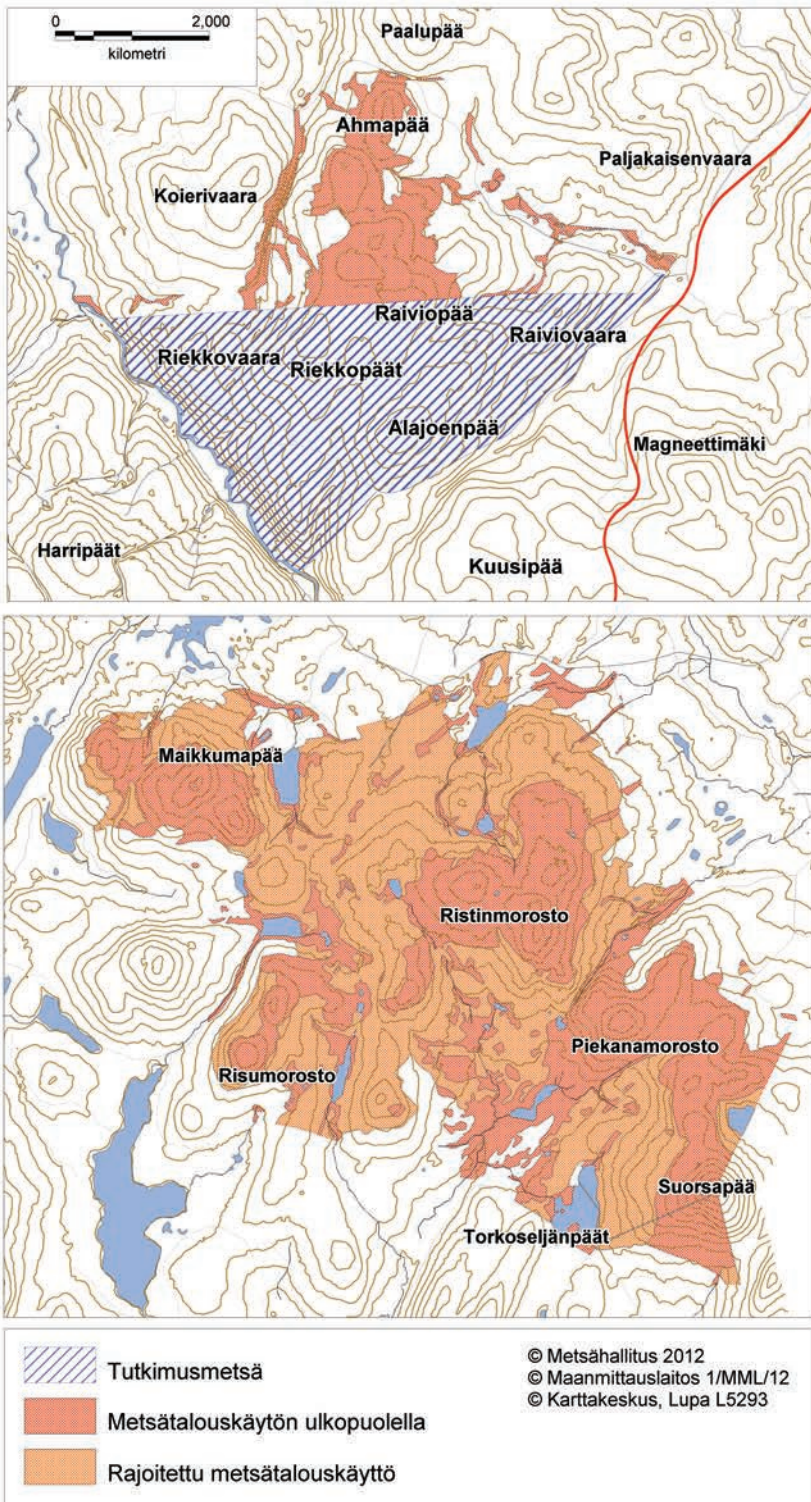
vuostá milloseappot seastinmuorrajoavkun go ovttaskas muorat biedgguid. Seastinmuoraid sajuštemiin suhkkes vuollešattolašsajiide ráhkaduvvojit fuodduide suodjebáikkit (meahcivalljirođut).

Vuovdedoallu ráddjejuvvo Maikkumapää-Suorsapää sihke Riekkovaara guovllus. Ovttasbargojoavkkus Inarin Luonnonyštävät ry evttohi Maikkumapää-Suorsapää-guovllu sihke Riekkovaara guovllu vuovdedoallegeavahusa ráddjema.

Maikkumapää-Suorsapää ja Riekkovaara guovllut leat vuovdedoalu hálddašeami vuolde leahkki guovllut. Guovllu vuovdedoallu ráddjejuvvo nu, ahte oassi duoid guovlluin sirdojuvvo ollásit vuovdedoallodoaimmama olggobeallai ja osiin guovlluin vuovddi giehtadallan ráddjejuvvo. Dán mielde guovlluide dahkkojuvvojit čuovvovaš eanageavahanmearrádušat:

- Riekkovaara guvlui vuodđuduvvo suodjalanvuovdi, man viidodat lea sullii 487 há. Suodjalanvuovdi sirdojuvvo vuovdedoallegeavahusa olggobeallai.
- Maikkumapää-Suorsapää guvlui vuodđuduvvo sullii 1 777 há sturrošaš suodjala nvuovdi, mii báhcá vuovdedoallodoaimmama olggobeallai. Lassin guvlui vuodđuduvvo sullii 1 966 há sturrošaš eanageavahančuozáhat (vuovdedoalloguovlu, mas earenoamáš birasárvvut), mainna vuovdegiehtadallandoaimmabijut ráddjejuvvojit guovllu earenoamášluonddu seailuheami dihte.

Riekkovaara guovlu lea eanáš dutkanvuovddis luondduvidá ovdáneami linnjá guovllus, mii sirdásii Meahcidutkanlágádusas Meahciráddehussii vuovdedoalu hálddašeami vuollai. Guovllu vuovddiid giehtadallamis čuvvojuvvo Metla dutkanvuovdeplána, man mielde luondduvidá ovdáneami linnjás muoraid ovdáneapmái ii váikkuvuo vuovdedoalu guoski doaimmabijuin (gč. vuollekapihtal 6.5.5.). Ná dutkanvuovddiid oasit, mat oidnojit kárttas, seilot vuovdedoallodoaimmabijuid olggobealde. Eará oassi Riekkovaaras lea vuovdedoalu hálddus, ja doppe bargo govas 25 ovdanbukton kártta mielde eanageavahanmearrádušat luondduriggodatplána oktavuodas vuovdedoallo- doaimma olggobeale guovlluin.

Govva 25. Kárttat Maikkumapää-Suorsapää –guovlluid (bajit kárta) ja Riekkovaara guovllu (vuolit kárta) vuovddiid giehtadallamis.

6.5.3 Vuovdedikšun ja muorračuohppamat

Vuovdedasmahttin ja –šaddadeapmi lotnolasgeavahusvuvddiin vuodđuduvvá šaddanbáikevuđot vuovdegiehtadallamii. Vuovdedikšundoaibmabijut välljejuvvojit šaddanbáikki lunddolaš gáibádusaid dahjege eanavuđu biebmodoalu, liekkas- ja čáhcedoalu sihke stuorra- ja mikroklimá mielde.

Jahkásaš muorračuohppanulbmilin Davvi-Sámis meroštallojuvvo 115 000 m³. Sohppojuvvon doaibmama ráddjemiiguin MELA-rehkenastin buvttadii muorračuohppanárvoštallamin 124 000 m³. Ovttasbargojoavkku evttohusa mielde lasseráddjehusat bohte ođastusmuorračuohppamii, stuorra ja boares muoraid čuohppamii ja Maikkumapää-Suorsapää ja Riekkovaara guovlluide.

Eanáš vuovdedoalloguovllus lea Anára gielddas, gos jahkásaš muorračuohppanárvoštallan lea 112 000 m³. Eanodaga gieldda guovllus jahkásaš muorračuohppanárvoštallan lea 3 000 m³. Luondobálvalusaid hálddašan Anára vánddardanguovllus jahkásaš muorračuohppanárvoštallan lea 3 000 m³. Vánddardanguovllu vuovdedoalloodoaimma vuollai boahhti guovllut leat ovdanbukton plána čuvvosa kárttas.

Muorračuohppamat ollašuhthtojuvvojit dušše beahcerikkes vuvddiin. Vuovdedoal- lu ii doaimma lavdnjeatnamiin, iige jekkiide roggojuvvo goivvohagat. Kemijjalaš šaddosuodjalanávdnasat ja dukten eai geavahuvvo.

Ođasmahttinmuorračuohppamat dahkkojuvvojit eanemustá 900 hektára jagis, njárbudanmuorračuohppamat sullii 500 hektára jagis ja stuorra, boares muoraid čuohppamat sullii 1 300 hektára jagis. Ođasmahttinmuorračuohppamiin geavahuvvojit siepmanmuorra- ja suodjemuorračuohppamat, mánggašlájatvuvddi muorračuohppamat sihke avádatmuorračuohppamat. Rabasmuorračuohppamat eai dahkko. Njárbudanmuorračuohppamat dahkkojuvvojit šaddadanmuddovuvddiin, muhto maiddái ođastusgárvvesvuvddiin galjidanmuorračuohppamat. Guhkes ja boares muoraid čuohppamat dahkkojuvvojit siepmanmuorra vuvddiide, go vesát leat dábálaččat ja doarvá. Earenoamášmuorračuohppamat geavahuvvojit dábálaš muorračuohppanvugiid lassin lustageavahusa ja turismma earenoamáščuozáhagain ja boazodoalu dáfus dehálaš čuozáhagain sihke ovdamearkan čuvččá gihkanbáikkiin. Buot muorračuohppamiin guđdojuvvojit seastinmuorat.

Ođasmahttinmuorračuohppamat eai dahkko guovlluin, mat leat badjel 280 mehtera mearradásis. Suodjevuovdeguovllus ja vuollegis liekkassupmi (vuollái 700 d.d.) guovllu ođastusviidodaga sturrodát ráddjejuvvo.

Nuorra vuvddiid dikšun ovdánahttojuvvo ja vesáiddikšun lasihuvvo. Vesáiddikšuma ja njáskamiid juksanmearrin lea oktiibuot sullii 700 hektára ja hárvvidančuohppamiid sullii 500 hektára jagis.

Ulbmilin lea dahkat vuovdebuollimiid unnimustá okta čuozáhat vuovdedikšuma dahje luonddudikšuma vuodul.

6.5.4 Boazodoalu vuhtiiváldin vuovdedoalus

Meahciráddehus dagai iešguđege bálgosa guoski soahpamušaid 2009 ja 2010 dehálamos dálveguhtoneatnamiid guoddimis muorračuohppamiid olggobeallai mearreáigái. **Bálgossoahpamušain meroštallon dálveguhtoneatnamat leat ráddjejuvvon doaibmama olggobeallai eanáš oasis 20 jahkái.** Jagi 2009 dahkkon Njellima guovllu guoski soahpamušain lea oassi guovlluin ráddjejuvvon muorračuohppamiid olggobeallai 10 jahkái. Dasa lassin soahpamušain meroštallojuvvojit doaibmanprinsihpat ja geavadat maiddá eará guovllus soahpamuša bires Leahkki bálgosiid guovllus.

Sámedikkiin ja nuortalaččaid giličoahkkimiin leat sohppojuvvon vuovdegiehtadallama vuoddojurdagat: Eanadukten ii geavahuvvo goike ja guorba guolbaniin. Šattolamos šaddanbáikkiin geavahuvvojit geahppasamos ođastusa dorvvasteaddji vuogit. Fásta rádjeáiddiid ja guohtunlotnašuvvanáiddiid gurrii guđđojuvvo njealjejuvllatavádat. Siepmanmuorračuohppamiin siepman- ja seastinmuorat guđđojuvvojit unnimustá 80 st/há. Vuollešattolašvuoda bajásdoalli muorračuohppamat geavahuvvojit daidda heivvolaš čuozáhagain, dalle muorračuohppanvuohkin geavahuvvojit galjidan-, rabas- ja mángglašlájatvuovddi muorračuohppamat. Lahppovuvddiid čuohppamiin geavahuvvojit gáržžes ođastusguovllut lahpu leavvama álkidahttima dihte. Muorat main eanemus lahppu, guđđojuvvojit seastinmuorran. Lahppoguovlluin muorračuohppamiid geahččalit dahkat gidđadálvve.

6.5.5 Dutkanvuovddit ja genaresearvavuovddit

Meahcidutkanlágádusas (Metla) 2008 sirdašuvai Meahciráddehusa háldui Laanila dutkanvuovdi, man vuovdeeatnama viidodat lea s. 740 hektára. Metla stivre vuvddiid dikšuma ja Meahciráddehus ollašuhtá muorračuohppamiid ja vuovdedikšunbargguid. **Dutkanvuvddiid vuosttas geavahanulbmil lea dutkamuš, ja vuovddit dikšojuvvojit Meahcidutkanlágádusa rávvagiid mielde.**

Metlas lea barggu vuolde dutkanvuovdeplána, mii stivre iskkadeamis friddja vuovdedoalloeatnama dikšuma. Dutkanvuovdeplánema ulbmil lea dahkat vejolažžan vuvddiid mánggahámat dutkangeavahusa sihke oanehis ja guhkes áigegaskkas. Iešguđege dutkanvuovddi guoski dutkanvuovdeplánat sisttisdoallet ee. muoraid ovdánaneinnostusa sihke meroštallet rámaid boahhte logijagibaji doaibmabijuide, dego muorračuohppamiidda ja vuovdedikšunbargguide. Laanila dutkanvuovddis 25 % lea giedahallandási dáfus ng. buori vuovdedikšun linnjá, 64 % luondduvidá ovdánanlinnjá ja 11 % giehtadallama olggobealde. Buori vuovdedikšuma linnjá lea Vuovdedoalu ovddidanguovddáš Tapio Buori vuovdedikšun ávžžehusaid čuovvu linnjá. Luondduvidá ovdáneami linnjás muoraid ovdáneapmái eai fikka váikkuhit vuovdedoalu doaibmabijuin. (Koivuniemi 2012).

Metlas sirdašuvai Meahciráđdehusa háldui maiddái guosa genaresearvavuovdi Anára Kuusipääs. Dasa lassin Anára Raiviovárrái leat evttohan vuodduid beazi genaresearvavuovdi. Genaresearvavuovdit leat oassi geavtlaš doaimmain eana- ja vuovdedoalu álbmotlaš genariggodatprográmma (2001) ollašuhttima dihte. Meahcidutkanlágádusa genaresearvavuovddiid giehtadallanrávvaga (Yrjänä et al. 2007) mielde genaresearvavuovddiin vuovddi dikšun ja ekonomalaš ávkkástallan leat dihto eavttuin lobálaččat. Genaresearvavuovddiin čoggojuvvojit siepmanat maiddái várrerádjui.

Govva 26. Anáris Laanila dutkanvuovdebálstá ja giehtadallanlinnjárddjemat (Koivuniemi2012).

Govva 27. Guosa genaresearvavuovddi Anára Kuusipääs.

Genaresaervavuovddiid giehtaguššamis čuvvojuvvojit Metla giehtadallanrávvagat, ja muorračuohppan- ja dikšunbargguid plánat dohkkehuvvojit Metlas ovdal doibmiibidjama. Bargguid váikkuhusat árvoštallojuvvojit oktasaččat meahcis s. 3 jagi gaskkaid. Kuusipää guvlui ii leat plánejuvvon ollenge odastusat. Guovllus čuvvojuvvo guosa odasmuvvan.

6.6 Láven ja giddodatgávpi

Meahciráđdehus čuovvu lávaráhkadeamis ráđdehusa mearrádussan addon norpma stáhta eatnamiid lávaráhkadeamis, mii lea dahkkon ovttasbarggus birasministeriija, eana- ja meahccedoalloministeriija ja Meahciráđdehusa gaska 2008. Linnjádahkamat ovddidit maiddá riikkaviidosas guovlluidegeavaheami ulbmiliid sihke eanangoddelávaid mearrádusaid ee. sámekultuvrrain bargama eavttuid ja boazodoalu doaibman- ja ovddidaneavttuid dorvvastan dihte.

Meahciráđdehusa oktan strategalaš guhkes áigegaska ulbmilin lea fitnodatdoaibmama beaktilvuoda lasiheapmi ja gánnehanmuttu buorideapmi servodatlaš geatnegahttimiid addin rájiid siskkobealde. Meahciráđdehusa servodatlaš geatnegahttimiid, doaibmama boadusvuoda ja eará ulbmiliid oktiiheiveheapmi gáibida lávema bokte dahkkon eanageavahusa plánema. Lávema ja giddodatovdáneami bokte geahččaluvvo bajidit maiddá giddodagaid árvu. Eanáš Meahciráđdehusa gáddeguovlluin guđđojuvvo goittotge ain huksekeahttá.

Sámiid ruovttuguovllus Meahciráđdehusa lávendoaimmas fuolahuvvo das, ahte sámiid kultuvrrain bargama eavttut dorvvastuvvojit. Daid guovlluinge sáhtta stáhta eanaguovlluid lávet huksema várás, jus dasa lea dárbu gielddaid oktasaš ovdáneami ja fitnodeallima dárbbuid dorvvasteami geažil riskerekeahttá sámiid ovdduid.

Boazodoallolágas (848/1990) dárkkuhuvvon boazodoalloguovllus lávendoaibma galgá ollašuttit boazodoallolágas mearriduvvon geatnegahttimiid. Boazodoallolága mielde stáhta virgeoapmahaččat galget ráđđádallat áššáigullelaš bálgoasa ovddasteaddjiiguin, go plánejit boazodollui čielgasit váikkuheaddji doaibmabijuin. Viidáseappot lágas gáibiduvvo, ahte earenomáš boazodoalloguovllus stáhta eatnama ii oaččo geavahit dan láchkai, ahte das šaddá mearkkašahtti hehttehus boazodollui. Ulbmila ollašuttima dihte boazodoalloguovlluin čuvvojuvvojit Meahciráđdehusa ja bálgošiid ovttastusa soahpan vuodđojurdatgat hukseneatnama lávemis ja eatnama vuovdimis.

Lávemin galgá sihkkarastit, ahte guovlluguovdasaš ja riikka dási luonddusuodjalan- ja áhpásmuhttinárvvut, kulturárvvut sihke juohkeolbmo geavahusa vejolašvuodat váldojuvvojit nannosit fuopmášupmái stáhta eatnamiid alde. Viiddis, oktalaš, huksemeahttumin seilon stáhta oamastan gáddeollisvuodat eai lávejuvvo huksema várás.

Meahciráđdehusa hálldašan eatnamiid lávemis oppalašlávema lea guovddáš lávemuohki earenoamážit gáddeguovlluid lávemis. Iežas gáddesajádatlávaid sáhtta álggahit, jus eai leat vejolašvuodat oasseoppalašlávemii dahje dat gehččojuvvo ekonomalaččat huksema stivrendárbbu dáfus jierbmadin. Turismaguovddážiid čoahkkebáikeássanguovlluin gáibiduvvo sajádatlávema.

Meahciráđdehusa lávema stivrejeaddji vuodđojurddan lea buorre pláven, mii deattuha luonddu-, áhpásmuhttin- ja kulturárvvuid.

Lávemis Meahciráddehus fuolaha das, ahte čuvvojuvvo eana- ja meahccedoalloministeriija, birasministeriija ja Meahciráddehusa ovttas soahpan norbma stáhta eatnamiid lávenvuodđojurdagiin.

Eatnama vuovdimis ja láigoheamis Meahciráddehus háliida dáhkidit stáhta eatnamiid oktilašvuoda. Dan bokte dorvvastuvvojit sáme kultuvra, boazodoaluin ja luondduealáhusaiguin bargan, turismma doaibmanvejolašvuodat ja luonddu mánggahámatvuoda seailun.

Meahciráddehus sihkkarastá eanaláigoheamis ja vuovdimis Sámedikki ja bálgosiid doarvái gullama.

Juos fal láven biddjo johtui Meahciráddehusa bealis, gullojuvvo Sámediggi.

Mearreáigásaš geavahanvuoigatvuodasoahpamušain miedihuvvon luondduealáhusdoarjjabáikkiid ja guollebivdobáikkiid geavahanvuoški galgá bissut seammaláganin, go soahpamušat ođasmahttojuvvojit dahje oamasteaddji molsašuvvá. Meahciráddehus ii vuovdde doarjjabáikkiid eanavuoduid (láigoguvlluid).

6.6.1 Lávvaluovlluid olggobeale guovllut

Gilbbesjávrris ja Anára oppalašlávain sajádatlávema várás merkejuvvon Meahciráddehusa guovllut, mat leat válmmaštallama vuolde, sirdojuvvojit fitnodatdoaimmaid balánsii ja eará vuovdedoallegeavahusa dahje fitnodatdoaimmama olggobeale guovllut almmolaš hálddahusbarggaid balánsii. Gilbbesjávrris huksema várás merkejuvvon Čoalmmeváriguvllut sirdojuvvojit luondobálvalusain fitnodatdoaimmaide ja huksema olggobeallai báhcci guovllut (Sána biras ja duohkeguovllut jed.) fitnodatdoaimmain luondobálvalusaide. Anárjávrris oppalašlávain sajádatlávema várás merkejuvvon guovllut sirdojuvvojit luondobálvalusain fitnodatdoaimmii.

Ođđa luopmovistesajit vuovdojuvvojit ja láigohuvvojit dušše oppalaš- ja sajádatlávain dán dárkkuhussii várrejuvvon guovlluin. Váldo lávvavuohki lea gielddaid ráhkadan oasseoppalašlávát. Turismaguovddážiin doaibman stivrejuvvo sajádatlávemiiguin.

6.6.2 Lávvaluovlluid olggobeale guovllut

Eanaávdnasat vuovdojuvvojit vuosttažettiin ovddošdikšojuvvon buvttan njuolga geavaheaddjiide. Deivvolaččat sáhtta eanaávdnasiid vuovdit maiddái ovddosdivššotkeahkes buvttan dahje váldinvuoigatvuodasoahpamušaguin.

6.7 Eanaávnasdoaimmat

Eanaávdnasat vuvdojuvvojit vuosttažettiin ovddošdikšojuvvon buvttan njuolga geavaheadjiide. Deivvolaččat sáhtta eanaávdnasiid vuovdit maiddá i ovddosdivššotkeahtes buvttan dahje váldinvuoigatvuodasoahpamušai guin.

Eanaávdnasat vuvdojuvvojit dušše stuorra geavahančuožahagaid lahka. Lassin smávvaáššehasaide vuovdin jotkojuvvo biedgguid guovlluin, gos leat gustovaš eanaávnaslobit. Nuortalašguovllus várrejuvvo nuortalaččaide vejolašvuohta oažžut čievrra ja deavddaeatnama nuvttá dihto ruovttudárbogeavahussii čujuhan váldinsajiin nuortalašlágas (253/ 9§) máinnašuvvon dárbbuid várás.

6.8 Ovttasbargu ja vuorováikkuhus

Meahciráddehus lea geavahan osolažžandahkki plánema juo 1990-logu rájes. Čanasjoavkkuid ja álbmoga váikkuhanvejolašvuođat ovddiduvvojit oba áigge. Meahciráddehusa ulbmilin lea buoridit viidáseappot Meahciráddehusa ja dan doaibmanbirrasa vuorrováikkuhusa, lasihit gulahallama jotkkolašvuođa ja luotehahttivuođa sihke šaddadit bistevaš ovttasbarggu. Ulbmilin lea lasihit dieđu sierra doaibmiid plánain ja ulbmiliin.

Ovttasbarggu, mii dahkko álbmogiin ja čanasjoavkkuiguin, ja osolažžandahkama ulbmilat:

- Meahciráddehusa doaibma lea almmolaččat dohkkehuvvon. Ulbmilin lea, ahte bealit, maida Meahciráddehusa bargu váikkuha, sáhttet doallat plánenproseassa, mearrádusdahkama ja ollašuttima dohkkehahttin.
- Ruossalasvuodadilit geahppánit dahje daid sáhtta dikšut positiivvalaččat. Ulbmilin lea geahpedit konflikttaid meari ja dikšut ruossalasvuodaid nu, ahte iešgudetlágan oainnuid váldit positiivvalaččat fuopmášupmái juo plánenmuttus.
- Vuodustusat buoremus čovdosiidda. Ulbmilin lea oažžut iešgudetlágan dieđuid, máhtuid ja oainnuid viidásit plánemii ja mearrádusaidahkanprosessii mielde, vai oažžut vuodustusaid buoremus čovdosiid várás.
- Doaimma ovddideapmi jámma. Leat rabas odđa jurdagiidda ja ovddidit álbmoga ja čanasjoavkkuid váikkuhanvejolašvuođaid. Ulbmilin lea ovddidit doaimma nu, ahte dat vástida servodaga nuppástuvvi dárbbuid.
- Vuovdedoalu dohkkehanvuohta. Ulbmilin lea, ahte čanasjoavkkut dohkkehit vuvddiid bistevaš geavahusa ja leat didolaččat dan ekonomalaš váikkuhusain.

Ovttasbarggu ja osolažžandahkama vuogit válljejuvvojit dili ja ulbmila mielde. Systemáhtalaš máhcahaga čoaggin ja bajásmerken sihke dahkkon čovdosiid vurken diehtovuogádagaide leat ovttasbarggu guovddáš oassi. Dábálemos ovttasbarggu vuohkin geavahuvvo bargojoavkobargan (luondduriggodatplánemis), ráddádallamat (ee. unna mearrádusaid dahkamis dahje árgabeaivvi plánenbarggus), álbmot- ja čilgendlálašvuođat (ee. máhcahaga oažžuma várás dahje báikkálaš olbmuid

osolažžandahkamis), vánddardeapmi, meahcefitnamat, cealkámušbivdagat, jearahallamat dahje dutkamušat. Buot máhcahagat ja oktavuodáváldimat giedahallojuvvojit. Boahttevuodas sosiálamedias ja eará Internet-heivehusain sáhtta leat stuorát rolla.

Luondduriggodatplánaid, guovlluid dikšun- ja geavahanplánaid, doaibmaplánaid ja meahceássiide gulli mearráduusat ráhkaduvojit nu, ahte geavahuvvo osolažžandahkama plánenvuohki. Luondduriggodatplánaide sihke dikšun- ja geavahanplánaide bivdojuvvojit maiddá cealkámušat iešguđet beliin, dego gielddain, virgeoapmahaččain, Sámedikkis, Nuortalašrádis, bálgosiin, servviin ja eará čanasjoavkkuin. Doaimma ravdaevttuin ráđđádallojuvvo guđege gieldda guoski ovttasbargojoavkkuiguin. Doaibmama ovddideamis ávkástallojuvvo áššehasmáhcahagain. Ovttasbargu jotkojuvvo earret eará gielddaid, Metla ja MGDL:a, eará dutkaninstituhtaiguin, bealuštanfámuiguin, rádjegozáhusain sihke fitnodagaid iešguđetlágan organisašuvnnaiguin ja ovttasusaiguin.

Sámi ráđđádallangoddi lea lágas mearriduvvon Meahciráđđehusa doaibmama ovddideami várás vuodduvuvon ovttasbargohealli, man bargun lea addit Meahciráđđehussii čilgehusaid guovlopolitihkalaččat mearkkašahtti stáhta eana- ja čáhceguovlluid geavahussii gulli gažaldagaiguin. Ráđđádallangottit dahket maiddá álgaigiid báikkálaš olbmuid dili dáhkideami várás, go Meahciráđđehusa doaibma plánejuvvo. Ráđđádallangoddi lea eana- ja meahcedoalloministeriija ásan, ja dat čohkiida sierra intreassajoavkkuid ovddasteaddjiin.

Meahciráđđehus joatká ja ovddida ain ovttasbarggu Sámedikkiin. Eahpevirggálaš nana ovttasbarggu lassin ordnejuvvojit Sámediggelága 9§ mielde ráđđádallamat buot viidasit váikkuheaddji ja mearkkašahtti eatnamiid- ja luondduriggodagaid geavahussii guoski fidnuin ja plánain, mat sáhttet njuolga ja earenoamáš vugiin váikkuhit sámiiid dillái eamiálbmogin.

Eanageavahus

Anára, Ohcejoga ja Eanodaga iešguđege gildii guoski ovttasbargojoavkkuin giedahallojuvvojit eanageavahussii gullelaš áššit. Gielddat ja Sámediggi namuhit ovttasbargojoavkkuide iežaset ovddasteaddjiid golmma jahkái hávil. Joavkkut čeahkkanit jahkásaččat 1–2 gearde.

Jahkásaččat lágiduvvo sámiiid ruovttuguovllu bálgosiid ja Meahciráđđehusa ovttasdoaibmabeaivi. Dilálašvuodas giedahallojuvvojit dárbbu mielde iešguđetlágan eanageavaheapmái gullelaš áššit ja čoggojuvvo árvoštallan doaimmain, mat gullet plána čuovvumii.

Meahciráđđehus lasiha ovttasbarggu bálgosiiguin áitatvuloš šlájaid ja duottarluondotiippaid vuhtii váldima dihte bohccuid biebmama, guhtoneatnanlotnašuvvama ja fievrirdanjohtolagaid plánemis. Ovttasbargu lasihuvvo maiddá áididiid ja verráhiid bidjama, huksema ja burgimiid guoski geavadiin.

Guovlluguovdasaš dikšun- ja geavahanplánaid várás vuodđuduvvojit ovttasbargo-joavkkut, maidda bovdejuvvojit viidát iešguđege beliid ovddasteaddjit.

Eanageavahusa plánemis ollašuhttojuvvo álbmogiidgaskasaš biodiversiteahtta-soahpamuša 8j artihkal nu, ahte čuvvojuvvo barggu vuolde leahkki Akwé: Kon doaibmamáalle sámiid ruovttuguovllus.

Nuortalaččaid giličoahkkimiin giedahallojuvvojit nuortalašvuoigatvuođaide gulli áššit, mat leat ee. ruovttudárbomuoraid ja eanaávdnasa váldin sihke guollevisttiid sajušteapmi.

Ruvkevirgeopmahaččaiguin dahkkojuvvo čavgasit ovttasbargu áššiin, mat gusket golledoidima ja ruvkeáššiid.

Láven ja giddodatgávpi

Gielddaid rolla lávemis lea guovddázis. Lávenmonopola hálldašeaddjin gielddat vástidit oppalaš- ja sajádatlávvaráhkadeamis. Meahciráddehus sáhtta ráhkadahttit gáddesajádatlávaid, muhto gielda dohkkeha loahpalaččat maiddái daid.

Earenomáš boazodikšunguovllus, masa oppa Davvi-Sápmi gullá, Meahciráddehus bivdá bálgosa cealkámuša buot lánvaguovllu olggobeale eanavuovdimiin. Eana ii vuvdojuvvo boazodoalu dáfus dehálaš guovlluin, dego bigálusgárddiid ja mearkunáid- diid guovllus.

Lávaid gárvvistettiin ráddádallojuvvo báikkálaš bálgosiin ovdal go láven álggahuvvo. Meahciráddehus ráddádallá lávema birra maiddái Sámedikkiin sámediggelága 9 § mielde.

Go láven álggahuvvo, das ráhkaduvvo oasálastin- ja árvvoštallanplána (OÁP), gos muitaluvo vuorrováikkuhusmeannudeapmi ja láva váikkuhusaid árvvošallameannudeapmi. Dát OÁP almmuhuvvo nu, ahte buot osolaččain lea vejolašvuohta oažžut dieđuid lávemis.

Lávema ovdánettiin ásahuvvo lánvaevttohus almmolaččat oaidninláhká, ja buot osolaččain lea vejolašvuohta buktit ovdan das iežas oainnu čálalaččat. Gielddastivra loahpalaš lánvamearrádusas lea buohkain vel vejolašvuohta váidit hálldahusriektái.

Luonddusuodjaleapmi

Dehálamos ovttasbargobealli luonddusuodjalangažaldagain virgeopmahašdásis lea Sámi EBI-guovddáš. Suoma birasguovddážiin bargujuvvo čavga ovttasbargu šládja- ja luondotiippaid čoaggimis ja diehtočoagginmetodaid ovddideamis.

Dieđut šaddošládjafuopmášumiin sirdujuvvojit ja lonuhallojuvvojit ee. universitehtaid šaddomuseaiguin ja biologalaš stašuvnnaiguin. Áiggeádje- ja eaktodáhtolašbargun čoaggana fuopmášandiehtu šlájain valjis earenoamážit eallišlájaid oasis. Eallišlájaid suodjaleamis dehálamos ovttasbargoguoimmit leat bálgosat,

universitehtat ja dutkanlágádusain FGDL ja Meahcidutkanlágádus. Kulturárbbi suodjalanbarggus jotkojuvvo ovttasbargu Museavirgedoaimmahagain, Sámimusea Siiddain, Sámedikkiin, Nuortalašráđiin, Golleuseain ja universitehtaid lágádusaiguin. Lassin čielggaduvvojit ovttasbargovejolašvuodat universitehtaid historjjá ja arkitektuvrra lágádusaiguin.

Meahceáššit

Guollenáliid dikšun ja guolásteami plánemis čanasjoavkkut váldojuvvojit mielde plánemii guolledoaluráđđádallangotti bokte. Ovttasbargu guollebivdoguovlluiguin ja osolašgottiiguin geahččaluvo lasihit.

Meahcástanlága 8 §:a guovllus (Sámi gielddat sihke Kajaani, Hyrynsalmi, Kuhmo, Guossáma, Paltamo, Pudasjärvi, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi, Taivalkoski, Vaala dahje Vuolijoga gielddat) leat jahkásaččat dihtomearreráđđádallamat báikkálaš meahcivaljidikšunovttastusaiguin ovdal meahcedoallohoavdda addin dihtomearremearrádusa. Dasa lassin meahcivaljidikšunbiriin ja –ovttastusaiguin ordnejuvvojit ráđđádallan- ja dieđihandilálašvuodat ee. áigejuovdilis meahcástus- ja meahcivaljidikšunáššiin. Suodjalanguovlluid meahcástangeavada geahččalit linjet ovttasbarggus eará čanasjoavkkuiguin dikšun- ja geavahanplánaid válmmaštallama oktavuodas.

Luonddu lustageavahus ja luondolihkadeapmi

Meahciráđđehus doaibmá luondduturismmas ovttas guovllu gielddaiguin, Sámedikkiin, turismaealáhusaid ja iešgudege eanageavahanvugiid ovdasteaddji beliiguin. Meahciráđđehus geahččala buoridit ovttasbarggu gielddaid dearvasvuoda- ja čuvgehusdoaimmain sihke valástallanserviiguin ja organisašuvnnaiguin, go pláne ja ollašuhttá luondduturisma bálvalusaid ja dáhpáhusaid. Čoahkkebáikkiid lahkosis Meahciráđđehus geahččala ovttas gielddaiguin ordnet lihkanvejolašvuodaid ja johtolagaid.

Fidnuid plánemis ja ruhtadeami ohcamis bargo ovttasbargu gielddaiguin, fitnodagaiguin ja eará doaibmiiguin. Meahciráđđehus lea oassálastán Ohcejoga gieldda jođihan Panoráma-johtolaga fidnui sierranasčilgehusaid ráhkademiin. Jus johtolat ollašuhthotjuvvo, lea johtolaga bajásdoallanovddasvástáduš Ohcejoga gielddas. Plánema vuolde leahkki Gáregasnjárga-Ohcejohka mohtorgielkávuojáhagas Meahciráđđehus čuovvu Báišduoddara dikšun- ja geavahanplána linnjádahkamiid.

Maiddái márkanfievrrideamis ovttasbarggu sáhtá ainge buoridit. Meahciráđđehus lea aktiivvalaččat mielde guovllu márkanastimis turismadoaibmiiguin ja oassálastá ee. meassuide ovttas guovlluguovdasaš turismamárkanastima ovtastusaiguin ja fitnodagaiguin. Meahciráđđehusa rollan lea márkanfievrridanovttasbarggus dahkat guovllu luonddu dovddusin ja sihkkarastit dieđu oazžuma. Ovttasbargosoahpamuša dahkan fitnodagat ožžot Luontoon.fi –siidduide (Lundui.fi) liŋkkaid iežaset ruovttusiidduide. Ulbmilin lea, ahte Luontoon.fi –siidduide boahtti áššehas gávdná guovllu bálvalusaid

álkit ja sáhtta diŋgot buktaga dahje bálvalusa njuolga fitnodatdoallis. Meahciráddehus lasiha ovttasbarggu turismafitnodagaiguin ja doarju fitnodatdoalliid buvttaoažžuma figgamušaid bistevaš luondduturismmas. Meahciráddehusa bálvalanráhkadusat ja johtolagat ráhkadit dávjá fitnodatdoaimma doaibmama vuodu.

Meahciráddehus geahččala bissovaš ja jeavddalaš ságastallamii guovllu luondduturismafitnodagaiguin. Meahciráddehus geahččá, ahte aktiivvalaš ovttasbargu guovllu fitnodagaiguin lea guktuid oassebeliid ovdu. Guktuin oassebeliin leat iežaset gievra suorggit, ja daid ovttasteiin beassá buoremusat bistevaš ja gánnehahti luondduturismii, mas maiddá guovloekonomiija ávkašuvvá.

Vuovdedoallu

Ovttasbarggu bálgošiguin, Sámedikkiin, nuortalaččaid giličoahkkimiin, turismafitnodagaiguin, giliovttastusaiguin ja eará doaibmiiguin ovddiduvvo.

Vuovdegiehtadallama viidasut prinsihpat ja vuovdegiehtadallanmálet giedahallojuvvojit Sámedikkiin ja nuortalaččaid giličoahkkimiin. Bálgošidda fállujuvvo vejolašvuhta váikkuhit ovddalgihtii muorračuohppan- ja eanagierraga giedahallanplánaide sihke ođđa geainnuid ráhkadanplánaide.

Giliservviiguin dahkko ovttasbargu ee. giliid lagašbirrasiid lustageavahussii guoskevaš áššiin. Ovttasbargu turismafitnodagaiguin guoská dábálaččat iešguđet johtolagaid ja orustansajiid vuodđudeami sihke fitnodagaid lagašguovlluide plánejuvvon muorračuohppamiid ollašuttima. Fitnodagaid lagašguovlluide plánejuvvon muorračuohppamiin leat ovddalgihtii oktavuodas jl. fitnodahkii máhcahaga oažžuma várás.

Gielddaiguin dollojuvvojit jeavddalaččat ovttasbargočoahkkimat, main giedahallojuvvojit ee. vuovdedoalu áigeguovdilis sihke lávemii gulli áššiid. Ovttasbargu gielddain lea čavga eanaávnnasáššiin.

Eanaávnnasdoaimmat

Márkančielggademiiguin ja fierpmáiduvvamiin sierra suorggi doaibmiiguin eanaávdnasiid váldindoaimma sáhtta čohkket stuorra geavahančuozáhagaid lahka. Dán láhkai sáhtta beavttálmahttit inventerejuvvon anolaš váriid geavahusa ja sáhtta čuoččuhit birasáššebeliid. Ođđa geađgeávnnasguovlluide dahkkojit dárbbu mielde luonddučielggadeamit. Biraslobiin, mat leat ohcamis váldinguovlluide, leat mielde ee. čielggadeamit vála- ja gožušaddamis sihke vuodđočázi dárkumis.

Go bargu eanaávnnasguovlluin nohká, čađahuvvojit lohpeeavttuin gáibiduvvon duovdagiidda guoski ja maŋjedikšundoaibmabijut. Gieldda virgeoapmahačča dohkkehan loahppadárkkisteami maŋŋá guovllut máhcahuvvojit fas vuovdedoallegeavahussii jed.

Eanaávdnasiid vuovdin čuvvojuvvo jahkásaččat váldinalmmuhusain, mii dahkko gielddaide ja EBI-guovddáži. Lohpeguovlluide vuodđočázi čuovvumis dahkkojit almmuhusat virgeoapmahaččaide lohpeeavttuid mielde.

7.

7 Váikkuhusaid árvvoštallan

Luondduriggodatplána vuolggasadjin lea muddet oktii ekologalaš, ekonomalaš ja sosiálalaš bistevašvuoda luondduriggodagaid dikšumis ja geavahusas. Plána váikkuhusaid árvvoštallan lea dahkkon plánenproseassas hábmejuvvon vida iešgudetlágan deattuheadji doaimma molssaeavttu ja maiddái daid árvvoštallamii geavahuvvon mihttáriid vuodul.

Plána válmmaštallamis ovttasbargojoavkkus ledje viidát ovddastuvvon guovllu sierra geavahanvuogit, doaibmit ja virgeopmahaččat. Ovttasbargojoavkku mearkašahtti rolla plánema iešgudege muttus buorida čanasjoavkkuid ulbmiliid fuopmášupmái váldima, plána dohkálašvuoda ja čanasjoavkkuid čatnašumi dasa. Ovttasbargojoavkku dahkan evttohusa boahhte doaibmama linnján doarju maiddái eará osolažžandahkama bokte ožžojuvvon máhcahat. Viiddis osolažžandahkan, plánenbarggu áigge ollašuttuojuvvon dieđiheapmi sihke álbmotdilálašvuodaid ordnen lasihit maiddái čanasjoavkkuid ja olbmuid didolašvuoda Meahciráđđehusa doaimmain.

Plánas dahkan linjemiin lea váldon vuhtii guovllu eanangodde- ja oppalašlávaiide gullelaš áššit. Eanangodelávat ja oppalaš- ja detáljalávat ollašuttet riikka dási guovlluid-geavahanulbmiliid. Ollašuvadettiin luondduriggodatplánas dahkkon doaibmama linnját dorjot dan láhkai maiddái servodatlaš eanageavahusa plánema.

Dálkkádaga nuppástusa váikkuhusat eai leat árvvoštallon dán plánas. Vuogáiduvvama dálkkádatnuppástussii ja dan váikkuhusaid doarjumis lea mitaluvvon vuollekapihttalis 2.1.

7.1 OSG-árvvoštallan

Davvi-Sámi luondduriggodatplána ráhkadeami oktavuodas eai leat dahkan OSG-árvvoštallama (Oppalaš servodatlaš geatnegahttin/YYV), muhto dat ráhkaduvvo proševtta nohkama maŋŋá Meahciráđđehusas oassin

normála jahkásaš doaimma.

Lágas meroštallon oktasaš servodatlaš geatnegahttimat leat luonddu mánggahámatvuoda suodjaleapmi, lustageavahus, barggolašvuoda ovddideapmi, sámekultuvrrain bargama eavttuid sihkkarastin ja boazodoallolágas mearriduvvon geatnegahttimiid ollašuttin. OSG-árvoštallamis raporterejuvvo jahkásaččat Eana- ja meahccedoalloministerijai.

7.2 Plána váikkusat

Eanageavahus

Plánas dahkkon linnjádahkamat ja mearrádušat eai buvttet mearkkašahtti nuppástusaid eanageavahussii. Metlas sirdojuvvon guovlluid ja láven láhkai leahkki guovlluid oasil evttohuvvon eanageavahanmearrádušat ollašuttet juo ovdal plánema álgaheami dahkkon linjemiid. Suodjalanprográmmaguovlluid boahpte vuodđudeapmi suodjaluovllun lea válmmaštallama vuolde; das eai leat geavatlaš váikkusat, daningo guovllut leat juo ovdal várrejuvvon suodjaleami várás.

Vai plánemis dahkkon eanageavahusa ja earenoamážit lustageavahusa deaddočuoqkesguovlluide sihke vuvddiid giedáhallama guoskevaš linnjádahkamat ollašuvvet plánejuvvon vuogi mielde, lea earenoamáš dehálaš doalvut dieđuid Meahciráđdehusa báikedihtovuogádagaide nu johtilit go vejolaš plána nannema maŋŋá. Dát guoská maiddái eanangodde- ja oppalašlávaidda vuodul dahkkon plánema linjemiid.

Sámekultuvra ja boazodoalu

Sámekultuvra dáfus plánas dahkkon linjemat doalahit dili ovdeš láhkai. Sámekultuvra dorvvasteaddji čovdosat gullet ee. báikkálaš olbmuid vuoigatvuodaid, čoaggima sihke ovtasbarggu ja vuorrováikkhusa ovddideami guoski linjemiidda ja doaimmaprográmmii. Boazodoalu hárrái plána doarju jagiid 2009 ja 2010 dahkkon bálggossoahpamušaid sihke eará boazodoalu vuhtii váldima dihte dahkkon árat mearrádušaid. Boazodoalu doaimmaeavttuid árvoštallet buorránit ee. lustageavahusa čohkkema, meahccegohcima ja dan oinnolašvuoda beavttálmahttima sihke vuovdedoalu muorračuohppanulbmila ja ođasmahttinmuorračuohppamiid ráddjema čuovvumuššan.

Stáđásmuvvan ovtasbargovugiid joatkin ja doaimmanvugiid ovddideapmi bálgo-siiguin, Sámedikkiin ja nuortalaččaid giličoahkkimiin buoridit sámekultuvrrain ja boazodoaluin bargama eavttuid guovllus. Akwé: Kon –rávvagat váldojuvvojit vuhtii luondduriggodatplánema ovtasbargojoavkku čohkkemis sihke das, ahte boazodollui dehálaš guohtonguovlluid guoski linnjádahkamat dahkkojuvvojit ovdal luondduriggodatplánema barggu johtuibidjama. Eará osiin Akwé: Kon -ráva ii leat vel váldon vuhtii, go rávvaga piloteren Bátneuođdara dikšun- ja geavahanplánas lea leamaš ain gaskan. Boahttvuodas luondduriggodatplánaidda sihke dikšun- ja geavahanplánaidda ráhkadeamis čuvvojuvvo Akwé: Kon –ráva barggu vuolde leahkki doaimmanmálla mielde.

Kultur- ja duovddaárvvut

Fuopmášumiid gidden kulturárbečuozáhagaid inventeremiidda ja árbebiotohpaid dikšumii dorvvastit kulturárvvuid seailuma. Plánas dahkkon čovdosat dorjot duovdaga vuhtii váldima ja duovddaárvvuid seailuma eanageavahusa plánemis, stivremis sihke geavatlaš doaimbabiin. Earenoamážit vuovdedoalu doaimma linnjádahkamat sáhttet ollašuvadettiin buoridit duovdaga kvalitehta ja geahpedit duovdahahttehusaid duovdaga beales earenoamáščuozáhagain, turismma deaddočuokkesguovlluin sihke čoahkkebáikkiid lahka. Linnjádahkamat dorjot maiddá eanangoddelámaid ulbmiliid sihke oppalašlámaid duovdda- ja kulturárvvuid dorvvasteami dihte dahkkon lávvamearrádasaid.

Luonddusuodjaleapmi

Luonddusuodjaleami dáfus plána linnjádahkamat doalahit ekologalaš fierpmá-daga viidodaga ovddeš láhkai. Plánas dahkkon čovdosat vuovddiid giehtadallama ráddjema dihte ovddidit luonddudikšuma ollašuvvama. Jagiid 2009 ja 2010 dahkkon bálggossoahpamušaid mielde vuosttažettiin vuovdedoalu várás várrejuvvon guovlluid viidodat lea unnon ja ekologalaš fierpmádat fas sturron.

Davvi-Sámis vuovdedoalu stuorámus čázádatváikkohusat šaddet eanaduktema geažil. Muđuid čázádatváikkohusaid dáfus stuorát jekkiid goivvohagaid goaivumat eai dahkko guovllus. Plánas ii evttohuvvo eanaduktema lasiheapmi ovddit ulbmila ektui. Čázádatnoađueapmi geahpeduvvo ain vuovdedoalu birasrávagirjjáža 2011 ođasmahtton rávvagiid čáziidsuodjaleamis čuoovvumiin dahjege ee. guoddimiin čázádagaid guoraide suodjeavádagaid sihke ávkkástallamiin báikedito-bargoneavvuiguin riskačuozáhagaid dovdaheami várás.

Luonddu lustageavahus

Luonddu lustageavahusa figgamuššan lea čohkket ođastusinvesteremiid ja doaimmaid deaddočuokkesguovlluide, mat sistisdollet ollislaččat eanangoddelámaid turismma ovddidanavádagaid. Deaddočuokkesguovlluide viidodagaide bohtet unna lasáhusat, muhto guovllut seilot ovddeš láhkai.

Luonddu lustageavahusa ja luondduturismma doaimmaid čohkkemiin deaddo-čuokkesguovlluide dáhkiduvvo ee. bálvalusaid kvalitehta ja beavttálmahttojuvvo dáid guovlluid geavaheapmi. Doaresbealeguovlluid ávdinstobut ja eará mearkkašahti bálvalusat seailuhuvvojit. Deaddočuokkesguovlluide gullelaš luonddusuodjalan-guovlluid bálvalusaid plánemiin ja geavaheami stivremiin dorvvastuvvo maiddá dat, ahte suodjalanulbmilat juksojuvvojit ja geavahandeattut unnot deaddočuokkesguovlluid olggobealde. Johtolagaid, maid bajásdollet, mearis eai leat nuppástusat. Plánas evttohuvvon johtolagaide eai gula ođđa čáhcevándardanjohtolagat, maid leat plá-nenbarggu áigge dolvon Luontoon.fi –siidduide ja čilgejuvvon plána čuoovuskárttas.

Meahcceáššit

Meahccebivddu, guollebivddu ja meahccejohtalusa oasil dahkkon linnjádahkamat dorjot gielddaássiid vuoigatvuodaid seailuma, muhto dahket vejolažžan maiddái olgobáikegotteolbmuid lobiid oažžuma mávssu vuostá. Meahcivalji- ja guollenáliid dikšumis ja doaimma mihtideamis ekologalaš bistevašvuohta sihke guovllu lunddolaš šlájaid seailun leat doaimmama guovddáš vuolggasajit ain. Guolástan- ja meahccejohtaluslobiid meriin eai árvvoštallojuvvo dáhphuvvat nuppástusat. Meahccebivddus lohpeamerit plánejuvvojit jahkásaččat meahcivaljináliid lunddolaš molsašuddamiid mielde, ja dan láhkai maiddái jahkásaš sálašmearit molsašuddet.

Láven ja eanaávdnasat

Lávema, eanavuovdima ja –láigoheami sihke eanaávnnasdoaimmaid oasil plána čovdosat eai nuppástuhte mearkkašahti láhkai doaimmajurdagiid dahje doaimma meari eaige plána čovdosat dagat eará eanageavahanvugiide áitaga. Lávendoaimma čoaikkana čoaikkabáikkiide ja turismma deaddočuokkesguovlluide. Dat geahpeda iežas oasil eará geavahanvugiide čuohcci deattu dáid guovlluid olgobealde.

Ekonomiija ja barggolašvuohta

Dahkkon linjemat dahket vejolažžan Meahciráddehusa fitnodatdoaimmaid ja luondobálvalusaid mávssu vuolde leahkki doaimmama volyma seailuma dálá dásis. Meahciráddehusa ja vuollehánkejeaddjiid bargosajiid mearri seailu Meahciráddehusa árvvoštallama mielde nu ahte lea sullii 110 obj. Plánamolssaeavttuin bargosajiid mearri molsašuttai dušše unnán, nu ahte lei V1-molssaeavttus 85 obj ja V5- molssaeavttus 116 obj. Bargosajiid meari sáhtášii lasihit guovloekonomiijas Meahciráddehusa olggobealde, jus livčče dahkkon turismma, lustageavahusa ja fitnodatdoaimmaid gievrrabut deattuheadji linnjádahkamat. Meahciráddehusa njuolgo ja eahpenjuolgo bargosajit Davvi-Sámis doalahit dálanguovllu ja doaresguovlluid ealasuoda ja bálvalusráhkadusaid. Dahkkon čovdosat dáhkidit vuovdedoalu barggolašvuođa maiddái dás duohko. Turismma deaddočuokkesčoaiddus ráhkada vejolašvuođaid seailuhit luondobálvalusaid bargosajiid.

Boađut báikkálašdálodollui ja guovlluguovdasaš bargguidahttin sáhtta unnut. Árvvoštallan vuodđuduvvá Monitavoitearviointi Ylä-Lapin metsien kestävän käytön mahdollisuuksista 2010 -dutkamuša bohtosiidda (Metla 2010), mas ovdanbukton logut muorračuohppančoggomis interpolerejuvvojedje ja árvvoštallojuvvojedje vástideaddji lohkoárvvut luondduriggodatplána sierra molssaeavttuide. Plána mielde 115 000 m³ muorračuohppanárvvu vástida doaimmamolssaeaktu V2. Dasa rehkenastojuvvon mihttoárvvuid vuodul boazodoalu, turismma sihke luondobálvalusaid boađut báikkálašekonomiijai sihke bargguidahttin árvvoštallojuvvo bissut ovdeš láhkai, muhto vuovdesuorggi boađut báikkálašekonomiijai unnut plána mielde muorračuohppanmeriin, nu ahte dat lea s. 26,1 milj. € (jagi 2010 boađut ledje 28 milj. €). Vástideaddji vuovdesuorggi bargguidahttin árvvoštallo unnut dálázis 262 obj:as 239 obj:ai.

Meahciráddehusa luondobálvalusat čielggada jahkásaččat álbtomehceid ja Anára vánddardanguovllu sihke ee. Gilbbesjávri-Giehtaruohtas -guovllu galledeaddjiid ruhtageavaheamis šaddi báikkálašekonomalaš boahto- ja bargguidahttinváikkuhusaid oassin riikka dási čielggadeami. Ekonomalaš váikkuhusat rehkenastojuvvojit Meahciráddehusa luondobálvalusaid ja Meahcidutkanlágádusa ovttasbarggus dahkon metodain.

Vuovdedoallu ja vuovderiggodagat

Vuovdedoalu plánen dahká vejolažžan iešguđetge ealáhusaid ja eanageavahanvuogiid doaimma joatkašuvvama guovllus. Válljejuvvon doaibmamolssaeavttu mielde muoraid šaddu ja geassu lassánit mearkkašahtti láhkai, ja dađe mielde maiddái vuvddiid čitnačatnan ja čitnarájut sturrot. Vuovdedoalu oasil guovllu vuovderiggodagat dagašedje vejolažžan dálá mearkkašahtti stuorát muorračuohppanmeriid, jus árvvoštallamis váldoši fuopmášupmái dušše muorrabuvttadussii guoski bistevasvuoha: plánamolssaeavttuin hábmeguovvun V5 Fámolaččat guovloekonomiija ja fitnodatdoaimmaid doarju doaibmamálla mielde muorračuohppanárvvoštallama vuodul muorrabuvttadussii guoski bistevas muorračuohppanplána livččii juoba 232 000 m³, mii lea badjel guovttegeardásaš plánas válljejuvvon muorračuohppanplána ektui.

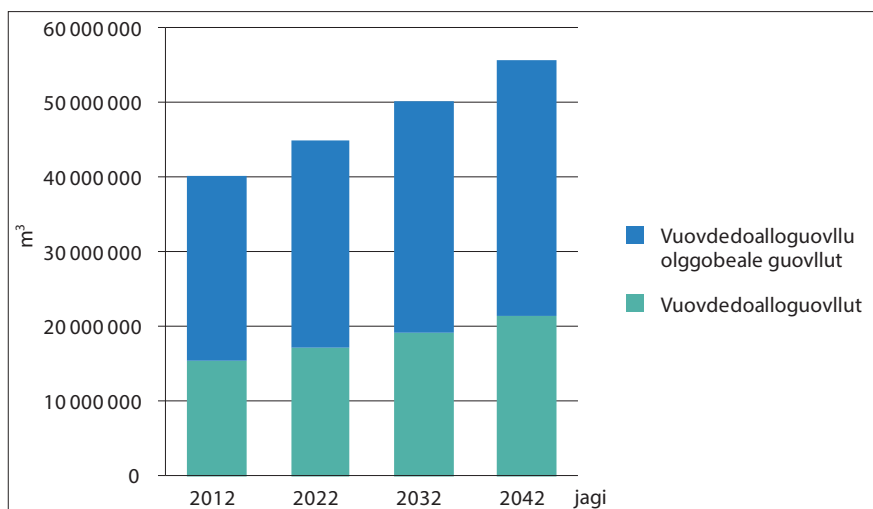
Vuovdedoalu árvvoštallama várrugasvuoda govvida maiddái dat ahte bálggossoahpamušaid mielde guovllut leat guđđojuvvon vuovdedoalldoaimma olggobeallai oppa árvvoštallanbaji (40 jagi) áigái, vaikko soahpamušat bistet árvvoštallanbaji gaskkamuddui. Bálggossoahpamušain meroštallon guovlluid beastin muorračuohppanráddjehusaid geatnegahttimis 20 jagi geažes das go soahpamušbadji nohká, lasihivččii muorračuohppanárvvoštallama jahkásaččat 25 000 m³ ja ođastusviidodaga 300 há vuosttas logijagášbaji áigge muorrabuvttadussii guoski bistevasvuoda vuhtii váldimiin.

Váikkuhusat vuvddiid ahkeráhkadussii ja muoraid gessui árvvoštallojuvvui sierra MELA-árvvoštallama vuodul ovttasbargojoavkkuin sohppojuvvon doaimma linjemiid hábmema maŋŋá. Árvvoštallan ráhkaduvvui vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnama govusdieđuid vuodul boahte 30-jagášbadjái nu, ahte čuvvojuvvojedje čuovvovaš ráddjehusat, mat ledje válljejuvvon doaibmamolssaeavttu mielde ollašuhttima várás: Oba árvvoštallanbadjái jahkásaš muorračuohppanevttohussan ásahuvvui vuovdedoalloguovlluide 115 000 m³, mas Eanodahkii 3 000 m³. Ođastusviidodahkan meroštallojuvvui eanemustá 900 há jagis ja turismma geasuhanguovlluide árvvoštallojuvvui 50 % muorračuohppanplána. Guhkes, boares muoraid čuohppamiid ásahuvvui guovtti vuosttas logijagášbadjái 1 300 há jagis, goalmmát logijagášbaji áigge dat árvvoštallanteknikkalaš sivaiddihte šattai s. 800 há sturrosažžan. Bálggossoahpamušat ráddjejuvvojedje muorračuohppandoaimma olggobeallai oppa árvvoštallanbaji áigái, muhto dat gullet ovdanbukton geassodárkkistemiin vuovdedoalloguvlui ja dan vuodái. Vuovdedoalloguovllu olggobeale guovlluide gullet ee. luondusuodjalan- ja meahcceguovllut sihke

luondduealáhusguovllut.

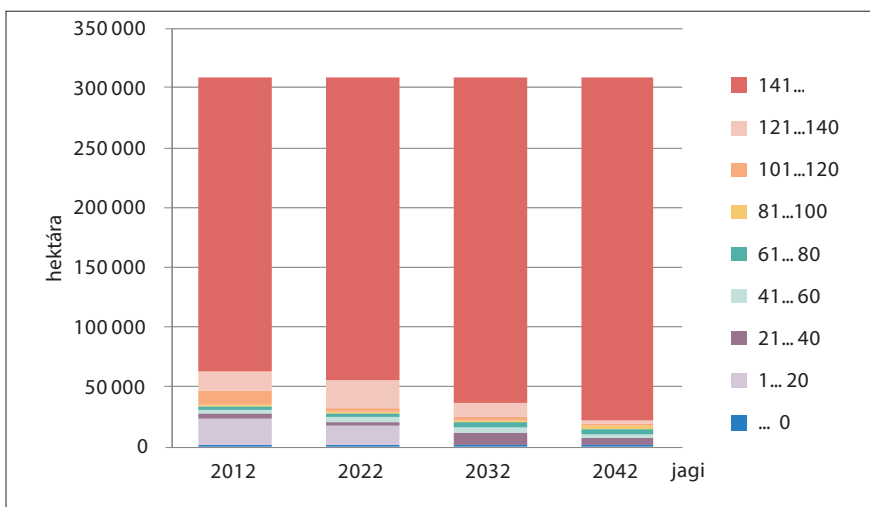
Go doibmojuvvo válljejuvvon plána mielde Davvi-Sámi vuovderiggodagat lassánit sullii 15,6 milj. m³ čuovvovaš 30 jagi áigge. Plána ulbmila mielde 115 000 m³ jahkásaš muorračuohppanmeriin vuovddi geassu árvoštallo stuorrut Davvi-Sámis plánabaji áigge dálá 40,1 milj. m³:is nu, ahte dat lea jagi 2022 sullii 45,0 milj. m³ ja 30 jagi geahčen 55,7 milj. m³.

Vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnama muoradaga geassu stuorru dálá 15,3 milj. m³:is jagi 2022 rádjai 17,1 milj. m³:ii ja 30 jagi áigge 21,5 milj. m³:ii čuohppamiin fuolakeahtá. Go fas vuovdedoalloguovllu olggobeale guovlluin (guovlluin, mat leat luondobálvalusaid hálddus ja Laatumaa lávvaguovlluin) vuovddi geassu lassána dássidit dálážis 24,9 milj. m³:is jagi 2042 rádjai 34,2 milj. m³:ii (Govva 28).

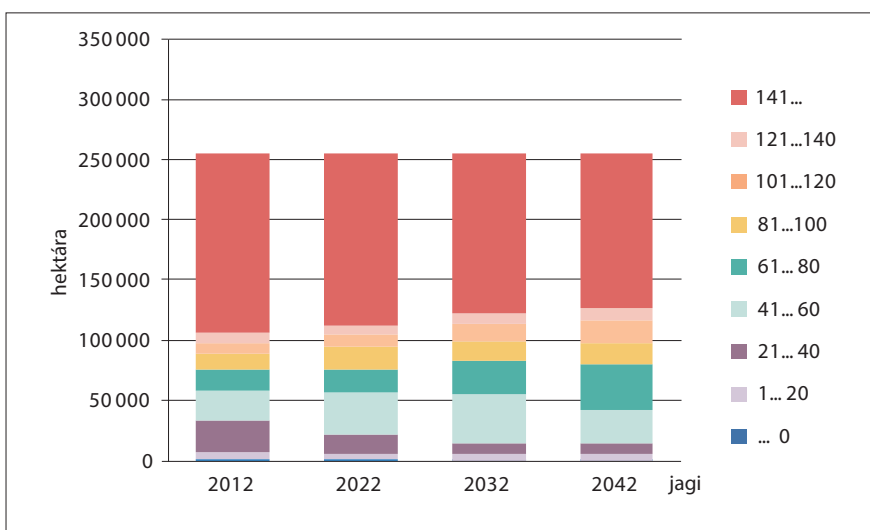
Govva 28. Muoraid geasu ovdáneapmi Davvi-Sámis 2012–2042.

Vuovdedoalloguovlluid olggobeale vuovddiid ahkeráhkadusa ovdáneapmi vuovdeeatnamis lea ovdanbukton govvas 29. Badjel 140-jahkásaš vuovddiid viidodat vuovdedoalloguovlluid olggobeale guovlluin stuorru dálážis 247 400 hektáras logi jagi áigge sullii 7 400 hektára, ja 30 jagi áigge sullii 40 400 hektára ahkeluohkáid normála ovdáneami čuovvumuššan ahkeluohkát geahppánit mearkkašahtti láhkai: vuollel 20-jahkásaš vuovddiid viidodat geahppána dálá 23 100 hektáras sullii 100 hektárai. Vuovdebuollinplána mielde luondduvidá máhchanboaldimiin šaddet nuorra ovdánankategoriijavuovddit, muhto viidodatváikkuhus oppa vuovdeeatnama viidodaga ektui lea hui unni.

Govva 29. Vuovdedoalloguovlluid olggobeale vuvddiid ahkeráhkadusa ovdáneapmi vuovdeeatnamis.

Vuovdedoalloguovlluid vuovdeeatnamis plána mielde doaibmabijuin boahtti 30 jagi áigge badjel 140-jahkásaš vuvddiid ossodat seailu allagin, nu ahte dat lea oba guorahallanbaji badjel 50 % vuovdedoalloguovllu vuovdeeatnama viidodagas. Vuollel 40-jahkásaš vuvddiid mearri geahppána vuollái beallái jagi 2012 viidodagas. Dáid boarrásut vuvddiid viidodagat sturrot buot ahkeluohkáin dálá dási ektui boahtti 30 jagi áigge. Spiehkastaga dahket badjel 140-jahkásaš vuovddit, maid viidodat geahppána dálázis 148 500 hektáras jagi 2022 rádjai 5 900 hektára. (Govva 30).

Govva 30. Vuovdedoalloguovllu vuvddiid ahkeráhkadusa ovdáneapmi vuovdeeatnamis.

7.3 Eará guovloplánat

Meahciráddehus stáhta virgeoapmahačča rollas galgá doaimmastis oheat vugiid ollašuhttit riikkadási guovlluideavahanulbmiliid. Ráhkaduvvon plána ollašuhtttá riikkaviidosas guovlluid geavaheami ulbmiliid (RGU/VAT) viidát. Dasa lassin RGU ollašuvvá plána vuolggasadjin adnojuvvon guovllu eanangoddelávaid ja sajádatlávaid bokte.

Davvi-Sámi luondduriggodatplána ollašuhtttá RGU dan oppalašulbmiliidda gulli luonddu riggodagaid bistevas ávkkástallamis sihke eallinbirrasiid ekologalaš, ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš bistevasvuoda ovddideamis, álbmotlaš kulturbirrasa ja huksenárbbi sihke daid guovlluguovdasaččat molsašuddi luonddu seailumis. RGU oppalašulbmiliid mielde leat maiddá plána linnjádahkammat luonddu mánggabearatvuoda seailuma, ekologalaš oktavuodaid, luonddu lotnolasgeavahusa eavttuid ja suodjalan- ja meahceguovlluid bistevas ávkkástallama oasil. Eanageavahusa linnjádahkamiin ja ee. meahcejohtalusa geavadiiguin ovddiduvvo maiddá jaskes guovlluid seailun. Plána vuolggasajit ja linnjádahkammat ollašuhttet maiddá RGU čuovvu luondduriggodagaid bistevas ávkkástallama nu, ahte dorvvastuvvojit luondduriggodagaid oážžun maiddá boahhtesohkabuolvvaide.

Luondduriggodatplána ollašuhtttá maiddá RGU linnjádahkamiid mánggaid earenoamášdárbbuid oasil. Meahciráddehusa doaibmanprinsihpat ja linnjádahkammat leat ovttaláganat ee. eatnanbealuštusa ja rádjegohcima dárbbuid vuhtiiváldimis, ođasmahtti energiijagálduid geavahusa ovddideamis, riikkaviidosasččat mearkkašahtti kulturbirrasiid ja luondduárbbi árvvuid seailuheamis sihke ekologalaččat dahje lustageavahusa geažil mávssolaš ja oktilaš guovloollisvuodaid seailuheamis.

Duottar-Sámi ja Davvi-Sámi eanangoddelávat leat váldon vuhtii luondduriggodatplána ráhkadeamis. Virgeoapmahažžan Meahciráddehus galgá guovlluid geavaheami plánemis geahččalit ovddidit láva ollašuhttima. Lávi leat merkejuvvon ee. eana- ja vuovdedoalu, luondduealáhusa, boazodoalu, duovdaga, kulturbirrasiid, luonddusuodjaleami ja johtolagaid guoski guovllut. Eanangoddelávaid turismma ovddidančuozáhatguovllut gullet Meahciráddehusa lustageavahusa deaddočuokkesguovlluide. Guovllu lotnolasgeavahusvuovddit, main vuovdedoallu doaibmá, leat eanangoddelávaid čuovvu vuovdedoallo- ja boazodoallováldoguvllut (M dahje M1). Seamma láhkai luondduealáhusguovlluid dahje luondduealáhus- ja boazodoallováldoguvlluid (Ms, MS-1), suodjalan- ja meahceguovlluid (S, SL) ráddjemat ja mearkumat leat ovttaláganat.

Maiddá eana- ja vuovdedoallováldoguvllut, main lea mearkkašahtti olgolihkadeami oahpistandárbu (MU), gullet Anára vánddardanguvlui dahje eanangoddelávain ovttalágan lustageavahusa deaddočuokkesguovlluide. Maiddá sámeguovllu guoski ávžžuhus ođastusvugiin ja eanaduktemis leat ovttaláganat Meahciráddehusa

linnjádahkamiiguin. Lávveamearkumiid ja –mearrádusaid ollašuhttima veahkeha dat, ahte diedut leat doalvumis Meahciráddehusa báikeditomateriálii oassin plánenvuogádaga. Nuppádassii eanangoddelámaid ráhkadettiin lávenvirgeopmahaš oazžu iežas atnui Meahciráddehusa materiála.

Sámi turismastrategiijas 2011–2014 lea Meahciráddehusa doaibman Sámi turismma ovddideamis čujuhuvvon álbmotmehciid geasuhanfámu sihke luondduturismma infrastruktuvrra bajásdoallu ja ovddideapmi. Dát buot gullet luondduriggodatplána deattuhančuoggáide. Maiddái plánaid ulbmilat ee. sierra eanageavahanvugiid vuhtii váldima dihte eanageavahusa plánemis ja bistevas ovddideami sihke deaddočuoggáid ektui dorjot nubbi nuppiid.

Gilbbesjávrris álggahuvvon oppalašláva vuoddu Gilbbesjávrris 2020 ovddidanplánas lea ovdanbukton guovllu doaibmami guoski dálá dili govvideami ja ovddidanplána ealáhusdoaimma ja earenoamážit turismma geahččanguovllus. Plána geavahuvvo vuoddu maiddái Gilbbesjávrris álggahuvvon oppalašlávabarggus. Ovddidanplána mielde guovllu luondu, dan seailun geasuheaddjin ja dan geavahus bálvalusaide rádden-, plánen- ja árvoštallanvuogi mielde lea guovddáš ovddideami ulbmil. Meahciráddehusa linnjádahkamat dorjot dán ulbmila, ja guovllu dehálamos eanaoamasteaddjin ja guovddáš luondduturismma doaibmin das leat buorit vejolašvuodát doarjut geavatlaš doaimmaidisguin Gilbbesjávrris ovddidanulbmiliid.

Deanuleagi ovddidanplána 2020 sisttisdoallá ovddidanplána sihke oasseoppalašlávaid Deanuleagi, Anárjoga leagi ja Ohcejoga leagi guvlui. Meahciráddehusa dahkan čovdosat ovddidit Ohcejoga ásahan ulbmiliid ee. eanageavahusas luonddu ja dan geasuhandahkkiid doalaheamis, luondduturismma ja johtolagaid ovddideamis, meahcejohtalusa ráddjemis, boazodoalu ja eará luondduealáhusaid dorvvasteamis sihke lávemis. Luondduriggodatplána lustageavahusa guoski linnjádahkamat dorjot maiddái Eanodaga ovddidanstrategiija ja doaibmabidjoprográmma jagiide 2011–2015. Ovddidanstrategiijas hábmejuvvo, ahte jagi 2015 Eanodat lea ee. njunuš ovddasvásttolaš luondduturismma čuozáhat, man vuodu ráhkadit viiddis vuovdeeatnamat. Turisma ja eará ealáhusat buktet buresbirgejumi ja vejolašvuodaid bálvalusaide ovddideapmái ja odđa bargosajiid šaddamii. Sihke luondduriggodatplána ja Eanodaga ovddidanstrategiija buktet ovdan iešguđetge ealáhusaid objektiiivvalaš vuhtii váldima ja buresbirgenbálvalusaide buvttadeamis hálddahušlaš rasttildeaddji ovttasbarggu.

Ráhkaduvvon luondduriggodatplána doarju Sámi Vuovdeprográmma 2011–2015 oainnu ja strategalaš linjemiid earret eará čáziidsuodjaleami beavttálmahttima, bioenergiija doaimmehusaide dorvvasteami, iešguđetge ealáhusaid bargo- ja doaibmavejolašvuodaid seailluheami dihte sihke čanasjoavkkuid gaskasaš ovttasbarggu lasideami dihte. Maiddái Anára gielda lea buktán ovdan plánenbarggu áigge dárbbu sihkarastit báikkálaš gáiddusliggenlágádusaid energiijamuora oazžuma.

8.

8 Čuovvun

Davvi-Sámi luondduriggodatplána čuovvuma várás leat válljejuvvon 34 mihttára, mat čilgejit luondduriggodagaid geavaheami ekologalaš, sosiálalaš ja ekonomalaš bistevašvuoda. Mihttáriiguin čuovvut plána linjemiid ja doaibmaprogramma ollašuvvama, doaibmaeavttuid sihke doaibmabirrasa nuppástusaid. Čuovvun ollašuhitto oassin jahkásaš raporterema ovdamearkan doaibmačilgehusain ja ráđđádallangottiid doaimma oassin. Ovddasvástáduš mihttárdieđuid čoaggimis lea boadusguovlluin. Mihttárdieđut čoggojuvvojit eanáš jahkásaččat, muhto čuovvun dáhpáhuvvá viđa jagi bajiin. Sánalaš árvvoštallama lassin bivdojuvvo árvosátni 1–5.

Luondduriggodatplána gaskadárkkisteapmi dahkko viđa jagi geahčen. Dalle dárkkistuvvojit plána ulbmiliid ja ravdagáibádusaid ollašuvvan sihke luondduriggodagaid bistevaš geavahusa oppalaš ovdáneapmi nu ahte geavahuvvo oassálasti doaibmanvuohki. Ovttasbargojoavku árvvoštallá ollašuttima lihkestuvvama mañimustá gaskadárkkisteami oktavuodas.

Servodatlaš ulbmilat ja vuorrováikkuhus

1. Meahciráđđehusa bargosajit (obj) iešguđege boadusguovllus ja árvvoštallan váikkuhusain guovloekonomiijai
2. Sámi ráđđádallangotti, iešguđege gieldda guoski ráđđádallangottiid, Sámedikki sihke nuortalašráđi árvvoštallamat doaimmas

Meahciráđđehus Davvi-Sámis

3. Sámebálgosiid, Sámedikki ja Nuortalašráđi árvvoštallan Meahciráđđehusa doaimmas (čálalaš árvvoštallan čoggojuvvo oktasašdoaibmabeivviid oktavuodas)
4. Čanasjoavkoovttasbargu: oktavuoda doallan eará beliide (st)
5. Iešguđege gielddaid guoski ráđđádallangottiid árvvoštallan báikkálaš olbmuid vuoigatvuodaid ollašuvvamis
6. Ruovttudárbomuoraid vuovdin (m3) ja áššehasmearri

Eanageavahusa ovddideapmi

7. Eanageavahusuohkáid juohkašupmi (há, %): vuovdedoallu (lotnolasgeavahus-

vuovddit, ráddjejuvvon geavahusa guovllut ja vuovdedoalldoaimma olggobeale guovllut, guorahallan maiddáihkkeluohkáid mielde), meahceguovllut, suodjanguovllut, -prográmmat ja –vuovddit, lustageavahusvuovddit, detáljalávat, earát

8. Dikšun- ja geavahanplánaid áigái heivvolašvuohta (válmmaštuvvanjahki ja beaivádandilli)
9. Láigoguovlluid mearri (st, há) láigoguovlotiippaid mielde

Luonddusuodjaleapmi

10. Čielggadeamit, inventeremat ja čuovvulahttimat (st, há, ruhtadeapmi €)
11. Áicojuvvon áitatvuloš šlájaid gávdnosiid mearit (st)
12. Áicojuvvon kulturárbečuozáhagaid mearri (st)
13. Luonddučuozáhagaid seailun muorračuohppamiin
14. Seastinmuoraid mearri ođastusmuorračuohppamiin (m³/há)
15. Badjel 140-jahkásaš vuovddiid viidodat (há) ja oassi (%) vuovdeeatnama viidodagas

Meahceáššit

16. Guolledoalloráddádallangottiid árvoštallan johkaguollenáliid dilis
17. Meahcástan -, guolástan-, ja meahcejohtaluslohpemearit ja –boadut (st, €) lohpetiippaid mielde
18. Meahcásteaddjimearit iešgudege gielddas (olmmoš)
19. Meahcivalljinálit ja sálašmearit (st)
20. Meahcejohtalusvuojuhagaid ja –johtolagaid mearri (km)
21. Gohcindáhpáhúsaid mearri (st) dáhpáhusstiippaid mielde

Lusta- ja turismageavahus

22. Galledanmearit luontoon.fi-siidduin (lundui.fi) ja ollašuvvan galledangearddit (st) iešgudege galledančuozáhagas
23. Bálvalanráhkadusaid mearri (st) ortnetluohkáid mielde ja vánddardanjohtolagaid mearri (m), sisttisoallá gielkávuojuhagaid

24. Áššehasduhtavašindeaksa galledeaddjidutkamušain
25. Dáhpáhusaid ja molsašuddi čájáhusaid mearri (st)
26. Ovttasbargosoahpamušaid mearri (st)
27. Turismaovttastusaid sánálaš árvoštallamat luondduturismma ovddideamis

Vuovdedoallu

28. Muoraid vuovdin (m³)
29. Vuovdedoalu vuovdeeatnama vuovddi oppalašgeassu ja šaddu (m²)
30. Muorračuohppamiid viidodat (há) iešgudege čuohppanvuogi mielde
31. Vesáiddikšun ja vuovdeboaldin (há)
32. Geasse- ja dálvegeainnuid oppalašmearri, huksen ja divođeapmi (km)

Eanadikšun

33. Giddodatgávppiid ja lonohallamiid mearri (st ja há) iešgudege gieldda guovdu
34. Vuvdon eanaávnas (m³) ja váldinguovlluid mearri (st) iešgudege gieldda guovdu

Mihttáriid lassin ovttasbargojoavku evttohii, ahte doaimma árvoštallamis geavahuvvojit Meahciráđdehusa buvttadan dieđuid ja árvoštallamiid lassin maiddái eará beliid buvttadan dieđut, prentosat ja dutkamušat. Ovttasbargojoavku válddii ovdan ee. áitatvuloš luondotiippaid čuovvuma ja guolledoalloguovlluid čáziid dikšun- ja geava-hanplánaid. Ovttasbargojoavkkus sáhtášii bivdit árvoštallama plána ollašuvvamis jahkásaččat.

Fáddái laktaseaddji prentosat ja neahttasiiddut

Hallitusohjelma 22.6.2011. Valtioneuvoston kanslia. 90 s.
(<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>)

Kansallinen luonnonvarastrategia - Älykkäästi luonnon voimin. 2009. Sitra. 11 s.
(<http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Kansallinen%20luonnonvarastrategia.pdf>)

Maa- ja metsätalousministeriön ilmasto ja energia.
(http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/metsat/ilmasto_energia.html)

Ympäristöministeriön ilmastomuutokseen sopeutuminen.
(<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=385927&lan=fi>)

Akwé: Kon -ohjeet. 2011. Ympäristöministeriö, Ympäristöhallinnon ohjeita 1/2011.
54 s. (<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=127576&lan=fi>)

Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi: Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun
ja kestäväen käytön strategia ja toimintaohjelma 2006–2016. 2007. Ympäristöminis-
teriö, Suomen ympäristö 35. 162 s.
(www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=75798&lan=fi)

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim./eds.) 2010: Suomen
lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö & Suomen ympä-
ristökeskus, Helsinki. 685 s. (www.ymparisto.fi/punainenlista)

Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008. Suomen luontotyyppien
uhanalaisuus. Suomen ympäristökeskus. Suomen ympäristö 8/2008. Osat 1 ja 2. 264
+ 572 s. (<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=282258&lan=fi&clan=fi>)

Leskelä, T. (toim.) 2005. Lapin Natura 2000 -verkoston hoidon ja käytön yleissuun-
nitelma. Lapin Ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 402. 82 s.

Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. 2004. Metsähallituksen luonnonsuojelu-
julkaisuja. Sarja B No 64. 41 s.
(<http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/b64.pdf>)

Similä, M. & Junninen, K. (toim.) 2011. Metsien ennallistamisen ja luonnonhoidon
opas. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 157. 193 s.
(<http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/b157.pdf>)

Raatikainen, K. (toim.) 2009. Perinnebiotooppien seurantaohje. Metsähallituksen

luonnonsuojelu-julkaisuja. Sarja B 117. 111 s.
(<http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/b117.pdf>)

Hyvärinen, E. & Aapala, K. (toim.) 2009. Metsien ja soiden ennallistamisen sekä harjumetsien paahdeympäristöjen seurantaohje. Metsähallituksen luonnonsuojelu-julkaisuja. Sarja B 118. 116 s.
<http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/b118.pdf>

Valtion metsien kulttuuriperintökohteiden inventointi.
(<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Hankkeet/Kulttuuriperintoinventointi/Sivut/Valtionmetsienkulttuuriperintökohteideninventointi.aspx>)

Kansallinen metsäohjelma 2015 - Metsäalasta biotalouden vastuullinen edelläkävijä. 2010. Maa- ja metsätalousministeriö. 52 s.
(http://www.mmm.fi/attachments/metsat/kmo/5ywLDJ2Uy/Kansallinen_metsaohjelma_2015_Valtioneuvoston_periaatepaatos_16.12.2010.pdf)

Lapin metsäohjelma 2012–2015. 2012. Metsäkeskus Lappi. 38 s.
(http://www.metsakeskus.fi/fi_FI/c/document_library/get_file?uuid=7d15f337-802e-4b41-87e4-fde352c322a7&groupId=10156)

Päivinen, J., Björkqvist, N., Karvonen, L., Kaukonen, M., Korhonen, K-M., Kuokkanen, P., Lehtonen, H. & Tolonen, A. (toim.) 2011. Metsähallituksen metsätalouden ympäristöopas. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 67. 162 s.
(<http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/mta/ymparistoopas2011.pdf>)

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Ympäristöhallinto.
(<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=303873&lan=fi&clan=fi#a1>)

Tunturi-Lapin maakuntakaava. Lapin Liitto.
(http://www.lapinliitto.fi/maakuntakaavoitus/tunturilapin_maakuntakaava)

Pohjois-Lapin maakuntakaava. Lapin Liitto.
(http://www.lapinliitto.fi/maakuntakaavoitus/pohjoislapin_maakuntakaava)

Vesienhoitoalueet. Valtion ympäristöhallinto.
(<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=308802&lan=fi&clan=fi>)

Kemijoen vesienhoitoalue. Valtion ympäristöhallinto.
(<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=15753&lan=fi>)

Tenon, Näätämöjoen ja Paatsjoen vesienhoitoalue. Valtion ympäristöhallinto.
(<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=15755&lan=fi>)

PROŠEAKTAORGANISAŠUVDNA JA OVTTASBARGOJOAVKU

Prošeaktaorganisašuvdna

Stivrenjoavku	
Jyrki Tolonen	Luondobálvalusat, stivrenjoavkku ságajođiheadđji
Kirsi-Marja Korhonen	Vuovdedoallu (MEK)
Hannu Tilja	Laatumaa
Matti Keränen	Villi Pohjola
Prošeaktajoavku:	
Matti Siipola	prošeaktahoavda (30.4.2012 rádjai)
Annakaisa Heikkonen	prošeaktahoavda (1.5.2012 rádjai)
Pertti Heikkuri	Vuovdedoallu: vuovdedoallu, eanageavahus
Hannu Tilja	Laatumaa: duktasadje- ja eanagávpi, láven
Matti Keränen	Villi Pohjola: luondduturismma fitnodatdoaima
Pasi Perttunen	Morenia Oy: eanaávnnsdoaima
Irja Mikkonen	Luondobálvalusat: guovlluid hálddašeapmi
Jarmo Katajamaa	Luondobálvalusat: meahccedoallu
Saara Tynys	Luondobálvalusat: luonddusuodjaleapmi
Tapio Tynys	Luondobálvalusat: luonddu lustageavahus ja luondduturisma
Eará projektii oassálasti olbmot:	
Juha Salmi	Vuovdedoallu: muorračuohppanárvoštallanáššedovdi, vuovderiggodagaid analysat
Jyrki Määttä	Bálvalusguovddáš: kártaáššedovdi, kártaavttadeapmi
Tarja Tuovinen	Luondobálvalusat: gulahallan
Elina Stolt	Luondobálvalusat: guovlluid hálddašeapmi
Paula Siitonen	FD, Álggahančoahkkima jođiheadđji, osolažžandahkama áššedovdi (konsulta)

Davvi-Sámi Luondduriggodatplána Ovttasbargojoavku

Intreassabealli	rolla joavkkus	namma	organisašuvdna/searvvuš
Meahciráđđehusa bovden sj.	ságajodiheadji	Teuvo Katajamaa	
Anára gielda	lahttu	Anu Avaskari	Anára gielda
	várrelahttu	Valtteri Huhtamella	Anára gielda
Eanodaga gielda	lahttu	Pentti Keskitalo	Eanodaga gielda
		v.s. Mikko Kärnä	
	várrelahttu	Ulla Keinovaara	Eanodaga gielda
Ohcejoga gielda	lahttu	Ilmari Tapiola	Ohcejoga gielda
	várrelahttu	Rauna Guttorm	Ohcejoga gielda
Lapin liitto	lahttu	Riitta Lönnström	Lapin Liitto
	várrelahttu	Juha Piisilä	Lapin Liitto
Sámi EBI-guovddáš	lahttu	Erkki Kantola	Sámi EBI-guovddáš
	várrelahttu	Ari Neuvonen	Sámi EBI-guovddáš
Meahcivaljiguovddáš	lahttu	Veikko Porsanger	Riistakeskus Sámi
	várrelahttu	Jouko Ala-Poikela	Eanodaga meahcivaljiovtastus
Nuortalaččaid giličoahkkin	lahttu	Veikko Feodoroff	Nuortalaččaid giličoahkkin
	várrelahttu	Tapio Kiviniemi	Nuortalaččaid giličoahkkin
	varajäsen	Outi Jääskö	Suomen porosaamelaiset
Bálgosiid ovtastus	lahttu	Jukka Knuuti	Bálgosiid ovtastus
	várrelahttu	Maaren Angeli	Bálgosiid ovtastus
Sámediggi	lahttu	Inga-Briitta Magga	Sámediggi
	lahttu	Asko Länsman	Sámediggi
	lahttu	Väinö Seurujärvi	Sámediggi
Suoma boazosámit	lahttu	Jan Saijets	Suoma boazosámit
	várrelahttu	Outi Jääskö	Suoma boazosámit
Eará sápmelaš bealit	lahttu	Aarne Turunen	Inarinsaamelaiset ry
	várrelahttu	Ilmari Laiti	Sámi Duodji ry
Dutkamuš	lahttu	Jouko Kumpula	Fuođđo- ja guolledoalu dutkanlágádus (RKTL)
	várrelahttu	Anna-Liisa Ylisirniö	Árktalaš guovddáš Sámi universitehta
	várrelahttu	Mikko Hyppönen	Meahcidutkanlágádus
Luonddusuodjaleapmi	lahttu	Vesa Luhta	Inarin Luonnonystävät
	várrelahttu	Esko Sirjola	Inarin Luonnonystävät
Bálgosat	lahttu	Jouni Lukkari	Bátneduoddara bálggus
	várrelahttu	Magreeta Sara	Sállevári bálggus
	lahttu	Hannu Ranta	Neakkela bálggus
	várrelahttu	Uula Aikio	Gálddoavivi bálggus

Intreassabealli	rolla joavkkus	namma	organisašuvdna/searvuš
Meahcástus	lahttu	Jari Huhtamella	Anára meahcivaljiovtastus
	várrelahttu	Esa Vuomajoki	Ohcejoga meahcivaljiovtastus
Guolástus	várrelahttu	Jouko Ala-Poikela	Eanodaga meahcivaljiovtastus
	lahttu	Kari Kyrö	Anára guollebivdodoguvlu
	várrelahttu	Esko Aikio	Ohcejoga ráđđádallangotti sj.
Vuovdedoallu ja -industriija	várrelahttu	Veikko Ylitalo	Eanodaga ráđđádallangotti sj.
	lahttu	Jarkko Parpala	Meahccelihttu Oasusgoddi (Metsäliitto Osuuskunta)
Mašiidnafitnodatolbmot	lahttu	Arvi Heikkonen	Koneyrittäjät/Metsä-Heikkonen OY
	várrelahttu	Pentti Kämäräinen	Koneyrittäjät/Inarin konemiehet ky
	várrelahttu	Markku Törmänen	Koneyrittäjien liitto
Turisma	lahttu	Mika Harri	Pohjois-Lapin matkailu oy
	várrelahttu	Ari Honkavuori	Inarin Lapin matkailu ro
	várrelahttu	Petteri Valle	Saamelaismatkailu ja -yrittäjät ry
	várrelahttu	Elina Vammavaara	Enontekiön Kehitys Oy
Ámmátlihtut	lahttu	Tapani Pennanen	Metsäalan asiantuntijat ry
	várrelahttu	Jari Temonen	Puu- ja erityisalojen liitto
Gilisearvit	lahttu	Jouni O. Aikio	Menešjávrrí gilisearvi ro
	várrelahttu	Antero Isola	Gáregasnjárgga gilisearvi ro
	várrelahttu	Elli-Marja Kultima	Gilbbesjávrrí gilisearvi ro
Eará luonddugeavaheaddjit	lahttu	Markku Ahonen	Inarijärvi yhdistys ry
	várrelahttu	Markku Harri	Ylä-Lapin moottorikelkkailijat ry

OVTASBARGOJOAVKKU BARGOVUOHKI

FD Paula Siitonen

*Davvi-Sámi luondduriggodatplánema čanasjoavkkuid ovttasbargočoahkkin
25.8.2011*

Ulbmilat ja metodat

Čoahkkimis gulle oassálastiid vuordámušaid Davvi-Sámi stáhta eatnamiin ja čáziin sihke luondduriggodatplánenproseassas, hábmejedje doaibmanbirrasa nuppástusaid sihke bivde čanasjoavkkuid namahit dahje almmuhit maŋgelis ovddasteaddjiid ovttasbargojovkui, mii vuodđuduvvo plánema doarjjan.

Čoahkkimis heivehedje systemajurddašeapmái vuodđuduvvi lahkonanvuogi (Siitonen et al. 2008, Siitonen 2009). Jierpmálaš, dego ekonomalaš, servodatlaš, ekologalaš áššiid lassin das giddejuvvo fuopmášupmi olbmuid doaimma ja ovttasbarggu lihkos-tuvvama stivrejeaddji čiegus fámuide dego árvvuide, jurddašánvugiide, dovduide ja historjjáide sihke vuorrováikkhusa stiilii ja áigái (Siitonen & Hämäläinen 2004). Konstruktiivvalaš jurddašeami ja láhttema (Isaacs 1999; Losada 1999) doarju vuorrováikkuheadji metodaiguin dahkko vejolažžan luohttámuša atmosfeara šaddan sihke oassálastiid maŋggabealat máhttima friijadahttin luovvi ja bistevaš ovttasbargui. Dát ovdánahtta oktasaš ulbmiliid ja innovatiivvalaš, oktasaš ávkkiid buvttadeaddji mearrádusaid šaddama (Losada 1999).

Oassálastit stivrejuvvojit álggos hábmet oktasaš oainnu vurdojuvvon boahhteáiggis sihke alddis ja earáin oassin nuppástuvvi doaibmanbirrasa. Dán maŋgá suokkar-dallat vugiid sávvaamiid ollašuttima várás. Vurdon boahhteáiggi hábmen ovttas šaddada miehtemielalaš atmosfeara ja áddejumi vejolaš oktasaš ávkkiin. Dát viiddida jurddašeami, ja dalle ságastallan ii gáržžo dalán álggos strategiijamolssaevttuid detáljjaid dárkilis muddemii (Gregory & Keeney 1994). Čoahkkimii gulli bargobájit (ee. smávvaajoavko- ja bárrabarggut, joavkkuid sehkken), diehtjuohkimat, stivrejuvvon oktasašságastallamat ja eará muttut plánejuvvojit doarjut sisdoalu, ortnega ja ollašuttima dáfus positiivvalaš vuorrováikkhusa ja biđget dan easti málliid.

Ollašuttin

Bovdejuvvon 89 čanasjoavkkus oassálaste čoahkkimii 36 olbmo 26 čanasjoavkkus, mat ovddastedje 17 temá. Meahciráddehusas oassálaste 8 prošeakta- ja stivrenjoavkku lahtu ja okta eará guovllu ovddasteaddji. Oassálastiin jerre áššemeannudeami áigge vuordagiid stáhta eatnamiin ja čáziin dahje luondduriggodatplánaproseassa birra ”vidain sániin”. Vuordagat čállojuvvojedje blohkkatávvaliidda. Oassálastiid stivrejedje joatkit ságastallama stáhta eatnamiidda ja čáziide sihke luondduriggodatplánemii čuohcci vuordagiin 4–5 heakka joavkkuin. Joavkkut čalle vuordagiid báhpáriidda,

mat čoggojuvvojedje eret. Prošeaktajodiheaddji čilgii luondduriggodatplánaproseassa. Dán maŋŋá oassálastit guorahalle odđa 4–5 olbmo joavkkuin luondduriggodatplánii váikkuheaddji doaibmabirrasis dáhpáhuvvan/leat dáhpáhuvvamin nuppástusaid. Juohke joavku ovdanbuvttii 1–2 guovddáš nuppástusa, maid čálle bajás ja bidje oaidnin láhkai. Bargobáhpáriid čogge eret. Meahciráđdehus mitalii dikšun- ja geavahanplánain ja vuovdesoahpamušain.

Gáfestallama áigge ja dan maŋŋá oassálastiid bivde namahit ovddasteaddjiid ovttasbargojovkui, mii vuodđuduvvo luondduriggodatplánema doarjuma várás. Čanasjoavkkut ledje juogaduvvon bevddiide temáid mielde. Oassálastiid bivde sirdašuvvat iežaset ovddastan beali dáfus guovddáš jovkui ja čállit báhpára ala evttohusa temá ovddasteaddjin ja várreovddasteaddjin, gii almmuha ovddasteaddji/várreovddasteaddji 8.9. rádjai jus ii sáhte almmuhit dál ja evttohusaid odđa temán ja beallin. Bohtosiid burge oktasašsággastallamis. Sággastallama válđoáššiid ja sohppojuvvon áššiid čálle ja bidje buohkaide oaidnin láhkai. Loahpas bivde oassálastiin čálalaš máhcahaga čoahkkimis. Dalán čoahkkima maŋŋá jodiheaddji (P. Siitonen), Meahciráđdehusa guovddášolbmot ja ovttasbargojoavkku sággajodiheaddji sággastalle čoahkkimis bohciidan ja bohciitkeahtes áššiin.

Bohtosat

Oassálastit vurde Davvi-Sámi stáhta eatnamiin ja čáziin (1) barggu, áigái boađu, buresbirgejumi - saji buohkaide. (2) Viiddis ja ovddasteaddji iešguđet geavahanjoavkkuid joavkkuid (3) vuordagat ja ulbmilat sihke iešguđetlágan ealáhusat ja eanageavahanvuogit válđojuvvojit fuopmášupmái ja heivehuvvojit dássettolaččat ja suvdilit oktii (4) posiitiiva ja miehtemielalaš ovttasbarggus. Dát friijadahtta (5) lagašguovllu áššedovdamuša (6) luondduriggodagaid bastevaš geavaheami fápmun. (7) Buhtes, duovdaga beales čáppa, huksemeahttun ja máŋggahámat luondu suodjaluvvo dan iešárvvu geažil sihke (8) luondduriggodagaid bastevaš ávkkástallama dahkamin vejolažžan maiddái boahteáiggis. (9) Olbmuid eallinejolašvuodat seilot. (10) Didolašvuolta ja diehtu luondduárvuin buorrána. (11) Sámiid nana eanageavahusa vuoigatvuolta dovddastuvvo ja eamikultuvrra seailun dorvvastuvvo. (12) Boazodoalu – earenoamážit sameboazodoalu – eavttut dorvvastuvvojit ja válđojuvvojit vuhtii. (13) Álgoálgosaš ássiid árbevirolaš luonddu ávkin atnin dorvvastuvvo. Duojarat ožžot válđit ávdnasiid bastevaš geavaheami vuodul. (14) Árbevirolaš meahcebidokultuvra seailu. Meahcástanlobiid vuvdet ja vuodjinlobiid miedihit mášolabbot nu, ahte heivehuvvo bastevaš geavahussii. Jierbmás meahcásteapmi dahkko vejolažžan luondumeahcis. (15) Báikkálaš guollebidokultuvra sihke ruovttudárbo- ja ámmátguolástus dorvvastuvvojit lohpevuovdima ja vuodjinlobiid jierbmás plánemiin ja miedihemiin ja vuhtiiválđimiin buorebut maiddái godđanguovlluid. (16) Turisma ollašuohttu báikkálaškultuvrra gáhttemiin. Turisma ja eará doaimmaid doarju johtolagat divvojuvvojit. (17) Vuovderiggodagat adnojuvvojit ávkin ja dikšujuvvojit jierbmadit: muorračuohppamat plánejuvvojit ja ollašuohttujuvvojit nu, ahte válđojuvvo vuhtii báikkálaš, ealáhusaid ja vuovdesuorggi bargguidahtti váikkuhus. Bálgosiiguin ráđđádallo ovdal muorračuohppamiid. (18) Lávema, geainnuid ja eanaváldima sihke (19) smávva fápmorusttegiid, bieggafámu, ruovdegeainnuid ja ruvkedoaimma mearkkašupmi boahteáiggis válđo vuhtii.

Doaibmanbirrasa nuppástusain bohciidedje: (1) Olbmuid árvvuid, oainnuid ja luonddugeavahandárbuid nuppástusat (ee. álgoálgosaš luonddu mearkkašumi lassáneapmi, álgobuvttadusa mearkkašumi geahppáneapmi ja siidoealáhusaid dárbbu lassáneapmi). (2) Meahciráđđehusa organisašuvnna ja deattuhemiid rievdan. (3) Čanasjoavkkoovttasbarggu nuppástusat (ságastallankultuvra ja ovttasbargodáhtolašvuoda buorráneapmi, meahcceráfi vai gaskaráfi, dárbu dássededdui čanasjoavkkuid gullamis). (4) Riikkaidgaskasaš diđolašvuoda ja dieđu buorráneapmi. (5) Mearrádusdahkama sirdáneapmi máttás - báikkálaš dási mearrádusválddi lasiheami dárbu. (6) Máilmmiruhtadoalu eahpesihkkarvuoda ja dorvvuhisvuoda (terrorisma, nuoskkit, dávddat) lassáneapmi. Stáhta váriid čujuheapmi geahppána seammás go Barentsa ovdáneapmi lasiha ekonomalaš aktivitehta. (7) Dálkkádatrievdan. (8) Nuppástusat mánggahámatvuodas (álgoálgosaš luonddu geahppáneapmi, easka álgiid ja stajáriid lassáneapmi, ”vuogáiduvvi ceavzin”, láiddonšlájaid nuppástusat). (9) Boazodoalu hástalusat (liigeguotun: guoddinnávcca ja boazonáli gaskavuolta, doarjagiid ođastus), (10) Turisma lassáneapmi, turisma nuppástusat sihke eará sajis boahtti luondduriggodagaid ávkkástalliid meari stuorrun lasiha báikkálaš ealáhusaid ja astoáigge doalliid luondduriggodagaid geavahusa bistevas oktiiheiveheami dárbbu (ee. meahcástus ja guolástus). (11) Mašiinnain lihkađeapmi lassána. (12) Álbmoga nuppástus: eará sajis iešgudet kultuvrrain boahtti olbmuid meari lassáneapmi áitta sáme kultuvra seailumii (vuogáiduvvi ceavzin). (13) Bioenergiija dárbu ja ođasmuvvi muorraávdnasa mearkkašupmi lassána. (14) Ekonomiijavuvddiid nuorasmuvvan. (15) Vuovdedoalu doajáhat. (16) Ruvkelága ja ruvkedoaimma nuppástusat. (17) Ássama giddodagaide gulli vuoigatvuodaid nuppástusat (lávengipmi luondduvidá jávrride, giddodatregistariidda merkejuvvon vuoigatvuodát, johtalusplánat, čoahkkaneapmi čoahkkebáikkiide ja olbmuid geahppáneapmi).

Joavkobargguid ja daid burginságastallama boadusin sohpe, ahte čanasjoavkkut namahit ovttasbargojoavkui buohkanassii 22–24 lahtu sihke dáidda iešgudet lahttui 1–2 várrelahtu. Dáin njuolga bovdejuvvojit 9–11 lahtu, geat ovddastit ovcci temá. Čanasjoavkkuid, mat bovdejuvvojit njuolga, mearri lassánii čoahkkimis ovttain go Suoma boazosámiid mearridedje bovdet njuolga. Meahciráđđehus maiddá čielggada, háliidago Riistakeskus Sámi oassálastit njuolga bovdejuvvon oasseváldin. Njuolga bovdejuvvon Sámediggeovddasteaddjiid meriin (1–3) sihkkarastit sámiid ovddasteaddjiid. Čoahkkimii oassálastán olbmuid bivde namahit oktiibuot 13–14 lahtu ja várrelahtu ovddastit eará go njuolga bovdejuvvon čanasjoavkkuid, mat ledje juogaduvvon 13 temá joavkkuide (bálgosiidda 1–2 ovddasteaddji, earáide okta ovddasteaddji). Čoahkkimis mearridedje namahit vuovdedollui ja vuovdeindustriijai ovttá oktasáš ovddasteaddji, ja nu eará go njuolga gohččojuvvon čanasjoavkkuid ovddasteaddjiid loahpalaš mearrin šattai 13. Joavkobarggu ja dan burgima oktavuodas evttohedje mángga čanasjoavkui eambo ovddasteaddjiid go ovttasbargojoavkui ledje bivdán, nu ahte ovttasbargojoavku uhkidii stuorrut badjel golmmalogi olbmui. Stuorra ovttasbargojoavkku doaibma gávnnađe goittotge geavadis váttisin. Ovttasbargojoavkku fásta lahtuid mearri mearridedje danin máhcahit álgomearrái (22–24) ja sihkkarastit joavkku ovddastus ja doarváivuoda (ee. guovlluguovdasas) várrelahtuid meriin ja čuoziheamiin. Várrelahtut ožžot seamma dieđuid go fásta ovddasteaddjitge.

Máhcahaga addán (10/36) čanasjoavkkuid ovddasteaddjiin eanáš oassi doalai čoahkkima diehtosisdoalu dáfus buorrin. Lassidieđuid vurde vuogis, mainna stáhta stivre Meahciráđdehusa. Ovtta vástideaddji mielas ii boahmán ođđa diehtu, nubbi doalai buorrin, ahte jearrat sáhtta maŋŋáge. Eanáš vástideaddjiin doalai proseassa ja bargovuogi buorrin: buohkat besse oassálastit. Ovtta mielas ”proseassa lei ok, muhto ovttasbargojoavkku vuodđudeapmi doaimmai funet”. Atmosfeara doalai sullii bealli vástideaddjiin buorrin, ovtta mielas dat šattai elektriikalažžan loahpa geažes. Golmma vástideaddji mielas lei vuostálagaidásaheapmi boazodoalu ja vuovdedoalu gaskka. Vida vástádusas albmanii fuolla boazodoalu sajádaga seailumis. Muhtun vástideaddji gávnnašii ovttasbargojoavkku álggos biedganen, muhto ”loahpas oktasašáddejupmi vuittii”. Šattai ”vuordda boahhteáigái”. ”Geahččat dal mo geavvá.”

Suokkardallan

Čoahkkima bohtosiin boahťa ovdan fuolla báikkálaš olbmuid birgemis ovddalgihtii árvitmeahttumit nuppástuvvi doaibmanbirrasis. Earenoamážit eará sajis boahttiid meari lassáneapmi šaddada fuola luonddurigogadagaid doarváivuodas báikkálaš olmuide sihke daid ávkkástallamis suvdilit maiddá dahkamin vejolažžan báikkálaš kultuvra ja čuovvumin dan oassái čálikeahtes speallannjuolggadusaid. Eahpesihkarvuoda šaddadeaddji fámuin sáhtta máinnašit ee. dálkkádatnuppástusa, máilmmiruhtadoalu heillodeami, ruvkeindustriija ja ”mearridanválddi sirdáseami máttás”.

Proseassa, mii lea jodus eamiálbmogiid eanavuoigatvuodaid lasiheadđji ILO-soahpamuša ratifiserema várás, sihke dasa gulli suokkardallan sápmelašvuoda ja eamiálbmoga meroštallamis bođii ovdan ságastallamiin. Ovdamearkan boazodoalu dorvvasteapmi vuodustuvvui oassái sámeboazodoaluin ja eamiálbmoga ealáhussan. Ságastallan boazodoalu bistevašvuodas (liigeguhtumiin ja doarjagiin) sáhtta šaddadit ođđalágan ovttasbarggu bistevašvuoda buorideami várás. Boazodoalu ja vuovdedoalu oktiiheiveheami historjá bođii ovdan earenoamážit ovttasbargojoavkku vuodđudeamis. Šattai beroštahti, čatnašumi ja ovtta menestuvvama doarju proseassa, go menddo stuorisin báisan ovttasbarggu fidnejedje ovtta ráddjet geavadis doaibmi sturrosažžan. Áššemeannudeami áigge ja bargobájis vurdojuvvui ahte čanasjoavkkuid ja ealáhussaid málliid oktiiheiveheamis searválagaid ja ovttasbarggus gullamiin objektiivvalaččat iešgudetlágan oainnuid. Máhcahagaid vuodul vuordda ollašuvai goittotge muhtun muddui álggahančoahkkimis.

Njuolgo ulbmiliid bálddas luonddurigodatplánaproseassa fállá sihke báikkálaš olmuide ja Meahciráđdehussii dehálaš kanála suokkardallat nuppástuvvi doaibmanbirrasii gullelaš vuordagiid ja baluid, vejolašvuodaid ja hástalusaid sihke daid stivrejeaddji fámuid. Dáin ságastallamiin vuhtton heittot sáddagiin sáhttet šaddat ođđa, ovttasbarggu šaddadeaddji fuopmášumit. ”Vuordda boahhteáigái.”

Girjjälašvuohta:

Gregory, R. & R.L. Keeney 1994. Creating policy alternatives using stakeholder values. *Management Science* 40(8):1035-1048.

Isaacs, W. 1999. *Dialogue and the art of thinking together*. Currency, New York.

Losada, M. 1999. Complex dynamics of high performance teams. *Mathematical and computer modeling* 30:179-192.

Siitonen, P. & Hämäläinen R.P. 2004. From conflict management to systems intelligence in forest conservation decision making. *Systems Analysis Laboratory Research Reports A88:199-214*.

Siitonen, P., M. Tabarelli & A. Santos 2008. Enriching dynamics for the sustainable conservation of Atlantic Forests in Northeast Brazil. *Tropical Forestry Reports* 36:76-77.

Siitonen, P. 2009. Yhteistyöryhmän työpajat: Rikastavalla vuorovaikutuksella kestäviin päätöksiin ja yhteistyöhön. Länsi-Suomen alueen luonnonvärresuunnitelman välitarkastus. Kausi 2009-2013. *Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja* 62:44-48.

VÁSSÁN ÁIGODAGA 2006–2010 ÁRVVOŠTALLAN

Láidehus

Davvi-Sámi luondduriggodatplána vássán áigodat 2006–2010 lea árvoštallojuvvon doaimmanvuodđojurdagiid ollašuvvamin iešguđege doaimma vuodul. Árvoštallamat vássán áigodagas ja daid ollašuvvamis leat merkejuvvon bajás áššáigullelaš doaimmanvuodđojurdaga maŋŋái.

Meahciráđdehusa namahan iešguđege gieldda guoski ovttasbargojoavkkut leat addán iežas árvoštallama plána ollašuvvamis čuovvovaš sajiin:

- Meahciráđdehus sámiid ruovttuguovllus
- Luondduealáhusat ja sáme kultuvra (Sámedikki ovddasteaddjit árvoštallet)
- Visttit, ráhkadusat ja johtolagat
- Báikkálaš olbmuid vuoigatvuodát
- Eanageavahusa stivren
- Mávssu vuostá turismabálvalusat

Iešguđege gieldda guoski ovttasbargojoavkkuid sánalaš árvoštallamat leat ovdanbukton teavsttas ja nummirčuokkesárvvut čuovvovaš tabeallas. Eará oasil teavsttas ovdanbukton árvoštallamat leat daid olbmuid addimat, geat ovddastit Davvi-Sámi áššáigullelaš doaimma Meahciráđdehusas.

Iešguđege gieldda guoski ovttasbargojoavkkuid árvoštallamat Meahciráđdehusa doaimmas bajis 2006-2010				
Mihttár	Eanodat	Ohcejohka	Anár-Soađegilli	Gaskaárvu
Meahciráđdehus sámiid ruovttuguovllus	4,25	3	4	3,75
Luondduealáhusat ja sáme kultuvra	3	4	4,25	3,75
Visttit, ráhkadusat ja johtolagat	4,25	5	3,75	4,33
Báikkálaš olbmuid vuoigatvuodát	4	3,33	4,5	3,94
Eanageavahusa stivren	3,25	3	4,5	3,58
Villi Pohjola doaimma	4,25	3	3,5	3,58
Gaskaárvu	3,83	3,56	4,08	3,82

Čuoggát 1-5 (1=duđahahti...5=giittahahti)

1. Luonddu lustageavahus

Visttit, johtolagat ja ráhkadusat

Doaimmanvuodđojurdda 1. Ulbmilin lea dálá bálvalanráhkadusaid seailuheapmi, bajásdoallan ja fuolahus nu, ahte kvalitehtadássi seailu ja deavdá maiddá Meahciráđdehusa biras- ja kvalitehtavuogádaga gáibádusaid.

Bálvalanráhkadusaid leat sáhttan seailuhit, muhto daid jeavddalaš bajásdoalus leat gártan digget. Dát lea vuohttimis earenoamážit bálggemuoraid, ráhpaid ja muorravisttiid mieskamin Geavu johtolagas ja Leamma álbmotmeahcis. Eará sajis dilli lea duđahahti.

Eanodagas Mállá luonddumeahcis ja Sána guovlu sirdásedje jagi 2008 álggus Meahci-
dutkanlágádusas Meahciráđdehussii. Ođđa guovlluid visttiin ja ráhkadusain lea leamaš ja lea ainge ollu odasmahttindárbu.

Ohcejoga ja Eanodaga iešguđege gieldda guoski ovttasbargojoavkkut leat visttiid, johtolagaid ja ráhkadusaid oasil ollisvuhtii duhtavaččat. Eanodaga ovttasbargojoavku geahččá, ahte vánddardanráhkadusaid galgá seailuhit ja bajásdoallat maiddái bieđggoguovlluin deaddočuokkesguovlluid lassin. Anára ovttasbargojoavku doallá earenoamážit Anárjávri, Čeaveha guovllu ja Njellima bálvalanráhkadusaid ja daid ovddideami buorre áššin. Fuones ortnegis leahkki bázahusfuolahusráhkkanusaid ossodat lea stuorát go lávuid. Anára ovttasbargojoavku árvvoštalai, ahte ráhkadusaid ja johtolagaid olles mearri ii boađe lassánit, jaskes ráhkadusaid burgit dahje sirdit eará doaibmiid bajásdoalu vuollai. Njellima gilisearvvi fuolahan lávus váttisvuohtan lea leamaš boaldinmuoraid jávkan. Anára ovttasbargojoavku lohká, ahte bálggemuoraid bajásdoallan lea lossat.

Doaibmanvuodđojurdda 2. Ovddideapmi ja vejolaš ođđainvesteremat čujuhuvvojit vánddardeami ja luondduturisma dárbbuin vuolgi deaddočuokkesguovlluide, mat leat: Suoločielgi, Anár, Giehtaruohtas ja Heahtá-Bállás-Ylläs

Lea doibmojuvvon doaibmanvuodđojurdagiid vuodul.

Suoločielggis leat ođadan jagiid 2010–2011 EBI-guovddáža ohcan ruhtademiin johtolagaid ja boddusajiid. Meahciráđdehus lea mannan jagiid vuojulduvvan bajásdollui ja boares ráhkkanusaid divvumii. Anára gieldda lea ráhkadan stuorát investeremiid gáibideaddji čuožahagaid, dego čierastallanvieltái manni geainnu badjel šaldi.

Anára gieldda ja Meahciráđdehus leat ožžon miehtemielalaš mearrádusa Avviljoga kulturčuožahagaid ođadeami várás jagiide 2012–2013. Kultala visttit ja earáge boares visttiid sáhttet ruhtademiin ođadit nu, ahte daid kulturhistorjjálaš árvu seailu.

Anáris ovddideapmi leamaš Anárjávris ja Juvddu guovllus. Ovddidanbarggu vuodđun leat leamaš guovllus bargon galledeaddjirehkenastin ja –dutkamuš sihke fitnodatdutkamuš ja daid vuodul dahkkon ovddidanplána jagiide 2008–2015. Anára gieldda ja Sámi BE-guovddáža mearkkašahti ruhtadeapmi lea dahkan vejolažžan bargojuvvon barggaid.

Anárjávri fanasdoarjjabáikkit leat ođaduvvon (bargu lea vel gaskan) ja daid kvalitehta lea buoriduvvon. Plánenbaji áigge válmmaštuvvet Petäjäsaari, Tyllylahti, Suovasaari ja Kärppäsaari fanasdoarjjabáikkit. Rádjegozáhusas bohtán Mahlati ja Selkäláhti meahcestobut ođaduvvojedje várrehusstohpun. Gieldda huksii Bielbbávuotni ođđa hámmanšaldi ja bárrodoaddji.

Juvddu guovllu johtolagat ja daid oahpistanmearkkat ja boddosajit leat ođasmahttojuvvon.

Anára searvegottiin dahkkojuvvui soahpamuš Bielbbájávrrri meahccegirku gietti beaivestobu ráhkadusaid ja meahcceoahpistanmearkkaid ođadeamis ja bajásdoalus. Meahciráđdehus fuolaha čuožáhaga dikšumis ja boaldenmuorra- sihke bázahus-fuolahusas. Hávdeeatnansulluide ráhkadedje oahpistanmearkkaid ovtas searvegottiin ja museavirgedoaimmahagain.

Anárii leat huksen stuorrakompostora guovllu bázahusfuolahusa dárbbuid várás. Seamma sajis lea boaldenmuorrrádju.

Njellimis ožžo gárvvisin golgadanránnebáiki oktan meahccestobuin ja oahpistanmearkkaiguin, mat mitalit vuovdebargohistorjjás. Soahtehistorjjás muitaleaddji bálggis Rautaporttis golgadanránnei válmmaštuvai.

Njurkkoluovttas ožžo 2011 válmmašin Gáppe-Jon gietti ja visttiid ovddešteami.

Váhčira meahcceguovllu áidna merkejuvvon johtolat, Piilola bálggis, gárvvásmuvai geasset 2009. Johtolaga ollašuhttin álggahuvvui Anár-Pasvik -golmmaoassebealifidnus, ja johtolat joatkašuvvá ráji badjel Norgga luonddusuodjalanguvlui. Anár-Pasvik –fidnu ollašuhtii maiddá Rautaportti soahtehistorjjálaš bálgá oahpistanmearkkaid.

Giehtaruohttas Hálti ja Boazojávrrri ávdinstobut leat vuodđodivoduvvon plánenbaji áigge.

Heahtá-Bállás –guovllus huksejedje Hánnogurrii ođđa várrehusstobu. Sávnni čuovggaid ordnejedje beaivváš- ja bieggenergyjain doaibmin. Hánnogura boares várrehus- ja ávdinstohpu divoduvvui ávdindállun. Guokte ođđa muorravistti huksejedje, dego maiddá ođđa geavahančáhcegáivvo. Tealttástallanguovlu merkejuvvui. Guokte goikehivssaga vuodđudedje ja huksejedje guokte ođđa (sávdnái ja várrehusstohpui). Sávdneládduid gaskasaš bálgá ala bidje ráktogeađggi.

Bállása Siosgura várrehus-/ávdinstohpu vuodđodivvui. Tappuri ávdinstobu čáhcegáhtu ja gaskagáhtu sisgáhttu ođasmahte. Hánnogura lávu oktavuhtii huksejedje muorravistti. Bállás–Heahtá –vánddardanjohtolagas bálggemuorat ođasmahttojuvvojedje sullii 4 kilomehtera mátkkis.

Ođđainvesteremiid sáhtá dahkat maiddá eará guovloollisvuodaide nana sivaid dihte.

Eará guovloollisvuoddat leat: Avviljohka, Deatnu-Geavvu, Čeavetjávri-Buolbmát

Avviljoga čáhcevánddardanjohtolagat leat árvvus adnon Eurohpá mihttosturrodagas logi buoremus johtolaga jovkui.

Ohcejoga girkosiidii gárvvásmuvai geologalaš luondobálggis. Meahciráđdehus lea lassin leamaš mielde Deatnogátti čuovvu Panoráma-johtolaga plánemis. Fidnu lea gieldda ovddasvástádusa vuolde. Johtolat buktá ollašuvadettiin mearkkašahti lasi gieldda vánddardan- ja luondduturismafálaldahkii. Johtolaga bálvalusaid leat plánen johkagátti turismafitnodagaid vehkii.

Čeavetjávri-Buolbmát–guovllus leat buoridan Njávđánjoga gátti boddobáikkiid. Opu-kasjärvi ávdinstobu leat vuodđodivodan. Čárájávri ávdinstobu leat ođadan.

Doaimmanvuodđojurdda 3. Bargat ovttasbarggu sámi čanasjoavkkuiguin. Sáme-kultuvra lea mearkkašahti nanusvuolta ja geasuhandahkki bálvalusaid ovddideamis.

Buot mearkkašahti fidnuid leat ollašuttán guovlluid geavahusa stivrejeddji dikšun- ja geavahanplánaid dahje guovllu eanageavahusa stivrejeddji láváid mielde. Sámi čanasjoavkkuin lea leamaš mearkkašahti sadji om. eanageavahanplánaid ráhkadeamis.

Leammis Gáppe-Jon gietti ovddešteami lea leamaš bagadallamin Gáppe-Jon dikšungotti.

Sámemuseain lea ođasmahtton soahpamuš Siidda viesu geavaheamis Davvi-Sámi luondduguovddáža dárbbuide. Čeaveha árbedállu láigohuvvui Sámemuseai, masa lunddolut gullá nuortalaččaid árbbi suodjaleapmi.

Duottar-Sámi Luondduguovddáža čájáhus Vuovjjuš-Kulkijat lea dahkkon ovttasbarggus Meahciráđdehusain, Johti Sápmelaččat –servviin ja Sámemuseain. Johti Sápmelaččat bajásdoallá čájáhusa.

Doaimmanvuodđojurdda 4. Dahkat ovttasbarggu deaddočuokkesguovlluin doaimmi luondduturismafitnodaiiguin. Oktasašfidnuiguin dahkat vejolažžan olggobeale ruhta-deami oážžuma (VILMAT, Bargofápmohálddahus, EU jna.)

Lea dohkkehuvvon riikka dási strategiija, man mielde Meahciráđdehus lea aktiivvalaš luondduturisma doaimmi.

Meahciráđdehus dikšu Anára gieldda turismainfo Luondduguovddáš Siiddas, Avvila ja Suoločielggi Kiehinien bálvalanbáikkiin ja Leammii luonddustobus. Ohcejogas Meahciráđdehus dikšu turismainfo ovttas gielddain Ohcejoga luonddustobus. Eanodagas Meahciráđdehus divššui gieldda turismainfo Duottar-Sámi luondduguovddážis jagi 2008 rádjai. Fitnodagaid bálvalusaid ovdanbuktin áššehasaide lea oassi turismainfo dikšuma.

Meahciráđdehus lea dahkan mánggaid ovttasbargo- ja geavahanvuoigatvuodasoahpamušaid guovllu luondduturismafitnodagaiiguin. Soahpamuš addá fitnodahkii vejolašvuoda

geavahit Meahciráđđehusa guovlluid ja bálvalanstruktuvrraid fitnodatdoaimmastis. Ovttasbargosoahpamuš rahpá maid márkanastinvejolašvuoda Meahciráđđehusa Luontoon.fi-portála bokte. Fitnodagat čatnašuvvet soahpamušas čuovvut bistevaš luonddaturismma vuodđojurdagiid.

Meahciráđđehus lea mielde maiddái juogo lahttun dahje áššedovdilahttun guovllu turisma-fitnodatovttastusaid ja turisma vuovdalanfitnodagaid ráđđehusain. Meahciráđđehus lea leamaš mátkemeassuin mielde ovttas fitnodagaiguin.

Doaibmanvuodđojurdda 5. Ođđa fidnuid plánemis ja ollašuhttimis váldit vuhtii luonddugáhhtema, luondduealáhusaid ja sámekultuvrra dárbbuid daidda vejolaččat šaddi hehttehusaid geahpedeami dihte. Fidnuid plánema ja ollašuhttima dahkat ovttas iešguđet čanas- ja ovttasbargojoavkkuiguin.

Doaibmanvuodđojurdagis máinnašuvvon dárbbut leat váldon vuhtii eanageavahusa stivrrajeaddji plánenproseassain, mat rávvejit ollašuhttima.

Čuožahagain, main leamašan dárkkuhus hukset, leat kártejuvnon luondoárvvut ja kulturárbečuožahagat (ovdamearkan Gáppe-Jon gieddi ja Panoráma-johtolat).

Boares visttiid vuodđodivodemiid oktavuodas leat sihkkarastán kulturárvvuid bisu-heami (ovdamearkan Petäjäsaari ávdinstohpu, Gáppe-Jon visttit, Luirru eaikagámpá).

Njellima Rautaportti ja golgadanránne geainnu, oahpistanmearkkaid, visttiid ja ráhkadusaid dahkamis ovttasbargu báikkálaš olbmuiguin lea leamašan olu addi.

Čeavetjávrris Meahciráđđehus lea dorjon ”olgomusea” huksema árbedálu gieddái. Meahciráđđehus lea ráhkadan Čeavetjávrris geaidnogurrii oahpistantávvala Čeavetjávrris 60-jagaš ássanhistorjjá gudnin.

Rávven ja oahpisteapmi

Doaibmanvuodđojurdda 1. Oahpistandoaimma ovddidat ja bajásdoallat fierbmebálvalusain ja bálvalanbáikkiin sihke vándardeami deaddočuokkesguovlluin. Sámekultuvra lea mearkkašahtti nanusvuohta- ja geasuhandahkki. Fállat bálvalusa maiddái sámegillii.

Meahciráđđehus lea buvttadan ođđa guovlo-, čuožahat- ja johtolatgovvadásaid Ohcejoga guovllus, Suoločielggis ja Mállá luonddumeahcis. Njellima guovllu govvádus lea dahkkon, muhto dat ii leat velá almmustahtton. Geavu johtolat ja Finmárkku bálggis leat ožžon govvadásusa. Piilola bálgá johtolatgovvadásus lea dahkkon ja dat vuordá almmustahttima.

Historjáčuožahagain govvadásusa leat ožžon Suomujoga nuortalašgieddi, Rájijovsseba gieddi, Čáhpes Máhte stohpu, Taatsi seaidi, Oskariguokka nuortalašgieddi,

Jyppyrä godderokkit ja Bielbájávrrre meahccegirku. Gáppe-Jon gietti siiddut leat válmmaštuvvamin.

Boares meahceoahpistanmearkkat leat beaiváduvvon. Odđa leat ráhkadan earret eará Njellima golgadanránni (vuovdebargohistorjá), Rautaportti (soahtehistorjá), Muoisejávri (Jodus davás, luondobálggis), Bielbbájávri (báikki historjá), Hávdeeatnansulluid oahpistanmearkkat, Mierašjávrrri (Ohcejoga vuovdegilvimat), Ohcejoga geologalaš bálgá oahpistanmearkkat, Piilola bálggis (vuolginráva, oahpistanmearkkat 2 boddosajis ja oahpistanmearka Norgga rájás) sihke Gáppe-Jon báikki oahpistanmearka.

Ohcejoga luoddustobu oahpistantávvaliid odadedje jagi 2008. Máttajávrrri parkeren-sadjái ceggejedje Goahppelašjávrrri johtolaga oahpistantávvala 2006. Lassin Čeaveha geaidnogurrii ceggejedje nuortalaš kultuvrras muitaleaddji oahpistantávvala 2009.

Buot Anára ja Ohcejoga ávdinstobuid seinniide buvttadedje stohpotávvaliid (ráabs stobu geavaheaddjiide) suoma-, ruota-, engelasgillii ja guđege guovllu sámegillii. Juvddu guovllu odđa oahpistanmearkkain báikenamat leat sihke suomagillii ja anárašgillii, dalle go guktot namat leat geavahas.

Logi Meahciráddehusa bargi leat lohkan viššalit sámegiela. Áššehasbálvaleaddjiin leat vihtta čadahan davvisámegiela vuoddo- dahje gaskadási dutkosa. Okta áššehasbálvaleaddji hállá njuovžilit davvisámegiela eatnigiellan. Mánngas leat joatkimin oahpuideaset.

Dáhpáhusain ja čájáhusain leat buktán ovdan guovllu luonddu ja kultuvrra, ovdamearkan sámit ja luonddušattuid árbevirolaš geavahas.

Duottar-Sámi luondduguovddáža viiddideami oktavuodas huksejuvvojedje kantuvralanjat maid Sámedikki doaibmaolbmuide. Bállás-Ylläs–luondduturismaplána sisttisdoallá birasbajásgeassima ja galledeaddjiid oahpisteami.

Turismafitnodatdoalliid rávagirjjáš oahpista bistevaž luonddugeavahussii Bállás-Yllásduoddara álbmotmeahcis

Doaibmanvuodđojurdda 2. Fállat báikkálaš olbmuide ja turisttaide áigejuovdilis dieđuid ja njuolggadusaid vánddardan -, meahcce- ja suodjalanguovlluin lihkaeamis. Diehtu lea oažžumis ee. interneahhtas (www.luontoon.fi ja sámegillii www.lundui.fi)

Áigejuovdilis diehtu lea oažžumis neahhtas luontoon.fi- ja lundui.fi –portálain.

Siiddas leat ordnen temá birra luondoeahkediid sihke ruskačájáhusa ja Giehtaruohttas lea leamaš meahci ruskaprošeakta. Rávvgat leat meahcis ja stobuid seinniin ja lassin stohpogirjjiin. Stohpogirjjiid leat odadan Eanodagas. Meahcejohtalusdilálašvuodaid leat ordnen Eanodagas.

Doaibmanvuodđojurdda 3. Buoridat vánddardeaddjiid ja luondduturisttaid birasdiđolašvuođa nu, ahte sii luonddus jođedettiin áddejit ja máhttet váldit fuopmášupmái luonddu ja árbevirolaš luonddugeavahusa ásahan ravdaevittuid (ekologalaš ja sosioekonomalaš bistevasvuohta)

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdaga mielde. Ollašuvvama leat govvidan ovddabealde.

Márkanfievrrideapmi ja gulahallan

Doaibmanvuodđojurdda 1. Meahcceguovlluid ja stuorra davvi luonddusuodjaluovlluid lustageavahusa bálvalusaid álbmotlaš ja riikkaidgaskasaš dovddusvuohta buoriduvvo.

Meahciráđdehus lea almmustahtán iežas interneahhta–siidduin govvádusaid buot meahcceguovlluin, álbmotmehciin, luonddumehciin ja maiddái eará dehálaš vándardančuozáhagain sihke vándardanjohtolagain luontoon.fi-portálas, mii lea almmustahtton maiddái davvisámegillii lundui.fi, eanjalasgillii outdoors.fi ja ruotagillii utinaturen.fi. Siidduin leat liŋkkat ovttasbargosoahpamuša dahkan fitnodagaide ja liŋkkat turismma vuovdalanfitnodagaide.

Vánddardeaddjiid, meahcásteaddjiid ja guolásteaddjiid bálvala interneahtras maiddái kártadiehtovuodđu suomagillii Retkikartta.fi, eanjalasgillii Excursionmap.fi ja ruotagillii Utflykstkarta.fi.

Gudege álbmotmeahccái leat ráhkadan iežas buvttamearkka earret eará logoin ja vuovdinbuktagiiguin .

Meahciráđdehus lea oassálastán jahkásaččat Suoma meahccemeassuide ja maiddái Mátkemeassuide.

Anárjávri ja dan birrasa čáhcevándardanvejolašvuođaid leat dahkan dovddusin oassálastimin jagi čáhcečuozáhatgilvui jagi 2010 ovttas Anára Lapin matkailu ro:in sajáiduvvamin vida buoremusa jovkui.

2. Luonddusuodjaleapmi

Doaibmanvuodđojurdda 1. Sámi luondbálvalusat dikšu sámiid ruovttuguovllus hálddašan stáhta eatnamiin áitatvuloš šlájaid, luondotiippaid ja kulturárbbi suodjaleapmái gullelaš doaimmaid, mat leat Meahciráđdehusa ovddasvástádusa vuolde.

Šlájaid, luondotiippaid ja kulturárbbi suodjaleapmi

Meahciráđdehusa ovddasvástáduseallišlájaid (goaskin, bárbmofállu, rievssatfállu ja njállu) čuovvulahttimat leat dahkkon plána mielde ja jahkásaččat leat dárkkistuvvon

gaskamearálaččat 98 % dieđus leahkki beassesajiin. Dasa lassin leat dárkkistuvvon dieđus leahkki mearragoaskima beasit. Goaskima ja rievssatfállu bárramearit leat bisson dássidin váikko bessenbohtosis lea olu molsašuddan jagiid gaskka. Bárbmo-fállu- ja mearragoaskinnálit sturrot gulul oppa Davvi-Sámi guovllus. Njála besiid eai leat vuohtán Suomas šat 1990-logu álgobeale, goittotge juohke jagi leat vuohtán moadde njála. Stuorraspiriid, earenoamážit geatkki, čuovvuma leat lasihan mañimuš jagiid áigge ja ovttasbargu Norggain ja Ruotain leamašan nana.

Riikkaidgaskasaš fidnuide leat oassálastán ee. skálžžu oasis sihke ee. Anár-Pasvik –fidnus guovžža dna-čuovvumii. Jagi 2007 nohkan Njála Life-fidnus ohce odđa njálabesiid ja meahcástedje riebaniid njálaid bessenguovlluin. Dieđut leat vurkejuvvon golmma davviriikka oktasaš beasseregistarii.

Ovddasvástádusšlájaid oasis gávnnusdieđuid dievasmahte arnihka boares gávdnosiin ja ohce odđa. Luonddudirektiiva šlájaid, ee. jeaggenartti, johkahávvara ja várreluvtti boares gávdnosiid dili dárkkisteami jotke.

Luonddudirektiivvaid sámmálšlájaid leavvama álpiinalaš guovllus geahččaledje čilget kártenmátkkiin Davvi-Sámi meahceguovlluide. Gávnnusdieđuid dievasmahte bohcešattuin ja sámmáliin Mállá luonddumeahcis, Sánás ja Avviljogas.

Ohcejohkii plánejuvvon Panoráma-johtolagas dárkkistedje vejolaš áitatvuloš šlájaid dahje luondotiippaid gávdnosiid. Anára gielddas dahke áitatvuloš čátnášlájaid inventerema viiddis suodjalanguovlluin ja vuovdeeatnamiin, gos čánáin eai jur lean dieđut. Earenoamážit čánáide, maid galgá suodjalit, ráhkadeimmet ráddjenevttohusaid vuovde-doalloguovllus sullii 20 kálka- ja luhtetčátná gávdnosii Anáris.

Luondotiippadieđut Meahciráđdehusa báikedihtovuogádagas (MHGIS) vuodduvvet 1990-logu loahpas Davvi-Sámis ja Urho Kekkonen álbmotmeahcis dahkkon áibmogovvadulkonvuđot luonddukártenmateriálii. Dieđut mánggain hárvenaš ja smávviidosas luondotiippain leat velá váilevaččat. Luondotiippadieđuid dievasmahte suodjalan- ja meahceguovlluin ee. dikšun- ja geavahanplána dárbbuid várás. Earenoamážit Gilbjesjávrris deattuhuvvui meahcebargu luondotiippadieđuid čoaggimis, daningo guovllus leat Davvi-Suomas hárvenaš kálkaváikkus ja gáldo-guovlluid smávviidosas luondotiipat.

Áitatvuloš bohcešattuid, sámmáliid ja čánáid gávnnusdieđut leat vurkejuvvon jahkásaččat Suoma birasguovddáža bajásdoallan Hertta-Eliölajit -diehtovuogádahkii. Fuopmášandieđut leat doaimmahuvvon maiddá ovttasbargoguoibmái, dego univertehta šaddomuseai. Luondotiippadieđut vurkejuvvojit ja dievasmahttojuvvojit oba áigge Meahciráđdehusa báikedihtovuogádahkii. Dieđut leat luohpaduvvon mánggaid dárkkuhusaid várás ee. dutkanlágádusaide, konsulttaide ja iešguđet fidnuid atnui.

Ođadeapmi ja luonddudikšun

***Doaibmanvuodđojurdda 2.** Hábmets vuovdebuollinguovlluid gosa nu Natura-guovlluide juo leahkki vuovdebuollinplána mielde.*

***Doaibmanvuodđojurdda 3.** Vuovderájá gilvinvuvddiid ealasuoda sihkkarastit dárbbaslaš dikšundoaibmajuid dahkamiin.*

***Doaibmanvuodđojurdda 4.** Geahččalat áin oažžut ruhtadeami fidnu várás, mainna sáhtta máhcahit muoraheapmin báhcán jápmánguovlluide lagešmarrasiid.*

Leammi álbmotmeahcci, Váhčira meahcceguovlu ja Bátneuođdara meahcceguovlu gullet riikkaviidosaš vuovdebuollinguovlofierpmádahkii, mainna sihkkarastit vuovdebuollinšlájaide heivvolaš eallinbirrasiid seailuma luonddumehcciin. Vuovdebuollinguovlluid plánema álggahedje Leammis ja Bátneuođdaris, muhto čuovvunbaji áigge eai velá sáhtán ollašuttit ovttaga meahcceboaldima.

Leammis golleguovllus dahkkojuvvojedje smávvalágan čielggadeamit šattuid máhccamis golleohcanguovlluide. Oassálastte maiddá oktasašfidnu Sáme EBI-guovddážiin, mas čielggadedje mášengolleohcama váikkuhusaid šattuide ja čáziide.

Vuovderájá gilvinbeahcevuvddiin Ohcejogas eai dahkan dikšundoaibmajuid. Gilvinbeahcevovddit gáibidedje hárvvideami. Lagešvuvddiid ođadanfidnu Ohcejoga lastamihttárbeaiveloddeberranguovlluin eai leat ožžon ruhtadeami.

Kulturárbi

***Doaibmanvuodđojurdda 5.** Ovddidit sámeid kulturárbbi suodjaleami*

Meahciráđdehusa doibmii gullá ovddidit sámeid kulturárbbi suodjaleami. Doaimma ollašuttima várás sámeid ruovttuguovllus leat dahkan kulturárbečuozáhagaid inventerema jagiid 2006–2010 Muotkkeduodara, Čármaduodara ja Bátneuođdara meahcceguovllus, Anárjávri birra, Gilbjesjávris ja Urho Kekkonen álbmotmeahcis. Lassin smávit guovlluid leat dárkkistan earret eará Čeavetjávris ja Leammis.

Inventeremiid lassin kulturárbeovttasbargu dahkkui sámemuseain ja Sámedikkiin. Luondobálvalusat lea maiddá dagahan anárašsámegeiela dutkii Ilmari Mattusii mánggaid báikenammadutkamušaid. Jagi 2010 luondobálvalusat almmustahtii Nuorta-Anára báikenamaid –girjji. Luondobálvalusat fuolaha mánggaimin sámeid huksenárbečuozáhagaimin. Čuovvuma áigge ođadedje Gáppe-Jon boares sámeduktasaji Leammi álbmotmeahcis.

Kulturárbbi suodjaleapmi oačui nannehusa, go Sámeid luondobálvalusaide bálkáhuvvui kulturárbbi spesiálaplánejeaddji jagi 2007.

3. Guovlluid hálddašeapmi

Báikkálaš olbmuid vuoigatvuodát

Doaimmanvuodđojurdda 1. Meahciráđđehus dohkkeha ja bisuha seadáhusaide ja vuoigatvuoda dahje doaimmahusaide mearrádusaide vuodđuduvvi báikkálaš olbmuid nuvttá vuoigatvuodaid luondduriggodagaid geavahussii ja buvttada daid ollašuhttimii dárbblaš bálvalusaid njuovžilit ja áššehas dárbbuid mielde giellalágaid vuhtii váldimiin.

Anára, Ohcejoga ja Eanodaga gieldda olbmuide leat mieđihan nuvttá guolástan- ja meahcejohtaluslobiid golmma jagi áigodagain. Guolástanlohpeordnedemiid leat giedahallan jahkásaččat iešguđege gieldda guoski guolledoalloráđđádallangottiin. Lohpedihtomeriin leat ráđđádallan Sámedikkiin. Meahcejohtaluslobiid mieđihanvuodđojurdagiid leat giedahallan iešguđege gieldda guoski ráđđádallangottiin ja bálgosiid, nuortalaččaid giličoahkkima ja eará čanasjoavkkuid gaskasaš ráđđádallamiin.

Eanodaga ovttasbargojoavku doallá dehálažžan Meahciráđđehusa rolla báikkálaččaid vuoigatvuodaid dorvvasteaddjin ja Meahciráđđehusa doaimma buorre stáhta eatnamiid hálddašeaddjin. Ohcejoga ovttasbargojoavku mielde báikkálaš ássiid galggašii guldalit eambo. Anára ovttasbargojoavku geahččá, ahte vuoigatvuodát ja áššiid dikšun leat ollašuvvan bures, gieldda olbmuid dáfus doaimma lea leamaš njuovžil ja njealjejuvll atnáidjavuoigatvuodát leat eanáš sohppojuvvon.

Doaimmanvuodđojurdda 2. Suodjalan- ja meahceguovlluid guoski báikkálaš olbmuid vuoigatvuodaid doalahuvvojit ja váldit daid vuhtii dikšun- ja geavahanplánain.

Meahceguovlluin báikkálaš luondduealáhusaiguin bargiin lea vejolašvuohta oažžut doarjjabáikkiid ealáhusain bargama várás. Lassin meahceguovlluid dikšun- ja geavahanplánain eanáš buot guovlluin leat dahkan vejolažžan boares soahpamuškeahces doarjjabáikkiid doalaheami ja soahpamuša dahkama báikegottálaš oamasteaddjiiguin.

Leammi álbmotmeahci dikšun- ja geavahanplána linje lagašgilliid ássiide viidásut vuoigatvuodaid go eará geavaheaddjiide ee. mohtorfievrruin johtimii.

Dikšun- ja geavahanplánain lea gieldda olbmuid meahcástan- ja guollebivdovuoigatvuodát váldon vuhtii meahcástan- ja guolástanláhkaásaheami mielde.

Ruovttudárbomuorraoažžun

Doaimmanvuodđojurdda 1. Meahciráđđehus diksu njuovžilit ja áššehas dárbbuid mielde nuvttá muora oažžumii vuoigadahtton joavkkuid muorageavahusa gáibidan doaimmaid.

Nuortalaččaide leat čujuhan Čeavetjávri, Keväjávri ja Njellima guovlluin muorra-váldinsajiid iežaset gilliid lahka. Huksenmuoraid váldima várás guovlluid leat čujuhan

sierra dárbbu mielde. Ohcejoga eanadállodoaluin bargiide leat oktii ovdalis čujuhan ruovttudárbomuorra váldinguovlluid Anárjohgáttiin Áŋŋela davábealde. Dáin guovlluin eai leat váldon muorat máŋgga jahkái. Eanodagas eai leat nuvtá muora oažžumii vuoigadahtton joavkkut.

Doaibmanvuodđojurdda 2. Báikkálaš olbmuide ja luopmovisttiid oamasteaddjiide vuovdit boaldenmuoraid ja eará ruovttudárbomuoraid govtolaš gustovaš haddái.

Báikkálaš olbmuide ja luopmovisttiid oamasteaddjiide leat vuovdán boaldenmuoraid ja eará ruovttudárbomuoraid govtolaš, gustovaš haddái doaimmahusvuovdimiin. Eanamuora vuovdima leat heaittihan 2011 maiddái vuovdedoalloguovlluin. Soagi lohpegirjevuovdimis juohkehaš dáhpáhusa árvvoštallat iešgudege dáhpáhusa mielde.

Eanodaga ovttasbargojoavku buvtii ovdan dárbbu dorvvastit boaldenmuora oažžuma maiddái soagi oasis.

Doaibmanvuodđojurdda 3. Goahccevuovdeguovllus muora geavahusa stivret ođđa beahcemuora geavahussii haddedásiin.

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid mielde.

Dihto guovlluin leat dahkan beahcevuddiide ng. ceaggut vuvdon muorračuohpahagaid main báikkálaččaide ja bartalaččaide vuovdit ruovttudárbomuoraid.

Doaibmanvuodđojurdda 4. Muora čujuheami ja vuovdima dahkat nu, ahte dorvvastit luonddu máŋggahámatvuoda seailuma.

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid mielde.

Lohperávvgiin leat ráddjen olggobeallai detáljjaid mielde máŋggahámatvuoda dáfus divrras guovlluid ja čuoáhagaid.

Suodjalanguovlluid vuodđudeapmi

Doaibmanvuodđojurdda 1. Luonddusuodjalanguovlofierpmádat lea dálá dásis doarvá buorre.

Eanodaga gieldda ovttasbargojoavku árvvoštalai, ahte suodjalanguovlluin ja álbmotmehciin lea positiivlaš mearkkašupmi gielddaide.

Doaibmanvuodđojurdda 2. Suodjalanguovlluid ja meahcceguovlluid siskkobeale ja suodjalanprográmmaide gullelaš priváhtaeatnama sáhtá lonohallat eará sadjái sajáiduvvi stáhtaeatnamii.

Suodjalanguovlluid ja suodjalanprográmmaide gullelaš guovlluid siskkobeale priváhtaeatnamiid leat lonohallan eará sadjái sajáiduvvi stáhtaeatnamiidda. Meahceguovllu siskkobealde eai leat dán plánenbaji áigge lonohallan eatnamiid.

Eanageavahusa stivren

***Doaimmanvuodđojurdda 1.** Stáhta eatnama sáhtta muhtun dáhpáhusain vuovdit. Oktlaš guovlluid eai laigga, eaige vuovdimiin váttismahte boazodoaluin dahje sámekultuvrrain bargama. Duovdda ja luonddusuodjalan árvvut váldojuvvojit vuhtii.*

Stáhta eatnama leat vuovdán luopmohuksema várás dušše lávejuvvon guovlluin. Fásta ássama várás leat vuovdán boares huksejuvvon láigoduktasajiid maiddá boaittobealeguovlluin. Dasa lassin leat vuovdán muhtun árvvuhis priváhtaeatnama gasku dahje daidda laktáseaddji stáhta eatnama sneaidaid.

***Doaimmanvuodđojurdda 2.** Ođđa luopmovistesajiid láigohit ja vuovdit dušše lánva-guovlluin Laatumaa doaimmas.*

Ođđa luopmovistesajiid leat láigohan ja vuovdán dušše sajádat - ja gáddesajádatlávva-guovlluin Laatumaa doaimmas.

***Doaimmanvuodđojurdda 3.** Luondduealáhusaid ja eará báikkálaš dárbbuid várás sáhtta dahkat ng. biedggoláigohemiid ja geavahanvuogitvuodásoahpamušaid.*

Biedggoláigohemiid leat dahkan ee. bálgosiidda, gielddaide, virgeoapmahaččaide, turismafitnodatdoalliide sihke priváhta olbmuide eanáš meahce- ja guollebivddu dárbbuid várás.

***Doaimmanvuodđojurdda 4.** Čáhceguovlluid láigohit dušše, jus guolledoalloráddádallangoddi guottiha fidnu.*

Láigohansoahpamušaid leat giedahallan guolledoalloráddádallangottiin. Čázáziid leat láigohan turismma lassebálvalan- ja áiggeádjedoaimma várás. Leat dahkan muhtun soahpamuša Anáris Suoločielggi lahkosis ja Eanodagas Heahtás.

***Doaimmanvuodđojurdda 5.** Huksemeahttun priváhtaeatnama sáhtta oastit lagamustá suodjalanguovlluin ja suodjalanprográmmaide gullelaš guovlluin.*

Huksemeahttun priváhtaeatnama leat skáhppon oastimiin dahje lonohallamiin eanáš dušše suodjalanguovlluin ja suodjalanprográmmaide gullelaš guovlluin. Skáhppomiin lea vástidan Sámi EBI-guovddáš ovtta Laatumaa. Gávppašemiid ja lonuhemiid leat dahkan bajis 2006–2010 gorálaččat unnán.

Birasministeriija linjemiid mielde meahceguovlluin ii skáhppojuvvo eana go dušše spiehkastadáhpáhusas eanaoamastuslonuhemiin EBI-guovddáža guottihettiin skáhppoma.

Doaibmanvuodđojurdda 6. Árbevirolaš golledoidin lea oassi davvi kultuvra. Meahciráđđehus dahká dasa golledoidimii gullelaš doaimmaid áššehasdárbbuid mielde ja njuovžilit buori ovttasbarggus eará virgeoapmahaččaiguin, ee. dárkkisteamit ja goaivunguovlluid mañjedikšu.

Nohkan váldimiid leat dárkkistan jahkásaččat ja dáhkádusaid leat máhcahan goaivuide, jus sii leat dikšon guovllu mañjebargguid (duovdagii heiveheapmi, čorgen) ortnegii. Čakčat leat ordnen iešguđetge virgeoapmahašbeliiguin ja čanasjoavkkuiguin oktasáš dárkkistanmátkki golleohcanguovlluide ja nohkan váldimiidda.

Eanageavahusa plánen

Doaibmanvuodđojurdda 1. Guovlluid geavahusa stivrema dahkat vuosttažettiin dikšun- ja geavahanplánaide sihke suodjalanguovlluide dikšuma ja geavahusa vuodđojurdagiid vuodul. Vuodđojurdagat beaiváduvvojedje 2007.

Dikšun- ja geavahanplánat stivrejit suodjalan- ja meahcceguovlluid geavahusa. Suodjalanguovlluid dikšuma ja geavahusa vuodđojurdagiid beaivádedje mañjimus 2010.

Doaibmanvuodđojurdda 2. Dikšun- ja geavahanplánat ráhkaduvvojit Sámi Natura 2000 –guovlluid dikšuma ja geavahusa oppalašplána vuodđojurdagiid mielde.

Plánaid leat ráhkadan Natura 2000 –guovlluid oppalaš plána vuodđojurdagiid mielde. Plánenáigodagas 2006–2010 birasministeriija nannii Anára, Ohcejoga ja Eanodaga guovlluin ovcci dikšun- ja geavahanplána, ruođuid siste plána nannenbeaivemearri:

- Pöyrišjávrrí meahcceguovlu (20.12.2006)
- Váhčira meahcceguovlu (22.10.2007)
- Leammi álbmotmeahcci (28.11.2008)
- Gálddoaivvi meahcceguovlu ja Sammudjeaggi-Váišjogajeakki jekkiidsuodjalanguovlu (16.12.2008)
- Giehtaruohtta meahcceguovlu (18.12.2008)
- Leahtáseanu-Hiehtájoga jekkiidsuodjalanguovlu (18.12.2008)
- Darvvatvári meahcceguovlu (16.12.2010)
- Muotkkeuoddara meahcceguovlu (16.12.2010)
- Čármaduoddara meahcceguovlu (16.12.2010)

1996 nannejuvvon Bátneuooddara meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána beaivádeapmi álggahuvvui 2010. Plána gárvvisteamis ollašuttjuvvojit biodiversitehtasoahpamuša 8 j artihkal Akwé: Kon rávvagat testemiin.

Doaibmanvuodđojurdda 3. Leat mielde lávema sierra dásiin ja doaibmat lávenáššiin čavga ovttasbarggus earenoamážit gielddaiguin, Sámi Liittoin ja Sámi birasguovddážiin.

Lávemii leat váldán oasi iešgudege dásis. Plánenbaji áigge lea leamaš jodus mánggat lávat ja leat doaibman čavga ovttasbarggus sierra doaibmiiguin. Stáhtaráddi lea nannen Davvi-Sámi (Ohcejohka, Anár, Soađegilli) eanangoddeláva 27.12.2007. Birasministeriija lea nannen Duottar-Sámi (Eanodat, Muoná, Gihttel, Kolari) eanangoddeláva 23.6.2010.

Doaibmanvuodđojurdda 4. Váldolávva hápmi gáddehuksensajiid plánemis lea gieldda ráhkadan oppalašlávva. Jus oppalašlávva ii leat vejolaš, geavahuvvo gáddesajádatlávva. Ođđa gáddesajádatlávva ráhkaduvvojit váldoášsis oppalašlávva čujuhuvvon guovlluide ja ođđa gáddeasseoppalašlávva geahččaluvvojit čohkket eanangoddeláva turismma ja áhpásmuhttima ovddidanavádagaide.

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid vuodul.

Oppalašlávaid leat gárvvásmuvvan dahje leat leamaš barggu vuolde čuovvovaččat:

Eanodagas Heahtá birrasa gáddeguovlluid oasseoppalašlávva lea nannejuvvon 27.1.2010. Eanodaga gielddastivra lea mearridan ráhkadit Gilbbesjávrii guvlui oasseoppalašlávva sihke ráddjen guovllu. Láven álgá geavatlaččat dalle, go Gilbbesjávri 2020 ovddidanplánain leat meroštallon Gilbbesjávrii guovllu ovddideami linnját. Ovddidanplána lea válmmaštuvvan 31.10.2011. Oasseoppalašlávven álgá jagi 2012.

Anáris lea gielddastivra dohkkehan Avvila guovllu oasseoppalašlávva 16.9.2010, lávva lea ožžon lágafámu, earret oasseguovlluid 1, 2 ja 3 (Roavvenjárgga hálddahusrievtti mearrádus 18.10.2011). Anárjávrii oasseoppalašlávva ja Äijihjávrii oasseoppalašlávva leat válmmaštallama vuolde. Suoločielggi oasseoppalašlávva lea gielddastivra dohkkehan 10.11.2011.

Ohcejogas lea Njuorggáma oasseguovllu oasseoppalašlávva ožžon lágafámu 5.6.2007 ja Gáregasnjárgga oasseguovllu oasseoppalašlávva 28.9.2011. Ohcejoga oasseguovllu oasseoppalašlávva lea AHR gomihan 30.6.2011 ja lávva boahtá ođdasit válmmaštallama vuollai.

Guorahallanbajis leat sajádatlávaid ja gáddesajádatlávaid ráhkadan čuovvovaččat:

Eanodaga Gilbbesjávriis leat Čoalmmevári gáddesajádatlávva nuppástusa dohkkehan gielddastivrras 7.5.2009 ja dat lea ožžon lágafámu. Gilbbesjávrii giliguovllu sajádatlávva viiddideami girdihámmanguvlui lea gielddastivra dohkkehan 5.6.2006. Lávva lea lágafámolaš.

Anára gielddas lea Kaunispää sajádatlávva nuppástus, mii guoská Suoločielggi váimmusguovllu. Lávva lea dohkkehuvvon gielddastivrras 12.6.2008 ja dat lea ožžon lágafámu. Laanilas Viskitie sajádatlávva lea álgimin, seamma go Suoločielggis riikkageaidnu 4 birrasa sajádatlávvanuppástus. Anáris lea barggu vuolde Paavisvuono-Apajalahti guovllu gáddesajádatlávva. Anára oktasašvuvddiin lea oktasaš fidnun barggu vuolde Rahajärvi gáddesajádatlávva.

Doaibmanvuodđojurdda 5. *Vuodđudit Anára vánddardanguovlu Anára oasseoppalašlávva dárkkisteami oktavuodas. Vuodustusat čielggaduvvojit ovtta Anára gielddain.*

Anára vánddardanguovllu vuodđudeapmi ii leat ovddiduvvon, go Anárjávrrri oasseoppalašlávva ii leat válmmaštuvvan.

Eanodaga gieldda ovttasbargojoavku cealká oppalaš kommeantan eanageavahusa stiveremii, ahte báikkálaččaid evttohusaid galgá vejolašvuodaid mielde váldit fuopmášupmái – ii dušše guldalit.

4. Meahceáššit

Metsästy

Doaibmanvuodđojurdda 1. *Eanáš meahcástanvuloš meahcivaljis meahcástit báikkálaš gieldda ássit. Lohpemeahcásteami ordnemis (ee. dihtomearit) ráđđádallat Sámedikkiin, meahcivaljidikšunovttastusaiguin ja eará čanasjoavkkuiguin.*

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid vuodul.

Smávameahcivalljái čuoheci meahcástandeaddu molsašuddá guovllu meahcivaljináli mielde. Gieldda olbmuid ossodat jahkásaš rievssatsállašis lea gaskamearálaččat 80 %.

Olgobáikegottálaččat leat 2000-logus ožžon meahcástit Davvi-Sámi guovlluin vuoncceslottiin dušše rievssaha 1990- ja 2000-logu álggu heittogis čukčádávjodaga geažil.

Guovllus galledit maiddá olgobáikegottálaš guovžžabivdit. Sámi leatna lea juhkkon nuorta- ja oarjeguovllu guovžadihtomearreguvlui, Eanodat gullá oarjeguovlui, Anár ja Ohcejohka gullet nuortaguovlui. Válđoáššis guovžabivdit leat leamaš gieldda olbmot.

Oppalohkái olgobáikegottálaččaid ealgabivdijoavkkut galledit unnán. Meahciráđdehusas meahcástanvuoigatvuoda ohcan joavkkuin leat olgobáikegottálaš meahcásteaddjit jahkásaččat sullii 150–200 st.

Meahcásteami ekologalaš ja sosiálalaš bastevašvuoda sihkkarastima geažil olgobáikegotti meahcásteaddjiide vuovdimassii leahkki lobiid mearri lea ráddjejuvnon Meahciráđdehusa dihtomearremearrádusa mielde. Vuovdimassii leahkki smávameahcivalji lobiid árvoštallamis leat váldon vuhtii dahkkon čielggadusaid vuodul (MGDL 2003 ja 2008) gieldda olbmuid geavahan meahcástanjándorat ja sállasat.

Dihtomearremearrádusa fápmoáigge leat ordnen jahkásaččat sierra deaivvadeami Sámedikkiin, mas guorahallet meahcásteami ollašuvvama sámiid ruovttuguovllus ja mas mannet čađa guovddáš áššiid, maid Sámediggi oaidná dárbbaslažžan váldit

vuhtii meahcásteami guovlluid jahkásaš virgeoapmahašplánemis. Dasa lassin Meahciráđdehus lea ordnen meahcásteami geavatlaš plánema várás jahkásaččat guovlluid joavkoráđđádallamiid Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddain sihke Sámi bálgosa oasil Soađegili gielddas. Leat bovden earret eará Sámedikki, meahcidikšunovttastusaid, guovllu bálgosiid sihke guovllu čanasjoavkkuid eará guovddáš ovddasteaddjiid.

Doaibmanvuodđojurdda 2. *Dorvvastit rievssaha árbevirolaš gárdunbivdima seailuheami eavttuid..*

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid vuodul.

Gárdunbivddu sálaš oasi leat váldán vuhtii meahcástanlobiid árvvoštallamis. Lohpemeahcásteaddjiid oahpistit garvit meahcásteami gárdunbivdoguovlluin ja doaibmat riehta, jus gártá gárdunbivdoguovlluide.

Doaibmanvuodđojurdda 3. *Meahcástus viiddis stáhta eana- ja čáhceguovlluin vuodđuduvvá meahcivaljináliid lundolaš buvttadeapmái. Meahciráđdehus čuovvu meahcivaljináliid ovdáneami ja geahččala ovttas meahcivaljidikšunbiriin ja meahcivaljidikšunovttasdusaiguin dorvvastit daid. Meahcivalji eallinbirasgáibádusaid váldit vuhtii buot doaimmain.*

Smávrameahcivaljilobiid meriid leat ráddjen nu, ahte čujuhit dutkandieđuide ekologalaččat bistašaš vuoncceslottiid árvvoštallamiid vuodul, váldit fuopmášupmái lassin ovddit jagiid dieđuid meahcásteaddjiid sállášis.

Meahciráđdehus lea oassálastán jahkásaččat meahcivaljigolbmačiegarehkenas timiid ollašuhhtima virgebargun. Meahcivaljigolbmačiegarehkenastimiid báldii Meahciráđdehus álggahii 2007 ovttasbarggus MGDL:in ovddidit duottarguovlluide loddebeatnagiid vehkiin ollašuhhton rievssatnáliid árvvoštallanmetodaid. Metoda lea leamaš anus eará davviriikkain juo jagiid. Loddebeatnatveahkehan linnjäärvoštallamiid álggahedje Davvi-Sámis 2008. Náli odđa árvvoštallanmetoda lea leamaš hui luohtehahti, ja dieđuid rievssatnális sáhtá váldit fuopmášupmái meahcásteami árvvoštallamis.

Čakčat 2006 meahcivaljináliid geahppánettiin Meahciráđdehus álggii Davvi-Sámis fámolaččat doarjut báikkálaš meahcásteaddjiid dahkan smávvebeahtobivdima ovttasbarggus meahcivaljiovttastusaiguin ja bálgosiiguin. Doaimma ulbmilin lea leamaš geahpedit mearkašahti láhkai olbmo váikkuhusa lassánan smávvebeahtobáikkiid lahkosis ja dánu gievrudit luonddu dássedeattu seailuma. Meahciráđdehus lea ruhtadan lohpeboaduin maiddá njála eallinguovlluid spiehkastatlobiin dáhpáhuvi riebanbivddu, mainna geahččalit dorvvastit njála riebanis friija bessenbirrasiid. Riebana geahpedeamis njálaguovlluin ávkašuvvet maid eará eallišlájat.

Meahcivalji eallinbirasgáibádusat leat váldon vuhtii vuovdedoalus birasrávagirjjáža giedahallanrávvagiid mielde. Čuvččá gihkanbáikkiid leat merken báikedihtovuogá-dahkii. Muorračuohpahagaid plánemis leat gihkamat, mat leat dieđus, dárkkistuvvon ja váldon vuhtii gihkanbáikkiid guoski giedahallanrávvagiid mielde.

Guollebivdu

***Doaibmanvuodđojurdda 1.** Guollebivdoordnedemiin soahpat iešgudege gieldda guoski guolledoaluráđđádallangottiin. Ámmátguolásteaddjiid ja báikkálaš olbmuid ovdu váldo vuhtii vuosttažettiin.*

Leat doaibman iešgudege gieldda guoski guolledoaluráđđádallangottiid evttohusaid mielde. Guollebivdovejolašvuodaid iešgudege geavahanjoavkkuide leat nagodan ollašuttit bures guolástanlága 1 ja 2 §:a vuodđojurdagiid mielde. Luondduealáhusain bargiid ja ámmátguolásteaddjiid vejolašvuodát ámmáhis bargamii leat dorvvastuvvon hui bures. Sierravuđot guolástanvuoigatvuoda sisdoalus ja daid geavahusas eai leat ožžon figgamušain fuolakeahttá lágafámolaš čoavdinmáliid. Guollebivdodeaddu lassána dan oasil earenomážit Deatnojoga čázádaga oalgečázádagain, gos leat luosat. Válmmaštallama vuolde guolástanláhkii lea dárkkuhus lasihit paragrafaid sierravuđot guolástusa ordnema várás.

***Doaibmanvuodđojurdda 2.** Dorvvastit originála guollenáliid seailuma omd. rávdu ja Anárjávrrri dápmot.*

Leat doaibman iešgudege gieldda guoski guolledoaluréđđádallangottiid evttohusaid mielde. Originála guollenáliid dorvvasteami leat ollašuttán gustovaš guolledutkamušdieđu ja guolásteaddjiin ožžon máhcahagaid vuodul guolástanguovluid ásahan guolástanráđdijehusain. Guolástusa leat stivren doarvá lohpeeavttuiguin, guovloráđdijehusaiguin ja lohpedihtomeriiguin. Guollečáziid leat dikšon dušše originála guollešlájaid gilvimiin.

Ohcejoga gieldda ovttasbargojoavku cealká, ahte luosa guolásteamis bistevasvuoda rádjá uhkida mannat badjel Deanujoga guolástansoahpamuššii gullelaš guovluin duktasadjegávppašemiid ja daidda gulli guolástanvuoigatvuodaid sirdimiid ja sierravuđot guolástanvuoigatvuodaid bokte boahtti guollebivdodeattuin. Anára ja Eanodaga ovttasbargojoavkkut árvoštalle guolástusa ordnedemiid lean doaibmit.

Meahccejohtalus

***Doaibmanvuodđojurdda 1.** Meahciráđđehusa bajásdoallan mohtorgielkájohtolagat bálvalit buot geavaheaddjiid. vuojáhat-/johtolagaidgažaldagaiguin doaibmat eanangoddelávema ja láhkaásaheami linnjaid mielde.*

Meahciráđdehus lea bajásdoallan gustovaš mohtorgielkávuojáhatfierpmádaga.

Vuojáhagaid geavaheapmi lea gieldda olbmuide iežas gieldda guovllus nuvtta (Meahciráđdehusláhka). Čuovvunbajiid áigge eai leat vuodđudan odđa vuojáhagaid. Vuojáhatoktavuohta Anár-Pokka lea leamaš doaimmahuvvomin.

Buot iešguđege gieldda guoski ovttasbargojoavkkuid mielas mohtorgielkávuojáhatfierpmádat lea dálá dálázis doarvá.

Doaimmanvuodđojurdda 2. *Meahciráđdehusa váldegottálaš mohtorgielkávuojáhagaid olggobeallai sáhtá mieđihit oanehisáigge lobiid earenoamáš sivaid dihte.*

Dihto dárkilit meroštallan eavttuid mielde lea leamaš vejolaš oažžut lobi maid vuojáhagaid olggobeallai. Dákkár lobiid leat mieđihan dušše Davvi-Sámi áššehasbálvalanbáikkiin.

Doaimmanvuodđojurdda 3. *Báikkálaš olbmuide mieđihit ruovttugildii guovlluguovdasaš guhkesáigge mohtorgielkálobiid.*

Báikkálaš olbmuid mávssuhis meahccejohtaluslobit leat odasmahttojuvvon juohke golmmajagibaji.

Doaimmanvuodđojurdda 4. *Gollama eastadeami dihte geahpedat geasseáigge meahccejohtaluslobiid mieđihit váldoáššis dušše ealáhusa vuodul báikkálaš olbmuide meroštallojuvvon johtolagaide. Iešguđege dáhpáhusa guoski meahccejohtaluslobiid sáhtá mieđihit maiddái eará luonddu ávkkástallama várás (ee. ealgabivddu ordnadeami).*

Eanodaga ja Ohcejoga gieldda olbmuide leat mieđihan geasseáigge meahccejohtaluslobiid sohppojuvvon johtolagaide luondduávkkástallandoaimmaid várás. Meahciráđdehusa gustovaš rávvagiid mielde leat mieđihan vuodustuvvon dárbut iešguđege dáhpáhusa guoski lobiid maiddái johtolagaide olggobeallai, ee. ealgasállaša viežžama várás.

5. Vuovdedoallu

Oktasaččat

Boazo- ja vuovdedoallu leat soahpan náckuideaset jagiid 2009–2010 áigge. Ng. Njellima nággui ožžo ráđđádallančovdosa geasset 2009 Avvila bálgoša guovllus ja eará bálgosiid dehálaš guohtuneatnamiin besse soahpamuššii jagi 2010 áigge ráđđádallamiin. Ráđđádallamiid bohtosa dehálamos guohtuneatnamiid guđe vuovdedoallodoaimma olggobeallai 20 ja oassi 10 jahkái. Dahkkon soahpamušaid válde vuhtii luondduriggodatplána ráhkadeamis.

Doaimmanvuodđojurdda 1. *Vuovdedoalu árvoštallat ekologalaččat, sosiálalaččat, kultuvrralaččat ja ekonomalaččat suvdilin sierra dárkilut govviduvvon, ollašuttima várás válljejuvvon molssaeavttu mielde.*

Proseassat doaibmanvuodđojurdaga ollašuttima várás leat leamaš jodus oppa dan áigge, maid plána leamaš fámus.

Anára gieldda ovttasbargojoavku atná bálgossoahpamušaid positiivvalažžan. Anára gieldda oaidná muorračuohppanplána árvvoštallama Anára guovllus ovddit luondduriggodatplánas negatiivvalažžan.

Doaibmanvuodđojurdda 2. *Doaimma vuolggasadjin lea, ahte dálá guovllut, mat leat vuovdedoalu hálddus bissot vuovdedoalu váikkuhanguovllus.*

Guovllut leat bisson vuovdedoalu hálddus, muhto oasi guovlluin leat sihkkon eret vuovdedoallegeavahusas mearreáigái bálgossoahpamušaiiguin.

Doaibmanvuodđojurdda 3. *Vuovdedoallu lea fitnodatdoaibma, man ekonomalaš boađus galgá leat positiivvalaš.*

Ulbmil lea gaskamearálaččat ollašuvvan, maiddái dáhpatlaš jagit leat leamaš.

Doaibmanvuodđojurdda 4. *Vuovdedoalu barggolašvuoda ja muorradikšuma materiálafuolahusa sihkkarastit.*

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid mielde.

Mekaniserendássi muorračuohppamiin lea badjánan áibbas bassi loahpas. Eretcealkimat dahje luopmudeamit eai leamašan.

Doaibmanvuodđojurdda 5. *Doaimma plánemis ja ollašuttimis heivehit Meahci-ráđdehusa oassálastima plánen vuodđojurdagiid.*

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid mielde.

Vuovdedikšun

Doaibmanvuodđojurdda 1. *Guovloekologalaš plánemiin ja lunddolaš vuovddiid dikšumiin dorvvastit luonddu mánggahámatvuoda ekonomijavuvddiin.*

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid mielde.

Geaidnofierpmádat

Investerenváriid ánsus geainnuid leat vuodđodivvon ja šaldiid ođadan valjis. Maiddá ođda geainnuid leat ráhkadan.

Doaibmanvuodđojurdda 1. *Fuobmát meahccegeaidnofierpmádaga mearkkašumi eará geavahanvugiide.*

Doaibmanvuodđojurdda 2. *Muorrafiievrrideamis geavahit vuosttažettiin dálvegeainnuid.*

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid mielde.

Dálvegeainnuid leat geavahan dievaslaččat, ja daid leat ráhkadan gaskamearálaččat 20 km jagis.

Doaibmanvuodđojurdda 3. *Ráhkaduvvon geaidnofierpmádaga ruŋkku doallat ortnegis vejolašvuodaid mielde.*

Geainnuid vuodđodivvumiid leat dahkan valjis, oktiibuot 82 km mátkkis.

Doaibmanvuodđojurdda 4. *Bissovašlundosaš geassevuodjindohkálaš meahcebiilageainnuid ráhkadit dušše guovlluguovdasaš, buot geavahanvugiid dárbbuid vuhtii váldi analysa vuodul.*

Odda geainnuid leat ráhkadan vehá, guorahallanbaji áigge 2006–2010 leat ráhkadan oktiibuot 16 km geassedohkálaš geainnuid.

6. Mávssu vuostá turismabálvalusat (Villi Pohjola)

Doaibmanvuodđojurdda 1. *Luondduturismabálvalusain dahkat nu unnán go vejolaš luondduealáhusaide, sámekultuvrii ja luonddu mánggahámatvuhtii šaddi hehttehusaid.*

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid mielde.

Anára ja Eanodaga ovtasbargojoavkkut gehččet, ahte doaibma báikkálaš fitnodatdoalliiguin lea leamaš buorre ja rábas doaibman. Anára ovtasbargojoavkku mielde Villi Pohjola gilvala smávva mihttolávas báikkálaš fitnodatdoalliiguin, muhto bartafuolahusa bissun báikkálaš olbmui adno buorin áššin.

Doaibmanvuodđojurdda 2. *Ovddidit ovtasbarggu luondduturismabálvalusaid buvttadeamis ja lasihit ovtasbarggu báikkálaš turismafitnodagaiguin ja eará čanasjoavkkuiguin. Seammás skáhppot lasi ovtasbargofitnodatdoalliid.*

Villi Pohjolas lea leamaš ovtasbargoguoibmin báikkálaš turismafitnodatolbmot, idjadanfitnodagat, fievrridanfitnodagat, oahpisteaddjit, fuolaheaddjit ja Luondobálvalusaid áššehasbálvalanbáikkit, sihke earret eará čoavdagiid luohpadanbáikkit Eanodagas, Anáris ja Ohcejogas oktiibuot sullii 50 st.

7. Eanaávdnasiid vuovdin (Morenia)

Meahciráđdehus skáhppo válđoáššis ieš eanaávnaslobiid doaimmas várás. Morenia Oy lea Meahciráđdehusa oamastan eanaávnasdoaimmain bargi oasussearvi. Morenia Oy ovddosdikšu ja márkanastá eana- ja geađgeávdnasiid geavaheaddjiide iežas oamastan

ja váldinvuoigatvuodain iežas hálddašan eanaávnassajiin. Guovllu dehálamos geađeávdnasiid geavaheaddjit leat geaidnodikšun guovlo- ja bajildusagoartaváldit sihke infra-suorggi huksenfitnodagat, maid áššehasat leat ee. EBI-guovddáš, gielddat, geaidnogottit ja priváhta huksejeaddjit. Doalvundoaimmain leat bargan proševttaid olis Ruotain ja Norggain.

Doaibmanvuodđojurdda 1. *Morenia vuovdá ovddosdikšon sihke ovddosdivššokeahtes eanaávnasbuktagiid geavaheaddjiide juogo njuolga dahje ođđasisvuovdinfierpmádaga bokte. Iešguđege gildii guoskevaš ovttasbargojoavkkuid informeret eanaávdnasiid váldináššiin.*

Leat doaibman doaibmanvuodđojurdagiid mielde.

Doaibmanvuodđojurdda 2. *Vuovdedoallu ja luondobálvalusat vuvdet smávvaáššehasaide ovddosdivššokeahtes eanaávdnasa.*

Vuovdedoalus lea gielddas sierra sajiin oktasašlohpi 23 eanaávnasguvlui. Dáin guovlluin leat vuovdán eanaávdnasa lagašgiliid ássiide ruovttudárbbuid várás ng. maŋŋevovdnavuovdin muhtun čuđiid kubihkaid jahkásaččat. Anára ovttasbargojoavku cealká, ahte čievrraváldima maŋŋevovdnavuovdin adno doaibmin ja buorre geavadin.

Doaibmanvuodđojurdda 3. *Eanaávdnasiid váldimis váldit vuhtii geologalaš, luonddu-gáhttemii guoski ja duovdagii guoski árvvuid.*

Eanaávdnasiid leat váldán dušše gustovaš eanaávnaslohpeguovlluin, ja go doaibma lea nohkan guovlluin leat bargan gáibiduvvon duovdaga- ja maŋŋedikšundoaibmabijuid. Gieldda virgeoapmahačča dohkkehan loahppadárkkisteamii maŋŋá guovlluin leat máhcahan vuovdedoalloatnui.

ČUOVVULAHTTIMA MIHTTÁRIID OLLAŠUHTTINDIEĐUT ÁIGODAGAS 2006–2010

Mihttár: Ruovttudárbomuoraid oažžun

Ruovttudárbomuoraid vuovdin muorra- ja muorragálvošlájaid mielde gielddain: 2006–2010

	Soahpamušvuovdin		Lohpegirjevuovdin		Oktiibuot
	Beahci (m ³)	Soahki (m ³)	Beahci (m ³)	Soahki (m ³)	
Eanodat			330	1 350	1 680
Anár	11 602	4 877	4 927	751	22 157
Ohcejohka		3 139	-	-	3 139
Norga		3 835	-	-	3 835
Oktiibuot	11 602	11 851	5 257	2 101	30 811

Muorra soahpamušvuovdimii Ohcejohkii ja Norgii boahdá Anáris vuovdedoalloguovllus. Anára lohpegirjevuovdin sisttisoallá maiddá Ohcejoga gieldda guovllu.

Mihttár: Suodjalanguovlluid viidodagat tiippaid mielde 2010

Suodjalanguovlotiipa	Suodjalanguovloviidodat (há)
Meahcceguovllut	1 379 576
Luonddumeahcit	74 347
Álbmotmeahcit	300 281
Jekkiidsuodjalanguovllut	133 462
Oktiibuot	1 887 666

Mihttár: Suodjalanguovlluid skáhppon: 2006-2010 (sisttisoallá oastimiid ja lonuhemiid)

Jahki	Oastinguovlluid viidodat, há	Skáhpponhaddi, €	Ostojuvvon guovlluid mearri
2006	99	52 050	8
2007	9	3 250	1
2008	51	34 022	9
2009	150	104 990	6
2010	16	76 823	9
Oktiibuot	325	271 135	33

Mihttár: Ráhkaduvvon dikšun- ja geavahanplánaid gokču (há, %-ossodat buot suodjalanguovlluin)

Gárvves plánat (juogo dohkkehuvvon dahje sáddejuvvon dohkkehanláhkáí)	
	Há
Gálddoaivi	294 480
Giehtaruohtas	220 150
Bátneduottar	164 330
Báišduottar	157 070
Váhčir	156 790
Muotkkeduottar	156 110
Bievrrašjávri	127 680
Darvvatvárra	67 080
Čármaoaivi	15 300
Sammudjeaggi –Váijogajeaggi	52 900
Leahttáseatnu-Hietájohka	43 560
Sárávuopmi-Koskisavuopmi	15 880
Pieájeaggi -Luopmošjohka	2 550
Čuonjajeaggi-Piergivarjeaggi	4 440
Piera-Mari jeaggi	2 640
Tierstojeaggi	2 310
Bievrrasvuopmi	4 220
Leammi álbmotmeahcci	268 640
UKK-puisto	10 480
Pallas-(Yllästunturi)=102000	31 150
Kevon luonnonpuisto	70 270
Yhteensä	1 869 030

Gokčá 98.5 % suodjalanguovlluin.

Mihttár: Čilgehus áicojuvvon áitatvuloš šlájaid meriin

Áitatvuloš eallišlájat, reviid/besiid lohkomearri:

Meahciráđdehusa ovddasvástáduseallišlájat Davvi-Sámis, badji 2001-2005			
Eallišládja	Ásojuvvon beasit (st)	Čuvvojuvvon beasit (st)	Ovttaskas fuomášumit (st)
Njállá	0	200	sullii 10
Rievssatfállá	6 – 17	150	-
Goaskin	25 – 50	sullii 200 (100 reviid)	-

Meahciráđđehusa ovddasvástáduseallišlájat Davvi-Sámis, badji 2006-2010			
Eallišlájat	Ásojuvvon beasit (st)	Čuvvojuvvon beasit (st)	Ovttaskas fuomášumit (st)
Njálá	0	200	sullii 10
Rievssatfáli	11 – 28	95	-
Goaskin	70 – 75	sullii 220	-
(105 reviiira)	-	noin 50 (38 reviiirä)	

Bajiid 2001-2005 ja 2006-2010 bohtosat eai leat njuolga veardideamis nuppiide sierra mihttoovttadagaid geažil. Goaskima oasil čuovvunbajis 2001-2005 ásojuvvon besiide leat rehkenastán daid besiid, maidda leat unnimustá ánnas mannen. Rievssatfáli buohta leat almmuhan maiddái besiid, main ii leat fuopmášuvvon bessen. Dás ovddos geavahat mihttoovttadaga ”ásson reviiirat” dahjege reviiirat, gos leat fuopmášuvvon unnimustá ráhkaduvvon beassi.

Áitatvuloš šaddošlájat, gávdnosiid lohkomearri (Eliölajit-diehtovuogádat 10/2010):

Áitatvuloškategorijat	Direktiiva-šaddošlájaid gávdnosat, mat leat juo, st			
	MR	Earát	MH 2010	Muut 2010
Áitatvuložat CR, EN, VU	1054	113	1715	139
Geahču vuolde NT	892	174	3483	298
Ealaskas LC (sis. guovll. áitatv., RT)	338	55	470	71
Oktiibuot	2 284	342	5 668	508

Fuopmášandieđut áitatvuloš šattuid gávdnosiin vurkejuvvojit Suoma birasguovddáža bajásdoallan Eliölajit -diehtovuogádahkii. Gávdnosiin, mat leat juo, dárkkuhuvvojit dat gávdnosat, main lea positiiva fuopmášupmi jagis 1980 dahje dan maŋŋá.

Luonddudirektiiva šaddošlájat, gávdnosiid lohkomearri (Eliölajit -diehtovuogádat 10/2010):

Jahki	Direktiiva-šaddošlájaid gávdnosat, mat leat juo, st	
	MR	Earát
2006	353	68
2010	423	96

Direktiivašlájaid gávdnosiid lohkomearri, mat leat juo, lassánii jagi 2001 sullii 350:s jagi 2010 sullii 420:ai. Direktiiva čuvvosiid II ja IV šaddošlájain buoremusat dovdojuvvon Davvi-Sámis leat bohcešattut, dego hádjagáiski, johkahávvar ja rohtonárva.

Luondotiipat:

	Jahki 2006	Jahki 2010
Natura 2000 -guovllut	5316	5094
Eará guovllut	3943	648
Oktiibuot	9259	5742

Eará guovllut leat guovllut, mat leat luondobálvalusaid hálddus ja suodjalanguovlluid olggobeallai báhcci guovllut.

Mihttár: Bálvalanráhkadusaid mearri deaddočuokkesguovlluin 2006 ja 2010

Bálvalanráhkadustiippa	2006	2010
Vázzinbálggesmuorat (m)	13 710	15 660
Njealjejuvllatbálggesmuorat (m)	280	470
Šaldit (st)	129	137
Merkejuvvon luonddubálgát (km)	34,3	39,4
Ávdinstobut (st)	50	50
Várrehusstobut (st)	10	13
Goadit, lávut, beallegoadit (st)	54	60
Fanasluoitinbáikkít (st)	3	3
Fuolahuvvon dollasajit (st)	121	131
Merkejuvvon mg-vuojáhagat (km)	1 098	1 098
Eará merkejuvvon johtolagat (km)	1 632	1 683
Bázahusfuolahusráhkkanus, bázahussadji jna. (st)	171	172

Bálvalanráhkadusaid mearri Davvi-Sámis 2010:

Bálvalanráhkadustiippa	Deaddočuokkesguovllut	Eará guovllut	Davvi-Sápmi oktiibuot
Vázzinbálggesmuorat (m)	15 660	4 250	19 910
Njealjejuvllatbálggesmuorat (m)	470	2 150	2 620
Šaldit (st)	137	26	163
Merkejuvvon luonddubálgát (km)	39,4	-	39,4
Ávdinstobut (st)	50	39	89
Várrehusstobut (st)	13	2	15
Goadit, lávut, beallegoadit (st)	60	11	71
Fanasluoitinbáikkít (st)	3	-	3
Fuolahuvvon dollasajit (st)	131	32	163
Merkejuvvon mg-vuojáhagat (km)	1 098	685	1 780
Eará merkejuvvon johtolagat (km)	1 683	790	2 473
Bázahusfuolahusráhkkanus, bázahussadji jna. (st)	172	29	201

Deaddočuokkesguovlluin leat bálvalanráhkadusat ortnetluohkáid mielde j. 2010:

Bálvalanráhkadustiippa	Ortnetkategorija				
	Mearri, st	li meroštallon	Buorre	Gaskageardásaš	Fuotni
Vázzinbálggemuorat (m)	15 660	-	5 220	5 330	5 100
Njealjejuvllatbálggemuorat (m)	470	-	200	220	50
Šaldit (st)	137	1	61	64	11
Ávdinstobut (st)	50	-	22	24	4
Várrehusstobut (st)	13	-	10	3	-
Goađit, lávut, beallegoađit (st)	60	1	46	12	1
Fanasluoitinbáikkid (st)	3	-	1	2	-
Fuolahuvvon dollasajit (st)	131	2	49	59	21
Bázahusfuolahusráhkkanus, bázahussadji jna. (st)	172	2	73	71	26

Mihttár: Áššehasoktavuođaidmearri áššehasbálvalanbáikkiid mielde (st) 2006 ja 2010

Áššehasbálvalansadji	2006			2010		
	galledeamit	telefonokta- vuodát	šleadga- poasta	galledeamit	telefonokta- vuodát	šleadga- poasta
Siida	112 860	6 000	293	108 000	3 000	500
Avvila bálvalansadji	10 633	5 500	1 880	11 000	3 300	900
Leammi	4 263			4 500	289	13
Ohcejoga luonddustohpu	4 950			4 100	236	ei sähköp.
Kiehinien	46 604	1 422	*	47 200	2 400	1 600
Duottar-Sámi luondduguovddáš	22 540	4 735	2 009	24 800	2 200	700
Gilbbesjávrrí luonddustohpu	14 145	1 138	147	9 800	687	175
Čeavetjávrrí árbedállu	2 985	ei tietoa		**		

Mihttár: Áššehasduhtavašvuodaindeaksa galledeaddjidutkamušain

	Jahki	Indeaksa
Anár-Leammi ¹	2006-2007	4,13
Heahtá-Bállás ²	2010	4,14
Suoločielgi-Avviljohka ³	2010	4,14

¹ Galledeaddjidutkamuš ng. Anára vándardanguovllus, ii gula Leammi guovlu.

² Bállás-Ylläduoddara álbmotmeahci galledeaddjidutkamuš

³ Urho Kekkonen álbmotmeahci galledeaddjidutkamuš

Mihttár: Áššehasduhtavašvuodaindeaksa áššehasmáhcahagas

Áššehasbálvalanbáiki	2006	2010
Siida	4,54	4,4
Avvila bálvalansadjj	4,52	4,55
Leammi	ii mihtiduvvon	ii mihtiduvvon
Ohcejoga luonddustohpu	ii mihtiduvvon	ii mihtiduvvon
Kiehin	4,5	4,4
Duottar-Sámi luondduguovddáš	3,96	4,7
Gillbesjávri luonddustohpu	4,4	4,85

Mihttár: Jahkásaš meahcástanlohpeidhtomearit ja sálašstatistihkat

Meahcástanjahki	Vuvdon lohpejándorat				Sálaš oktiibuot st	Sálaš/vuvdon lohpe-jándor, st
	Eanodat	Anár	Ohcejohka	Oktiibuot		
2005-2006	3 193	3 658	4 905	11 756	11 391	0,97
2006-2007	3 880	3 799	4 898	12 577	11 723	0,93
2007-2008	3 441	2 777	3 869	10 087	7 705	0,76
2008-2009	2 521	-	2 855	5 376	2 364	0,44
2009-2010	596	347	975	1 918	1 049	0,55

Mihttár: Guolástanlohpestatistihkka 2006-2010

Guolástanlohpeguovlu	Lobiid vuovdinmearit gaskamearálaččat st/j
Anárjávri	1 954
Anára vánddardanguovlu	596
Avviljohka	373
Juvdujohka	362
Gámasjohka	150
Leammi	287
Leahttáseatnu	521
Njáv dán	637
UKK-álbmotmeahcci	622
Eanodaga meahcceguovlu	2 324
Anára meahcceguovlu	2 426
Ohcejoga meahcceguovlu	655
Oktiibuot	10 907

Mihttár: Raporta guollegilvimiin 2006-2010

Jahki	Eanodat		Anár				Ohcejohka	
	Eanodaga čázit		Báhčaveaijoga čázádat	Lohttujoga čázádat	Njávdáma čázádat		Deatnojoga čázádat	
	Čuovža	Rávdu	Čuovža	Čuovža	Čuovža	Soavvil	Rávdu	
2006	14 300	950	48 700	8 500	15 000	55 000	28 650	159
2007	11 700	2 100	47 500	1 000		60 000	45 000	196
2008	10 400	1 250	46 100	5 900		65 000	29 284	666
2009	2 400		47 600	2 900			100 000	356
2010	10 400		24 200	6 100				

Mihttár: Gohcinraporttaid čoahtkáigeassu 2006-2010 (Anár-Ohcejohka)

Gohcindáhpáhus	Gohcindáhpáhusaid mearri/jahki, st					
	2006	2007	2008	2009	2010	Gaskameará-laččat/jahki
Dárkkisteamit	958	1 052	1 069	940	1 181	1040
Lágalašvuodarihkumat	63	58	70	64	38	59
Lobálašvuodarihkumat	63	76	68	77	65	70

Mihttár: Mohtorgielkávuojáhagaid ja –máđijaid mearit 2010

Gielda	Mohtorgielkásálahat (km)
Eanodat	659
Anár	855
Ohcejohka	270

Mihttár: Miedihuvvon meahccejohtaluslobit 2006–2010

Gielda	Mohtorgielkásálahat (km)
Eanodat	659
Anár	855
Ohcejohka	270

Eará meahccejohtaluslobiin (oktiibuot 794 st) dálveáiggelobit ledje 689 st, geasseáigge 43 st, ja Leammi lobit 62 st.

Mihttár: Šaddu/muorračuohppanmearit (Vuovdedoalloguovllu vuovdeeana)

Gaskašaddu jagis 0.98 m³/hektára (241 000 m³/jahki), muorračuohppanmearit gaskamearálaččat 115 990 m³/jahki

Mihttár: Boares vuvddiid (>140 j) oassi ekonomijavuvddiid viidodagas:

Boares vuvddiid oassi lea vuovdedoalloguovlluviidodagas 41%

Mihttár: Čuohppamiid mekaniserendássi jahkásaččat:

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Mekaniserendássi %	10,4	10,1	9,5	10,9	18,8

Mihttár: Vuovdedoalu njuolgg bargosajit jahkásaččat:

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Olmmošbargogajit	71	70	71	67	67

Mihttár: Válmmaštuvvan plánat ja oktavuodáváldimat bálgosiidda jahkásaččat:

Plánat válmmaštuvve baji áigge s. 40 st jahkásaččat, oktiibuot s. 200 st (Fievrridan- ja meahcidikšunplánat).Oktavuodáváldimat bálgosiidda ledje jahkásaččat 40-60 st; oktiibuot s. 250 st.

Mihttár: Huksejuvvon geasse- ja dálvegeainnuid mearri (km) jahkásaččat:

Jahki	2006	2007	2008	2009	2010
Ođđa	3	1	7	5	-
Divvojuvvon	14	22	13	17	16

Dálvegeainnut ráhkaduvvojedje gaskamearálaččat 20 km jagis.

Mihttár: Fásta geainnuid mearri (km):

Geainnut 1 027 km.

Mihttár: Statistihkka váldinguovlluin eanaávdnasis

	Inari	Enontekiö	Utsjoki
Gustovaš eanaávnaslobit (st)	15	6	3
Jahkásaš geađgeávdnasa vuovdin (m ³)	17 000	5000	3000

Mihttár: MR dárkkistemiid jahkásaš mearri nohkki váldimiid oasil

Váldinguovu	Nohkan váldimiid dárkkisteamit /Jahki(st)				
	2006	2007	2008	2009	2010
Avviljohka	34	40	53	40	52
Leammi	3	5	4	6	3

Lassin 2008 dárkkistuvvojedje Suoločielggi nuorta- ja oarjjabealde gustovaš váldimat 66 st.

Mihttár: Jahkásaš eanagávppiid mearri ja viidodat gielddaid mielde

Gielda	Eatnama vuovdin st/ha									
	2006		2007		2008		2009		2010	
	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha
Eanodat	4	0,4	1	0,1	1	2,3	3	1,5	2	52,1
Anár	33	7,9	43	10,5	40	12,6	19	5,2	20	21,0
Ohcejohka	1	0,6	1	2,0	2	1,1	-	-	2	1,0

Mihttár: Ođđa luopmoráhkadusbáikkiid láigohemiid listá guđege gieldda mielde

Gielda	Ođđa láigosoahpamušat /jahki (st)				
	2006	2007	2008	2009	2010
Eanodat		-	-	-	-
Anár	4	5	7	3	5
Ohcejohka	-	-	-	-	-

SÁMEDIGGELÁGA 9 § MIELDE RÁÐDÁDALLAN

Áigi	20.11.2012 d 12:00-17:20
Báiki	Roavvenjárga, Meahciráđdehus Pilke
Báikki alde	Klemetti Näkkäljärvi (Sámediggi) Aimo Guttorm (Sámediggi) Heikki Paltto (Sámediggi) Kii Korhonen (Meahciráđdehus, vuovdedoallu) Jyrki Tolonen (Meahciráđdehus, luondobálvalusat), ságadoalli Pertti Heikkuri (Meahciráđdehus, vuovdedoallu) Elina Stolt (Meahciráđdehus, luondobálvalusat), čálli

1 Čoahkkima ortniiduvvan

Ságadoallin välljejuvvui Jyrki Tolonen, čállin Elina Stolt.

2 Sámediggelága 9 § čuovvu ráddádallan Davvi-Lappi luondduriggodatplánas

Mannojuvvui čađa Sámedikki addin cealkámuš Davvi-Lappi luondduriggodatplánas.

2. Plána vuolggasajit

Sámediggi buvttii ovdan, ahte boahttevuodas luondduriggodatplána dahkkojuvvošii oktasaččat oba sámiiid ruovttuguvlui. Celkojuvvui, ahte dát lea boahttevuodas vejolaš ollašuttit.

Akwé: Kon –rávvagiin ságastaladettiin galgá jearggalaččat atnit dan virggálaš nama. Dasa lassin báikkálaš, báikkálaš olmmoš ja báikegoddelaš –tearpmat rievdaduvvojit tearbman *gielddaolmmoš* čielggasvuoda ja jearggalašvuoda dihte.

Hábmet logu 7.2, mas celkojuvvo Akwé: Kon –rávvagiid heiveheamis Davvi-Lappi luondduriggodatplánas. Akwe: Kon –ráva lea válđojuvvon vuhtii ovttasbargojoavkku čohkkemis. Eará osiin Akwe: Kon –ráva ii leat vel válđon vuhtii, go rávva piloteren Bátneuođđara dikšun- ja geavahanplánas lea leamaš vel gaskan. Boahttevuodas luondduriggodatplánaid ja dikšun- ja geavahanplánaid ráhkadeamis čuvvojuvvo Akwe: Kon -ráva doaibmanmálla mielde, mii lea barggu vuolde.

Luondduriggodatplánas váilu birasváikkuhusaidárvoštallan. Plánahápmosa mielde váikkuhusaidárvoštallan dahkko proševtta nohkama manjå Meahciráđdehusa virgebargun. Sámedikki mielde luondduriggodatplána luottehahttivuoda ja váikkuhusaidárvoštallama buoridivččii dat, ahte cealkámušaadiin livččii lean vejolašvuotta árvoštallat, ahte váikkuhusaidárvoštallamat leat doarvái ja váikkuhit árvoštallama sisdollui.

Divvojuvvojit ráđdehusprográmma boastut bajásmerkemat lohku 2.1.

Girjejuvvo plánii govvideapmi biodiversitehta-doaibmanplánas. Doaibmanplána čuvvojuvvo, go dat válbmana.

Dárkkistuvvo biodiversitehtastrategiija bajásmerkemat dálkkádatrievdanáššiin ja dievasmahttojuvvo luondduriggodatplánii.

Plána lohku 1.1 dievasmahttojuvvojit guovddáš riikkagaskasaš geatnegahttimat, mat gusket Meahciráddehusa (ee. biodiversitehtasoahpamuša artihkkalat 8(j) ja 10(c), KP-soahpamuš). Aimo Guttorm doaimmaha bajásmerkemiid Meahciráddehussii.

Logus 3.11.1 lea čállon, ahte “*Sáhttáge dadjat, ahte meahcejohtin lea boazodoalu lassin sihke sámiid ja eará báikkálaš olbmuid kultuvrra vuoddu.*” Sámediggi cealká, ahte cealkka addá ovttagearánahtton gova sáme kultuvrras ja dan historjjás. Lohku 3.11.1. dárkkálmuvvo áššálažžan.

Lohku 3.12 hábmejuvvo nu, ahte dat vástida meahceguovllolága bajásmerkemiid.

3. Sámedikki ovdanbuktimat plána linnjádahkamiidda

Lohku 6.1.1 (Eanageavaheami plánen ja stivren) lasihuvvo ulbmilin, ahte eanageavaheami plánemiin ollašuthttojuvvojit Akwé: Kon –rávvagat nu, ahte dat doibmiiddjojuvvojit.

Lohku 6.1.1 bieggafámu huksema bajásmerkemiid lasihuvvo govvideapmi, dalle birasváikkhusaid árvvoštallan galgá ráhkaduvvot bieggafápmohuksema pláneđettiin. Nuppiiguin sániiguin ELY dálá linjema mielde.

Sámediggi atná dehálažžan ja gánnihahttin luondduriggodatplána linnjádahkama, ahte sámiid ruovttuguovllus Meahciráddehus ii miedit eanaoamasteaddji guorrasemiid málbmaohcamii. Seamma oktavuodas Sámedikki mielde Meahciráddehus galggašii dahkat linnjá dutkanlobi miedihanvuodustusain geologalaš dutkamuššii sámiid ruovttuguovllus.

Celkojuvvui, ahte vuodđodutkamuša oasil linnjádahkama čielggasmahttin lea barggu vuolde. Áššis lea bivdon čielggadus GDL:as.

Sámediggi atná dehálažžan ja gánnihahttin, ahte sámeduoji ávdnasiidváldinvuoigatvuodas mearriduvvo luondduriggodatplánas.

Divvojuvvo lohku 6.2.1, ahte plánas eai guorahallojuvvo eaige linjejuvvo suodjalan- ja meahceguovlluid ráđđen- dahje láhkaevttohusat.

Lasihuvvo lohku 6.3 (Meahceáššit) *sápmelaš* luondogaskavuoha.

Dievasmahttojuvvo lohku 6.3.2 meahcebeivdu ja meahcivaljidikšuma oasil bajásmerkemiiguin, mat leat meahcástanlohpeevttuin oktavuodoallamis bálgosii.

Dát bajásmerkejuvvo dálá dillin, ii sáhte ovddalgihitii ráhkanit/mearridit oba plána gustodeaddji áigái, go linjen ovdána. Rievdaduvvo logu loahpa teaksta nu, ahte čujuvvo njuolga meahcástanlága 8 §:ii.

Dievasmahttojuvvo lohku 6.3.3 (Meahcejohtalus) meahcejohtaluslohpeevttu bajásmerkemiiguin sihke Meahciráddehusa gullangeavadiiguin lobiid miedihettiin.

Dievasmahttojuvvo ja dárkkálmuvvo lohku 6.4 (Luonddu lustageavahus) ulbmil turistameriid lassáneami oasil. Dievasmahttojuvvo plánii maiddá geahččanguovlu sápmelaš turismafitnodatdoalliid geažil.

Dievasmahttojuvvo lohku 6.4.2 bálgosiid gullangeavat, go turismafitnodatdoalliiguin dahkko geavahanvuogitvuodasoahpamušat dahje miedihuvvojit lobit ee. beanageassastandoibmii. Ns. bajásmerkejuvvo cealkámušmeannudeapmi (galgá sihkkarastot maiddá Eanodagas).

Dárkkálmuvvo logu 6.4.2 cealkka *“Meahciráđdehus ovdida ruskkahis vándardeami bázahuslága meroštallan rájiid siskobealde”*, maid bázahusdikšunlága ráját dán oktavuodas mearkkašit.

Kapihttalis 6.5.3 (Vuovdedikšun ja muorračuohppamat) jahkásaš čuohppanjuksanmearrin áсахuvvo 115 000 m³. Sámediggi buktá ovdan cealkámušastis, ahte čuohppanjuksanmearri unniduvvo 110 000 kubihkkii.

Celkojuvvui, ahte ovttsbargojoavkku välljen čuohppanplána (115 000 m³) ii nuppástuvvo luondduriggodatplánii.

Sámediggi evttoha, ahte vuovdedikšuma guoski ulbmiliin deattuhuvvošedje ja áсахuvvošedje ulbmilin vesáiddikšuma buorideapmi ja ovddideapmi. Bajásčállojuvvo luondduriggodatplánii, ahte nuorra vuovddiid dikšun ovddiduvvo.

Lohku 6.6 Láven ja giddodatgávpi; Sámediggi anášii buorin, ahte earuhuvvošedje dat lávvařidnut, mat vuodđuduvvet Meahciráđdehusa álgagii ja dat lávvařidnut, mat leat vuolgán gieldda álgagis ja čuozihit eanaguovlluide, mat leat stáhta hálddašeami vuolde.

Lasihuvvo plánii bajásmerken, ahte juos fal lávva álggahuvvo Meahciráđdehusa doaimmas, gullojuvvo Sámediggi.

Ságastallojuvvui vuovdima ja láigoheami linnjádahkamiin. Sohppojuvvui, ahte Meahciráđdehus lágida ráđđádallama Sámedikkiin eanaláigoheami ja vuovdima prinsihpain.

Jyrki Tolonen manai čada luondduriggodatplánas ovdanbuktojuvvon (Lohku 6.6.1) Gilbbesjávrii guovllu balánsanuppástusaid. Celkojuvvui, ahte balánsaovdanbuktimat galget dahkkot luondduriggodatplánas, man mañña nuppástusovdanbuktimat ovdánit muttuid mielde riikkabeivviid dohkkeheapmái. Klemetti Näkkäläjäarvi celkkii, ahte nuppástusat leat dohkkeheamis dán dáhpáhusas, muhto ii oaččo leat goittotge prinsihpalaš váikkuhus boahttevuodas. Ákkan lea dat, ahte stáhtaráđdi čielggada juste dál ILO 169 –soahpamuša ratifisereneavttuid.

Ságastalle logu 6.6.2 *“mearkkašahti hehttehusa”* –bajásmerkemis. Bajásmerkejuvvo Meahciráđdehus- ja boazodoallolágaid čuovvu *“mearkkašahti hehttehus”*.

Sámediggi ovdanbukta, ahte luondduriggodatplána linnjádahkamiidda váikkuheadđji ovttsbargovuogit sirdojuvvošedje govvidanláhkáii njuolga plána linnjádahkamiid oktavuhtii lohku 6.

Celkojuvvui, ahte lohku 6.8 (Ovttsbargu ja vuorrováikkuhus) gullá doaimmanlinjemiidda. Prinsihpat čielggasmahttojuvvojit.

Sámediggi kommenterii maiddá čuvvosa 6, masa leat čohkkejuvvon álbmotjearahallama bohtosat ja Meahciráđdehusa vástagat máhcahakkii.

1) Máhcahagas daddjo, ahte Meahciráđdehus lea addán cealkámuša ILO-soahpamuša ratifisereneastagiid eretváldimis. Sámediggi bivdá doaimmahit Meahciráđdehusa dan addin cealkámuša ášši birra Sámediggái. Sohppojuvvui, ahte čielggaduvvo cealkámuša almmolašvuotta ja doaimmahuvvo vejolašvuodaid mielde Sámediggái. (Čielggaduvvon, cealkámuš almmolaš, sáddejuvvo).

2) Kommentii *“sápmelaččaid ii galgga bidjat sierra sajádahkii”* Meahciráđdehus lea vástidan čuvvosis: *Gullá plánii. Guovlluguovdasaš plánas adnojuvvo osolažžandahkki plánen, mas sierra geavahanvuogit fárus mearrádusdahkamis...* Sámediggi ii ane vástádusa áššálažžan ja šalloša, jus Meahciráđdehus ii bija plánas sápmelaččaid earenoamášsajádahkii. Sohppojuvvui, ahte Meahciráđdehus hábme ja divvu vástádusa čuvvosii 6.

Sohppojuvvui, ahte Kii Korhonen doaimmaha Klemetti Näkkäläjärvii elektrovnnalaččat viidodatdieđuid sámiiid ruovttuguovllus.

Doaimmahuvvojit Sámediggái dán ráddádallama boadusin luondduriggodatplánii bohtán rievdadusat. Rievdadusat oidnojit plánas sierra ivnniin. Oassi rievdadusain leat eará beliid cealkámušaid dagahan rievdadusat. Go Sámediggi lea mannan čađa rievdadusaid, dat sádde iežas cealkámuša kommenteatguin plánii dahkkon rievdadusaiguin.

3 Akwé: Kon –rávvaga heiveheami doaibmanmálla Meahciráddehusa luondduriggodatplánas ja dikšun- ja geavahanplána ráhkadeamis

Sohppojuvvui, ahte doaibmanmállehámuš finahuvvo vel Sámedikki stivrras ja nuortalaččaid gilličoahkkimis cealkámušas/kommenteatguin vel ovdal doaibmanmálla loahpalaš dohkkeheami.

Logus 2.1 (Sámikultuvrra eavttuid dorvvasteapmi ja Akwé: Kon –meannudeami heiveheapmi Meahciráddehusa doaimmas) bukto ovdan maiddá dat, maid ávkkiid Akwé: Kon proseassa buktá Meahciráddehussii (Bátneuoaddara vásáhusat). Meahciráddehus oazžu guovllu geavaheaddjiin dárkilis dieđu guovllu luonddus ja ovddidandárbbuin, vuohki lea vuorrováikkuslaš sihke bohtet odđa doaibmanjurdat ja mállat jna. Ns. ovdanbuktojuvvojit seammá áššis go India side-eventis.

Lasihuvvo govvideapmi, mo doaibmanbidjoplánain ja eará plánain sihke Meahciráddehusa (ja gieldda?) johtuvidjan lávain dorvvastuvvo sámekultuvrrain bargama eavttut. Dasa lassin bukto ovdan PFC-sertifiserenkriteara čuovvu ovttasbargodoaibman.

Lasihuvvo *“Jus jearaldat lea man nu ovdal máinnašuvvon plána smávva beaivádeamis, Meahciráddehus ja Sámediggi sáhttet ovttas soahpat, ahte fidnus eai čuvvojuvvo Akwé: Kon prinsihpat.”* čuoggái, ahte nuortalaš guovllus sohppojuvvo áššis lassin nuortalaččaid gilličoahkkimiin.

Geavahuvvo doaibmanmálles hápmi Akwé: Kon –rávvagat (eai prinsihpat).

Akwé: Kon joavkku nammadeapmi; mállat vel dárkkálmuhattojuvvojit. Ovttasbargojuvku nammaduvvo 1 ovddasteaddji Sámedikkis nuortalaččaid gilličoahkkimis. Lassin nammaduvvo sierran Akwé: Kon bargojoavku, man sd lea ovttasbargojuvku nammaduvvon ovddasteaddji ja guhte vástida diediheamis ob-jovkui ovttas fidnu prošeaktahoavddain. Akwé: Kon bargojuvku sáhtta nammadit 4–7 olbmo, mii lea gitta plána viidodagas (omd. nuortalaš guovllus nuortalaččaid gilličoahkkinn nammada beali ja Sámediggi beali ovddasteaddjiin).

Lea buoret, ahte Akwé: Kon bargojoavku nammada ráhkaneaddji. Ráhkaneaddji doaimmain čállojuvvo vel doaibmanmállei teaksta. Earenoamážit galggašii váldit vuhtii diliid, main Meahciráddehusa virgeolmmoš doaibma ráhkaneaddjin - dahege mo doaibmat ruossalašvuodadiliin, main Meahciráddehusa ja Akwé: Kon bargojoavkku intreassat eai deaivvat. Ovdamearka dihte ráhkaneaddjihán gártá ráhkadit váikkusaidárvvoštallama ja dat sáhtta leat dāhpáhusa mielde vehá kritihkalaš Meahciráddehusa vuostá.

Ráhkaneaddji sáhtta oassálastit Meahciráddehusa prošeaktajoavkku čoahkkimiida.

Buktojit ovdan Akwé: Kon bargojoavkku ulbmilat (oanehaččat) sihke mo bargojoavkku ovdanbuktimat ja oainnut bajásmerkejuvvojit plánii (oanehaččat), vai doaibmagieddi ja vejolašvuodát leat buohkaid diedus.

Lasihuvvo bajásmerken, ahte Meahciráddehus vástida dulka- ja jorgalangoasttádusain.

Meroštallojuvvo dárkilut goasttádusaid buhtten Akwé: Kon bargojoavkku lahtuide.

Dárkkálmuvvo, mo geavadis čujuhuvvojit vejolašvuotta ja resurssat diediheapmái (giligullamat, interneahhta-diediheapmi).

Lasihuvvojit čujuheami riikkaidgaskasaš soahpamušaide, Sámi giellaláhkii, nuortalašláhkii, boazodoaloláhkii, eamiálbmojulggaštussii jna. Aimo Guttorm doaimmaha teavsttaid lasihanláhkii doaibmanmállei.

4 Sámediggelága 9 § čuovvu ráddádallan Bátneuođđara meahceguovllu dikšun- ja geavahanplánas

- **Sirdojuvvo skovis 17 b Boazoáiddiid merkema guoski čuokkis skovvá 18 Hálldahus sihke hábmejuvvo teaksta. Boazoáiddiid merken meahcevalji geažil dorvvolabbon dahkko vejolašvuodaid mielde ruhtadeami addin rájáid siskkoabealde.**
- **Hábmejuvvo dáládili govvideapmái teaksta nu, ahte hállojuvvo sámiiid ruovttuguovllu bálgosiin, ii sámebálgosiin.**

Skovvi 5. Šlájat

Plána bajásmerken: ”Boazoguohtun váikkuha nu, ahte dat eastada miestagiid ja dakjasiid šaddama. Miesttageardi jávkan guohtuma čuovvumuššan geahpeda mearkkašahttiláhkái dákkár birrasis bessen loddešlájaid mánggahámatvuoda sihke fuonida maiddá čielgasit rabaseatnama bessiid, dego rievssaha bessenlihkostuvvama oddasamos dutkamušaid mielde (5/5).”

Dát gáldu galgá dárkkistuvvot nu, ahte leago dutkanboadus veardádallamis Bátneuođđara guovllu lundui geográfalaš ja eará diliid geažil. Dás galggašii buktit ovdan dutkanguovlu (jearddagashan lei Norgga dahkko dutkamuš). Jus Norgga dutkamuš lea dahkko ovdamearkka dihte duottarjalgadasguovllus, dutkanboadus ii leat dalle veardideamis Bátneuođđara guvlui, mii spiehkkaša mearkkašahttiláhkái biraslaš diliid dáfus duottarguovllus (Bátneuođđara lea vuovdeguovlu). Dasa lassin cealkagis čujuhuvvo dán oktavuodas oddasut dutkamušaide, vaikko gáldočujuhusas lea dušše okta dutkamuš.

Lassin Akwé: Kon bargojoavku lea maiddá ovdanbuktán, ahte dát oassi dievasmahttojuvvo Meteorologalaš instituhta dutkamušain, man mielde bohccuid guohtun sáhtá hidásmahttit muohttaga suddama ja dálkkádatrievdama váikkuhusaid.

- **Dárkkistuvvo Meteorologalaš instituhta dutkamušain, jus fal das oázžu dieduid**
- **Dárkkistuvvo, leatgo eará dutkamušat, masa teavsttas čujuhuvvo**

Avviljoga guorra lea dehálaš guovlu lustageavahussii, muhto guovddáš maiddá golleroganguovlun. *Mange geavahanvuogi eai dál dieđe duššadan áitatvuloššattuid gávdnosiid guovllus.*

Kursiveren čuokkis: Manin dákkár lasáhus? Orru leamen amas ja jur golleroggama oktavuodas.

- **Dárkkálmuvvo teaksta ... ”dieđus leahkki áitatvuloš šattuid gávdnosiid...”**

Skovvi 8: Meahcedoalu dálá dilli. Sámediggi buvtii ovdan maiddá Akwé: Kon bargojoavkku ovdabuktán fuopmášumi ja lasáhusevttohusa tekstii:

Guhturlaččaid návddašanguovlu lea gáržon mearkkašahttiláhkái, go Meahciráđdehus lea meroštallan lustaguolástanguovllu álgit juo Harrinivas. Guhturlaččaid návddašanguovlu lea Appisjohnjálmmis Riebanjohnjálbmái.

Skovvi 9. Dutkamuš; Plána bajásmerken: ”Bátneuođđara meahceguovllus Guhtura guovllus leat dutkojuvvon maiddá bohcco meahcebiebmama váikkuhusat duovdagiidda (9/6).”

Akwé: Kon –bargojoavkku mielde Guhtura guovllus lea dahkko lassebiebmandutkamuš muhtun jagi dasto, muhto dutkamuš lea dahkko meahceguovllu olggobeale guovllus. Ns. čujuhus galggašii váldot eret, go jearddagas ii leat meahceguovllus dahkko dutkamuš, muhto baicce dan olggobealde dahkko dutkamuš.

- **Čujuhus váldo eret**

Skovvi 11.

Plána bajásmerken: ”Duottarguovllu luondotiipat leat duottarjalggážat (4060) ja lagešvuovddit (9040), mat leat hearkkit fámoláš boazoguohtumii.”

Akwé: Kon bargojoavkku oaidnu: Duottarjalggážat ja lagešvuovddit leat hearkkit maiddá eará áššiide go dušše boazoguohtumii. Omd. lastamáhtovahágat, dálkkádatrievdan jna. Dás lea dál guktii váldon ovdan boazoguohtun, árvvu govvideamis ja uhkiid govvideamis. Árvvu

govvideapmái eai gula uhkiid namuheapmi. Mo bohccuid guodoheapmái Meahciráđđehus sáhtá váikkuhit?

Sámediggi guorrasa Akwé: Kon bargojoavkku oidnui.

- **Váldo eret plánas om. kursiverjuvvo teaksta.**
- **Hábmejuvvo plánii Meahciráđđehusa vejolaš rolla diedubuvttadeaddjin ja gaskkusteaddjin boazodoalloplánaid várás.**
- **Lasihuvvo kursiveren bajásmerkemii:** ”Meahcceguvlui plánejuvvo dulvesuodjalan- ja geaidnofidnut (eanangoddeláva čuovvu odđa ovtastangeaidnu Guhtur-Riebanjohka) áitet *ollašuvadettiin* sáme kultuvrrain bargama.”

Akwé: Kon bargojoavkku ovdanbuktojummi, mii guoská olahanmeari 1: Dulvesuodjaleapmi. Čuoggái doaibmanbidju evttohuvvo čuovvovaš teaksta: *”Meahciráđđehus váikkuha iežas doaibmamis ja ovdduidgohcimis dasa, ahte Bátneuođđara meahcceguvlui váikkuheaddji dulvesuodjalanfidnuin dorvvastuvvojit meahcceguovvlága ulbmiliid ollašuvvan, biras- ja kulturárvvuid seailun ja boazodoaluin bargama eavttut.*

- **Dievasmahttojuvvo teaksta**

Akwé Kon bargojoavkku lea evttohan guohtoneatnamiid dilliulbmila ja doaibmanbiju buhttema čuovvovaš kursiverjuvvo teavsttain. Sámediggi doarju bargojoavkku evttohusa.

Doaibmanbidju: Geavaheami stivren nu, ahte váldojit vuhtii guohtoneatnamiid molssodeami dárbbut ja eará gilvaleaddji eanageavahanvugiid vuogáiduhttin guohtonmolssodeami gáibádusaide.

- **Dievasmahttojuvvo čuovvovaš teavsttain:**

Plána bajásmerken: ”Oassálastin vejolašvuodaid mielde dieđu buvttadeaddjin boazodoalloplánaid ja guohtunmolssodeami ovddideapmái.”

Sámedikki kommeanta: Boazodoalloplánat leat bálgosiid siskkáldas reaidut. Lea maiddá nubbi ášši, gullágo Meahciráđđehusa doaimmaide dieđu buvttadeapmi bálgosiidda – dieđu sáhtá gal juohkit ja dat lea sávahahtige. Guohtunmolssodeami ovddideapmi ii gula Meahciráđđehussii. Dál dán ulbmilis Meahciráđđehus seahkana bálgosiid doaibmagieddá. Guohtoneatnamiid dili ii sáhte dorvvastit dušše guohtunmolssodemiiiguin dahje boazodoalloplánaiguin. Dál ulbmilis lea luvvejuvvo boazodoallu iežas konteavsttas, dego mat boazodollui eai váikkuhivčče matge eará gilvaleaddji eanageavahanvuogit dahje fidnut. Guohtoneatnamiid dilli lea gitta hui olu das, mo eará gilvaleaddji eanageavahanvugiid váikkuhusa boazodollui sáhtá minimeret. Nu ahte Akwé: Kon bargojoavkku evttohus lea riehta ja áššálaš.

- **Hábmejuvvo teaksta**

5 Eará áššit

Pulju meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána Sámediggelága 9 § čuovvu ráddádallamis soahpan

Sámedikki nammadan ovttasbargojoavkku ovddasteaddjit leat ráddádallamin Pulju oasis.

Elina Stolt

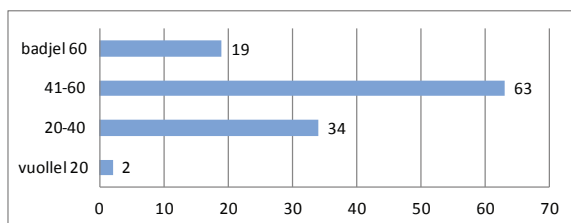
čáli

ÁLBMOTJEARAHALLAMA BOHTOSAT

Dás lea ovdanbukton čoahtkáiigeassu Interneahas ja Meahciráđđehusa bálvalanbáikkiin addon vástádusain álbmotjearahallamii. Suomagielat vástádusskoviid guđđe 113 stuhka ja sámegeilat vástádusskoviid 4 stuhka. Rabas gažaldagaide addon máhcahat lea juhkkuojuvvon joavkkuide temáid mielde ja govviduvvon váikkuhus plánii dahje Meahciráđđehusa vástta.

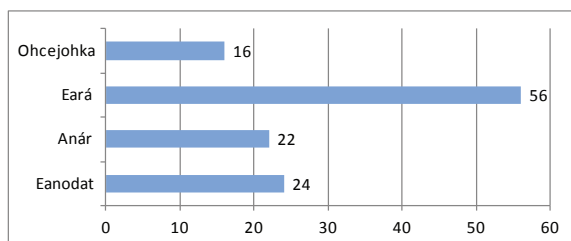
1. Vástideaddji ahki

Vástideaddjiid mearri: 118

2. Vástideaddji ássanbáiki

Vástideaddjiid mearri: 118

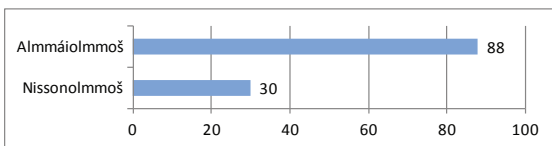

Ássanbáiki eará, mii

- Eura
- Hailuoto
- Haukipudas
- Helsinki, 3 olbmo
- Häme
- Janakkala, 2 olbmo
- Kainuu
- Geama 2 olbmo
- Geamajávri
- Keuruu, 2 olbmo
- Kruunupyö
- Kuopio
- Guossán, 2 olbmo
- Lapinlahti
- Lempäälä
- Lohja
- Masku, 3 olbmo
- Mäntsälä
- Nivala
- Nokia
- oasseáiggeohcejohkalaš
- Oulu, 6 olbmo
- OG-guovlu
- Posio
- Roavenjárga, 2 olbmo
- Salo
- Seinäjoki
- Simo
- Soađegilli, 4 olbmo
- Tampere
- Turenki
- Tuusula
- Vihti
- (guorus, , 6 olbmo)

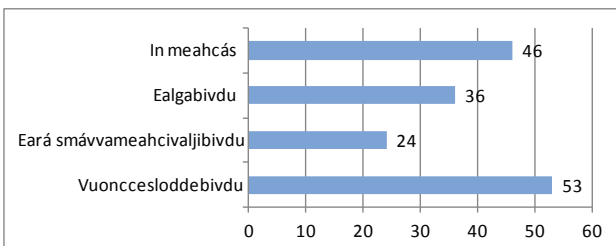
3. Vástideaddji sohkahealli

Vástideaddjiid mearri: 118

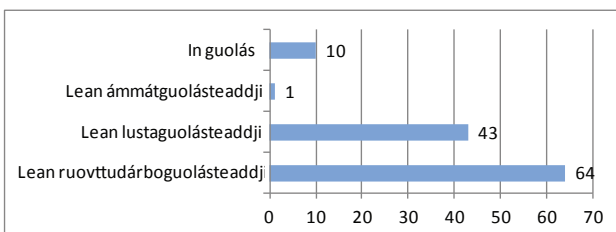
4. Vástideaddji meahcástandoaimman

Vástideaddjiid mearri: 118

5. Vástideaddji guolástandoaimman

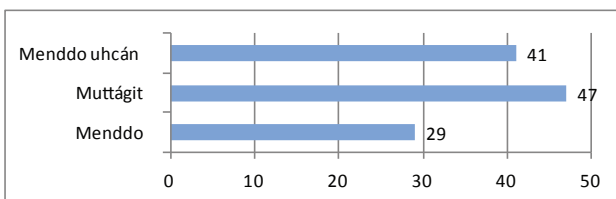
Vástideaddjiid mearri: 118

6. Turisma

Vástideaddjiid mearri: 117

Dorvvastago Meahciráddehus turisma eavttuid Davvi-Sámi stáhtaeatnamiid ja -čáziid eaageavahusa plánemis ja luondduriggodagaid geavaheamis?

Jus turismma eavttuid galggašii buoridit eanet dahje uhcit go dál, mo doaibmama gálggašii nuppástuhttit?	Máhcahagat, st	Váikkuhus plánii/vástta
• ILO-soahpamuš galgá ratifiserejuvvot dahje vuhtii váldot sámeaguovllus	2	Ráđđehus válmmaštallá ratifiserema, MR addán cealkámuša. Sámiid vuoigatvuođat ja gullan váldojit vuhtii doaibmamis.
• Plánen ja oassálastin		
- mearrádusváldi galgá sirdojuvvot báikkálaččaide dahje sámehálddahussii	1	Stivrejuvvo lánkaásahusain..
- boares dáluid vuoigatvuođat galget dorvvastuvvojit	1	Plánen ii uhkit nannejuvvon vuoigatvuođaid.
- báikkálaččaid galgá váldit vuhtii buorebut	2	Gullá plánii. Geavahuvvo oassálastin plánenuohki.
- Olgobáikeolbmuid galgá váldit vuhtii	1	
- sierra ealáhusaid galgá váldit vuhtii ovttáarvosaččat	3	
- boazodoalu galgá váldit vuhtii plánemis	1	
• Turisma galgá čohkkejuvvot	4	Gullá plánii
• Čuožahagaid kultuvrralaš ja sosiála mearkkašumit galget váldot vuhtii	1	
• Dálá resurssat galget váldot beaktilis atnui	1	Láгат ja ášahusat, láven ja dikšun- ja geavahanplánat mearridit sierra eanageava-hanvugiid dohkkehuvvon beaktilisvuođa.
• Johtolagat ja ráhkadusatt		
- panoráma-johtolat galgá ráhkaduvvot	1	Ohcejoga gieldda jođihan fidnu. Meahciráđđehus geahččala ovdánahttit johtolaga ráhkadeami.
- gielkájohtolagat Gáregasnjárga-Ohcejohka galget ráhkaduvvot	2	Plána ii hehte ráhkadeami. Gáibida gielddas čielga bealiváldima ráhkadeami bealis.
- Dollasajiid galgá lasihit	2	Sáhtta lasihit veháš vánddardeami deaddočuokkesguovlluin. Dáhpáhusa mielde árvvoštallan.
- čuoiganjohtolagat, main beatnagiid atnin lea lobálaš	1	Plánen ii váldde beali.
- meahccesihkkelastin galgá leat lobálaš mohtorgielká-johtolagain	1	
• Lustageavahusa vuogit		
- ekologalaččat bivevaš turismma dahje luondduturismma galgá oidit	3	Gullá plánii.
- doaibman galgá čuožihuvvot oahpistuvvon vánddardemiide	1	Plána deattuha oahpisteami rolla, muhto ii eaktut oahpistuvvon vánddardemiid.
- mánggabealat turismma galgá doarjut	1	Sisältyy suunnitelmaan.
- guollebivdoturismma galgá ovdánahttit	3	
- luonddu galgá geavahit meahcásteapmái, guolásteapmái, vánddardeapmái	1	

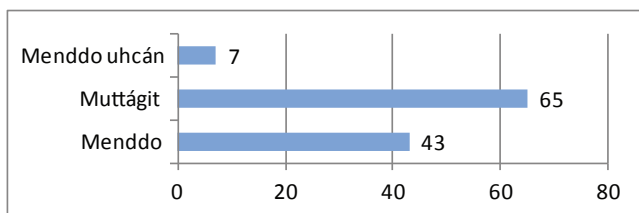
- beanageassastandoaibman galgá leat lobálaš	1	Fitnodatdoaibman lea lobi duohken ja dat ráddjejuvvo johtolagaide, gos dat ii hehte eará eanageavahanvugiid mearkašahtti láhkai.
- beanageassastandoaibman galgá stivrejuvvo johtolagaide	1	MR stivre fitnodatdoaibmama .
• Turismamárganastima ja ovttasbarggu galgá lasihit	1	Gullá plánii.
• Fitnodatdoaibmama galgá ovdánahttit	2	
• Guolle- ja meahcebevdu		
- dálu oamasteaddjiiguin ja Sámedikkiin ráddádallon osiid (meahcástan)lohpeboaduin galgá čilget báikkálaš dálu oamasteaddjiide	1	li váikkut plánii, lobiid eai vuovdde priváhtaguovlluide.
- sámedáluide gulli guovlluide ii galgga miedihit lustaguolástanlobiid iige dálveoagguma almmá dáluid miehtama haga	1	
- lohpevuogádagaide galgá čielggasmahttit	1	MR:a beaivválaš doaibma.
- gohcima galgá lasihit	2	
- rievssatlobiid vuovdin fitnodatdoalliide	1	Stivrejuvvo lánkaasahemiin.
- galgá geahpedit rievssatbevdu lohpeberiide	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearrimearrádusain.
- rievssatbevdu galgá ráddjet unnit guovlluide	1	
- turisttaid rievssaha dálvebevdu galgá gielddit	1	
- meahcástanlobiin báikkálaščaide dihtomearit dego turisttaide	1	Stivrejuvvo lánkaasahemiin.
- fierbmeguollebevdu galgá stivrejuvvo gilvinguliide	1	Gullá plánii, guollebevdu vuodduuvvá lunddolaččat lassáneaddji guollemáddodagaide.
- luonddu guollenáiid galgá suodjalit	1	
- fierbmeguollebevdu galgá stivrejuvvo Gilbbesjávrris stuorát jávrride	1	
- fierbmeguollebevdu galgá gildojuvvo rávdnječáziin	1	
- luossaguollečázadagaide sálašmihtomearit ovttaárvosaččat	2	
- divrras čázadagaide (dego Juvdu) dušše catch&release-guollebevdu ("bevde & luoitte")	1	
• Meahcejohtalus		
- motoriserejuvvo johtima galgá ráddjet	3	Gullá plánii. Stivrejuvvo lánkaasahemiin ja DGP:in.
- mohtorgielkájohin galgá miedihuvvo dálveoaggunčáziide	2	
• Luonddusuodjaleapmi		
- luondduárvvuid galgá gáhttet	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo lánkaasahemiin ja DGP:in.
- duovdagiidda guoski árvvuid galgá váldit vuhtii	1	
- jaskes guovlluid galgá vuodduidit	1	Stivrejuvvo lánkaasahemiin ja DGP:in.
• Meahceguovllut		
- mohtorgielkkáid ja njealjejuvllagiid geavaheapmi galgá leat lobálaš vánddardemiid fuolahussii ja safáioahpisteapmái nu, ahte lea kontrollerejuvvo	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo lánkaasahemiin ja HKS:in.
- mohtorgielkájohin galgá viiddidit	1	
- lihkeapmi dušše deahkefámuiguin	1	Ákkastallon dárbei miedihuvvojit muhtun veardde maiddá meahcejohtaluslobit. Meahceguovlluid HKS:as ii ráddjejuvvo meahcesihkelastin dahje meallun.
- galgá leat lobálaš meahcesihkelastin ja meallun	1	

• Vuovdedoallu		
- vuovdedoalus galgá váldit vuhtii turismma ja lustageavahusa eavttuid	2	Gullá plánii. Turismma dahje duovdagiid geažil mearkkašahtti guovlluin čuohppanvuogit, mat bajásdollet gokčama.
- muorračuohppamiid galgá geahpedit	12	Ii váikkut plánemii, čuohppamiid mearri mearriduvvon LRP ovttasbargojoavkkus.
- muorračuohppamiid galgá ordnet olmmošbargun	1	Gullá plánii.
- Vuvdidiid galgá máhcahit ovddežii Čármaduoddara guovllus	1	Ii váikkut plánemii, ovddežii máhcahanláhkai leahkki lavdnjeatnamat eai leat guovllus.
• Eará eanageavahus		
- eanageavaheami ii galgga lasihit meahcceguovlluin	1	Čovdojuvvo ja stivrejuvvo meahcceguovlluid dikšun- ja geavahanplánas, eará eanageavahusa lasiheapmi ii leat mearkkašahtti láchkai ovdanbukton.
- geavaheami ii galgga lasihit boazodollui dehálaš guovlluin	1	Vuovdeeatnamiid ráidoguovllut leat dárkkuhuvvon boazodoalu ja guohtonráfi dorvvasteami várás. Meahcceguovlluid viidodagas eanaš lea boaittoavádat.
- ruvkedoaimama ii galgga mieđihit	1	Málbmaohcan ja ruvkedoaiman giedáhallojit ruvkelá-ga čuovvu meannudemiin, Tukes lohpevirgeoapmahaš
- ii lassehuksen gáttiide dahje sulluide	4	Čovdojuvvo lávenproseassas. Anárjávrrí oasis linjen lea dat, ahte ii čujuhuvvo lassehuksen.
- ii huksen luonddusuodjalanguovlluide	1	Luonddusuodjalanguovlluin huksen lea vejolaš váldoáššis boazodoalu dárbbuide (gollegoavvunguovllut Leammis).
- ii huksen lustageavahančuožáhagaid lahkosis	1	Čovdojuvvo lávenproseassas.

7. Vuovdedoallu

Vástideaddjiid mearri: 115

Dorvvastago Meahciráđdehus vuovdedoalu eavttuid Davvi-Sámi stáhtaetnamiid ja -čáziid eanageavahusa plánemis ja luondduriggodagaid geavaheamis?

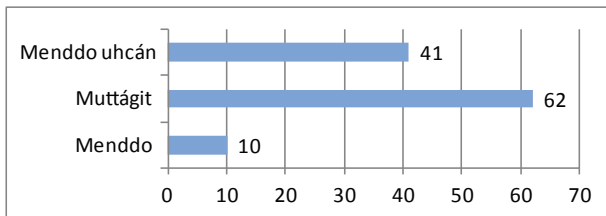

Jus vuovdedoalu eavttuid galggašii dorvvastit eanet dahje uhcít go dál, mo doaibmama deattuhusaid gálggašii nuppástuhttit?	Máhcahagat, st	Váikkuhus plánii/vástta
• ILO-soahpamuš galgá ratifiserejuvvot	1	Rádđehus válmmaštallá ratifisere-ma, MR addán cealkámuša. Sámiid vuoigatvuođat ja gullan váldojit vuhtii doaibmamis.
• Eatnama vuovdimis báikkálaš vuoigatvuođat galget váldot vuhtii	1	Gullá plána doaibmanprográmmii.
• Vuovdedoalu boađuid galgá stivret báikkálašekonomiijai	2	Mearkkašahtti oassi vuovdedoalu boađuin geavahuvvo báikkálaččat vuovdedoalu doibmii..
• Luondduárvvuid kártemii eambo ruđa	1	Váldojit vuhtii plánema sierra muttuin.
• Plánen ja oassálastin		
- plánemii Barggolašvuohta vuolggasadjin	1	Bargguidahttingeatnegahttimat gieđahallojit MR boađusstivremis.
- guhkesáigge oppalašávkkiiid ja buvttademiid plánen	1	Plánemiin ohcat guovlluid geavaheami nu stuorra oppalašávkki go vejolaš nu, ahte guovllu sierrasárgosat váldojit vuhtii.
- mearrádusváldi galgá sirdojuvvot báikkálaččaide	1	Plánen ráhkaduvvon lánkaásaheami vejolažžan dahkan viidodagas nu, ahte leat viidát beassan oassálastit.
- sierra geavahusvuogit ja daid synergijiaávkkiiid galget váldot vuhtii	1	Váldon vuhtii plánemis, ráhkaduvvon LRP ovttasbargojoavkkuin.
- turisma ja lustageavahus galget váldot vuhtii	3	
- boazodoallu galgá fuopmášuhttot buorebut	4	
- luonddusuodjaleapmi galgá fuopmášuhttot buorebut	3	
- ekologalaš oktavuodát galget fuopmášuhttot buorebut	1	
• Vuovdedoallu ja muorračuohppamat		
- čuohppamat galget ollašuhttot olmmošbargun	3	li váikkut plánemii. Stivrejuvvon EMM stivrenreivviin.
- mášenčuohppamat galget heaittihuvvot	2	
- duovdagat galget vuhtii váldot čuohppanluottas mášenčuohppamiin	1	Gullá plánii. Čuvvojuvvon birasrávagirjii. Davvi-Sámis eai dahkko rabasčuohppamat. Čuohppamiid mearri ja doaibmama linnjádahkamat sohppojuvvon LRP-ovttasbargojoavkkuin.
- čuohppanvugiid galgá geahpehit	4	
- rabasčuohppamat galget heaittihuvvot	6	
- boares muoraid galgá seastit čuohppamis	1	
- čuohppanmeari galgá geahpedit	4	
- dálá čuohppandássi lea heivvolaš	1	
- doaibman galgá čohkkejuvvot giehtadallon guovlluide	2	
- luondduviidá vuovddiid galgá seastit	4	
- čuohppamat galget heaittihuvvot Davvi-Sámis	5	
- dálvegeainnuid galgá atnit ávkin	1	Gullá plánii.
- meahcegeainnuid ii galgga ráhkadit lasi	2	li váikkut plánii. Geainnuid ráhkadit árvvoštallama vuodul unnánaš meriid nu, ahte sierra geavahanvuogit váldojit vuhtii.
- ávdnasat galget adnot ávkin dušše Davvi-Sámis	1	Gullá plánii.
- ávdnasat dušše earenoamáš atnui	1	

8. Meahcebevdu

Vástideaddjiid mearri: 113

Dorvvastago Meahciráđdehus meahcebevdu ja meahcivaljidikšuma eavttuid Davvi-Sámis?

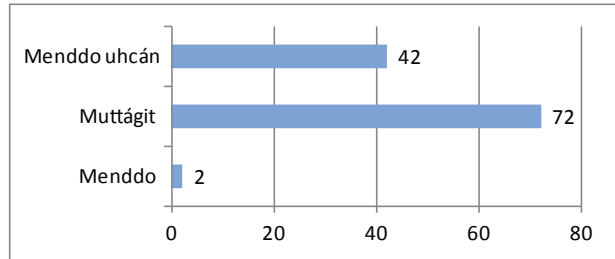

Mo Meahciráđdehus galggašii váldit fuopmášupmái meahcebevdu ja meahcivaljidikšuma Davvi-Sámi stáhtaetnamiin ja -čáziin? Mo Meahciráđdehus galggašii ovddidit lohpe meahcebevdu Davvi-Sámis?	Máhcahagat, st	Váikkuhus plánii/vástta
• Plánen ja oassálastin		
- mearrádusválddi galgá sirdit báikkálaččaide dahje sámehálddahussii	2	Stivrejuvvo lánkaásahemiin.
- dálu oamasteaddjiid vuoigatvuođaid galgá váldit vuhtii	2	li váikkut plánii, lobiid eai vuovdde priváhtaguovlluide.
- dálloamasteaddjiiguin ja Sámedikkiin ráđđádallon osiid (meahcástus)lohpeboaduin galgá čilget báikkálaš dálu oamasteaddjiide	1	
- ovttasbarggu galgá ovddidit meahcivaljiovtastusaiguin	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearri-mearrádusain ja lánkaásahusain.
- boazodoallu galgá váldot vuhtii	1	
- báikkálaččaide vuoigatvuođat galget seailluhuvvot	2	
- sámiid vuoigatvuođat galget dorvvastuvvot buorebut	1	
- meahcebevdu galgá mihtidit ekologalaččat suvdilit	7	
- nuoraid meahcástanvejolašvuođaid galgá buoridit	1	
- lohpe meahcásteami galgá geahpedit	5	
- olgobáikeolbmuid meahcebevdu galgá ráddjet	5	
- meahcebevdu galgá friijaduhttot	1	
• Meahcivalji galgá váldot vuhtii vuovdedoalus dahje meahcivalji eallinbirrasiid galgá dikšut	5	Gullá plánii.
• Meahcivaljidikšunbarggu galgá doarjut	2	
• Meahcástanturisma galgá ovdánahttit	2	
• Lohpeáššit		
- lohpevuovdin galgá addot fitnodatdoalliide	1	Stivrejuvvo lánkaásahemiin.
- lohpevuovdima galgá čielggasmahttit	2	MR beaivválaš doaibma.
- mobiilabálvalusaid galgá váldit viidásut atnui	1	
- lohpeeavttuid galgá dahkat oktillažžan	4	
• Meahcebevduvuogit		
- rievssaha gárdunbevdu galgá dorvvastuvvot	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearri-mearrádusain ja lánkaásahemiin.
- čuvččá meahcásteapmi galgá leat lobálaš (maiddái olgobáikeolbmuid)	2	
- čáhcelotti ja čuotnjága lohpe meahcásteapmi galgá ráddjet	1	
- loddebeatnagiid atnin duottarguovlluin galgá gildojuvvo	1	Stivrejuvvo lánkaásahemiin.
- girona meahcásteapmi galgá gildojuvvo	1	
- gárdunbevdu galgá gildojuvvo	1	
• Boazoáiddiid meari galgá geahpedit	1	Čuvvojuvvo boazodoallolága 39 S.
• Boazoáiddiid lasseráhkadeapmi galgá gildojuvvo	1	
• Motorisen meahcebevdu galgá geahpedit mehciin	1	Meahcejohtalus lea čavga stivrejuvvo.
• Borasspiret galget suodjaluvvot	1	Plána ii váldde beali.
• Gohcima galgá lasihit	3	MR:a beaivválaš doaibma.

9. Guollebivdu

Vástideaddjiid mearri: 116

Dorrvastago Meahciráđdehus uollebivddu ja guollečáziid dikšuma eavttuid Davvi-Sámis?

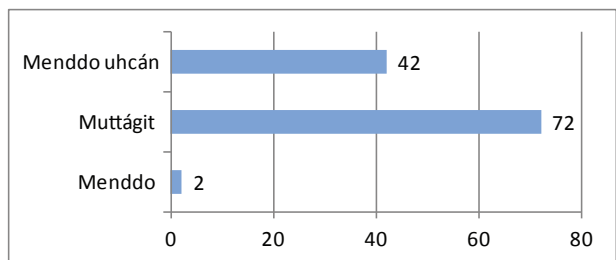
Mo Meahciráđdehus galggašii ovddidit guolástanordnemiid ja guollečáziid dikšuma Davvi-Sámis?	Máhcahagat, st	Váikkuhus Plánii/vástta
• Plánen ja oassálastin		
- Mearrádusválddi galgá sirdit báikkálaččaide dahje sámehálddihussii	2	Gullá plánii, geavahuvvo oassálastin plánen. Stivrejuvvo dihtomearremearrádusain ja lánkaásahemiin.
- Sámiid vuoigatvuođat galget dorrvastuvvot	1	
- Báikkálaš olbmuid ii galgga badjelmearálaččat deattuht dahje menddo olu váldit vuhtii	2	
- Guolástanturisma dárbbuid galgá váldit vuhtii	1	
- Árbevirolaš návddašanvuoigatvuođat ja daidda laktáseaddji johtinvuoigatvuođat galget váldot vuhtii	4	
- Báikkálaš dahje sáme kultuvra galgá váldot fuopmášupmái buorebut	1	
- Ovttasbarggu galgá lasihit ossodatgottiiguin ja guolástanguovlluiguin	1	
- Guollebiviid galgá bidjat oassálastit čáziid dikšumii	1	
- Guollebivdu galgá mihtiduvvot ekologalaččat suvdilit	2	
- Bearrašiid ja nuoraid guollebivoáiggeáji galgá ovddidit	1	
• Lohpeáššit		
- lohpevuodima ii galgga miedihit dáluid sierravuđot návddašančáziide	1	li váikkut plánii, lobiid eai vuodde priváhtanguovlluide.
- Lohpemávssuid galgá stivret dálu oamasteaddjiide dahje báikkálaš olbmuide	2	
- Lohpevuogádaga galgá ovttagardánahttit ja čielggasmahttit	5	MR beaivválaš doaibma.
- Lohpemávssuid galgá bajidit	2	Stivrejuvvo lánkaásahusain.
• Guollečáziid ja guollemáddodagaid dikšun		
- Čázadagaid dálá dilli galgá seailluhuvvot	2	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearremearrádusain ja lánkaásahemiin. Guolástus vuođđuduvvá lunddolaččat lassáneaddji guollemáddodagaide.
- Guovlluguovdasaš bealáhisvuoda galgá lasihit	1	
- Lunddolaš guollemáddodagaide galgá bidjat deattu	3	
- Deanu luossamáddodaga suodjaleami galgá ovddidit	1	
- Lohpeboađuid galgá stivret guollemáddodagaid dorrvasteapmái	1	
- Gilvimiid galgá lasihit almmolaččat	8	
- Árvoguliid gilvima galgá lasihit	2	
- Sirdingilvimiid duottarjávriide galgá lasihit	1	
• Guollemáddodagaid buoret čuovvun dahje dutkamuš	2	
• Bistevaš guollebivddu dovddusin dahkama galgá lasihit	1	
• Dálvemeahccejohtalusa galgá álkidahttit dálveoagguma geažil	1	
• Láidejuvvon guolástusvánddardeamit doaibmanvuohkin	1	
• Guolástanvuogit		
- ruovttudárboguillebivdu galgá dorrvastuvvot	1	

- ámmátguollebivddu galgá ovddidit	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearremearrádusain ja lálkaáshemiin. Guolástus vuodđuduvvá lunddolaččat lassáneaddji guolle máddodagaide.
- stággoguoallebivddu galgá lasihit	1	
- lustaguoallebivddu galgá ráddjet dahje dahkat dihtomearrin	2	
- bartalaččaid fierbmemeari galgá ráddjet	1	
- fierbmeuoallebivdu galgá stivrejuvvot gilvinguliide	1	
- fierbmeuoallebivddu galgá stivret stuorát čázadagaide	1	
- fierbmeuoalástangiendinguovlluid galgá vuodđudit	1	
- fierbmemeari ii galgga ráddjet ruovttudárboguoallebivddus	1	
- fierbmeuoallebivddu galgá ráddjet smávvačáziin	2	
- fierbmeuoallebivddu galgá ráddjet rávdnječáziin	2	
• Láven ja eará eanageavahus		
- eallámušbiras galgá seailluhuvvot	1	Gullá plánii ja stáhtaetnamiid lávenprinsihpaide.
- anárjávri lassehuksema galgá eastit	1	Gielda vástida lávemis. Stáhtaetnamiid gáttiid láven lea Davvi-Sámis mášolaš.
• Guollebivddu gohcin galgá lasihuvvot	5	MR:a beaivválaš doaibma.

10. Luonddusuodjaleapmi

Vástideaddjiid mearri: 115

Ovddidago Meahciráđdehus luonddusuodjaleami Davvi-Sámis?

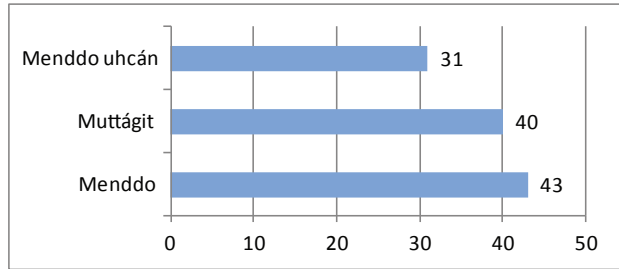
Jus luonddusuodjaleami galggašii ovddidit eanet dahje uhcit go dál, mo doaibmama galggašii nuppástuhttit?	Máhahagat, st	Váikkuhus plánii/vástta
• Resurssaid galgá lasihit suodjaleapmái	1	LRP:as ii mearriduvvo resurssain.
• Suodjaleami galgá geahpedit	1	Ii váikkut plánii, stivrejuvvo lálkaásahemiin.
• Pláven ja oassálastin		
- mearrádusválddi galgá sirdit báikkálaččaide dahje sámehálddahussii	2	Stivrejuvvo lálkaásahemiin. Oassálastin pláven ja Akwe: Kon doaibmanmálle ovdánahttin.
- árbevirolaš ealáhusaid hárjeheapmi galgá dorrvastuvvot	3	Gullá plánii, geavahuvvo oassálastin pláven. Stivrejuvvo lálkaásahemiin ja DGP:in (HKS).
- mearrádusdihakamis galgá váldit vuhtii guhkesáigge váikkuhusaid	1	
- báikkálaččaid galgá váldit fuopmášupmái buorebut	2	
- boazodoalu galgá váldit fuopmášupmái buorebut	1	
- luonddusuodjaleapmi galgá váldit fuopmášupmái buorebut	1	
• Suodjalanguovlofierpmádat		
- suodjalanguovlluid ii galgga lasihit lotnunvugiin	1	Vejolaš lotnumiid ollašuttá EBI-guovddáš.

- suodjaleami dahje suodjalanguovvluid galgá viiddidit	4	Suodjalanprográmmaguovllut ráhkaduvvojit suodjalanguovlun.
- meahcit galget dorvvastuvvot	1	Stivrejuvvo láhkaásahemiin ja DGP:in.
• Šlájaid ja eallinbirrasiid suodjaleapmi		
- vildagoddi galgá máhcahuvvot	1	li váikkut plánii, ii MR mearridanválddi vuolde.
- bohccuid guohtuma galgá ráddjet dahje boazofriiddja guovlluid galgá vuodđudit šattuid suodjaleami dihte	4	Herkket golli luondotiippaid vuhtiváldin gullá plánii.
- Čázádatnoađuheami galgá ráddjet	1	Stivrejuvvo láhkaásahemiin.
- luonddu guollemáddodagaid galgá suodjalit	1	Stivrejuvvo dihtomearrimearrádusain ja láhkaásahemiin. Ovddiduvvo guollemáddodagaid dutkan.
• Johtaleapmi		
- meahccejohtalusa galgá ráddjet suodjalanguovlluin	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearrimearrádusain ja láhkaásahemiin.
- luonddu gollama galgá eastadit	2	Stivrejuvvo láhkaásahemiin. ja DGP:in.
- johtaleami suodjalanguovlluin galgá miedihit almmolaččat friiddjabut	2	
- turismafitnodagaid kontrollerejuvvon johtaleapmi galgá miedihuvvot suodjalan- dahje meahcceguovlluin	1	Stivrejuvvo DGP:in ja ortnetnjuolgadusaiguin.
• Meahccebivdu		
- meahcástanvuogatuodáid galgá friijaduhttit	1	Stivrejuvvo láhkaásahemiin ja DGP:in.
- meahcásteami galgá ráddjet osiin suodjalanguovlluin	1	
• Vuovdedoallu		
- čuohppanvugiid galgá geahpehit	1	Gullá plánii.
- rabasčuohppamat galget heaittihuvvot	5	
- meahcivaljidikšun galgá váldot vuhtii vuovdedikšumis buorebut	1	
- čuohppanvugiid galgá geahpedit	1	Čuohppamiid mearri ja doaibma linnjádahkamat sohppojuvvon LRP ovttasbargojoavkkuin. Eanaš boares, luondduvida vuvddiin lea vuovdedoalloguovllu olggobealde.
- boares, luondduvida dahje luondduvida lágan vuvddiid galgá suodjalit	8	
- doaibman galgá joatkašuvvat buot vuovdedoalloguovlluin	1	
- vuvddiid galgá máhcahit ovddežii	2	li váikkut plánii, ovddežii máhcahanláhkái leahkki lavdnjeeatnamat eai leat guovllus.
- dárbbášmeahtun meahccebiilageainnuin galgá dikšut duovdagiid dahje daid galgá giddet	2	Dárbbášmeahtun meahccebiilageainnut eai leat.
• Láven ja eará eanageavahus		
- turisma noađuheami galgá stivret dálá čoahkkanemiide	4	Gullá plánii.
- gáttiid galgá seailluhit huksemeahttumin	2	Stivrejuvvo lávemiin.
- astoáiggehuksema dahje lávema ii galgga lasihit Anárjávrris	1	Gielda vástida lávemis.
- ruvkedoaimma ii galgga miedihit	2	Stivrejuvvo láhkaásahemiin.
• Gohcima galgá lasihit		
- suollemas bivdu	2	MR beaivválaš doaibma.
- meahccejohtalus	2	

11. Boazodoallu

Vástideaddjiid mearri: 114

Dorvvastago Meahciráđdehus boazodoalu eavttuid Davvi-Sámis stáhtaeatnamiid- ja čáziid eanageavahusa plánemis ja luondduriggodagaid geavahusas?

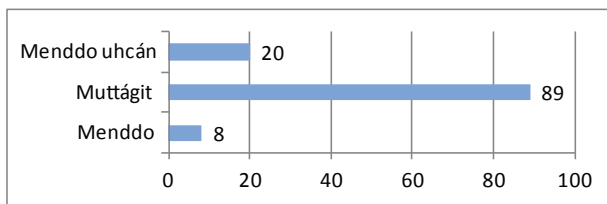

Jus boazodoalu eavttuid galggašii ovddidit eanet dahje uhcit go dál, mo doaimama galggašii nuppástuhttit?	Máhcahagat, st	Váikkuhus plánii/vástta
• Boazomeari dahje guodohandeattu galgá geahpedit	8	li váikkut plánii. li Meahciráđdehus mearrádusválddi vuolde.
• Stuorraspiriid dutkamii ja máddodatárvoštallamii galgá oassálastit	1	MR beaivválaš doaimba.
• ILO-soahpamuša galgá ratifiseret	1	Ráđdehus válmmaštallá ratifiserema, MR addán cealkámuša. Sámiid vuoigatvuodát ja gullan váldojit vuhtii doaimmamis.
• Plánen ja oassálastin		
- mearrádusváldi galgá sirdojuvvot báikkálaččaide dahje sámehálddahussii	3	Stivrejuvvo lánkaásahemiin ja DGP:in.
- mearrádusváldi galgá sirdojuvvot bálgošiid	2	
- sáme kultuvra galgá dorvvastuvvot	2	
- boazodoallu galgá dorvvastuvvot dahje váldot vuhtii buorebut (ee. guottehan- ja guohtunguovllut)	10	Váldo vuhtii eanageavahusa plánemis. Ee. meahcceguovlluin eanaš guovlluin boaittoavádat.
- eará eanageavahanvuogit dahje ealáhusat galget vuhtii váldot dásseárvosaččabut	12	Gullá plánii.
- boazodoalu ii galgga bidjat sierrasajádahkii	6	Boazodoalloláhka stivre boazodoalu ja dan vuhtii váldima ja sajuštá boazodoalu sierrasajádahkii.
• Vuovdedoallu		
- guohtunguovlluid ii galgga čuohppat almmá bálgoša mediheami haga	1	MR beaivválaš doaimba. Dehálamos boazoguohtuneatnamat leat meroštallojuvvon bálgošsoahpamušain.
- čuohppamat galget dahkkot olmmošbargun	1	Čuohppamiid mearit ja linnjádahkamat sohppojuvvon LRP-ovttasbargojoavkkuin.
- boazodoalu galgá váldit vuhtii buorebut	5	
- čuohppamiid galgá geahpehit dahje geahpedit	3	
- čuohppamiid galgá heaittihit	2	
• Meahccejohtalus		
- stivremis galgá boazodoalu váldit vuhtii buorebut	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearri-mearrádusain ja DGP:in.
- giddodaga oamasteaddjiide galgá dorvvastit friijabut johtin, maiddái mehciin	1	
• Láven ja eará eanageavahus		
- boazofridnja guovlluid galgá vuodđudit	1	Stivrejuvvo lánkaásahemiin.
- ruvkeindustriija vuostálastet	1	
- boazoáiddiid ii galgga ráhkadit lasi	2	Čuvvojuvvo boazodoalloláhka 39 §.
- ruovdegeainnuid vuostálastet	1	Johtalusjođáhagaid plánen ii gula MR:ii.

12. Vánddardeapmi

Vástideaddjiid mearri: 117

Dorvvastago Meahciráđdehus vánddardeami eavttuid Davvi-Sámis stáhtaeatnamiid- ja čáziid eanageavahusa plánemis ja luondduriggodagaid geavahusas?

Jus vánddardeami eavttuid galggašii ovddidit eanet dahje uhcít go dál, mo doaimbama galggašii nuppástuhttit?	Máhcahagat, st	Váikkuhus plánii/vástta
• Plánen ja oassálastin		
- mearrádusváldi galgá sirdujuvvot báikkálaččaide dahje sámehálddahussii	1	Stivrejuvvo láhkaásahemiin ja DGP:in.
- meahcceguovlluid dikšun- ja geavahanplánat lihkestuvvan	1	
• Luonddusuođjaleapmi		
- luondduárvvuid galgá gáhttet	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo láhkaásahemiin ja DGP:in.
- suodjalanguovllut mánggabealagít atnui (turisma, guolle- ja meahccebivdu)	1	Stivrejuvvo láhkaásahemiin ja DGP:in.
• Johtolagat ja ráhkadusat		
- resurssaid galgá lasihit nuoskideami eastadeapmái	1	Davvi-Sámis bázahusfuolahus lea juo dál dikšojuvvon buoremusat oba riikkas. Ii váikkut plánii.
- dálá johtolagaid ja ráhkadusaid galgá bajásdoallat dahje ovddidit	10	Gullá plánii.
- johtolagaid ja ráhkadusaid fuolahusa ja dahje divvuma lasiheapmi	2	Ulbmilin eallingearddus geažil ráhkadusat, mat leat bistilut go dálá..
- doarvá ruhtadeami čujuheapmi stáhta bušehtas dálá vándardanjohtolagaid bajásdoallamii	2	Ruhtadeapmi geahččaluvvo dorvvastit. LRP ii sisttisoala ruhtadanplána, iige čana ruhtadeaddjiid.
- johtolagaid galgá lasihit	5	Láven ja DGP linjejit ášši.
- dárbbasmeahttun johtolagaid ii galgga plánet, go dálá johtolagatge leat fuones ortnegis.	1	Gullá plánii.
- ávdinstobuid galgá lasihit	3	Ii gula plánii.
• Rávven ja oahpisteapmi		
- vánddardeami galgá stivret merkejuvvo johtolagaide	1	Gullá plánii.
- johtolagain johtti olbmuid meari galgá ráddjet muhtun guovlluin	1	Ii gula plánii.
- eanet oahpistuvvon vánddardemiid	1	Resursagažaldat; plána ii leat easttan.

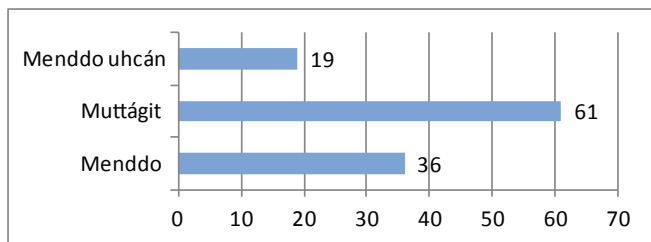
• Lustageavahusa vuogit		
- guollebivdoturisma dahje –vánddardeami galgá lasihit	1	Gullá plánii.
- galgá doarjut juohkeolbmovuogitvuhtii vuodđuduvvi vánddardeami	1	Čuohppamiid mearri ja doaibmama linnjádahkamat sohppojuvvon LRP ovttasbargojoavkkuin.
• Vuovdedoallu		
- vánddardeami galgá váldit vuhtii vuvddiid giehtadallamis	1	Sisältyy suunnitelmaan.
- rabasčuohppamiid ii galgga ollašuttit	1	
- čuohppamiid galgá geahpedit	1	Čuohppamiid mearri ja doaibmama linnjádahkamat sohppojuvvon LRP ovttasbargojoavkkuin.
- metsiä suojeltava (hakkuiita)	2	
• Meahccejohtalusa galgá geahpedit (girdinmašiinnat, helikopterat, njealjejuvllagat)	1	Plánas joatkit earenoamážit geasseáigge meahccejohtalsa čavga ráddjehusaid.
• Ruvkeindustriija ii dohkkehuvvo	1	Stivrejuvvo láhkaásahemiin.

13. Meahccejohtalus

Meahccejohtalus dálvet

Vástideaddjiid mearri: 116

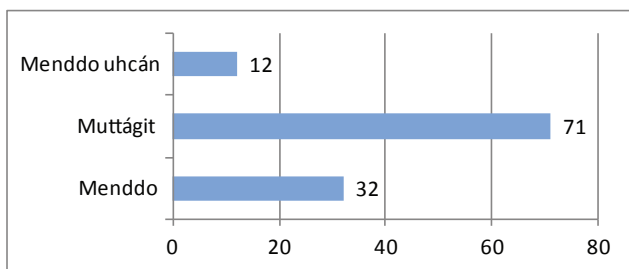
Diktágo Meahciráddehus dálveáigge meahccejohtalusa Davvi-Sámis?

Meahccejohtalus geasset

Vástideaddjiid mearri 115

Diktágo Meahciráddehus geasseáigge meahccejohtalusa Davvi-Sámis?

Jus dálve- dahje geasseáigge meahccejohtalusa eavttuid galggašii ovddidit eanet dahje uhcit go dál, mo doaibmama galggašii nuppástuhttit?	Máhcahagat, st	Váikkuhus plánii/vástta	
• Plánen ja oassálastin			
- mearrádusváldi galgá sirdojuvvot báikkálaččaide dahje sámehálddihussii	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearrimearrádusain ja DGP:in sihke lánkaásahusain.	
- báikkálaččaid vuoigatvuođat galget seailluhuvvot dahje dorvvastuvvot	2		
• Lohpeáššit	1		
- báikkálaččaid meahccejohtaluslobiid oazzuma galgá bidjat automáhtalažžan	1		
- bartalaččaid lohpeoážžuma galgá álkidahttit	1		
- lohpeáššiid galgá čielggasmahttit almmolaččat	1		
- boares dáluid johtinvejolašvuođaid galgá dorvvastit guolásteapmái, meahcásteapmái ja ruovttudárbomuoraid viežžamii	1		
- báikegottálaččaid vuodjinuoigatvuohta njealjejuvllagiin guollejávriide	1		
- boazoolbmuide vuoigatvuohta guolástit ja čoaggit luopmániid nu ahte geavahit veahkkinn njealjejuvllagiid	1		
- meahccejohtaluslobit dušše ávke- dahje bargovuodjimii	3		
- meahccejohtaluslobiid ii galgga mieđihit rievssatbivdui	1		
- báikkálaččaide viidásut johtinuoigatvuođat	1		
- meahccejohtalus galgá mieđihuvvot johtolagain friddja buohkaide	1		
- mohtorgielkájohtimii ng. Ruota málle: oahpisteaddji ii dárbbaš johtolagain guolástan- ja meahcástandárkkuhusas	1		
- norgalaš gielkávuodjiiid sisaboahntinmáksu	1		
- meahccejohtaluslobit dušše boazoolbmuide ja ámmátguolásteaddjiide	1		Stivrejuvvo lánkaásahemiin.
• Luonddusuodjaleapmi			
- meahcceguovlluid galgá lasihit ja viiddidit	1	Stivrejuvvo lánkaásahemiin.	
- luonduárvvuid galgá gáhttet	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo lánkaásahemiin ja DGP:in.	
- jaskes guovlluid galgá vuodđudit	1	Stivrejuvvo DGP:in.	
• Meahccejohtalus		Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearrimearrádusain ja DGP:in.	
- geasseáigge meahccejohtalusa galgá geahpedit	7		
- báikkálaččaid meahccejohtalusa galgá ráddjet Kalohttajohtolaga álggus	1		
- dálveáigge meahccejohtalusa galgá geahpedit	7		
- meahcceguovlluin mohtorgielkájohtima galgá geahpedit	1		
- olgobáikeolbmuid meahccejohtalusa galgá ráddjet	2		
- dálveáigge (báikkálaččat) johtalus galgá stivrejuvvo johtolagaide	2		
- geassejohtalus galgá stivrejuvvo johtolagaide	1		
- geassemeahccejohtalus galgá friijadahttit	3		
- dálvemeahccejohtalus galgá friijadahttit	2		

• Johtolagat		
- ođđa johtolagaid dahje sálahagaid galgá vuodđudit	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearrimearrádusain ja DGP:in.
- gielkájohtimii lasi sálahagat guollejávriide	2	
- johtolagaid galgá ovdánahttit giliid gaskka	1	
- gáregasnjárga-Ohcejohka –mohtorgielkájohtolat galgá ráhkaduvvot	3	
- johtolagaid galgá ovdánahttit almmolaččat	3	
- meahcceguovlluid johtolagaid ii galgga viiddidit	1	
- meahccesihkkeljohtolagaid galgá lasihit	1	Dáhpáhusa mielde árvvoštallan.
• Geavahanjoavkkut		
- meahccesihkkelastin ja geassastančuoigan galgá miedihuvvot álbmotmehciin	1	Addojuvvojit rávvagat siera álbmotmeahci mielde.
- ealáhusaid dásseárvvu galgá ovddidit	3	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearrimearrádusain ja DGP:in.
-“jaskes johtin” ja eará turisma galgá vuhtii váldot gielkájohtmis	1	
- gielkákultuvrra galgá ovddidit ja oahpistit smáđáhkes gielkájohtimii	1	
- fitnodatdoaimama dárbbuid vuhtii váldin	1	
- turisma meahccejohtalusa ii galgga miedihit		
- ng. manis vuodjji lobi čielggadahttin fitnodatdoaimamis	1	
- guottehanággi johtalusa ráddjen	1	
- boazodoalu fuopmášumi galgá buoridit	1	
• Vuovdedoallu		
- meahccegeainnuid galgá burgit vai dorvvastuvvo meahccáivuohhta	1	Stivrejuvvo DGP:in vuovdeguovlluin.
- čuohppamiid galgá geahpedit		Čuohppamiid mearri sohppojuvvon LRP ovttasbargojoavkkuin.
• Gohcin		
- gohcima galgá ovddidit dahje lasihit	10	MR beaivválaš doaibma.
- meahccejohtaluslobiid boastutgeavaheami galgá gohcit	1	

Eará dearvuodat Meahciráđđehussii:	Máhcahagat, st	Váikkuhus plánii/vástta
• Meahciráđđehusa boađusjuksanmearri galgá heaittihuvvot	1	Ráđđehus mearrida boađusjuksanmeriin.
• Mearridanválddi sirdin báikkálaš dahje guovlohálddahussii	2	Stivrejuvvo lánkaásahemiin.
• Plánen ja oassálastin		
- giddodatoamasteaddjiid vuoigatvuodat galget seailuhuvvot dahje dovddastuvvot	2	Vuoigatvuodat eai gáržžiduvvo plánas.
- báikkálaččaid sierrasajádat dahje –vuoigatvuodat galget seailuhuvvot	2	Vuoigatvuodat eai gáržžiduvvo plánas.
- bargguidahttingeahččanguovllut galget váldot vuhtii buorebut LRP:as	3	Plánemiin ohcat guovlluid geavaheami nu stuorra oppalašvkki go vejolaš guovllu sierrasárgosiid vuhtiváldimiin.
- rabasvuohta plánemii	1	Gullá plánii.
- sápmelaččaid ii galgga bidjat sierrasajádahkii	1	Guovlluguovdasaš plánas geavahit oassálastin plánema, mas sierra geavahanvuogit fárus mearrádusdahkamis.
- báikkálaččaid ii galgga bidjat sierrasajádahkii	1	
- boazodoalu ii galgga bidjat sierrasajádahkii	5	
- gollegoavuma ii galgga bidjat sierrasajádahkii	1	Geahččaluvo rabas vuorrováikkuhussii čanasjoavkkuiguin ja olbmuiquin.
- buohkaid eanageavahanvuogit galget váldot vuhtii eambo ovttá dásu	3	
- boazodoallu galgá váldot vuhtii	4	
- turisma dahje vándardeapmi galget váldot vuhtii	1	
- luonddu galgá váldit vuhtii vuoiŋnalaš ja fysalaš buresbirgejumi gáldun	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo lánkaásahemiin ja DGP:in.
- nuoraid radikaliseren galgá heaittihuvvot		Plánen ii váldde beali.
• Eräasiat		
- ulkopaikkakuntalaisia kohdeltava tasavertaisemmin eräasioissa	1	Stivrejuvvo lánkaásahemiin.
- metsästyslupajärjestelmää kehitettävä Ruotsin mallin mukaisesti	1	
- hirvenpynnissä metsästäjien turvallisuutta parannettava (lupa-alueet)	1	
- lupien hintoja alennettava	3	
- lupajärjestelmää selkeytettävä	1	Gullá plánii. Stivrejuvvo dihtomearrimearrádusain ja DGP:in.
- lohen lisääntyminen turvattava lohjoissa	1	
- pyyntirajoituksia myös paikallisille	2	
- porotalouden maastoliikenne sallittava hiihtoreiteillä	1	
- maastoliikenne sallittava UKK-puistossa olemassa olevilla urilla	1	
- maastoliikenne sallittava ympärivuotisesti tilojen nautintojen perusteella ja paikkakuntalaisille	1	
- metsästyksen tai maastoliikenteen valvontaa lisättävä	2	MR beaivválaš doaibma.

• Vuovdedoallu		
- muorračuohppanvugiid galgá geahpehit	1	Gullá plánii.
- rungugeainnuid galgá oažžut buoret ortnegii	1	
- čuohppamat galget heaittihuvvot	1	Čuohppamiid mearri ja doaimama linnjádahkamat sohppojuvvon LRP-ovttasbargojoavkkuin.
- eanaduktenuvugiid galgá geahpehit	1	Vuovdebargit dahket eanaš oasi čuohppamiin.
- mášenčuohppama galgá ráddjet bargguidahttima vuodul	2	
- vuovdebargiid muorračuohppamat leat dohkkehahttit	2	
• Turisma ja lustageavahus		
- dálá vánddardanráhkadusat galget seailuhuvvot	1	Gullá plánii. Ráhkadusat dollojuvvojit ortnegis.
- ruskkahis vánddardeami galgá deattuhit	1	
- ávdinstobuid geavaheapmi galgá seailut nuvttá	1	
- vánddardanráhkadusaid divvuma galgá lasihit	1	
- áššehasbálvalusa galgá lasihit (lohpevuovdimii)	1	Bálvalus mihtiduvvo jearu mielde.
- stobuid geavaheami gohcima galgá lasihit	1	Resursagažaldat; investerejuvvo oahpisteapmái.
- golledoidima galgá fállat turistaide		MR ii fála golledoidima.
• Láven ja eará eanageavahus		
- luondduodjaleami galgá lasihit	1	Stivrejuvvo láhkaásahemiin.
- álbmotmehciid meari galgá lasihit	1	
- golledoidima galgá doarjut	1	
- smávvamášengoavivun galgá miedihuvvot	1	
- ruvkedoaimbama ja gollegoavivuma vahágat galget vuhtii váldot	1	
- ruvkedoaimbama ii galgga miedihit	1	
- ruovdegeainnuid ii galgga miedihit	1	Johtalusjođáhagaid plánen ii gula MR:ii.
- viessosadjevuovdima galgá ráddjet	1	Viessosajiid iežas atnui vuovdit dahje láigohit dušše lávenguovlluin. Báikkálaš dárbut (ee. fásta ássan) sáhtta vuovdit maiddái bieđgoássanguovllus.

REHKENASTINUVUOGI GOVVEN

Juha Salmi, Meahciráđđehus, muorračuohppanrehkenastináššedovdi

Meahciráđđehusas vuovdedoalu doaibmama mihtideapmi vuodđuduvvá čuohppanrehkenastimiidda, mat ráhkaduvvojit Meahcidutkanlágádusas hutkojuvvon MELA-programmain. Čuohppandieđuid lassin vuogádagas oažžu vuovderiggodagaid ja vuvddiid ráhkadusa ovdáneapmái guoski dieđu.

Rehkenastinmateriála ráhkaduvvo govvosa miel árvvoštallama šaddanbáike- ja muorradieđuid vuodul. Šaddan materiála sáhtá dárbbu mielde rievdatit ja dievasmahttit ovdamearkan báikediehtovuogádagas váilu dieđuid oasis. Rehkenastima vuosttas muttus juohke vuovdeeatnama govvosii buvttaduvvojit mánggat vuovdedikšunrávvagiid čuovvu giehtadallan- ja ovdánnanmolssaeavttut guorahallanáigodahkii, mii lea dábálaččat unnimustá 30 jagi. Giehtadallan- ja ovdánnanmolssaeavttuid buvttadeapmái dárbbášuvvojit vuovderiggodatdieđuid lassin mállet ja árvvut, mat gusket vuvddiid ovdáneami, muoraid giehtadallama ja doaibmabijuid ekonomiija. Mállet leat ráhkaduvvon vuogádaga sisa ja dain vástida Meahcidutkanlágádus. Geavaheadđji ovddasvástádussan leat ovdamearkan čuohppamiid eavttuid ja fámolášvuoda meroštallan sihke rehkenastima dárbbášan hadde- ja goasttádusdieđut. Ekologalaš ja eará vuvddiid geavahusa stivrejeaddji dahkkit váldojit rehkenastimis vuhtii ee. nu ahte vuovddit juhkkovvojit luonddu mielde sierra giehtadallanluohkáide. Giehtadallanluohkká mearrašuvvá govvosa eanageavahusluohká, geavahanráđđehusaid ja luonddučuožáhagaid vuodul. Vuogádahkii addovvojit rávvagat das, mo iešguhtege giehtadallanluohkkái gulli vuvddiid sáhtá giehtadallat almmá, ahte guovllu divraseamos geavahanvuohki riskerejuvvo.

Buoremus vuvddiidgiehtadallanprográmma ohcama dihte prográmmii biddjojit velá rehkenastima ulbmil ja ráđđehusat, mat dorvvastit bistevasvuoda sierra oliid. Lineára optimerema geavahemiin juohke govvosa giehtadallan- ja ovddidanulbmiliin válljejuvvo dat, mii ovttas eará govvosiidda válljejuvvon molssaeavttuiguin ollašuttá buoremusat ulbmiliid. Čoavddus lea guovllu doaibmanprográmma ruŋgu ja čoaggana ovttaskas govvosiid gieđahallan- ja šaddadanprográmmain.

Davvi-Sámi rehkenastimat 2011–12

Rehkenastimiin vuvddiid giehtadallan vuodđuduvvá Meahciráđđehusa 2011 dárkkistuvvon vuovdedikšunrávvagii ja vuovdedoalu birasgirjjáza (2011) rávvemiidda. Rehkenastimat dahkkovvojedje jagiide 2012–2052. Dain ohce vuvddiidgiehtadallanprográmma, mii addovjuvvon ráđđehusaid čuvodettiin buvttada stuorámuš nettoboađuid dáláárvvu reantoproseantta 3 geavahettiin. Davvi-Sámis eanageavahusmearrádusain ja –soahpamušain lea guovddáš váikkuhus boahtti doaibmama mihtideapmái. Doaibmama dási meroštallan lea eambo mearrádus- go rehkenastingažaldat. Rehkenastimat addet dieđu vejolašvuodaid rájain, mearrádusaid váikkuhusain ja lihkanmunis sierra dahkkiid ektui. Earenoamážit daiguin sihkkarastovjuvvo bistevasvuohka ja buvttaduvvo dássedettolaš vuvddiid giehtadallama oppalaščoavddus detálgalat plánaid vuodđun.

Oasi birasgirjjázis ovdanbukton lohpadusain sáhtá rehkenastimis ollašuhttit dušše rehkenastinmateriála doaimmahemiin ja dievasmahttimiin. Ovdamearkan čázadagaid gáttiide ii

sáhte rehkenastimis guođđit birasgirjjáža eaktudan čuohppameahtun suodjeavádaga, go báikedihtovuogádagas suodjeavádat ii leat. Rivttes sturrosaš viidodat- ja čuohppanváikkhusaid áigáioažžumii rehkenastinmateriálii galgá dahkat váilu kodaid vástideaddji nuppástusaid. Geavadis meannudeapmi lei dakkár, ahte báikedihtoanalysain rehkenastojuvvui suodjeavádagaide gulli čuohppamii dohkálaš vuvddiid viidodat, ja duot mearri vuvddiin sirdojuvvui čuohppama bires čuohppamiid olggobeallai nu, ahte giehtadallanluohkká rievdaduvvui. Čuohppanráddjehus ii čuožit juste rivttes govvošiid, muhto váikkuhus čuohppanmeriide lea rivttes sturrosaš. Dán lágan divvumiid dahke mánggaid:

- Čázádagaid gáttit, 11 mehtera čuohppameahtun suodjeavádat
- Čuvččáid gihkanguovlluid ođastusgárvves vuovddit čuohppamiid olggobeallai birasgirjjáža eaktudan mearit
- Áitatvuloš ealániid gávdnosat čuohppamiid olggobeallai

Rehkenastimiin adnojuvvon vuovdedikšunprinsihpat:

- Čuohppamat dušše beahcerikkis vuvddiin
- Ii rabasmuorračuohppan
- Ii ođasmahttinčuohppamat 280 mehtera allagit sajjiin
- Seastinmuorra guđđojuvvo dábálaš ođasmahttinčuohppamiin gaskamearálaččat $8\text{ m}^3/\text{há}$ ja ráddjeduvvon giehtadallama čuožáhagain $15\text{ m}^3/\text{há}$. Hárvvidanmuorračuohppamiin guđđojuvvojit seastinmuorat $5\text{ m}^3/\text{há}$
- Ođasmahttin eaktuda ođasmahttinčadamihitu ollašuttima (ahki ii leat dehálaš kriteara)
- Suodjevuovdeguovllus ja vuollegis liekkassupmi (vuollegis 700 d.d.) guovllus ođastusviidodaga sturrodat lea ráddjejuvvon
- Ráddjejuvvon giehtadallama čuožáhagain ođasmahttin lea ráddjejuvvon eanemustá 0,7 prosentii dahje 0,5 proseantta viidodagas jagis
- Ii jekkiid goivvohatrogan
- Ii dukten

Doaibmama bistašvuotta rehkenastináiigge sihkkarastojuvvui čuovvovaččat:

- Oppalaščoagganeamit badjánit dahje bissot seammaláganin
- Ekonomijjavuvddiin muoraid geassu galgá leat rehkenastinbaji loahpas (+40 j) unnimustá álgobottu dásis
- Ekonomijjavuvddiid nettobođuid dáláárvu (3 %) galgá leat rehkenastinbaji loahpas unnimustá álgobottu dásis.

Guokte maŋimuš gáibádusa dorvvastit bistašvuoda rehkenastináiiggi maŋŋá.

Válljejuvvon strategijja čuovvu rehkenastimiin čuvvo lassin čuovvovaš eanageavahan- ja eará mearrádušaid, main sohpe ovttasbargojoavkkuin:

- Bálgossoahpamušguovlluin eai dahkko muorračuohppamat soahpamušáiiggi nohkama maŋŋáge
- Eanangoddelávas ovdanbukton turismma geasuhanguovlluin čuhppojuvvo bealli bistaš čuohppanmearis
- Eanodagas čuhppojuvvo $3000\text{ m}^3/\text{j}$
- Čuohppančoagganeapmi lea $115\ 000\text{ m}^3/\text{j}$
- Ođastusčuohppamat eanemustá $900\text{ há}/\text{j}$
- Boares, alla muoraid eteváldin eanemustá $1300\text{ há}/\text{j}$

ČUOVUS 8 EALKÁMUŠAT

Hámuš Davvi-Sámi luondduriggodatplánaš sáddejuvvui cealkámušii 21.8.2012, ja cealkámuš bivdojuvvui* čuovovvaš áššebelii

1.	Akujärven kyläyhdistys ry	41.	Koppelon kyläyhdistys ry	79.	Njávdáma giliovttastus ry
2.	Anara samisearvi ry	42.	Golleuseavuodduš	80.	Njávdáma bálggus
3.	Anaraskiela servi ry	43.	Kuttasen kyläyhdistys ry	81.	Báhčaveajjoga bálggus
4.	Eanodaga guolástanguovlu	44.	Kyrön Kyläyhdistys ry	82.	Báišduoddara bálggus
5.	Eanodaga guolledoaloráddádallangoddi	45.	Giehtaruohttasa	83.	Bálgosiid ovttastus
6.	Enontekiön Kehitys Oy	46.	Luonddusuodjalanoavttastus	84.	Palojuensuun Kyläyhdistys ry
7.	Eanodaga gielda	47.	Giehtaruohttasa bálggus	85.	Peltojärven Lapinkylä Yhdistys ry
8.	Enontekiön luonnonsuojeluyhdistys ry	48.	Lappi guovlohálddahušdoaimmahat	86.	Pohjois-Lapin Matkailu Oy
9.	Eanodaga Fuoddodikšunovttastus	49.	Lappi ealahus-, johtolat- ja birasguovddáš	87.	Davvi-Suoma Soaiddáteana Ovdagoddi
10.	Enontekiön yrittäjät ry	50.	Lapin Koneyrittäjät ry	88.	Puu- ja erityisalojen liitto
11.	Finavia Oy	51.	Lapin Kullankaivajain Liitto ry	89.	Fuoddo- ja guolledoalu dutkanlággáduš
12.	GASKKAS ry	52.	Lappi lihttu	90.	Riutulan kyläyhdistys ry
13.	Geologija dutkanguovddáš	53.	Lapin lintutieteellinen yhdistys	91.	Sámi oahpahušguovddáš
14.	Bátneđuoddara bálggus	54.	Lappi luonddusuodjalanbire	92.	Sámediggi
15.	Helssega universitehta, Gilbbesjávri biologalaš stašuvdna	55.	Lappi bálggus	93.	Saamelaismatkailu ja -yrittäjät ry
16.	Hetan kyläyhdistys ry	56.	Lappi rádjegozáhuš	94.	Samimusea Siida
17.	Inarijärven ammattikalastajat ry	57.	Lappi dutkanlággáduš Geavvu, Turku universitehta	95.	Saariselän kyläyhdistys ry
18.	Inarijärvi -Yhdistys ry	58.	Lapin Vapaa-ajankalastajat ry	96.	Sállevári bálggus
19.	Inarin ammattikalastajat ry	59.	Lappi universitehta	97.	Sámi Duodji Ry
20.	Anára guolástanguovlu	60.	Lapin universitehta	98.	Stora Enso Metsä
21.	Anára guolledoaloráddádallangoddi	61.	Lapin universitehta	99.	Suomen Latu ry
22.	Inarin kotitarvekalastajat ry	62.	Lapin universitehta	100.	Suoma Luonddusuodjalanihttu
23.	Anára gielda	63.	Lapin universitehta	101.	Suoma meahcásteadjijihnttu, Lapin piiri ry
24.	Inarin Lapin matkailu ry	64.	Lapin universitehta	102.	Suoma boazosámit ry
25.	Inarin Luonnonystävät ry	65.	Lapin universitehta	103.	Suoma fuoddoguovddáš Lappi
26.	Anára fuoddodikšunovttastus	66.	Lapin universitehta	104.	Suoma sámnuorat ry
27.	Inarin saamelaiset ry	67.	Lapin universitehta	105.	Tenonlaakson yrittäjät ry
28.	Inarinmaan Lapinkyläyhdistys ry	68.	Lapin universitehta	106.	Tosi-Lapin Markkinointi Oy
29.	Inilke Oy	69.	Lapin universitehta	107.	Dorvolašvuoda- ja kemiklavirgedoaimmahat/Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes
30.	Avvila bálggus	70.	Lapin universitehta	108.	Ohcejoga guolástanguovlu
31.	Johtti Sápmelaččat ry	71.	Lapin universitehta	109.	Ohcejoga guolledoaloráddádallangoddi
32.	Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry	72.	Lapin universitehta	110.	Ohcejoga gielda
33.	Kaamasen kyläyhdistys ry	73.	Lapin universitehta	111.	Ohcejoga fuoddodikšunovttastus
34.	Gálddoarvi bálggus	74.	Lapin universitehta	112.	Ohcejohnjálmmi giliovttastus ry
35.	Gáregasnjárgga giliovttastus	75.	Lapin universitehta	113.	Vuontisjärven Kyläyhdistys ry
36.	Keväjärven kyläyhdistys ry	76.	Lapin universitehta	114.	Váhčira bálggus
37.	Kilpisjärven kyläyhdistys ry	77.	Lapin universitehta	115.	Ylemmät toimihenkilöt YTN ry
38.	Kilpisjärven yrittäjät ry	78.	Lapin universitehta	116.	Davvi-Lappi Meahcedikšunovttastus
39.	Nuortalaččaid gillicoahkkin			117.	Ylä-Lapin Moottorikelkailijat ry
40.	Koneyrittäjien liitto				

*Lassin Lappi Boleslágáduš bivddii plánahápmosa cealkámušii

Cealkámušaid ožžo buohkanassii 30 áššebealis. Vuolábealde tabeallas lea ovdan čeahkkáigeassu ožžon cealkámušain, daidda ráhkaduvvon Meahciráđđehusa vástagat sihke čuovvulan doaimbaidjut. Dárbbu miehde divvumat dahkkajuovvedje plánarorttii ovdalga dat addojuvui dohkkeheapmái Meahciráđđehusa stivrenjovkui. Buot cealkámušat originála hámis leat vurkejuvvon Meahciráđđehusa áššehálddaseapmái (Dnro 4627/621/2012).

Cealkámuša addi ja cealkámuš	Plána oassi	Meahciráđđehusa vástta	Čuovvulan doaimbaidju
Lappi ráđjegovázhus			
Ráđjegovázhusas ii leat fuopmášahttámuš plánii.		Plána doarju cealkámuš.	ii rievdadus plánii.
Ceilkojuvvo, ahte logus 3.11.3 máinnašuvvon ovttasdoaimban adno dehálažžan ja dan leat gárvásat joatkit maiddái: boahhtevuođas.	Lohku 3.11	Plána doarju cealkámuš.	ii rievdadus plánii.
Davvi-Suoma Soaldáttieana Ovdagoddi			
Davvi-Suoma Soaldáttieana Ovdagodtis ii leat fuopmášahttámuš Davvi-Lappi luondurrigodatlánii 2012–2021. Plánaš daddjo, ahte bealuštantámušid dárbbut váldojuvvojit vuhtii (s. 58): <i>"Meahciráđđehus váldá doaimmastis vuhtii dutkamušá, oahpahusa, bealuštantámušid ja ráđjegovázhusa eanageavahusa dárbbuid. Dáid Meahciráđđehusa hálldášanguovvluid vuvdáiid geavahemis sohppojuvvo prinsihppa-dahje geavahanvuogiatvuodasaohppamušain."</i>	Lohku 6.1	Plána doarju cealkámuš.	ii rievdadus plánii.
Lappi guovlohálddahušdoaimmahat			
Lappi guovlohálddahušdoaimmahagas ii leat fuopmášahttámuš plánaš ovdabuktojuvvon ulbmiliidda. Guovlohálddahušdoaimmahat guorahalai áššiid dan doaimmaguolvi gullii birasdearvvašvuođadikšuma sihke sámiid kulturiestivrenehálddahuš geahčanguovllus.		Plána doarju cealkámuš.	ii rievdadus plánii.
Lappi Lihhtu			
Davvi-Lappi luondurrigodatlánaš lea prinsihpalaččat váldon vuhtii plánaguovllu eanangoddelávat ja geahččuovvon ovdidit dáid ollašuhttima. Maiddái Lappi turismastrategijja 2011–2014 ulbmilat ja linjemat leat váldon vuhtii. Riikkaviidosaš guovluidgeavahanulbmiliid oasil dorjojuvvo lávaim ovdabukton ollašuhttin.		Plána doarju cealkámuš.	ii rievdadus plánii.

<p>Lappi lihtu virgedoaimmahaga oainnu mielde Davvi-Lappi luondduriggodatplána čielggadusa livččii goittoige buorre dievasmahttit seadáhusaid geatnegahttima dihte ee. logus 2.1 <i>Doaibmanbirrasa ovdáneapmi</i> nu, ahte buktu ovdan almmolaččat riikkaviidosas guovlluideavahanulbmiliid sajádat ja sisdoallu sihke dievasmahtto eanangoddeláivaid guoski oassi.</p> <p>Viidáseappot logu 6.1 <i>Eanageavahus</i> gaskavuoda eanangoddeláivaid galggašii dárkkálmuhttit ee. Ovddideami deaddočuokkesguovllut oasis (6.4.1). Logus 6.6 <i>Láven ja giđádatgávpri</i> livččii buorre dádjat boazodoalu guoski riikkaviidosas guovlluideavahanulbmiliid geatnegahttimiid. Maiddái eatnan goddeláivaid gulli oppalaš – ja merkenvuloš mearráhusaid sisdoalu galggašii heivvolaš osiin buktit ovdan. Mii guoská oppalaš- ja sajádatláivaid, galggašii čielggasmahttit gieldda rolla lávenmonopola hálddašeaddjiin (s. 75).</p> <p>Lohkui 7 <i>Váikkuhusaid árvvoštallan</i> livččii sávahahtti bidjat dárkilut geahčastat luondduriggodatplána gaskavuodas riikkaviidosas guovlluideavahanulbmiliidida ja gustovaš eanangoddeláivaid.</p>	<p>Logut 2.1, 6.1, 6.4.1, 6.6 ja 7</p>	<p>Plánema ja pláneproseassa doarju cealkámuš.</p>	<p>Plána dievasmahtton nu, ahte govviduvvojit riikkaviidosas guovlluideavahanulbmiliid sajádat ja sisdoallu almmolaččat sihke eanangoddeláivaid guoski oassi ja daid oppalaš- ja merkenvuloš mearráhusaid sisdoallu (Lohku 2.1 ja 2.4).</p> <p>Plána doaibmama linjemat dievasmahtton nu, ahte govviduvvo gaskavuodta eanangoddeláivaid ja boazodoalu guoski guovlluid geavahanulbmiliid geatnegahttimiidida (Lohku 6.1 ja 6.6).</p> <p>Plána dievasmahtton nu, ahte govviduvvo gieldda rolla lávenmonopola hálddašeaddjiin (Lohku 6.8).</p> <p>Plána dievasmahtton geahčastagain luondduriggodatplána gaskavuodain riikkaviidosas guovlluideavahanulbmiliidida ja gustovaš eanangoddeláivaid. (Lohku 7).</p>
<p>Lappi lihtu virgedoaimmahaga ovdasteaddjit leat oassálastán Davvi-Lappi luondduriggodatplána ovttasbarjoavkku bargui. Ovttasbarjoavkkus dahkkon bargan lea buorre ovdamearka lihkestuvvan plánemis ja bures lágjiduvvon osolažandahkamis (aktiivvalaš oassálastin). Lappi lihtu virgedoaimmahat átná buorin Davvi-Lappi luondduriggodatplána proseassaollisvuoda ja plánemateriaála ovdal máinnašuvvon dárkkálmuhttimiiguin ja cealká ahte, luondduriggodatplána ollašuhttá eanangotti plánema ja eanangoddeláivaid ulbmiliid.</p>		<p>Plánema ja pláneproseassa doarju cealkámuš.</p>	<p>li rievvadus pláni.</p>

<p>Museavirgedoaimmahat</p>			
<p>Museavirgedoaimmahat addá cealkámuša huksejuvvon kulturbirrasa oasii ja arkeologalaš kulturrábi suodjaleamis vástideaddji virgeopmaházžan Sámiimusea Siida iežas doaimasuorggi oasii.</p> <p>Davvi-Lappi luondduriggodatplána ulbmilin lea stáhta eatnamiid ja čáziid geavaheami sihke doaimbama deatuhusaid guorahallan ekonomalaš, ekologalaš, sosiálaš ja kultuvrralaš bastevasvuoda geažil. Plána addá oalle viiddes gova stáhta vuovddiid dillis ja geavaheamis 2006–2012 sihke ulbmiliid ja doaimbama váldolinnjái 2012–2021 ee. eanageavaheami, luonddusuođjaleami, vuovdedoalu, lustageavaheami ja boazodoalu oasii.</p> <p>Davvi-Lappi duovdeggi mihtilmas sárgosat leat stuorra jogaleagit ja viiddes duottarjalggádat. Luonddurama sisa šaddan kulturbirrasa ráhkadit sámi ássanvuogi ja ealáhusaid vuodul šaddan visttít ja ráhkkanusat ja daid lassin ee. vuovdedoalu, soahtehistorijá, golledoidima, turisima, vándardeami ja meahccejohtima čuožáhagat. Kulturbirrasa earenoamássárggus guovilus leat maiddáit báikkiide ja luondu addon kultuvrralaš ja iežas historjái laktáseaddji mearkašumiit, mat govvidit sámiálbmoga birasgaskavuoda.</p> <p>Davvi-Lappi luondduriggodatplánas kulturrábečuožáhagat gieđahallojuvvot ovttas luondotippaiguin ja šájaiguin. Juksanláhkái leahkki kultuvrralaš bastevasvuoda galggašii deatuhit nannoseappot nu, ahte gieđahallo kulturbiras/kulturrábi plána iežas ollisvuhtan.</p> <p>Plánaguovilus leat márggat riikkaviidosatčat mearkkašahhtin klassifiserejuvvon kulturbirrasat. main lea oázžunláhkái lassediehtu Museavirgedoaimmahaga siidduin www.rky.fi. Dáid čuožáhagaid gusket riikkavidosas guovlluidgeavahanulbmilat riikkadási kulturrábin. Guovlluid plánema rávvejit muittuhančállosis, mii gávdno Birasministerijii ja Museavirgedoaimmahaga jv. siidduin. Virgeopmahatčáin lea jv. ulbmiliid ovdđandageatnegahttin eanageavahan- ja huksenlága mielde.</p> <p>Birrasii guilli kulturhistorijálaš árvvuid dorvvasteapmi eaktuda gierdevasvuoda ja logalašvuoda sihke dan, ahte diehtu lea riektá ja doarvái. Diehtovuodu ja doaimbigietti resurssat ja áššedovdamuš Davvi-Lappi guovllu kulturrávvuid gáhttemii leat buorranan mannan jagiid mearkkašahhtiihkkái Meahciráddehusa luondobálvalusain ja Sámiimusea Siiddas.</p> <p>Kulturbirasčuožáhagaid ja daid lagašbirrasiid gieđadallama sáhtá bukkit ovdan nu, ahte čuožáhagaid suodjanárvvut seilot. Suodjaleami ulbmiliid ásaheapmi lea vejolaš maiddáit dikšun- ja geavahanplánain. Ovttasbargu virgeopmahas- ja áššedovdibeligiin lea dehálaš plánaid plánedettiin.</p>	<p>Lohku 6</p>	<p>Plána dlevasmahtton nu, ahte govviduvvo guovllu kulturbiras ja –ábi sihke daid suodjaleapmái ja fuopmášupmái guilli ovttasbargu virgeopmahas- ja áššedovdibeligiin.</p>	

<p>Saamelaismuseo Siida</p>			<p>Täydennetty suunnitelmaa.</p>
<p>Luonnonvarasuunnittelu on Metsähallituksen keskeisin työkalu luonnonvarojen käytön mitoituksessa ja ohjauksessa. Suunnittelussa tarkastellaan valtion maiden ja vesien käyttöä ja toiminnan painotuksia taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyysnäkymän pohjalta. Työn tuloksena tarkistetaan eri käyttömuotojen väliset painotukset ja keskeisten toimintojen mitoitus vastaamaan nykyisiä tavoitteita ja luonnonvarojen tilaa. Suunnittelun avulla Metsähallitus pitää myös toimintaympäristön ajan tasalla valtion metsien tilasta ja käytöstä.</p> <p>Tällä hetkellä Ylä-Lapin alueen kulttuuriperintö on sisällytetty yhteen luontotyypin ja lajien kanssa luvussa 6.2.2. <i>Luontotyypit, lajit ja kulttuuriperintökohteet</i>. Kulttuuriperintökohteet käsitellään tässä kohdassa kuitenkin vain yhdellä lauseella: <i>"Kulttuuriperintökohteita inventoidaan hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnan yhteydessä luonnon-suojelu- ja eräma-alueilla."</i> Sen sijaan seuraavassa luvussa 6.2.3 <i>Taloussuunnitelmien luonnonhoito</i> käytetään yksi kappale selittämään taloussuunnitelmien kulttuuriperintökohteiden inventointia.</p> <p>Saamelaismuseo Siida ehdottaa, että Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmaan sisällytetään selkeä oma lukunsa alueen kulttuuriperinnöstä, joka käsittää kulttuuriperintökohteet sekä niiden suojelun ja hoidon sekä luonnonsojelualueilla että taloussuunnitelmien. Samassa kulttuuriperintöä käsittelevässä luvussa tulisi selventää Metsähallituksen rooli sen mailla sijaitsevan kulttuuriperinnön suojelijana ja hoitajana, mutta myös kulttuuriperinnöstä vastaavat viranomaiset (Museovirasto (rakennettu kulttuuriperinnön suojelu ja hoito) ja Saamelaismuseo Siida (arkeologisen kulttuuriperinnön suojelu ja hoito).</p>	<p>Luku 6</p>		
<p>Porotaloutta koskevassa luvussa 3.12 Porotalous käsitellään myös kulttuurimaisemaa ja kulttuuriperintökohteita. "Saamelaiset kulttuurimaisema- ja kulttuuriperintökohteet huomioidaan ja turvataan metsätalouden harjoittamisessa saamelaiskäräjää ja kolttaluonnon erikoisalueilla. Poronhoidon edellytykset otetaan huomioon metsätalouden eri toimenpiteissä. Metsätalouden toimia, erityisesti hakkuita, maanmuokkauksia ja tienrakennusta, suunniteltaessa palikunnille tarjotaan mahdollisuutta vaikuttaa suunnitelmiin etukäteen." Ensimmäinen lause on melko irrallinen, sillä siinä ei selitetä, tarkoitetaanko tässä pelkästään poronhoitoon liittyviä kulttuuriperintökohteita ja kulttuurimaisemaa vai molempia yleiskäsitteinä.</p> <p>Saamelaismuseo Siida esittää, että lausetta tulisi tarkentaa tai avata. Vastaavanlainen lause tulisi sisällyttää myös kulttuuriperintöä käsittelevään omaan lukuunsa, mutta sitä olisi syytä muokata siten, että kaikki vaadittavat viranomaiset mainitaan lauseessa. Esimerkiksi: <i>"Saamelaiset kulttuurimaisema- ja kulttuuriperintökohteet huomioidaan ja turvataan</i></p>	<p>Luvut 3.12 ja 6</p>		<p>Tarkennettu ja täydennetty suunnitelmaa.</p>

<p><i>Museavirgedoaimmahat, Sámi musea Siida ja nuortalaš guovllus Nuortalašráddi.</i></p> <p>Logus 3.8.2 <i>Suodjalanguovlluin dikšun giedahallojuvvojit Davvi-Lappi árbebiotohpaid dikšun ja vuoddid luonddu olliá máhcahepmi. Logu viđát bihtás lea cealkka "Arbebiotohpaide Davvi-Lappis gullt ee boares ássangiettit, giertit ja bigálusbáikkít."</i></p> <p>Sámmusea buktá ovdan, ahte cealkaga livččii buorre dárkkálmuhittit. Boares ássangiettit, giettit ja bigálusbáikkít leat mearkkašahtti kulturárbečuozáhagat, mat muitalit guovllu olbmuid historijás ja ealáhusain.</p>	<p>Lohku 3.8</p>		<p>Plána dárkkálmuvvon.</p>
<p>Vássán áiggi 2006–2010 giedahalli logus 2.6 <i>Luondusuođjaleapmi guđđojuvvo olááit máinnášeahhtá Meahciráđdehusa kulturárbbi suodjaleapmái ja dikšumii laktáseaddji hui dehálaš ássi, mii gal daddjo čuvvosis 3 s. 3, siddus 98: "Kulturárbbi suodjaleapmi oadčui nannehusa, go Lappi luondudubvalusaid báikkáhuuvui kulturárbbi spesiálplánejeaddji jagi 2007."</i></p> <p>Sámmusea Siida evttoha, ahte om. cealkaga galggašii hábmmet ođđasit ja lasihit dan maiddái lohku 2.6 <i>Luondusuođjaleapmi</i>. Davvi-Lappi vuosttas spesiálplánejeaddji virggi vuoddejeapmi lea mearkkašahtti buoridus ja investeren Meahciráđdehusa kulturárbbi suodjaleami ja dikšuma oasil. Lea dehálaš bukkít dan teavsttas čielgasit ovdan.</p>	<p>Lohku 2.6</p>		<p>Plána dárkkálmuvvon.</p>
<p>Vássán áiggi 2006-2012 govvideaddji čuvvosis 3, doaimmanprinsihpas 2 lea guđđon máinnášeahhtá Váhčira meahceguovllu áidna merkejuvvon bálggis, Piilola bálggis, mii gárvásnuvai geasset 2009. Johtolaga ollašuhttin álggahuvvui Anár-Pasvik - golmmaoassebealfidnus ja johtolat joatkašuvvá rájá badjel Norgga luondusuođjalanguvlu. Anár-Pasvik –fidnu ollašuhtti maiddái Rautaportti soahtehistorijálaš bálgá oahpistanmearkkaid.</p>	<p>Čuovus 3</p>		<p>Plána dárkkálmuvvon.</p>
<p>Nuortalaččaid gilčoahkkín</p>			
<p>Ráđđádallangotti doaimman lei osolažžandahkki, ja ássiid giedahalle viidát iešguđetlágan bargobájjin, maid vuodul ohce ođđa oainnuid ássiide. Plánas lea váldon vuhtii ahte virgeoapmahaččain lea Nuortalaččaid gilčoahkkima gullangeatnegahttin, man mii hallidit ain deattuhtit.</p>		<p>Plánerproseassa doarju cealkamuš.</p>	<p>Eai rievdadusat.</p>
<p>Plánas čallo systemáhtalaččat nuortalašráddi, vaikko rivttes gullamis ja ovttasbargoášebeallin lea Nuortalaččaid gilčoahkkín. Mii bivdit rievdadit teavsttas nuortalašráddi Nuortalaččaid gilčoahkkimin.</p>			<p>Rievdaduvvon plánii.</p>
<p>Vuovdedoalus giddejuvui fuopmášupmi dasa, ahte vuovdečuohppamiin galgá geavahtit milloseapott ii-másiinnalaš vugiid ja čuohppanbázahusaid čoaoggima galggašii beavttálmahhtit bohccuid guohtunguovlluin. Plánii ii leat eará fuopmášahttámuš.</p>			<p>Eai rievdadusat.</p>

<p>METO – Metsäalan Asiantuntijat ry</p>			
<p>METO – Metsäalan Asiantuntijat ry atná buorrin, ahte Meahciráđdehus lea dahkan viiddes osolažžandahkki prošearvta Davvi-Lappi luondduriggodatplánemis áigodahkii 2012–2021.</p> <p>Prošakta lea barggahan ollu ja dolvon áiggi, muhto seammás čanasjoavkkuin leamaš vejolašvuohta oassálastit ja váikkuhit luondduriggodagaide geavaheami oktiilheiveheapmái ja čatnasit maiddái loahppabohtosi.</p>	<p>Plánema ja plánerproseassa doarju cealkámuš.</p>	<p>Plánema ja plánerproseassa doarju cealkámuš.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Boahte vástideaddji osolažžandahkii prošearvtain galggašii giddet fuopmášumi ovttasbargojoavkkuid čoagganeapmái ain čoahkkin hávil nu, ahte jienasteapmái (omd. čuohppanplána) oassálastet dat, geaid ássi guoská.</p>	<p>Logut 1.3 ja 1.4</p>	<p>Prinshpalaččat áššit, maid ovttasbargojoavkkus giedahallet ja buktet mearrideapmái, gusket buot eanageavahanvugiid ja čanasjoavkkuid.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>METO – Metsäalan Asiantuntijat ry háliida deattuhit čuoovvovaš áššiid:</p> <p>Almmolačat: Meahciráđdehusa vuoddit ja dain bargon vuovdedoallu dorvastit bargosaajiid ja eavttuid meahcedoalun bargamii maiddái priváhta vuoddiin. Jus fal Meahciráđdehusa doaibman unnošii, dat geahpedivččii vuovdedoalu olis fidošeami ja muora ovddosdiksuma guovllus.</p> <p>Luondduriggodatplána addá buori vejolašvuođa vuoddiid lotnolasgeavaheami ovddideapmái ja vuoddiid sierra geavahanvugiid oktiilheiveheapmái.</p>		<p>Plána doarju cealkámuš.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Doaibmama váldolinnját: Logus 6.5.1 lea ovdanbukto linjen : Vuovdesuorggi barggolašvuohta seallu. Linjen lea mearkkašahti ja dan ollašuvvamii galgá giddet fuopmášumi ja čatnasit dasa. Meahciráđdehus lea mearkkašahti doaibmi, man doaibman čuočá Davvi-Lappi guovllu earáge vuovdedoalu doaibmaneavttuide ja barggudahttinvejolašvuodaide.</p> <p>Logus 6.5.3 <i>Vuovdedikšun ja muorračuohppamat</i> ovdanbukto jahkásaš čuohppanulbmii. Jahkásaš čuohppanulbmil 115.000 m³ lea heivvolaš dássi, go leat váldon vuhtii manjuš jagi 2010 dahkkon bálgossoahpamuša čuoovu ráddjemat. Guovllu viidodat, mii adnojuvvo vuovdedoalun bargamii, ii oaččo unnut odđa ráddjeaddji mearrádasain luondduriggodatplána dan dásis, mii lea cealkámušas.</p>	<p>Lohku 6.5</p>	<p>Plána doarju cealkámuš.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>METO- Metsäalan Asiantuntijat ry cealká Davvi-Lappi luondduriggodatplána dohkkeheami.</p>		<p>Plána doarju cealkámuš.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

<p>Enontekiön Kehitys Oy ja Tosilappi ovtasmärkanfievrrideapmi</p> <p>Eanodaga váldoealáhussaid turisisma ja boazodoalu geahččanguovvlus luonddu bistevá geavaheapmi lea eallineaktu. Bistevá geavaheamiin dárkkuhuvvojit sierra ealáhussaid bealehis vejolašvuodát ávkkástallat luondduin nu, ahte Eanodaga earenoamáš meahcceguovloluondu fállá maiddái boahttevuodas vejolašvuodáid boazodoalu, turisisma ja lustageavaheapmái.</p> <p>Eanodaga turismaeláhus vuođđuduvvá luondduturismii, ja meahcceguovlo- ja duottarluondu lea guovllu stuorámus geassinfápmu.</p> <p>Enontekiön Kehitys Oy ja Tosilappi ovtasmärkanfievrrideapmi guorraseaba Eanodaga gieldda cealkámušii Davvi-Lappi luondduriiggodatplánas.</p>			<p>li rievdadus.</p>
<p>Turismafmodatdoalliid ovttaveardásaš meannudeapmi meahccejohtalus- ja eanageavaheami guoski lohpeášiin.</p> <p>Geavat lea čájehan, ahte turismafmodatdoalliin eai leat ovttaveardásaš vuoigatvuodát meahcceguovllu geavaheapmái turismafmodatdoaimmas. Meahcceguovllu doarjabaikkid ja meahccejohtaluslobiid sávvet mieđihit dásseveardásaččat buot fitnodatdoalliide das beroškeahhtá bargetgo sii váldoášiis turismmain vai boazodoaluin</p> <p>Sávvat, ahte Meahciráđdehus maiddái beavttáimahtta gohcima boazodoalu ráhkkanusaid (meahccejohtalus, meahcceguovlogámpát, boazoáidit) geavaheamis turismadoaimas.</p>	<p>Logut 6.1 ja 6.3</p>	<p>Cealkámuš váldo vuhtii.</p> <p>Meahcceguovlolága sihke dikšun- ja geavahanplánaid linjádahkamiid mielde geavahanvuoigatvuoda luobaheapmi eará go boazodoalu ja luondduealáhussaid dárbbui lea gildojuvvon.</p> <p>Boazodoallohka dahká vejolažžan boazodoalliide meahccejohtalusa boazodoallobargguin.</p> <p>Luondduturisma dárbbuide sáhtta meahccejohtaluslobiid mieđhit Meahciráđdehusa gustovaš prinsihpaid mielde.</p> <p>Smávvalágan turismadoaimman sáhtta leat oassi luondduealáhussaid.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Meahcceguovloalhka addá vejolašvuodá, ahte boazodoalu ovdána ja seallu oassin Davvi-Lappi eallima. Boazodoalu goittoige mángasat juo barget lotnolasealáhusaiguin, dego gávpedoaimmain, earenoamážit turismmain. Turisisma viiddit ovdáneapmi bistevá ja boazodoaluin gilvalkeahtes vugiin doarju boazodoalu</p>	<p>Logut 6.1, 6.3 ja 6.4</p>	<p>Cealkámuš váldo vuhtii.</p> <p>Kommeanta gč. bajábealde ovdđit čuokkis.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

<p>seailuma Davvi-Lappis nu, ahte ráhkada bargo- ja dinenvejolašvuodaid. Vai Davvi-Lappi seailu ealasin, dat dárbbaša bargosajiid. Mii oaidnitge, ahte meahcejohtalus, eanageavaheami plánen ja lustageavaheapmi galget váldit vuhtii maiddá turismma Davvi-Lappi guovllus ovttaveardásáččat boazodoalun.</p>	<p>Turismafitnodatdoaimma ja ealahusaid soabalaš ovdáneami dorrvastan dihte galgá beavttalmahhttiit meahceguovvluid geavaheami gohcima. Dušše gohcima beavttalmahhttiin sáhttit vilda mohtorgielkajohtima stivret, mii duššiid dihte bililda ovdasvástáduslaš fitnodatdoalliid beaggima. Goziheami lasiheapmi meahcebiivddu ja guollebiivddu oasil beallistis dahke vejolažžan gávpedoaimma ovdáneami maiddá dáid surggiin.</p>	<p>Fitnodatdoallit sávvet maiddá, ahte álbmotmeahci guovllus sáhtášii lobálaččat, mávssu vuostá idjadit várrehusstobus áššehasaiguin.</p> <p>Dát doarju bistevas ovdáneami, stivre turisttaid geavahit oahpistanbálvalusaid ja fállá ná eambo vejolašvuodaid juohkit dieđu ja áddejumi luonddu ja guovllu earenoamášláigášvuoda birra. Dál turisttat, geat háliidit geavahit oahpistanbálvalusaid, gártet idjadit álbmotmeahci olggobealde, dehege máksi áššehasat masset oasi vásáhusas.</p>	<p>Turismma ovdáneami ja seailuma geažil lea hui dehálaš, ahte dálá dási johtolat- ja ávdinstohpiefierpmádat seailu. Doaimbajuid čoahkkaneapmi čoahkkebáikkiid ja turismaguovddážiid lahka lea guottehahtti deattuhus bistevas ovdáneami geahččanguovllus, muhto Meahciráđdehus galga bealehearnit muitit maiddá smávit guovddážiid.</p>	<p>Álbmotmeahciid ii galgga lasihit Eanodaga guovllus. Dálá suodjalanguovvluid mearri ja suodjalandásii leat doarvá, nu ahte dat dorrvastit luonddu seailuma boahhte sohka buolvvaide.</p>	<p>Meahcegehcin lea stáhta bušeahhtaruhtadan doaibma ja doaibmá čujuhuvvon mearreruđaid olis. Gohcin čuozihuvvo jahkásaš doaibmama plánema bokte.</p>	<p>Lohku 6.3</p>	<p>Bállás-Ylläsduoddara várrehusstobuide. Álbmotmeahci bistevas luondduturismma plána vuodul ráhkaduvvon turismafitnodatdoalli ofelaččas lohka: Várrehus- ja láigostobuid lea vejolaš geavahit fitnodatdoaimmas. Fitnodatdoalliin ii leat ovdavuogitvuohhta stobuid várremii, nu ahte sihke várremiid ja šluhttemiid galgá dikšut áiggil. Várrehusstobuid lea vejolaš geavahit 1-3 jándora hávil, Keimiojávri ja Ojanlatva stobuid sáhtttá láigohit maiddá vahkkui.</p>	<p>Plána doarju cealkamuš.</p>	<p>LRP-as ii giedahallo álbmotmeahciid vuoddeapmi.</p>	<p>ii rievddadus plánii.</p>	<p>ii rievddadus plánii.</p>	<p>ii rievddadus plánii.</p>	<p>ii rievddadus plánii.</p>	<p>ii rievddadus plánii.</p>
---	---	---	--	--	---	------------------	---	--------------------------------	--	------------------------------	------------------------------	------------------------------	------------------------------	------------------------------

<p>Meahciráđdehus galggašii buot doaimmainis geahččalit váldit vuhtii maiddái luonddu duovddáarvvu. Iešgudetiálgan doaimbajuiin, dego čievraváldimis, leat juo bilidan mearkkašahhti duovddačuozáhagaid. Okta dákkár čuožáhat lea Eanodaga Rastaharju Ruijageainnu guoras. Meahciráđdehus galggašii álgit njuolggodoaimbajuiide, vai Morenia Oy geatnegahtto duovddadahkat dán ja eará čievraváldinbáikkid, mat leat almmolaš johtolagaid guoras.</p>	<p>Logut 6.1 ja 6.7</p>	<p>Plána doarju cealkámuš. Rastaharju lea sihke Meahciráđdehusa ja EBI-guovddáza (geainnu laktaguovlu/ovddeš Geaidnoháddahusa čievraguovlu) hálddašan guovlu. Guovllus lea sohppojuvvon lágdit dákkisteapmi gielldain, Meahciráđdehusain ja EBI-guovddáziin, mas sohppojuvvojit ee. dárbbaslaš duovddadahkandoaimbajuij. Morenia Oy ja Meahciráđdehus duovddadahkaba buot iežaska hálddašan geađeavdnasiid váldinguovlluid manjimustá lobi nohkama rádjai. Dán manjna gieldda birasvirgeopmahaččat dákkistit lohpeguovlluid, ja dákkistemiin dahkkojit loahppadárkkistanbeavdegrijiit</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Meahciráđdehus galgá váldit vuhtii doaimbajuiid ja mearrádasaid váikkuhusaid báikkálaš ealáhusaide beale heamit. Fitnodatváikkuhusaid árvvoštallamis galgá váldit vuhtii ávkkiid ja hehttehusaid, mat čuozihit boazodollui, muhto maiddái eará ealáhusaide, ja dáid galgá vihkkehallet ovttaveardásaččat.</p> <p>Meahciráđdehus galgá gullat sierra áššebealliid ovttaveardásaččat ovdal mearrádas dahkama.</p>	<p>Lohku 6.8</p>	<p>Plána doarju cealkámuš. Váikkuhusat árvvoštallojuvvojit beale heamit, ja Meahciráđdehus gullá ovttaveardásaččat sierra áššebealliid ovdal mearrádasdahkama.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Turismafitnodagain galgá leat vejolašvuhta várrat áššehasaid atnui meahcástanlobiid ovddalgihtii sohppojuvvon meari. Lobiid galgá oazžut fitnodagaid atnui nu árrat go vejolaš ovdal meahcástanbaji álggu.</p>	<p>Lohku 6.3</p>	<p>Meahcástanlobit leat Meahciráđdehuslaga mielde virgeopmahašmearrádasat. Dáid ii sáhte ovddalgihtii čatnat fitnodagaid buktagiidda.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

Eanodaga guolledoalloorráđđádallangoddi				
Eanodaga guolledoalloorráđđádallangoddi geahččá, ahte Davvi-Lappi luondduriigodatplána jagiide 2012–1021 čuovvu dái bures doaimmi geavada guollebivdu ja dan ordnemiid oasil, mas báikkálašaid vuogitvuodát leat bures dorvastuvvon, ja dáid vuogitvuodaid galgá dás ovddosguvluige sealluhit.		Plána doarju cealkámuš.	li rievdadus plánii.	
Guollečázid dikšundoaimmaid galgá sealluhit ja dorvastit dás ovddosguvluige, unnimusta dálá dásis.	Logu 6.1, 6.3 ja 6.4	Guollečázid dikšundoaimmaid mearri lea čadnojuvvon dán dárkkhussii čujuhuvvon stáhta bušeahhtaresurssaide.	li rievdadus plánii.	
Plánas lea maidái bures váldon ovdan báikkálašaid dárbbášan meahcejohtalus johtolagaiguin ja vuojáhagaiguin, mii galgá sealluhuvvot dálá dásis. Dát lohpegeavat galgá sealluhuvvot.	Lohku 6.1	Plána doarju cealkámuš.	li rievdadus plánii.	
Dasa lassin ráđđádallangoddi evttoha Meahciráđđehussii, ahte Giilbesjávri luonddustobu rabasáiggit čielgaduvojjit. Luonddustobu báilvalusaid galgášii ovddidit maidái eambo báikkálašaide čuoziuvvon báilvalusaide.	Lohku 6.4	Luonddustobu rabasáiggit ja báilvalusat šaddet jearu mielede. Áššehasbálvalambáikkit geahččaluvojjit ovddidit eanet aht'eamet mángga bealagin.	li rievdadus plánii.	
Loahpas ráđđádallangoddi cealká, ahte eanodatiččaid oassi luondduriigodatplána prošeaktajoavkkus lei unni. Ráđđádallangoddi sávva, ahte boahhtevuoda bargajoavkkuin galgášii leat dásit juohku baikegottiid mielede.	Lohku 1.3 ja čuovus 1	Čuolmma geahččalit čuovdit čuovovás luondduriigodatplána ráhkadeamis.	li rievdadus plánii.	
Fuođđo- ja guolledoalu dutkanlágádus				
Fuođđo- ja guolledoalu dutkanlágádus (RKT) geahččá, ahte Meahciráđđehusa luondduriigodatplánemis atnu váldin plánen- ja doaimmanmáile sihke dasa laktáseadji luondduriigodatplána ráhkadeami ollašuttin leat lihkostuvvan bures ja plánenbargu ášahuvvon ulbmilat leat ollašuvvan mánggabealagat. Lea čielggas, ahte sierra čanasjoavkkuid ulbmiliid geažil leat gártan dahkat mánggaid kompromissaid, muhto earenoamážit ovttasbargajoavkkuin dahkon sárgastallan sihke sierra čanasjoavkkuid gaska ja dáid ja Meahciráđđehusa gaska lea dahkan vejolažan mánggaid váttes gažaldagaid giedahallama mánggabealagabbot ja viidásabbot go ovdái. Seammás sierra intreassa- ja čanasjoavkkut leat sahttan lonuhit jurdagiddiset ja bukkit ovdan iežas doaimma dáfus kritihkálaš dahkkiid, mii lea veahkehan oktasáddejumi ja kompromissaid gávdnana. Maiddái dutkamušii lea fállon dilálašvuohta leat fárus		Plána ja plánenproseassa doarju cealkámuš.	li rievdadus plánii.	

luondduriggodatplánsa juo dan muttus, go iea plánenbargu dahkko.			
Dutkamála gáduusa oainnu miehde Meahciráđdehusa Davvi-Lappi luondduriggodatplána ráhkadeamis geavahan plánen- ja doalbmamálle sáhtášii geavahit earáge luondduriggodatplánaid dahkamis. Seammás mále galgášii ovddidit viidásut dál ožžojuvon vásaheamis ja addojuvon máhcaheamiid vuodui. Dutkamusa oassálastimis plánenbargui sáhtá árvalit, ahte ožžojuvvo stuorra ávki, jus plánenbuoivu luondduriggodagaide laktáseaddji dutkamus oassálastá plánenprosessii nu mánggabealagit go vejolaš. Dalle dutkamusa juohkin diehtu gokča viidát luondduriggodagaide geavaheami sierra oasseguovvluid, mii addá buori vuodu plánenbargui.	Meahciráđdehus atná buot luondduriggodatplánain ollu osolažžandáhkki gárvvistanproseassa. Máddin čanasjoavkkuid aktiivvalášvuohhta ii leat seammá stuoris.		li rievddadus plánii.
Dutkamusa ovdasteaddjii ovttasbargojoavkkus lea doalbmamán FGDl dutki, gean spesiálasuorgin leat boazodollui ja dan ekologijai laktáseaddji dutkangázaldagat. Su várralahttu ovttasbargojoavkkus leamaš dutkit Metlas ja Arktalaš guovddázis. Das beroškeahtá, ahte maiddái várralahttuin leamaš vejolašvuohhta fievriddit dieđu plánenbargu vuodduin, sáhtášii leat ávkálaš suokkardallat gánnehivččiigo ovttasbargojoavkku čohkkimiidda goittotge boahhtevuodas bovdet vurrolagaid iešguđe luondduriggodaga geavaheami dutkamusi spesiálasuorgin dutkamusa ovdasteaddji. Dat earenoamážit dalle, jus jearaldagas leahkki luondduriggodaga geavaheapmái laktáseaddji áššiid giedahallet čohkkimis ja seammás čohkkimis háliidit gullat dán luondduriggodahkii ja dan geavaheapmái laktáseaddji dutkandieđu.	Evttohus árvvoštallojuvvo čuovvovaš luondduriggodatplána ráhkadeamis.		li rievddadus plánii.
Ráhkaduuvon Davvi-Lappi luondduriggodatplánsa leat sáhttán bures heivehit oktii mánggaid sierralágen ulbmiliid ja ravdaevttuid. Dahkkon doalbmamánjemat dorjot mánggabealagit nu ekologalaš, ekonomalaš, sosiálalaš dego kultuvrralaš oasseguovvluid luondduriggodagaide geavaheamis. Bargu lea buorre vuoddu joatkit sággastallama ja ovttasdoalbmama Meahciráđdehusa ja iešguđege čanasjoavkkuid gaska.	Plána doarju cealkámuš.		li rievddadus plánii.
Davvi-Lappi luondduriggodatplánii jagiide 2012–2021 lea čohkkejuvvon oalle viidát diehtu luondduriggodagaide geavaheapmái laktáseaddji áššiin. Muhtun luondduriggodagaide dilái ja geavaheapmái laktáseaddji oasseguovvluid livččii sáhttán goittotge giedahallat viidásit go dál lea ovdanbukton.	Luondduriggodagaide geavaheami guorahallama deaddočuoggat leat leamaš giedahallamis ovttasbargojoavkkus sierra muttuin.		Plána lea dievasmahtton cealkámušaid vuodui.
Guollenáliid diikkumis lea deattuuvvon luonddolaš guollenáliid lassáneami dorvasteapmi guollebiivdu muddemiin. Prinsippa lea buorre, muhto Davvi-Lappi guovlu lea stuoris, ja doppe lassánet Nuortamerrii dego Jiekmamerrii luoitit čáziid guollešárat. Anárjávri golggiidanguovllus leat lassin iežas sierranassárgosat. Plánsa livččii buorre giedahallat vuodoleappot, maid náliid geahččalit suodjalit	Nálleguovdosas buot čáhceguovvluid guoski muddendoaimmat gullet lagamustá guolástanguovvluid geavahan- ja dikšunplánaide ja	Lohku 6.3	li rievddadus plánii.

<p>guollebivddu muddemiin ja mo muddendoaimmat ja daid fámolášvuohta spiehkkašit sierra guovlluin.</p>		<p>guolástanguovvluid mearrádusaide. Rádjáčaziid oasil guollebivddu muddemis ovttasbargu dahkko iešguđiiiguin virgeoapmahaččaiguin.</p>	
<p>Meahcástan- ja meahcivalljidiikšunáššit leat luonduriggodatplánas ovdan bures. Doaimmaprógrámma 2012–2021 linjemat nannejit dan, ahte báikkálaččaid vuogitvuodát seilot ja ahte olgobáikkegottálaččaide mávssu vuolde leahkki lobiid oazžun lea vejolaš meahcivalljinálid mielde. Meahciráđdehus ráđđádallá Sámedikkiin ja guovllu fuođodikišunovttastusaiguin ekologalaččat ja sosiálalaččat bistevaš meahcebivddu árvvoštallamis, ja dat ovttasbargu lea ovdánan bures.</p> <p>Meahciráđdehus dahká virgebargun meahcivalljigolmmačiehkarekenastimiid earenoamážit boaittguovlluin, gosa dábaláš meahcásteaddji lea váttis dahje veadjemeahttun oazžut rekenastit; dán barggu oainnášii mielas dahkat eamboge. Davvi-Lappi guovvlus meahcivalljigolmmačiehat leat unnán, iige muorahis rievssatguovlluin gollmačiehkarekenastin leat metodan buoremus. Mávssolaš lassii rievssatnáli árvvoštallami lea Meahciráđdehusa organiseren loddebeatnagiin rekenastin, mii leamaš guhká anus Norgga ja Ruota duottarguovlluin. Oktasaš metoda lea lasihan ovttasbarggu kalotttaguovllus riikkarájiid badjel.</p> <p>Vuovdevuonccislotiid lohpemeahcásteami mihtideamis ja sállaša čuovvumis geavahuvo Meahciráđdehugas ráhkaduvvon progressiiva meahcivalji plánen- ja čuovvuvuogádat. Das meahcivalljideihtun leat guovlluguovdasaš meahcivalljigolmmačiehat rekenastinbohtosat, ja nálledávjodaga mielde heivehuvvojit sierralágan vearuhanosodagat; lassediehtun leat ollašuvvan sálašmearit. Odasmuvvan meahcivalljináldášánláhka dahká vejolažžan dan, ahte suoidne-borgemánu meahcivalljigolmmačiehkarekenastimiid bohtosiid sáhtttá atnit ávkin seammá čavčča vuovdevuonccisloddemeahcásteami árvvoštallamis; mii geavadiid buoriida ovddebui veardidettiin sakka bistevaš meahcebivddu árvvoštallama.</p>	<p>Plána doarju cealkámuš.</p> <p>li rievdadus pláni.</p>		
<p>Ovdanbuvttedettiin earenoamážit duottarluonddu dili ja dasa váikkuheadđji dahkkiid (ee. siiddut 12–13 ja dárbbaslaš bukkit ovdan ee. 61) livččii boazodoalu váikkuhusaid duottarluonddotiippaid dili. Seammás sáhtášii viidásutge guorahallat duottarluonddotiippaid dili váikkuheadđji dahkkiid vuovde- sihke ja duottarluonddu ja čázádegaid oasil.</p>	<p>Logut 2.1 ja 6.2</p>		<p>Dievasmahttojuvvon pláni.</p>
<p>Sierra molssaektomálliid árvvumeroštallamis ovdanbukton rekenastimiidda galgá muhtun oasiin leat kritihkalaš ja dán eahpesihkkarvuoda galggašii vuhtii váldit plánas čielgasut go dál. Ee. sierra molssaeevttuid guovloekonomiija- ja barggolašvuodaváikkuhusaid guorahalli rekenastin (s. 48) sisttisdoallá oalle olu eahpesihkkarvuoda earenoamážit boazodoalu oasi.</p>	<p>Lohku 5.3</p>	<p>Plána ráhkadeamis lea geavahuvvon buoremus dutkandiehtu, mii leamaš anus sierra váikkuhusaid árvvoštallami.</p>	<p>li váikkuhus pláni.</p>

<p>Luondduriggodatplána doaimbajuid ollašuvvama čuoovlahittinvuogádaga ja dasa laktáseadjji mihtáriid lea dárbbaslaš árvvoštallat ja ovddidit viidásut.</p>	<p>Lohku 8</p>	<p>Cealkámuš váldo vuhtii. Čuoovlahittima lágideamis ja mihtáriin sohppojuvvui ovttasbargojoavkkuin. Meahciráđdehusas lea mannamin luondduriggodatplánema ovddidanbargu, masa gullá maiddá mihtáriid ovddideapmi.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Bálgosiid ovttastus</p>			
<p>Davvi-Lappi luondduriggodatplána odásmahittojuvvo čuoovvovaš logi jahkái. Luondduriggodatplánas ja dan ollašuttimis lea hui stuorra váikkuhus guovllu boazoealáhussii ja bálgosiidda. Sámediggelága čuoovu ráđđadallamat dollojuvvojedje 21.9.2012. Boazodoallolága 53 s mielde pláneđettiin stáhta eatnamiid guoski, boazodoaluin bargamii dehálaččat laktáseadjji doaimbajuid stáhta virgeoapmahaš galga ráđđadallat áššáigulli bálgosiin. Davvi-Lappi guovvilus leat 13 bálgosa, maiguin boazodoallolága čuoovu ráđđadallamat Davvi-Lappi luondduriggodatplánas leat vel dágekeahtá. Boazodoalu doaimbaneavttut galget dorrvastuvvot.</p>	<p>Logut 1,3, 1.4, 1.5, 5.1, 5.6 ja 6</p>	<p>Plána lea ráhkaduvvon nu ahte lea geavahuuvvon osolázzandahkki (aktiveren) ja rabas plánenvuohki, ja boazodoalus leamaš nana ovddastus ovttasbargojoavkkus, mas lei guovddáš rolla plánenbarggus. Lassin buot guovllu bálgosiin bivdojuvvojedje cealkámušat plánii. Cealkámušain eai gáibidan jv. ráđđadallamiid.</p> <p>Daid bálgosiiguin, maiguin ledje viidásut eanageavahangazaldagat rabasin, dollojuvvojedje ráđđadallamat ovddáihtii. Ráđđadallamiin guohtuneatnamat maid bálgosat árvvoštalle deháleamosin, sirdojuvvojedje 20 jahkái vuovdedoallodoaimbama olggobeallai.</p> <p>Plána vuodđuduvvá jagiin 2009 ja 2010 dahkkon bálgossoahpamušaide, ja dan ráhkadeamis leat váldon vuhtii Sámedikkiin ja Nuortalašráđiin</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Davvi-Lappi lea maidđai earenoamážit boazodollui várrejuvvon guovlu ja sámiid ruovttuguovlu, gos boazodoalu lea okta sápmelašvuoda vuoddu ja sámiid kultuvrrain bargama eavttut galget dorrvastuvvot. Earenoamážit boazodollui dárkkahuuvvon guovvlus eatnama ii oaččo geavahit nu, ahte dat dagaha mearkkašahtti hehttehusa boazodollui (boazodoalloláha 2 §).</p>			

<p>Luonduriggodatplána ovttasbargojoavkkus stuoarámus hástalus lei čuohppanmeriin soahpan. Ovttasbargojoavkkus boazoealáhus evttohii unnit čuohppanmeriid go dál vällejuvvon 115 000 m³ jagis. Boazoealáhus oaimnu doarju maiddá Meahcidutkaniágádusa durtkamus</p> <p><i>Monitavoitearvoiniiti Ylä-Lapin metsien kestävän käytön mahdollisuuksista</i> (Mánggaubmilánvvoštállan vuoddid bistevaš geavaheami vejolašvuodain), mas bohtosat čuihit dasa, ahte oktasaš vuodu čuohppanmerii sáhtášii vuoligít ohcat unimusat oaimnuid juohkán molsaevttuid 115 000 m³ jagis ja 80 000 m³ jagis gaskkas.</p> <p>Čuohppanmerii váikkuha njuolga ja eahepjuolgadit boazoealáhusii ekonomalaččat, sosiálaiaččat ja kulturrálaččat. Earenoamážit boares vuoddid čuohppamat čuhcet sákka boazodollui. Čuohppamiid váldodeattu galggašii čuozihit hárvideami dárbbaseadjji vuoddide. Vuoddid giehtadallamis galgá geavahit dakkár vugiid, mat heajudit nu uhcán go vejolaš guovllu guohtungeavaheami.</p> <p>Vuovdečuohppamat geahpedit ja bidgejit guohtunguovlluid, golahit eatnama ja váttasmahttet boazobargguid. Čuohppamiin, eanaduktemiin ja eará eanageavaheamis, mat dahkkojuvvojit stáhta eatnamiin, ja mat váikkuhit boazodoaluin bargami deatalaččat, galgá álo ráddádallat áššáigullevaš bálgosiin. Ráddádallamiid galgá doallat álo ovdaligo doaibmabijjut álggahuvvojit.</p>	<p>Lohku 6.5</p>	<p>Ovttasbargojoavkku evttohus čuohppanulbmiliin lea 115 000 m³. Bálgosiid ovttastus ii guođđán sierraovviva.</p> <p>Meahciráđdehus lea soahpan Bálgosiid ovttastusain ja Sámedikkiin, ahte buot čuohppan-, eanadukten ja geaidnokuksenplánaide addo bálgosiidda vejolašvuotta váikkuhit ovddalgihit, ja dan mieelde doibmojuvvo dás ovddosguvli.</p>	<p>sohppojuvvon vuovdegiehtadallanprinsihpat.</p>
<p>Vuovdedoalus boazoealáhus galggašii váldot vuhtii meahcástanlobiid vuovdedettiin. Bálgosa boazoisida oktavuohtheadieđut galget addojuvvoť lobiid vuovdima oktavuodas oastái. Meahcbeatnagiid atnimis boazodoalloguovllus galggašii diedihit maidái. Lea sávhahahtti, ahte meahcbeavddus geavahuvo dušše okta beana hávil luovvus.</p>	<p>Lohku 6.3</p>	<p>Meahciráđdehusas dát lea juo anus leahkki geavat.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Bieggámu dahje ruvkedoaibmama ii galgga lasihit Davvi-Lappi guovllus, go daid váikkuhusat hehtejit boazodoalu.</p>	<p>Lohku 6.1</p>	<p>Bieggáfápmo- ja ruvkeášit eai čovdojuvvo luonduriggodatplánemis.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Lávemis ja viessosajiid vuovdimis galgá leat máinnašupmi, ahte guovlu lea earenoamážit boazodollui várrejuvvon guovllus lige oastis leat vuogitvuotta oazzut buhttema bohccuid dagahan vaháigiin.</p>	<p>Lohku 6.6</p>	<p>Lávvačigemiin, gávpegiijiin ja láigsoahpamušain lea om. máinnašupmi.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Bálgosiid ovttastusii lea boahán máhcahat bálgosiin, ahte guovddáš baikkiin leahkki Meahciráđdehusa gámpáid vuovdimiin ja čievarokkiid vuodudemiin ii leat almmuhuvvon bálgosi.</p>	<p>Logut 6.6 ja 6.7</p>	<p>Jagi 2011 gámpáid vuovdimiin Eanodagas, Anáris ja Ohcejogas ii eai leat bivdojuvvon cealkámušat bálgosiin, go</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

		<p>gámpáid geavahandárkkhus ii rievda ja lassin eanaš oassi gámpáin vuodjuvvui láigoviesosajiide. Jagi 2012 Anáris ja Eanodagas vuovdmiin leat bivdojuvvon cealkámušat bálgosiin.</p> <p>Eanaávnnašguovlluin, mat vuodduvuovjot, almmuhuvvo ovddalgihtii jearaldagas leahkki bálgosii. Ássi lea sohppojuvvon geasset 2012 sámevuovllu bálgosiid ja Meahciráđđehusa ovttasdoaimbanbeaivve.</p>	
<p>Bálgosiiguin ii leat vel ráđđádallon odda luondduriggodatplána birra. Boazodoalu doaimbaneavttut eai oaččo stáhta doaimmas geahppárit. [cealkámuš 18.9.2012]</p>		<p>Bálgosiid ovttastusas ja guovllu bálgosiin leamaš luondduriggodatplánema ovttasbargojoavkkus ovddasteaddjit, geat leat sáhtánbuktit ovdan iežaset oainnu buot plánema muttuin maiddá boazoealáhussii ja boazodollui váikkuheaddji linjeimiid ja doaimbajuid oasii.</p> <p>Plánamolsaeavttuin lei deattuuvvon boazodoalu iešguđetláhkai, ja ovttasbargojoavku válljii doaimbama linjema vuoddu "Beaiváduvvon dála málle" – doaimmanmolsaeavttu.</p> <p>Daid bálgosiiguin, maiguin ledje stuorát eanageavahangažaldagat, dollojuvvojedje ráđđádallamat ovddalgihtii. Ráđđádallamiin guohtuneatnamat, maid bálgosat árvoštalle dehálemosin, sirdojuvvojedje</p>	<p>ii rievdadus plánii.</p>

		<p>20 jahkái vuovdedoallooaiibmama olggobeallai.</p> <p>Plána vuodduuvvá jagiin 2009 ja 2010 dahkkon bálgossoahpamušaide, ja dan ráhkadeamis leat váldon vuhtii Sámedikkiin ja Nuortalašráđiin sohppojuvvon vuovdegehtadallanprinsihpat.</p> <p>Lassin buot guovllu bálgosiin bivdojuvvojedje plánahápmosii cealkámušat.</p> <p>Meahciráđdehus oaidná, ahte ráđđádallangeatnegahttin lea ollašuvvan ovttasbargojoavkkubargama, cealkámušmeannudeami ja om. soahpamušaid bokte.</p>	
Bátneuođdara bálggus			
<p>Siiddus 38 logaldallojuvvo boazodoalu dáfus mearkkašahtti guovlluide galgá lasihit geasseguohtuneatnamat.</p>	Lohku 3.12	<p>Vuovde- ja boazodoalu oktii heiveheami dáfus guovddás guohtumat leat jeage- ja lahppovuovddit.</p>	Eai rievdadusat plánii.
<p>Siidui 38 boazodoalu giedeahalli lohku galgá lasihit čuovvovaš cealkka:</p> <p><i>"Mohtorgielkájohtin minimerjuvvo guottehang uovlluid lahkosis njukčamánu beallemuttus miessemánu lohpa ráđjai."</i></p>	Lohku 3.12	<p>Bálgosiid addin rávvemiin ja diedihemiin sáhtta meahccejohtalusa stivret eret guottehanguvolluin. Ná meannudemiin sáhtta juksat maiddái gielddaolbmuid.</p> <p>Lohpeavttuid čavgen gáibivččii áiggedását ja viiddes diediheami guottehanguvolluin.</p>	Eai rievdadusat plánii.

<p>Molssaeaktogorahallimis lea guđđon guohtunguoovlun máhccan mearri ja eretbáhcín (há/j) guorahallama olggobeallai (s. 47). Dán mihttára eretguođđin molssaeaktogorahallamis lea ruossalassii Meahciráđdehusa lágasmearriduvvon doaimmain dorvvastit boazodoalu eavttuid Davvi-Lappi guovllus. Mihttáriedu eret guođđin ii leat ákkastallamis mänge láhkái. Dát diehtu galgá lasihuvvot Molssaeaktogorahallamii siidui 47.</p>	<p>Lohku 5.3</p>	<p>Ovttasbargojavku ii beassan ovttaoavlii rehkenastinvuogis. Meahciráđdehus buvttadii guohtunguoovlluid govvideadđji materiála vuovdiid akheráhkadusa ovdáneamis.</p>	<p>Eai rievvadusat plánii.</p>
<p>Siiddu 74 daddjo čuovvováčat: <i>“Luondduriggodatplánaid, guovlluid dikšun- ja geavahanplánaid, doaibmaplánaid ja meahcceássiide gullii mearrádasat ráhkaduvvojit nu, ahte geavahuvo osolažžandahkama plánenvuohki ja dávji dáidda bivdojuvvojit maiddá cealkámušat iešguđet beliin, dego ... bálgošiin...”</i> Ovdal máinnašuvvon ássiin bálgošiin galgá álo bivdit cealkámuša.</p>	<p>Lohku 6.8</p>	<p>Luondduriggodat-, sihke dikšun- ja geavahanplánaide bivdojuvvojit álo cealkámušat bálgošiin.</p>	<p>Dárkkálmuhitton plána.</p>
<p>Siiddu 76 celkojuvvo vuovdedoalu oasil, ahte bálgošiidá fállujuvvo vejolašvuohka váikkuhit ovdálgihtii muorračuohppan- ja eanagieraga giedáhallanplánaide sihke ođđa geainnuid huksenplánaide. Bálgošis galgá leat duodalas váikkuhanvejolašvuohta doarvái árrat ovdalis máinnašuvvon plánaide. Bálgošiin galgá dahkat ovttasbarggu juo plánennuttus.</p>	<p>Lohku 6.8</p>	<p>Plána doarju cealkámuš.</p>	<p>li rievvadus plánii.</p>
<p>Gálddoavvi bálgošis</p>			
<p>Ohejoga gielddas leat plánema vuolde ođđa sihkelastinjohhtolat Ohejoga Áillegasas Dápmotjávrii. Johhtolagaid plánedettiin min bálgoša Annevári Čohkkenáidde guvlui galgášii váldit vuhtii, ahte sihkelastinjohhtolat lea bálgoša Čohkkenáiddi siskkoabealde.</p>		<p>Ođđa bálvalusaid ovdideamis galgá váldit doarvái vuhtii boazodoallu. Máinnašuvvon johhtolat gullá Panoráma- Johhtoláttidui, man Jodiha Ohejoga gielda. Ohejoga gielda Leader-fidnus, mii lea manamin, lea kártejuvvon ja oahpistuvvo virtuaálaččat sihkelastinjohhtolagaid meahccejohhtolagaid, mat leat juo leamen.</p>	<p>li rievvadus plánii.</p>
<p>Bigálušáiddiid lahkošiidá eai oba vuovdoše meahcástanlobit bálgošiid ovdanbuktin áigge. Hehttehusat sáhttet leat omd. ealu massin ja ođđa Čohkkengoastádasat. Galgá gávdnat beaktiit vuhtii go meahcásteaddjiide diedieapmi. Meahcásteaddjiid rávven lokte bálgošiid bargogoastádasaid. Dása galgášii gávdnat jierpmálaš čovdosa bálgošiid ja Meahciráđdehusa gaska.</p> <p>Stuorra čuolbman leat dat báikkálaš meahcástanlohpiasteaddjit, geat dolvot iežaset</p>	<p>Lohku 3.12</p>	<p>Lohpeguovlluid eavttuide leat merkejuvvon bálgošiid čujuhan áideguovllut, ráddjenaiggit ja bálgošiid boazosiidid oktavuohtadieđut oktavuođaváidima várás.</p>	<p>li rievvadus plánii.</p>

<p>áššehasaidd min bálgosa čohkkenáidái, go dohko leat čohkken bálgosa ealu, 2000–10000 bohcco. Gávdnosiigo dása čovvddus?</p> <p>Duottarguovllus Ohcejogas vuonccisiloddebeatnagiid geavaheapmi galggašii gildojuvvot dálverievssatbivdimis.</p>		<p>Meahcebiivdui gullet deatalaččat meahcebeatnagiid atnin. Bálgosiid addin rávvemiin ja dieldihemiin sáhtta meahcásteami stivret eret guođanguovlluin. Ná doaimmadettiin sáhtta juksat maidái giełlda meahcásteaddjiid, maid doaimmami Meahciráđdehusas ii leat doaimmaváldi.</p>	
<p>Panoráma-johtolat Ohcejoga Deanu leagis fastuda duottarduovdaga, hearkkes duottarlundui báhčat agi beaivái luottat sihke bálgát dagahit erošuvnna.</p>	<p>Logut 6.2 ja 6.4</p>	<p>Johtolaga plánen ja ollašuttin galgá vuodđuvvat bistevas luondugeavaheapmái. Panoráma-fidnu lea Ohcejoga giełlda jodihan fidnu, ja johtolaga plánen ja bajásdoallan ovddasvástádus lea Ohcejoga giełldas.</p>	<p>ii rievvdadus pláni.</p>
<p>Meahcceaššiir Meahciráđdehus gálggašii dihtomearrimearráduaid dagadettiin váldit vuhtii nállesuodjaleami iige alimužžan galgga leat fitnodatoaidnu.</p>	<p>Lohku 6.3</p>	<p>Dihtomearrimearráduaid leat virgeapmahašmearráduaid, ja dain váldo vuhtii ekologalaš ja sosiálalaš bistevasvuotta. Meahcástan- ja guolástanloibiid vuoddimiin ii buvttaduvvo vuotit, muhto dat vuodđuvvet iešgoastádushaddái. Dihtomearrimearráduaid dárkkuhus lea dorvvasit giełldaolbmuid voigatvuodaid. Dihtomearrimearráduaid gieđahallojuvvojit čanasjoavkkuiguin.</p>	<p>ii rievvdadus pláni.</p>
<p>Meahciráđdehusa gámpáid dikšumiid galggašii dahkat jierpmálaččat ja heaitit hivesetvuoduid jodihemi eret duoddaris, daid galggašii goaivut eatnami.</p>	<p>Lohku 6.4</p>	<p>Hivesgiid dikšun- ja doaimmanprinsihpaid ovdánahttet Meahciráđdehusas jeavddalaččat.</p>	<p>ii rievvdadus pláni.</p>

<p>Meahciráđdehus ii oaččo dahkat luopmoparadiissaid boazodáluid ja min gárdiid lahkosidda.</p>	<p>Logut 6.1, 6.4 ja 6.6</p>	<p>Plána doarju cealkámuš. Ođđa luopmo- ja turismahuksema vejolaš sajušteapmi čovdojuvvo lávenprosessain, mat leat gielddaid ovddasvástádussan.</p>	<p>Ii rievdadus plánii.</p>
<p>Giehtaruohtta bálggus</p>			
<p>Luondurigodatplána ii oaččo mänge dorvvuhuhttit boazodoalu mearikkašumi guovllus, buot eanageavahemiin galgá álo gullat bálgosa ja váldit vuhtii bálgosa mearrádusaid.</p>		<p>Mearkkašahhti eanageavahangazáldagain gullojuvvojit bálgosat.</p>	<p>Ii rievdadus plánii.</p>
<p>Meahciráđdehus galgá ain gullat bálgosa, go vuovdá eanaguovlluid bálgosa guovllus. Giehtaruohtta bálggus doarjala iežat ovddit mearrádusaid, ahte buot turismabálvalushuksen čohkkejuvvo čuožáhagaide, mat leat juo leamen guovllus.</p>	<p>Logut 6.1, 6.5 ja 6.8</p>	<p>Turismahuksen lea čohkkejuvvon. Meahcceláhka gieldá meahcceguovlluin eatnama ja dasa laktáseadjji geavahanvuoigatvuodá luobaheami turismageavahapmái.</p>	<p>Ii rievdadus plánii.</p>
<p>Maiddá sierra doaibmiid ožžon dutkanlobiide galgá giddet dárkileappot fuopmášumi, ja diedhít ja jearrat bálgosa oainni áiggil ovdal lobiid mieditheami.</p>	<p>Lohku 6.1</p>	<p>Meahciráđdehus ii miedit ruvkeftnodagaide eanaoamasteadjji guorramiid málbmaohcamii. Málbmaoahan lobiid miedíha Tukes. Geologiija dutkanguovddáži dutkanlobiid miedihettiin leat oktavuodas bálgossii.</p>	<p>Ii rievdadus plánii.</p>
<p>Giehtaruohtta bálggus háliida dán muttus giddet Meahciráđdehus fuopmášumi Giehtaruohtta guovllu turismadoaimama bázahusfuolahussii. Earenoamážit dálvet ng. árkaturisma (árka: mohtorgielká manjis jállásgámpá) dagaha mearikkašahhti bázahusčuolmmaid, daidda galggašii oazžut bistevaš čovdosa, ja maiddá gohcima.</p>		<p>Meahciráđdehus beavttáimahtá árkkaide laktáseadjji turismma gohcima. Guhkesáigge árkkaid sealluheapmi luonddus lea meahccelága vuostá. Gaskaboddosa árkkaid doallamii sáhtta miedihit lobiid. Lobis meroštallojuvvojit bázahusfuolahusa prinsihpat.</p>	<p>Ii rievdadus plánii.</p>

<p>Giehtaruohhtasa bálgosa mielas váldodoaibman bargi boazodoalloftmošeaddjit galggašedje oazzut guođohandoarjjabáikkiid dálá bigálus- ja mearkungárdiid lahkosidda.</p>	<p>Lohku 6.1</p>	<p>EBI-guovddáš mearrida guođohandoarjjabáikkiid sajjušteamiis.</p>	<p>Ii rievvdadus plánii.</p>
<p>Mohtorgielkávuojáhagaid- ja johtolagaid plánemis galgá ain gullat bálgosa. Bálgosa mielas dálge mohtorgielkávuojáhahkan leahkki johtolagaid galggašii sealluhit, iige mohtorgielkájohtolagaid galggašii lasihit.</p>	<p>Lohku 6.4</p>	<p>Jus plánejuvvojit rievvdadusat vuojáhat- ja johtolaffierpmádkkii, gulluojvvo bálggus ovdalgihtii. Meahceguovlluin vuojáhaga rievdan johtolahkan gáibida dikšun- ja geavahanplána dákkisteami.</p>	<p>Ii rievvdadus plánii.</p>
<p>Giehtaruohhtasa bálggus sávvá lasi gohcima mohtorgielkávuojáhagaid- ja johtolagaid geavaheapmái, go juohke jagi bohcciidit čuolmmat.</p>	<p>Lohku 6.3</p>	<p>Meahcegochin lea stáhta bušeahhtaruhadan doaibma ja doaibmá čujuhuvvon mearrerudaid ollis. Gochin čuozihuvvo jahkásaš doaibmama plánema bokte.</p>	<p>Ii rievvdadus plánii.</p>
<p>Giehtaruohhtasa bálggus atná buorin jahkásaš Meahciráđdehusa ja bálgosiid ovttasdoaibmanbeaivi.</p>	<p>Lohku 6.8</p>	<p>Plána doarju cealkámuš.</p>	<p>Ii rievvdadus plánii.</p>
<p>Muttošjávri bálggus</p>			
<p>Plánas boazodoallu váldo vuhtii oalle bures.</p>		<p>Plána doarju cealkámuš.</p>	<p>Ii rievvdadus plánii.</p>
<p>Bálggus háliida bidjat eatnatgeasudoaibmama lobi vuollai ja stivrešii dan iežas johtolagaide.</p>	<p>6.1 ja 6.4</p>	<p>Fitnodatdoaibman eatnatgeasudoaibman gáibida eanaomasteaddji lobi dahje geavahanvuoigatvuohta soahpamuša johtolagain. Ovttaskas eatnatgeasubudaldus lea juohkeolbmo vuoigatvuohta, masa sáhttit váikkuhit dušše luonddusuodjalanguovlluin ortnetnjuolggadusain.</p>	<p>Ii rievvdadus plánii.</p>
<p>Meahcástanlobiid ii galggašii vuovdit olgobáikkegottálacáide, go meahcebevdu lea oassi báikkálacáid áigáiboadu. Dasa lassin olgobáikkegottálacáid eatnatgat eai leat</p>	<p>Lohku 6.3</p>	<p>Meahciráđdehusas lea ML 46§ vuovdit eatnatgeasuvuohta fállat meahcástanvevjolašvuodaid</p>	<p>Ii rievvdadus plánii.</p>

hárjánan bohccuide.		<p>stáhta eatnamiidda. Dáid vejolašvuodaid galgá juohkit goittotge nu, ahte sámi kultuvrrain bargama vuoigatvuodát váldojit vuhtii (Láhka Sámedikkis, Láhka meahciráđđehusas 4 §) ja meahcástanlága 8 § čuovvu vuoigatvuohta lea váldon vuhtii ravdaeaktun (gieiddaolbmuid friddja meahcástanvuoigatvuohta stáhta eatnamiin).</p> <p>Meahcebeivdui gullet deatalaččat meahcebeatnagiid atnin. Bálgosiid addin rávvemiin ja diedihemiin sáhttá meahcásteami stivret eret guođohanguovlluin. Ná doaimmadettiin sáhttá juksat maiddái gieidda meahcásteaddjiid, maid doalbmamii Meahciráđđehusas ii leat doalbmaváldi.</p>	
Maiddái eará go vuovdedoalu gieđahalli áššiin galgá ráđđádallat ja almmuhit bálgosiidda, dego čievrváldimis; Laatumaa eanavuodin.	Logut 6.7 ja 6.8	<p>Meahciráđđehus ráđđádallá bálgosiiguin boazodoallolága mielde. Eanageavahanmearrádasain, mat leat čuovdimis lávemiin, gullan dáhpáhuvva lávenproseassain.</p>	li rievdadus plánii.
Muorračuohppanulbmilat leat badjelárvvostallojuvvon, go váldá vuhtii muorračuohppanvugiid ja muorračuohppanbires eretváldon guovlluid.	Lohku 6.5	<p>Muorračuohppanulbmilat meroštallamis ávkkástalle Metla šaddanmáilide vuođđuduvvi MELA-árvvostallama, mii fállá dutkamušaide vuođđuduvvi ja buoremus oážžunláhkai leahkki metoda árvvostallat vuovdiid šaddama.</p> <p>Čuohppanrehkenastimiid ja</p>	li rievdadus plánii.

linjet lávvafridnuid juo daid álgomuttuin. Suodjalannearrádušaid ja eanageavaheami lágalášvuoda gohcima ii galgga guođdit álbmogii.	Lohku 6.1	Dárkkuhuvvojit sajádat- ja gáddesajádatiávat sihke riekteváikkukhusa addi oasseoppalašávat.	Dievasmahtton plánii.
Hápmosis celkojuvvo, ahte "Ođđa luopmovistebáikkii láigohuvvojit dušše sajádatguovlluin. Luondduealáhusaid ja eará báikkálaš dárbbuide sáhtá dahkat ng. biedggoláigohemiid ja geavahanvuoigatvuođasoahpamušaid." Ovttastus háliida dárkkálmuhittit, makkár lávvaguovlluid om. teavsttas dárkkuhit?	Lohku 6.6	Guolástan- ja luondduealáhusdoarjjabáikkii miedihettiin Meahciráđdehus dárkkista EBI-guovddázis, leago ohcci luondduealáhuslága mielde ealáhusfitnošeaddji.	Eai rievdadusat plánii.
Ovttastus geaŋččá lassin, ahte guolástan- ja eará luondduealáhusdoarjjabáikkii láigoheamis čuvvojuvvo fuolalaš dárbboguoahallan.			
Ovttastusa mielde guolástan- ja eará luondduealáhusdoarjjabáikkii galget mannjáge bissut álgoálgosaš geavahanárkkuhusas, iige daid bokte oaččo miedihit dahje ovdidiid-priváhta biedggámppástallama das muđuid ráfiiduhtton guovlluin.		Plána doarju cealkamuš.	Eai rievdadusat plánii.
Hápmosis logaldallojuvvojit gollamii hearrikes luondotiippat ja –guovllut, maid jovkui ovttastus háliida laktit eavttuheamit Anárjávri sulluid. Seamma lánhka galgá giddet fuopmášumi smávvačázadagaide, ovdamearkka dihte duottarjávrride ja maiddái stuorát čázadagaide, mat herkket reagerejit olmmošdoalbmama fuolahis noaduheapmái. (ee. jienaid áigge).	Lohku 6.2	Cealkamuš doarju Meahciráđdehusa dálá linjema Anárjávri sulluid hukseamis ja čázadagaide suodjaleamis.	Eai rievdadusat plánii
Hápmosis dadđojuvvo, ahte "Guollebivddus geahččaluuvvojit dorrvastit árbevirolaš báikkálaš guollebivdovuogit ja guollebivdúi gullevaš bivdokultuvra". Figgamuš lea buorre, muhto duon sihtahta sáhtá duikot muhtun dáhpáhusain maiddái nu, ahte dat lea ráddjeaddji. Danin ovttastus evttoha, ahte čuokkis dievasmahtto ja dadjá, ahte gávpplálaš guollebivddus miedihuvvojit maiddái dálááigge, fámolut bivdinreaidduid dego stuorramerddiid ja dálvenuhtiid geavaheami dalle go dat lea bistevaččat vejolaš.	Lohku 6.3	Meahccekultuvra dorrvasteapmi ii ráddje modearna bivdinreaidduid geavaheami.	Dievasmahtton plánii.
Hápmosis celkojuvvo, ahte "Meahciráđdehus čohkke ođđa báivalusaid ja investeremiid turismojearu deaddočuokkesguovlluide" ja ahte "Boaittoguvlluid ávdainstobuid ja eará mearkkašahiti báivalusaid eai geahpet".	Lohku 6.4	Meahciráđdehus fuolaha ja doallá ortnegis álmmlaš anus leahkki ráhkkanusaid.	li rievdadus plánii.
Inarijávi-ovttastus lea duđavaš lohpadusain, ahte eai geahpeduvvo "boaittoguvlluid" ávdinstobut ja eará mearkkašahiti báivalusaid, muhto sávvá plánii máinnašumi, ahte daid báikkii maiddái fuolahit ja dollet ortnegis.			

Lapin Vapaa-ajankalastajat ry				Plána doarju cealkamuš.	li rievdadus pláni.
Lapin Vapaa-ajankalastajat ry:s ii leat fuopmášahttamuš ja dat dohkkeha plána.					
Saamelaismatkailu ja –yrittäjät ry					
Saamelaismatkailu- ja –yrittäjät ry miealas LRP:s eai leat doarvái váldon vuhtii "oddaáigge" sámeeláhusaid ee. turisima. Turisima lea mearkkašahtti sámeeláhus sámeaguovllus ja measta áidna masa sáhtta ráhkadit odđa bargosajiid. Árbeviroláš sámeeláhusat ja dáin suorriduvvon odđaáigge ealáhusat leat maiddá. Sámedikki čoahkkimis dohkkehuvvon sámird ealáhusan.	Sámeaguovllus nuoraid ruovttoluottaárrema easttan leat čuožžilan bargosajit ja viessovátni. Sámenuoraid ravgáseame easttimii galgá maiddá nannosit bargat ja dás čuožžilit ng. odđaáigge sámeeláhusat deháláš sajádahkii. Go ovdiduvvojit viidásut olbmuid eallima eavttut ja guovllus laktin, sáhtta váikkuhit positiivvaláčat buot guovllus ássi olbmuid buresbirgejupmái.	Logut 6.1 ja 6.4	Meahciráđdehus lea didolaš, ahte turisima lea mearkkašahtti ealáhus maiddá sámiiide. Meahciráđdehus lea mearkkašahtti bargguidahtti sámeaguovllus. Meahciráđdehusas lea jodus nuoraidbargguidahttinfinđu, mii ollašuhthuvvo maiddá sámeaguovllus. Láhkkaásaheapmi ásaha árbeviroláš sámeeláhusaid nana sajádahkii.	li rievdadus pláni.	
Eanageavaheamis ja johtaleamis galgá maiddá viidát váldit vuhtii ee. sierravuđot vuogatvuodaid ja heivehit daidda odđaáigge lihkanvugiid (njealjejuvllagat, meahccebiillat jna.) goittotge nu, ahte dahkkojit hehttehusat lundui nu uhcán go vejolaš.	Eanageavaheamis ja johtaleamis galgá maiddá viidát váldit vuhtii ee. sierravuđot vuogatvuodaid ja heivehit daidda odđaáigge lihkanvugiid (njealjejuvllagat, meahccebiillat jna.) goittotge nu, ahte dahkkojit hehttehusat lundui nu uhcán go vejolaš.	Logut 6.1 ja 6.3	Meahciráđdehus geahččala minimeret geasseáigge meahccejohtalusa gollanhehttehusaid dihte. Ohcejogas ja Eanodagas leat ain anus meahccejohtalusmáđijat, mat leat adnon dárbbasážžan báikegottaláčaide.	li rievdadus pláni.	
Sámeaguovlu lea juo suodjaluvvon measta 100 % iešguđetlágan suodjalanguovlluin. Omd. (Ohcejohka) suodjalanguovlluin ii galgga eastalit sápmeláš ealáhusaiguin ja kultuvrrain bargama.	Sámeaguovlu lea juo suodjaluvvon measta 100 % iešguđetlágan suodjalanguovlluin. Omd. (Ohcejohka) suodjalanguovlluin ii galgga eastalit sápmeláš ealáhusaiguin ja kultuvrrain bargama.	Logut 6.1 ja 6.2	Plána doarju cealkamuš.	li rievdadus pláni.	

Vuontisjärven kyläyhdistys			
<p>Báikkálaš servosiid dego glliovttastusaid galggašii váldit vuhtii logus 8. Ovttasbargojoavkkuid čohkkedettiin galgá fuolahit das, ahte sierra intreassaajoavkkut leat dássebealát olmmošloguin ovdastuvvon.</p>	Lohku 8	<p>Luondduriggodatplána álggahettiin lágduvvui viiddes čanasjoavčoahkkkin, mas čanasjoavkkut vállejedje ovttasbargojoavkku.</p> <p>Meahciráđdehus dahká osolažan čanasjoavkkuid viidát buot plánemisttis. (gč. Lohku 6.8).</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Báikkálašolbmuid vuoigatvuođaid meahcásteapmái, guolásteapmái dahje luonddubuktagiid čoaŋgimii ii oaččo heajudit ja johtinvuoigatvuođaid galgá sealluhit unnimustá ovddeži.</p>	Lohku 6.1 ja 6.3	Plána doarju cealkámuš.	li rievdadus plánii.
<p>Meahcássiide goski oassái galgá lasihuvvot máinnašupmi báikkálaččaid vuoigatvuođaid dorvasteamiis árbevirolaš meahccejohrtimii nu, ahte dat sisttisdoallá meahcásteami, guolásteami ja luonddubuktagiid čoaŋgima buot stáhta oamastan suodjalan- ja meahcceguvolluin.</p>	Lohku 6.3	Stivrejuvvo láhkaasahemiin sihke dikšun- ja geavahanplánaiguin. Báikkálaččaid vuoigatvuođaid seailum lea vuolggasadjin luondduriggodatplána.	li rievdadus plánii.
Inarin Luonnonystävät ry			
<p>Inarin Luonnonystävät ry lea eanaš osiin duđavaš luondduriggodatplána hápmosii ja sisdollui. Goittorge ieš pláneprošessa navdojuvvon demokráhtalaš osolažžandahkamis fuolakeahtá ii lean buot osiin dakkár go dat livččii galgan leat ovtaveardásašvuođa namaš.</p> <p>Vuovdedoalu intreassat ledje álggu rájes badjelovddastuvvon ja ovttaastus imaštallá Meahciráđdehusa iežas ovdanbuktima bajjedit muorračuohppanárvvu.</p>		<p>Ovttasbargojoavkkus ledje viidát ja dássidit ovdastuvvon intreassaajoavkkut, mat ovdastadedje guovllu sierra eanageavahanvugiid ja doaibmiid</p> <p>Plánii gulli čuohppanárvu lea ovttasbargojoavkku ovdanbuktin. Ovttaastusa ovdastadedji ii guođán sierraovvila. Meahciráđdehus ii dahkan ovdanbuktima čuohppanárvvus, muhto baicce čájehtii iešguđetlágan molssaevttuid váikkuhusaidsiguin. Ovttasbargojoavkkus</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

<p>Čuohppanárvvu galga vuoliidit. Ovttaštus evttohage, ahte čuohppanárvvu lea loahpalaš ovdanbuktimis eanemustá 110 000 kubiika jagis. Deattut ja dárbbut Davvi-Lappi vuoddid geavaheamis leat eanet aht'eanet mannamin vuoddid lotnolasgeavaheami guvlui, earenoamážit turisima sihke báikkálaš meahcástan- ja eará lustageavaheami namas.</p>		<p>sohppojuvvon ráddjehusaiguin čuohppanrehkenastimat livčče dahkan vejolázžan stuorát bastevas čuohppanárvvu, go mii ovdanbuktojuvui.</p>	
<p>Čuohkkmis bođii ovdan, ahte duot čuohppanárvvu lea lagamustá rávwaga addi, ja ahte dát sáhttá leat jahkásaččat stuorát dárbbu mielde.</p> <p>Ovttaštus evttohage, ahte Meahciráddjehussii ásahevvuo almmolaš gohcci orgána fuolahit das, ahte čuohppanárvvu dollojuvvo boahhtevuodas gáibiduvvon dásis. Dán áigge mearrádušdihkamis ii sáhte šat sihke mearridit ja gohčit iežas mearrádušaid.</p>	<p>Lohku 6.5</p>	<p>Gč. ovdait logut.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Čuohkkmis bođii ovdan, ahte duot čuohppanárvvu lea lagamustá rávwaga addi, ja ahte dát sáhttá leat jahkásaččat stuorát dárbbu mielde.</p> <p>Ovttaštus evttohage, ahte Meahciráddjehussii ásahevvuo almmolaš gohcci orgána fuolahit das, ahte čuohppanárvvu dollojuvvo boahhtevuodas gáibiduvvon dásis. Dán áigge mearrádušdihkamis ii sáhte šat sihke mearridit ja gohčit iežas mearrádušaid.</p>	<p>Lohku 6.5</p>	<p>Čuohppanárvvu ollašunhtin čuvvojuvvo jahkásaččat, ja jahkásaš molsašuddan dásáiduvvá viđa jagi bajjiin. Čuohppanmearreri lea okta luondduriggodatplána čuovvunmihttár.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Dorrvlašvuoda- ja kemikávirgedoaimmahat Tukes</p>			
<p>Plánas málbmaohcan lea biddjon "Fámolaččat guovloekonomiija ja fitnodatdoaimmaid doarju" málle vuollai. Málbmaohcama ii goittotge galggašii buohtastahit vuoddoalu beavttálmahtimii, bieggafápmorusttegiidda dahje lassáneaddji lávemii ja huksemii. Málbmaohcan lea eanavuodu ja báktevuodu dutkan, man luondu- ja birasváikkuhusat sáhttá ráddjet lohpe mearrádušain unnánažžan dahje gaskaboddošažžan. Dan sadijii jus málbmaohcan doalvu lohpadalli gávdnosa gávdnamii, mii árvvostallojuvvo málbmaoagganeapmin, de ruvkedoaimmamis leat mearrkásahtti birasváikkuhusat. Ovdal ruvkke vuoddeame leat álo mánggabéalat mángga virgeopmahat ja áššebeallid BVA-proseassa. Ovdal ruvkelobi fidnu servodatlaš, ekonomalaš ja ekologalaš bastevasvuohhta árvvostallojuvvo ja vihkkhehallojuvvo.</p>		<p>Jus Meahciráddjehus álggášii miedihit eanaoamasteaddji málbmaohcanlobiid maiddái sámiid ruovttuguvlui, deattuhivččii meannudeapmi fitnodatdoaimmaid ee. sáme kulturrain bargama eavttuid dorrvasteami hárrái.</p> <p>Dálágeavat vuoddeuvvá ruvkelága čuovvu Tukesá vuodlaš lohpeprosessii.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Luondduriggodatplána lea Davvi-Lappi doaimmiid geažil guovddáš reaidu luondduriggodagaid geavaheami árvvostallamis ja stivremis. Go Tukes gieđahallá ruvkelága čuovvu lobiid luondduriggodatplána gaskkustuvo virgeopmahatččaid cealkámušain ja áššebealláččaid oainnuin ja nu eahpenjuolgadit váikkuha Tukesá mearrádušaid sisdollui.</p>		<p>Luondduriggodatplána lea Meahciráddjehusa okta vuolggasadii cealkámušaid ja beali váldimiid ráhkadetiin.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

Ohcejoga gielda		6.1 Eanagea- vahus	
Meahcseguoivolaška ii leat doarvái váldon vuhtii plána ráhkadeami.		6.1 Eanagea- vahus	Meahcseguoivolaška ja dan vuodul dahkkon dikšun- ja geavahanplánat leamaš vuolggasadjijn plána ráhkadeami meahcseguoivullin. Dát lea muitaluuvvon plánas.
Ohcejoga gielda lea ožžon ieža atnui Davvi-Lappi luondduriggodatplánas oasi 6 <i>Doaimmama váldolinnjijt ja doaimmanplána jagiide 2012–2021</i> sámegeillii. Dát cealkamuš guoská dušše oasi 6. Ohcejoga gielda dievasmahttá dárbbu mielde cealkamuša dan manná, go gildii lea doaimmahuvvon oba hámus sámegeillii.			Plána doaimmahuvvui manná oppalaččat jorgaluuvvon sámegeillii.
Davvi-Lappi luondduriggodatplána lea ráhkaduuvvon viiddes guovllu birra, masa čáhket iešgudetlágan gieldat iešgudetlágan ovdidanulbmilideasetguin. Ohcejoga gielda oaidnaga, ahte viiddes ja doaimmama deaddojuoggaid dáfus biedggoguvlui dahkkon plána ii buvttat buoremus loahppabohtosa gielda geažil. Seamma láhkai gielda oaidná, ahte viiddes ovttasbargojavkku bargan, mas fanuhuvvo oktasaš oaidnu, ii buvttat buoremus vejolaš plánenbohtosa Ohcejoga gielda guvlui. Ohcejoga gielda earáláganvuoda dilhte luondduriggodatplána galggašii dahkkot sierra Ohcejoga gielda guvlui.			Luondduriggodatplána lea stuorranguovllu luondduriggodagaid geavaheami plánen. Plánen dárkkálmuvvá guovlluguovdasas plánain.
Ohcejoga gielda guovllus lea sihke luossabivdoatige ja luomečoaggináigge viiddes gohtten, mii bistá vahkuid juoba mánotbájjid. Gohtten lea čoahkkanan lagamusta Deanu. Anárjoga ja Ohcejoga lahkosiidá sihke luomečoaggináigge Buolbmajávri doalu geainnu lahkosiidá. Ohcejoga gielda evttoha, ahte Meahciráđđehus bijášii eanemus geavahuuvvon gohttenbáikkide gohttenbáikkaid/-galbbaid. Dánna doaimbajuijn suodjaluvvo hearrikes luonddu gollan, garvojuvvo ludnen sihke stivrejuvvot turistat gohttenbáikkide dahje turismafittmodagaide.	Lohku 6.1		Plána deattuha oahpisteami mearkkašumi, sihke juohkeolbmo vuoigatvuodaid ja geatnegasuodaid oasil. Maiddáii báikkálaš kultuvrra/riikkavieru ovdanbuktimi leat dadjan leat dehálaš. Gohtteadjiit leat eanaš priváhteatnamiin, omd. Deanu Vuollegeavngnás, dahje geaidnolágadusa govddiduvvon geaidnooasis.
Cealkamuša mielde <i>“Geavu luonddumeahci dikšun- ja geavahanplána válimmašteami oktavuodas ráhkaduovvot áigehus ealgamádodaga váikkuhusain guovllu luonddu dilái sihke viidáseappot meahcebiddu eavttut”</i> . Ohcejoga gielda oainnu mielde Geavu luonddumeahci guvlui galgá mieđihit ealgabivdoloibiid báikkalaččaide. Báikkálaš ássiid vuoigatvuotta johtit luonddus ja atnit ávkin luondduaddámusaid galggašit mahcahit dan dássái, mas dat leamaš ovdal luonddumeahci vuoddudeami.	Lohku 6.1.1		Stivrejuvvo láhkaáshemiin.

<p>Hápmosis boahtá ovdan, ahte ođđa luopmovistesajit láigohuvvojit dušše lávvaquvlui. Ohcejoga girkošiidnás lea dál mannamin oppalašlávva garvvesteapmi, mas Meahciráđdehusea eatnamiid lávejuvvojit hüksensajit ee. Deanu ja Ohcejoga gurrii. Jus fal eatnamat lávejuvvojit, dat galget lávejuvot dušše ng. Ionuhaneatnamiid ja/dahje luonduealáhusdáluid vuođđudeami miehde, ja dát galgá bajásmerkejuvot lávvaššebáhpáridda.</p>	<p>Lohku 6.1.1</p>	<p>Ohcejoga gielda ráhkada láva. Meahciráđdehus gáibida eanaoamasteaddjiid bealeheame meannudeami lávenprosessas. Stáhtaeatnamiid oasil árvvoštallan sáhtá leat goittotge mearkkašahtti unnit go priváhtaeatnamiin.</p>	<p>li rievdadus pláanii.</p>
<p>Luonduriggodatplána miehde sámii ruovttuguovvlus Meahciráđdehus ii mieđit fitnodagaide eanaoamasteaddjiid guorrasemiid málbmaohcamii. Ohcejoga gielda hállida deatthit dán oasi mávssolašvuoda Ohcejoga gielda guovlluid oasil. Deanu čázádatguovlu lea heariki ja máilmmividosáččat divrras čázádatguovlu ja luondoláš luosa godđanguovlu. Čázádatguovlu gokčá measta oba Ohcejoga gielda guovllu ja lea nu hui mearkkašahtti maiddái suodjalanguovlluid, boazoealáhusa ja turismma geahččanguovvlus.</p>	<p>Lohku 6.1.1</p>	<p>Plána doarju cealkámuš.</p>	<p>li rievdadus pláanii.</p>
<p>Ohcejoga gielda viidodagas lea suodjaluvvon badjel 80 proseantta. Gieldat ožžot buhhtehusa suodjaluvvon guovlluin ng. guoddinhaddeprinsihpa miehde. Ohcejoga gielda guovllus dát dárkkuha 0 euro/jahki. Ohcejoga gielda fuopmášuhtta, ahte buhhtenvuodustusa galgá rievdatit Ohcejoga gielda oasil.</p>	<p>Lohku 6.2</p>	<p>Stivrejuvvon láhkaásehemiin ja vearrohálldahusa rávvaggiuin.</p>	<p>li rievdadus pláanii.</p>
<p>Hápmosa miehde "Stáhta eatnamat geahččaluvojit dikšut ja geavahit nu, ahte dat dorjot suopmeláš luondogaskavuoda seailuma, ovdánahttima ja sirdáseami čuovvovaš buolvvaide." Ohcejoga gieldas leat sápmelaččat eanetlogus. Ee. Luondusuođalanguovlluid vuođđudeapmi lea biđgen sámiiid luondogaskavuoda ja dan sirdáseami čuovvovaš sohka buolvvaide. Ohcejoga gielda guovllus stáhta eatnamiid dikšumis ja geavaheamis galgá váldot vuhtii sámiiid luondogaskavuoda seailun, ovdáneapmi ja sirdáseapmi čuovvovaš sohka buolvvaide. Meahciráđdehusea eatnamiid geavaheamis galget vuositážettiin váldot vuhtii sierravuodáš vuoigatvuodát, boares dáluid návddášanvuoigatvuodát sihke báikkalaččaid vuoigatvuodát. Boares dáluid vuoigatvuodát leat dolin addojuvvon, vai dálut livčče eallingeibboalaččat.</p>	<p>Lohku 6.3</p>	<p>Dievasmahtton pláanii.</p>	
<p>Meahccejohtaluslobiin, lagamustá mohtongielkálobiin sáhtášii ráhkadit Ohcejoga gielda guvlui njuolggadusaid, mat sohppojuvvojit gudege čanasjoavkkuiuin. Dáinna geahččalit garvit konfliktivtaid iesgudege doaimmiid gaskkas.</p>	<p>Lohku 6.3.3</p>	<p>Meahciráđdehusea meahccejohtaluslobiid mieđihnanprinsihpat gieldahallojuvvojit jeavddalaččat iesgudege čanasjoavkoráđđadallamiin. Rávvaggiuin ráđđejuvvo</p>	<p>li rievdadus pláanii</p>

<p>Ohcejoga gieldda guovllus galgá vuodjuht giliid lagašjohtolagaid buorebut ávkin atnimii, buvttandahkamii sihke báivalusrusttegiid ovddeapmái. Lagašjohtolagaid meari sáhtá lasihit muhtun veardde. Johtolagat galget báivalit báikkálaš turismafitnodagaid iežas buvttaovddeandoaimama. Turismaoaimama galgá stivret doaimban, mii dáhpáhuva turismafitnodagaid bokte ee. resgudege fitnodatdoalliguovdasaš johtolatgeavahanvuogiatvuodasoahpamušain. Soahpamušvuogadaga galggašii ovddeidit nu, ahte dan lea áiki geavahit ja ahte dat geasuha fitnodatdoalliid.</p>	<p>Lohku 6.4.2</p>	<p>Plána doarju cealkámuš.</p>	<p>Eai rievdadusat.</p>
<p>Beatnatgeasuoaibman ii gula sápmelaš-/báikkálaš kultuvrii Ohcejogas. Meahciráđdehus ii galgga miedihit eanaoamasteaddji lobi dahje geavahanvuogiatvuodasoahpamuša beatnatgeasujohtolagaide Ohcejoga gieldda guovllus.</p>	<p>Lohku 6.4.2</p>	<p>Beatnatgeasujohtolagaid ráđđádallo bálgosiiguin ja eará dárbbášlaš oassebelliiguin.</p>	<p>Ii rievdadus plánii.</p>
<p>Nuppi bihtás evttohuvvo váldot eret čuovvovaš cealkka: <i>“Jus johtolat ollášuhttojuvvo, lea johtolaga bajásdoallanovddasvástádus Ohcejoga gielddas.”</i></p>	<p>Lohku 6.8 Ovttasbargu ja vuorro- váikkuhus; Luonddu lustagea- vahuš ja luondo- liihkadeapmi</p>	<p>Panoráma-fidnu lea Ohcejoga gieldda jodihanfidnu, ja johtolaga bajásdoallanovddasvástádus lea Ohcejoga gielddas.</p>	<p>Ii rievdadus plánii.</p>
<p>Anára gielda</p>			
<p>Sámeovuollu gielddain luondduriggodatplána vástida váikkuhusaiguin ja servodatlaš mearkkašumiiguin Eanageavahan- ja huksenlága dárkkuhan gielddadaši oppalašlávva. Luondduriggodat válmmaštanproseassa vástida guovddášostin eanageavahan- ja huksenlága gáibidan vuorrováikkuhuslaš ja rabas vuogi. Ovdalis govviduvvon váikkuhanvuoda dilnte luondduriggodatplána galggašii ráhkadit eanageavahan- ja huksenlága dárkkuhan riektevuodš oppalašlávva guoski seadáhusaid mielde. Ovdalis govviduvvon proseassa bokte luondduriggodatplánen sámeovuollus synkronisearašuvášii buorebut eará eanageavahanplánemiin.</p>		<p>Meahciráđdehusa plánuvuogadagain ii ráhkaduvvo badjálás plánuvuogadát huksenlága čuovvu lávenproseassaide. Gustovas lávat leat okta plánema vuolggasajiin.</p>	<p>Ii rievdadus plánii.</p>
<p>Luondduriggodatplánen ii oačču leat ruossalassii eanageavahan – ja huksenlága čuovvu eanangoddelávain dahje gielddaid gustovas lávaiguin.</p>			

Ráddjema "Sámiid ruovttuovuovllus Meahcirádddehus ii miedit eanoaomasteaddji guorrasemiid málbmaohcama várás" olggobeallai galggašii ráddjet bargo- ja ealahusministerija vuollášaš Geologijija dutkanguovddáša.	Lohku 6.1.1	Ruvkelágas GDG:ii ii leat bajásmerkejuvvon sierranassajádat. Gehpeslágan vuoddođutkamuš lea vejolaš stáhtaeatnamiin.	Ii rievvadus pláanii.
Anára gielda guotthi ođđa báivalusaid ja investeremiid čohkkema turismma deaddočuokkesguovlluide vajálduvakeahhtá šaddanguovlluid. Ovdal muitaluovon vuodul Anára gieldda mielas Koilliskaira luondduguovddáš galggašii sirdojuvot Suoločielgái. Báivalusaid ja johtolagaid ovddideamis eanoaomáš deaddočuoggán galgá leat UK-álbmotmeahcci Suoločielggi lagašguovllus.	Lohku 6.4	Báivalusaid ja johtolagaid ovddideami deaddočuokkesguovllun lea ee. Suoločielggi guovlu. Suoločielggis Meahcirádddehusa áššehasbáivalus ovddiduvvo vejolašvuodaid mielde.	Ii rievvadus pláanii.
Anára gieldda ulbmilin lea, ahte mohtorgielkávuojáhagaid geavaheapmi livččii nuvttá. Anára gielda lea gárvvis váldit ovddasvástádusa mohtorgielkávuojáhagaid ráhkadeamis ja bajásdoallamis, vai ollašuvvašii mohtorgielkejohtolagaid mávssuhsivuohta.	Lohku 6.4	Meahcirádddehusa ulbmilin lea dahkat soahpamuša Anára gielddain mohtorgielkejohtolagaid- ja vuojáhagaid bajásdoallamis.	Ii rievvadus pláanii.
Vuovdedoalu muorračuohppanulbmil galgá leat 124 000 m ³ /jahki.	Lohku 6.5	Ovttasbargojoavkku ovttamielalaš ovdabuktin, man MR Jodiharjoavku lea dohkkehan.	Ii rievvadus pláanii.
Hárvidančuohppamiid ulbmil galgá leat mearkkašahti stuorát go plánas evttohuvvon 500 há/jahki.	Lohku 6.5	Hárvidančuohppamiid mearri vuodduvva vuovdedikšundárbuti ja dat dahkkojuvvojit dievasmearelaččat.	Ii rievvadus pláanii. Gč. vuolábealde lasáhus nuorra vuovddiid dikšun.
Vuovdedoalu oktán ovddidanulbmilin galgá ásahtit čuohppanbázahusaid čoaeggima energijageavaheapmái nu, ahte čuohppanguovlluid geavaheapmi turismmas, luonddueláhusas, lustageavaheamis ja boazodoalus buorrána čielgasit.	Lohku 6.5	Vuovdedoalu sáhtta doaimbat dušše gánnihahtliihkai. Meahcirádddehus ii oaččo muorraenergijadoarjagiid, nu ahte čuohppanbázahusaid čoaggin ii leat viidát dálá hattin vejolaš. Čuohppanbázahusat vuodjuvvojit báikkálaččaide boaldimuoarran. Dat lea daddjon logus 6.1.4 Ruovttudárbomuorat.	Ii rievvadus pláanii.

<p>Vuovdedoalus galggašii maiddái čielggadit eatnama iešgudeiálgan giehtadallanvugiid oppalašekonomalaš väikkuhusaid vuovdedollui, boazodollui, meahcedollui ja turismii sihke eará lustageavaheapmái.</p>	<p>Lohku 6.5</p>	<p>Enagiehtadallan dahkko dušše, jus vuovdedoasmahttin dan gáibida ja dat dahkko álo šaddanbáikkái heivvolaš, geahppaseamos vugiin.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Luonduriggodatplána čuovvu eanageavahanplánemis ollaš uhtto riikkaidgaskasaš biodiversiteitsoahpamuša 8) artihkal nu, ahte čuvvojuvvo Akwe: Kon – doaimbannállle sámiid ruovttuguovvlus. Akwe: Kon –rávvagat leat oassi Suoma ratifiseren biodiversiteitsoahpamuša doibmiibidjama. Akwe: Kon –rávvagat gáibidit, ahte eami- ja báikkálaš servošat galget váldot oassin dakkár orgánaid doaimbama, mat leat vuodđuvvon addit rávvagiid dutkanvuloš väikkuhusaid ráddjemis ja árvvoštallama viidodaga čielggadeamis dahje sin galgá gulliat fidnu väikkuhusaid árvvoštallamis.</p> <p>Rávvagiid mieide eami- ja báikkálaš servošat galggašedje beassat oassálastit riikkadási láhkaásaheami čuovvu väikkuhusaid árvvoštallama gárvviteapmái. Dutkanvuloš väikkuhusaid ráddjemis ja árvvoštallama viidodaga čielggadeamis galggašii váldit vuhtii maiddái áššáigulleavaš servoša gárvvistan servoša ovddidanplánaid ja strategálaš birasárvvoštallama guoski meannudemiid.</p> <p>Akwe: Kon –rávvagat vuodđuvvuvvá ovdalis govviduvvon soahpamuššii ja ásašussii, maid vuodđu lea riikkadási láhkaásaheami vuodul doaimban, eamiálbmot- ja báikkálašservoša osolažžandahkan sihke ávkki vuoiggalas ja bealhis juohku.</p> <p>Ovdalis muitaluuvon vuodul Anára gielda geahččá, ahte Akwe: Kon –rávvagiid doaimbannállle lea juo ollašuttton Davvi-Lappi luonduriggodatplánas nu, ahte dat vuodđuvvuvvá gustovlaš láhkaásaheapmái.</p> <p>Akwe: Kon –rávvagat gáibidit buot oassebeliid bealehis osolažžandahkama bajitkeahhtá mange joavkku nuppiid bajabeallai. Viidát dulkomiin ee. gielda ovddasta Akwe: Kon –rávvagiid dárkkuhan báikkálaš servoša.</p>	<p>Lohku 6</p>	<p>Meahciráđdehuslága vuodul Meahciráđdehus galgá dorvvastit sáme kultuvrrain bargama eavttuid. Akwé: Kon – ráva lea bargoreaidu, mainna Meahciráđdehus geahččala čielggadit sámeáššebeliid oainnuid daid eavttuin. Maiddái eará čanasjoavkkut dahkkojit osolažžan viidát muđuid daid plánenproseassaide.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Enodaga gielda</p>			
<p>Logus 6 doaimbama váldolinnjaid ja doaimbanprogramma láidehusoasis máinnašuvvojit váldolinnjaid sihke doaimbama stivrejeadđji norbman dušše láhka Sámedikkis ja boazodoalloláhka. Enodaga gielda evttoha, ahte doaimbama stivrejeadđji norbman máinnašuvvošii maiddái riikkaidgaskasaš biodiversiteitsoahpamuš. Soahpamuša artihkkalis 8) celkojuvvo, ahte soahpamušoassebeallin leahkki stáhtat galget riikkadási láhkaásaheami mieide gudnejahttit, suodjalit ja bajásdoallat eamiálbmotgiid ja báikkálaš servošiid dakkár dieđu, hutkosiid ja geavada, mii gullii biologalaš mánggahámatvuoda suodjaleami ja</p>	<p>Lohku 6</p>	<p>gč. čuovvovaš</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

<p>bistevaš geavaheami dáfus árbevirolaš eallinvugiide ja ovddida ja viiddida daid heiveheami máinnašuvvon servosiid lobin ja miehtemielalašvuodain sihke roahkasmahttit dieđus, hutoksa ja geavadis ožžon ávkki bealehis juogu. Eanodaga gieldaráđdehusa oainnu mieide biodiversitehtasoahpamuš eaktuda Suoma stáhta ja dán bokte maiddái Meahciráđdehusa váldit vuhtii sápmelaččaid dego eará báikkálaš servosa olbmuid ovttaveardášaš joavkun, geaid ovddu galgá ovddidit bealeheamit ja vealatkeahhtá.</p>			
<p>Ovttasbarggu ja vuorrováikkukhusa giedahalli logus 6.8 ceikkojuvvo, ahte sámiid ruovttuguovlus eanageavaheami plánemis ollášuhtto biodiversitehtasoahpamuš go čuovvu gárvvistanláhkái leahkki Akwé:Kon doaimanmálle. Dadi bahábut Meahciráđdehus heiveha doaimanmálle čielgasit sápmelaš geahččanguovllus. Vai doaimanmálle doaimbá galgá váldit vuhtii maiddái eará báikkálaš servosaš dego ovddasteaddjin guolástanguovllut ja meahcástansearvvit, bealehis ráddádalanguoibmin. Meahciráđdehus galgá čujuhit iežas iešguđege doaimbanjoavkkuide olbmologu mieide dássidis ovddasteami sáme kultuvrra ovddasteaddjiid ektui.</p>	<p>Lohku 6.8</p>	<p>Meahciráđdehus galgá iežas doaimbamis Meahciráđdehusas ášahuvvon lága mieide váldit vuhtii sáme kultuvrrain bargama eavttuid. Akwé:Kon – meannudeapmi lea reaidu, mainna Meahciráđdehus váldá geaži buoret go ovdal eanageavaheami sierra muttuin, mat dát eavttut sámiid geahččanguovllus livčče, ja mo sierra molsaeavttut dáidda eavttuide váikkuhivčče.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Eanageavaheami plánema ja stivrema giedahalli oasis daddjojuvvo, ahte luonduealahusaid ja eará báikkálaš dárbbuide sáhtá dahkat ng. bieđggolágoheamiid ja geavahanvuogitvuodasoahpamušaid. Eanodaga gielda evttoha, ahte cealkka divojuvvo hápmái: “luonduealahusaid, bistevaš ovdáneami luonduturismma ja eará báikkálaš dárbbuide sáhtá dahkat ng. bieđggolágoheamiid ja geavahanvuogitvuodasoahpamušaid.”</p>	<p>Lohku 6.1.1</p>	<p>Dahkon linjen ja sátnehápmi lea dohkkehuvon ovttasbarggoavkkus. Luonduturisma lea okta vejolaš báikkálaš dárbu.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Logus 6 tabeallas báikkálaš olbmuid vuogitvuodain celko, ahte gielddaolbmuid friija meahcástanvuogitvuoda ovddidanárbut lea sálašmeriid čuovvun. Sálašmeriid čuovvun lea daninassii dehálaš, muhto čuovvun ii mänge dáfus sáhte leat báikgottláččaid geatnegahtti iige čuovvun oáččo doalvut mänge muttus báikgottláččaid meahcásteami ráddjemii. Seammá tabeallas celkojuvvo guolástanvuogitvuodaid ovddidanárbutin, ahte guolástapmi ruovttugielddas lea doarvvalaš vuogitvuotta. Eanodaga gielda evttoha, ahte dát čuokkis váldo eret ja cealká, ahte guolástanvuogitvuodaid lea burror sealliluhit ovddes láhkai. Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaolbmuid guolástanvuogitvuodaid buot daid gielddaid guovllus galgá sealliluhit nu, ahte dát vuogitvuodat sisttisdoallet ain earret eará Deanu oalgečázid. Leahtáseanu ja Njávánjoga guolástanvuogitvuodaid.</p>	<p>Lohku 6.1.2</p>	<p>Diehtu gielddaolbmuid sálašis geavahuvo meahcásteami árvoštallamis ravdaeaaktun.</p>	<p>li rievdadus plánii</p>
	<p>Lohku 6.1.2</p>	<p>Gielddaolbmuid dego earáge guolástanvuogitvuodat vuodduduvvet guolástanláhkii.</p>	<p>li rievdadus plánii</p>

<p>Almmolaččat meahcejohtin lea dehálaš oassi eanodatilaččaid báikkálaš kultuvrra, man galgá buot vuogin suodjalit dan positiivvalaš sosiálaš ja kultuvrralaš váikkáhusaid dihte. Báikkálaš olbmuid vuogatuodaid meahčasteapmái, guolásteapmái dahje luondubuktagiid čoaqqimii ii galgga mänge lánhka heajudit.</p>	<p>Lohku 6.1.2</p>	<p>Gieldaolbmuid meahcejohtinprinsihpaid dorrvasteapmi lea doaimmama linjemiid vuodđun.</p>	<p>Plánain ii sáhte rievdadit lánhkašahuvon vuogatuodaid.</p>	<p>li rievdadus plánii</p>
<p>Suodjalanguovliferpmádaga guoski logus 6.2.1 celkojuvvo, ahte guovlluid ráddjenmat seiilot eanaš ovddzis ja ahte Davvi-Lappis leat 13 200 hektára guovllut, maid suodjalanguovllun vuoddeapmi lea gaskan. Eanodaga gielda evttoha, ahte suodjalanguovlluid ráddjenmat seailuhuvvošedje ovddzis ja odđa suodjalanguovlluid vuoddeapmi. Eanodagas gaskalduthtošii. Eanodaga gielda viidodagas lea dálá dásis suodjaluvvon sullii 70 % ja gielda oaidná odđa suodjalanguovlluid vuoddeapmi čielgasiit liigesuodjalan doaimmabidjun.</p>	<p>Lohku 6.2.1</p>	<p>Plánas hállo Is-lága čuovvu suodjaloprográmmačuozáhagain, mat leat juo odđai várrejuvon suodjaleapmái.</p>	<p>Plánas hállo Is-lága čuovvu suodjaloprográmmačuozáhagain, mat leat juo odđai várrejuvon suodjaleapmái.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Luonddu lustageavaheami guoski logus 6.8 oasis daddjojuvvo, ahte maiddái boaittiguovlluid dálá bálvusdási doalahuvvo ja ahte boaittiguovlluid ávdinstobut dahje eará mearkašahhti bálvusat eai geahpeduvvo. Čuovvovaš cealkagis daddjo, ahte evttaskas ráhkanusaidda sáhtta lasihit dahje geahpedit nu ahte oppalašmearri seailu lahka dálá dási. Eanodaga gielda ovdanbukta, ahte cealkka hámejuvvo čuovvoaččat: "...oppalašmearri seailu dálá dásis." Plánemis galggašii váldit vuhtii, ahte boaittiguovlluid turismamearit čuovvovaš 10 jagi áigodagas lassánit ja dán dihte lea hui dehálaš, ahte maiddái boaittiguovlluid vuodoinfrastruktuurras fuolahuvvo ja dat ovddiduvvo vejolašvuodaid miehte.</p>	<p>Lohku 6.8</p>	<p>Vejolaš jearu nuppástuvvan váldo vuhtii doaimmama čuoziheamis.</p>	<p>Vejolaš jearu nuppástuvvan váldo vuhtii doaimmama čuoziheamis.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Plána logus 6.4.2, mii gieđahallá ráhkanusaidda, johtolagaid ja bálvusaidda, daddjo ahte mohtorgielkájotlagaid ovddasvástádusjuogu gielddain sáhtta dárkkistit nu, ahte gieldaid rolla stáđásmuvvan johtolagaid bajásdoallamis lassána. Eanodaga gielda vuostalastá gieldaid ovddasvástádusaidda lasiheami almmá sierrabuhttema, mii dás mákso gilddi, ja gáibida, ahte vuojahagaid bajásdoallamis vástida prinsihpalaččat Meahciráđdehus juogo iešráđalaččat dahje oastinbálvussoahpamušaid vuodul, mat dahkkojuvvovjit gielddaiguin.</p>	<p>Lohku 6.4.2</p>	<p>Meahciráđdehus vástida dan hálddašan mohtorgielkávuojahagaid bajásdoallamis. Eanodaga oasis gielda lea ožžon soahpamušain dálá sávaldagas vuodul juo mearkašahhti ovddasvástádusa mohtorgielkájotlanguovlluhagain.</p>	<p>Meahciráđdehus vástida dan hálddašan mohtorgielkávuojahagaid bajásdoallamis. Eanodaga oasis gielda lea ožžon soahpamušain dálá sávaldagas vuodul juo mearkašahhti ovddasvástádusa mohtorgielkájotlanguovlluhagain.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Lávema ja gidodatgávppi guoski logus 6.6 Eanodaga gielda evttoha lasihalláhkai máinnášumi biodiversitehtasoahtamuša artiikkala 8j čuovvu báikkálaš servosiid ovddidit vuhtii váldimis lávemis.</p>	<p>Lohku 6.6</p>	<p>Gielda vástida lávemis.</p>	<p>Gielda vástida lávemis.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Logus 6.6 celkojuvvo maiddái, ahte eatnama vuovdimis ja láigoheamis Meahciráđdehus hálida sihkkarastit stáhta eatnamiid oktilašvuoda ja dan bokte luondduealahusain bargama, turisisma doaimmanvejolašvuodaid ja luonddu mánggahamatvuoda seailuheami. Eanodaga gielda atná dán bajásmerkema earenoamážin ja sávva, ahte dat doaimmanvuohkemalle vuhtto maiddái Meahciráđdehusa geavada doaimmamis. Earenoamážit galggašii váldit vuhtii juo</p>	<p>Lohku 6.6</p>	<p>Meahciráđdehus ovddida doaimmainis bistevaš luonddutturisisma..</p>	<p>Meahciráđdehus ovddida doaimmainis bistevaš luonddutturisisma..</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

<p>cealkámušas <i>máinnašuvvon</i> <i>bisteváš luondduturismafiidn ošearpmi</i>, man ollašuttimii fitnodatoallit dárbbasit láigui eanaguovvluid stáhta meahcceguovlluin.</p>	<p>Almmolačat luondduriggodatpláanas galggašii váldit vuhtii turisma oktan árbevirolaš ealahussan boazodoalu ja eará luondduealahusaid bálddas. Dálá Lappi leana guovllus lihkašgohte oigoriikkalaš dutkan- ja gávnnusjohttit ja turisttat juo 1500- ja 1600-loguin. Turistat meari šaddagodii 1700-logu loahpa rájies. Eanodaga gieldda oainnu mielde turismahistorijálaš duohtašáht čájehit čielgasit dänge ealahusa gullat deatalaš ja árbevirolaš oassin gieldda báikkálaš kultuvrii; sápmelaš dego suopmeláše geahččanguovllus. Galgá váldit vuhtii, ahte dat historijálaš turisma leamaš namalassii bisteváš ovdáneami luondduturisma, man árbevieru mánggat eanodatláš fitnodatoallit jotket dálá áiggege.</p>	<p>Ovttasbarggu ja vuorovaikkuhusa gieđahalli lohku 6.8 gielda evttoha, ahte máinnašuvvojit juo ovdambukton biodiversitehtasoahpamuša artiikkala 8j čuovvu báikkálaš servosaht, dego lappalašgilliovttasuhtat ja giilovttastuhtat sihke árbevirolaš eallinvuhtii bargi olbmuid ovdasteaddjin guolástanguovllut ja meahcástansearvvit. Biodiversitehtasoahpamuš ja máinnašuvvon báikkálaš searvvit galget váldot vuhtii, go vuodduduvvojit gielddaid ovttasbargojoavkkut. Ovttasbargojoavkkuid vuoddudehtii evttohuvo, ahte iešguđege intreassajoavkkut leat dássiidit olmmošloguid mielde ovdastuvvon.</p>	<p>Meahcceaššiid guoski oassái gielda evttoha lasihanláhkai máinnašumi báikkálaš vuogitvuoddaid sihkarastimis árbevirolaš meahccejohttimii nu ahte dat sisttisoallá meahcásteami, guolásteami ja luonddubuktajiid čoaggima buot stáhta oamastan suodjalan- ja meahcceguovlluin, maidda lohkkjuovvojit maidda luonddumeahct. Geavada doaibmabidjun galggašii máhcahit gielddaolbmuid friija meahcástanvuogitvuohhta oppalaččat earet eará Bállás-Yllásduoddara álbrmotmeahci guvlui.</p>	<p>Logu 7 väikkuhusaid árvvoštallamii Eanodaga gielda evttoha OSG-árvvoštallama gárvviteami biodiversitehtasoahpamuša artiikkala 8j čuovvu báikkálaš servosiid geahččanguovllus. Árvvoštallama gárvvistettiin galget váldot vuhtii gielddaid báikkálaš kultuvrralaš erohusat sihke árbevirolaš guovllus väikkuheaddji lappalaš kultuvra. Seammá ássiin galgá čállit sierra bihtta lohku 7.2. "Plánema väikkuhusat". Báikkálaš servosaht galget váldot vuhtii sierra plána logus 8 "Čuovvun" ja Meahciráđdehus galgá bivdit sámebálgošiid, Sámedikki ja Nuortalašrádi lassin máinnašuvvon báikkálaš servosiin árvvoštallama iežas doaibmamis Davvi-Lappis. Oba lohki Meahciráđdehus galgá váldit vuhtii báikkálaš servosiid buot ovdáidandoaimmainis mii guoská Meahciráđdehusa iešguđetlágan ovttasbargovugiid, ráđđadallangeatneghtimiid ja doaibmanvugiid.</p>	<p>Eanodaga gielda háliida deattuhtit, ahte Davvi-Lappi gielddaid dego Suoma stáhta ja Meahciráđdehusge galget sihkarastit buot Davvi-Lappi ássiide oktilaš vejolašvuodaid</p>		<p>Meahciráđdehus lea didolaš bisteváš turisma mearkkašumis.</p> <p>li rievvadus pláanii.</p>	<p>Meahciráđdehus váldá vuhtii ovttasbargustis iešguđege čanasjoavkkuid hui viidát.</p> <p>li rievvadus pláanii.</p>	<p>Meahcástanlaga 8S čuovvu gielddaolbmuid friija meahcástanvuogitvuohhta ja meahccejohtinárbevieruid sihkarastin leat doaibmama linjemiid vuodduin.</p> <p>Gullá pláanii.</p>	<p>Meahciráđdehus váldá vuhtii ovttasbargustis iešguđege čanasjoavkkuid hui viidát.</p> <p>li rievvadus pláanii.</p>	<p>Meahciráđdehus váldá vuhtii ovttasbargustis iešguđege</p> <p>li rievvadus pláanii.</p>
--	---	--	---	--	--	--	---	--	--	--	---

<p>eallit, leat ja bargat ealahusaidsiguin dán áidnalunddot guovllus. Doaibmanvuohkemáillet galget vuođđuvvat eakti mánggaetrisehtetii, mas sierra álbmtojoavkkut ja álgoálgosaš báikkálaš kultuvrat doibmet vealatkeahttá ovttas ja mas sierra joavkkuiguin sihke sierra ealahusaiguin meannuduvvo bealeheamit nu ahte buohkaid intréassat váldojit vuhtii. Dát lea áidna doaibmanmáile, mainna Davvi-Lappi eallinvuomimi náskat sealluhit.</p>		<p>čanasjoavkkuid hui viidát.</p>	
<p>Cealkámuša addima oktavuodas gielda evttoha Birasministeriija bivdit gieldda ovddasteamii ráddáallat Akwe: Kón –doaibmanvuohkemáile ovddideamis ja biodiversitehtasoahpamuša artihkkala 8j heiveheamis eará báikkálaš servvošiid geažil.</p>		<p>li rievdadus plánii.</p>	
<p>Suoma boazosámit ry</p>			
<p>Plána gárvvistuvvui ovttasbargojoavkkus, mas eará áššebeliin go sámiin ja sápmelaš boazodoalu ovddastadjiin lei mearkkašahhti eanetlohku. Ášsis lea geavvatiš mearkkašupmi, go ovttasbargojoavku dagai ulbmilanálusa ja váljii vída sierra ulbmiliidda figgi doaibmanvuohkemáilles dan, man álget ollašuhhtit. Molssaevttuid ravdeguovllus ledje sámiid árbevirolaš ealahusaid fámoláčat deattuheadji málle (V1) dahje fámoláčat guovloekonomiija ja fitnodatoaimmaid doarju málle (V5).</p>	<p>Sámeáššebeliin leamaš ovttasbargojoavkkus mearkkašahhti ovddastus.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>	
<p>Vída molssaevttu bohtosiid ovddalgihtii mihtidit váljjejuvvojedje 17 mihttára, mat čájehedje man guvlui plánamolssaevttuin gártašii. Boazodoallu sámiid ruovttuguovllus gudđui giedahalakeahttá nu, ahte guohtunguovlun máhccan guovlluid meari ja eretbáhcin há/j oasil mihtárdieđut eai buvttaduvvon.</p>	<p>Meahciráđdehehus ovdanbuvttii molssaevttolaš mihtáriid, muhto ovttasbargojoavku ii donkkehán mänge buvttadaniháhkai leahkki mihttára. Dán manjá mearriduvvui luohpat mihttáris.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>	
<p>Guollečaziid gilvimiid mearis maidái ii buvttaduvvon diehtu, nu ahte geavahuvvojedje dušše 15 mihttára.</p>	<p>Ovttasbargojoavku čoahkkimis celkojuvvui, ahte gilvimiid meari ii govvt daid ávkkašvuoda ja dárbbášvuoda. nu ahte gilvimiid meari ii váldon mihttárin.</p>	<p>li váikkuhus plánii.</p>	

<p><u>Cealkámušáddi</u>, mieldas boazoguohtunmihtitáriid geavakeahhtá guođđin dárkkuhii seammás dan ássi hilguma masa molssaevttu V3 ollašuttimis bessojuvvo boazodoalu dáfus. Coavddus lea earenoamáš, go plánas nuppáđassii celkojuvvo, ahte Davvi-Lappi guovllut gullet earenoamážit boazodoalu várás dárkkuhuvvon guvlui, gos boazodoallu lea sáme kultuvrra vuoddu ja Davvi-Lappi mearkkašahtti ealahus, man eavttuid sihkkarastin gullá Meahciráđdehusa láhkavuloš doaimmaide. Dasa lassin bargjoavku celkkii, ahte boazodoalu dáfus mearkkašahtti guovlu leat jur dáiveguohtuneatnamat. Plánema áigge addon máhcahagas nuppáđassii “Boazodoalu earenoamáš sajádaga kritiserjedje, ja sávve, ahte turismafitnodatoalliid váldet buorebut vuhtii eanegeavahanmearráđusain”</p> <p>Nuppiid sániiguin Meahciráđdehus gárvvistii plána nu, ahte geavahii “osolažandahkki plánema”, mas bargjoavkku válđoálbmoga ovddasteaddji eanetlohku dukkui dáláidii, lága ja soahpamušaid sámiid árbevirolaš boazodoalu ja válđoálbmoga ovdduid gaskasaš ruossalasvuođadiilis nu, ahte manai meaddel boazodoalu dehálamos vuodu dahege boazoguohtumiid.</p>		<p>Boazodoalu eavttut válđojuvvojedje earenoamáš fámolacčat plánas vuhtii, go Akwé:Kon prinsihpaid mielde ráđđádalle iešguđege vuovdedoalloguovllu bálgosiin ovddalgihtii deháleamos guohtunguovlluid 20 jáhkái vuovdedoallooaimmaid olggobeallai.</p> <p>Dát iešguđege bálgosa guoski ráđđehusat válđojuvvojedje oppalacčat vuhtii guovllu vuovdedoalu árvvoštallamis.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Logu 36 válđo- ja vuollebajijlčálaga joavkkus lea vuollebajijlčála “Báikkálaš olbmuid vuogatvuodát”, mas giedáhlojuvvojit nuortalaččaid, muhto eai eará sámiid vuogatvuodaid.</p>		<p>Eará go nuortalaččain eai leat eará gielddaolbmuiin spiehkaseaddji, láhkaasahapmái vuodđuduovi earenoamášvuogatvuodát.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Sápmelaččaid kultuvrrain bargama eavttuin ii leat iežas bajijlčála. “Boazodoalu vuhtii válđin” lea “Vuovdedoalu” vuollebajijlčálan.</p>	<p>Lohku 6.5.4</p>	<p>Divvojuvvo bajijlčálan Boazodoalu vuhtii válđin vuovdedoalus.</p>	<p>Rievdaduvvon plánii.</p>
<p>Sámiid vuogatvuodain livččii cealkámušaađdi mieldas sáhttan leat iežasge bajijlčála, mas livčče bukten ovdan nuortalaččaid vuogatvuodát ja sámiid vuogatvuodát. Vaikko plánas giedáhlo ášahus 12/1995, mii sierra máinnašemiin guoská čoaggima, meahcásteami ja lavdnjegámmiid huksema álbmot- ja luonddumehččiin, lea plána gárvvisteadđjiin báhcán fuomášeahhtá ášahusa sirdinnjuolggadus sámiid vuogatvuodain:</p> <p>“Njuolggadus ii váikkuht daid vuogatvuodaide, mat sámiin guovlluid geavahapmái sáhttet leat, iige maiddái daidda vuogatvuodaide, mat vuodđuduuvvet luonddusuođjajalanláhki 8 §:i.”</p>		<p>Dáinna plánain eai rievdaduvvo matge láhkaasahusain ášahuvvon vuogatvuodát.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>

<p>Luonddurigodatplána hápmosa miele Meahciráđđehus livččii sáhtttán iežas doaimbaválddi olis välljet viđa ollašuttinmolssaevttuin (V1-V5) man beare. "Dan osolázzándahkki plánema" olis dat ii oro leamen lean vejolaš. Plána gárvvistan ovttasbargojoavkkus ledje menddo olu ovdđut, mat ledje nuppi nuppiin ruossalassii.</p>	<p>Plána gárvvistuvvui viidát osolázzándahkamiin, ja nu ovttasbargojoavkkus leat luondolaččat sierralágan oainnut.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Plána miele buot molssaevttuid ravdaektun almmuhedje ášahuvvon lánkaásaheami, soahpamušaid ja lávema ráddjehusat sihke Meahciráđđehusa ja bálgosiid soahpamušat, ja suodjalan- ja meahcceguovlluid dikšun- ja geavahanplánat. Vuodustus ii doala deavása guovddáš oasiin (ovdalis Lohku 3); <i>čujuhuvo addon cealkámuša lohku 3, man bajilčálan lea Earra vuogatuodalaš árvvoštallan plánemi</i>). <i>Dange plábas ovdabukton ášahusas</i>, mas sámiiid vuogatuoddat leat máinnašuvvon, sámiiid meaddel mannet jaskkodemiin. (Ovdalis 1.3, <i>čujuheapmi cealkámuša čuoggái</i>.)</p>	<p>Meahciráđđehus oaidná, ahte čuovvu gustovaš lágaid ja ášahusaid.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Cealkámušaddi diedus ii leat ahte leago Meahciráđđehusas ovttaveardásuodaplána ja miedihuvvogo das ovdal máinnašuvvon sámiiiguin posiitiivlaš earenoamáš meannudeapmi.</p>	<p>Meahciráđđehus lea ovttaveardásuodaplána, mas vuogjut namalassii sámiiid vuogiatvuodaide.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Vaikko plánaevttohus vuolgá bistašaš geavaheami prinsihpain, das ii leat váldon vuhtii, ahte sámiiid kulturvuohkái laktáseaddji eanageavaheamis ja bistašaš ovdáneamis leat sierralágan kritearát go suopmeláš váldoálbmogis. Boazodoalu oasii kritearát leat ovdanbukton Sámiiid bistašaš ovdáneami prográmmas, mas Meahciráđđehus livččii galgan váldit daid luonddurigodatplánii Riikkadási bistašaš ovdáneami strategija miele. Stáhtaeconomija dárkkistuvirgedoaimmahaga miele sámiiid bistašaš ovdáneapmi ii ollašvuo lánkaásaheamis čuovvu ráhkaduslaš sivaid dihte. Virgedoaimmahat čujuha dasa, ahte jagis 2003 rájes sámiiid sajádat eatnamii ja čáhčái laktáseaddji vuogiatvuodaide oasii lea galgan ordnet. (Ovdalis 2.1, <i>čujuheapmi cealkámuša čuoggái</i>.)</p>	<p>Sámiiid bistašaš ovdáneami meroštallan lea váldon fárrui Vuovdedoalu birasrávagirijáži jv. čuoggái ja dat leamaš vuodđun vuovdedoalu dála PEFK-sertifienkritearas.</p>	
<p>Plána deattuha retorihka dásis sámiiid ja boazodoalu sajádaga vuhtii váldima Meahciráđđehusa guoski ja eará lánkaásaheami miele. (Ovdalis 1.4, <i>čujuheapmi cealkámuša čuoggái</i>.) Seammás dat manná meaddel dan molssaevttuid guorhallamis <i>boazoguhthumiid mearálaš mihtideami</i>. (Ovdalis 2.1, <i>čujuheapmi cealkámuša čuoggái</i>.) Boazoguhthumiid mearálaš mihtideapmi dál livččii boazodoalu dáfus dehálaš, <i>livččiihan dat okta reaidu luottehahttiiláhkai čájehit boazodoalu vuodustusaide gullii bistašašvuoda geahppáneami boazodoalu olggobeale sivaid dihte.</i></p>	<p>Ovttasbargojoavkku välljen mihttárin sohpe bargojoavkkus. Muđui vástádus gč. bajábealde.</p>	

<p>Ovttasbargojavkku väljien dälá doaimama joatki molssaektu V3 lea goittotge leamaš ja lea boazodoalu vealahantti ja sisttisoallá sárgosiid, mat riikkaidgaskasaš vuogiatvuoda áššedovdi mielas laktásit "kultuurralaš iešsoardima" doahpagi. ON nállevealahemi vuosttildeaddji komitea leage dán jagi bajidan Suoma dorvastit áššálaččat sámiiid boazodollui laktáseaddji árbevirolaš eallinvuogi. (Ovdalis 2.2, <i>čujuheapmi cealkámuša čuoggái</i>.)</p>		<p>gč. bajábealde</p>	
<p>Go láhkaásaheapmi jaskkoda árbevirolaš ealáhusain ja eanageavaheamis sámiiid oasil de Meahciráđdehus luondduriggodatplána gárvvistettiin livččii galgan dorvastit lága duilkormii, mii guorrasa vuodđoláhki, vuodđoláhkaväljagotti ovdanbuktimá láhkai. (Ovdalis 3.1, <i>čujuheapmi cealkámuša čuoggái</i>.) Atnui livččii galgan maiddái váldit boazosámiiguin positiivvalaš meannudeapmi, jus fal Meahciráđdehusas lea ovttavardášašvuodáplána, mas áššis lea máinnašuvvon. (Ovdalis 3.2, <i>čujuheapmi cealkámuša čuoggái</i>.)</p>		<p>MHs lea ovttavardášašvuodáplána ja gč. bajábealde</p>	
<p>Dáid vuodui Meahciráđdehus livččii galgan min mielas väljjet sámiiid árbevirolaš ealáhusaid fámoláččat deattuheadjji málle dehege molssaavttu V1, man dohkkeheapmái ii hápmosa miele lea vuogiatvuodalaš eastagat. Go ná ii meannuduvvon, Suoma boazosámit ry smiehtá luondduriggodatplána lágalášvuoda ásaheami čielgadeami vuollai dan manjá go dan guoski mearráduš lea dahkkon.</p>		<p>gč. bajábealde</p>	
<p>Sámediggii</p>			
<p>Sámedikki dieđuid miele plána leat juste jorgaleamen davvisámegilli. Plána galgá jorgaluvvot sámiiid giellalága miele maiddái anáraš- ja nuortalašgilli go plána gárvvásmuvvá.</p>		<p>Meahciráđdehus geahččala jorgálit plána doaimanprográmma anáraš- ja nuortalašgilli.</p>	<p>Eai rievdadusat plána sisdollui.</p>
<p>Sámediggii buktá ovdan, ahte boahhtevuodas luondduriggodatplána ráhkaduvvošii oktasáččat ova sámiiid ruovttuguvlui. Celkojuvvui, ahte dát lea boahhtevuodas vejolaš ollašuttit. Dál sámiiid ruovttuguvvulus oassi guilla Nuorta-Lappi luondduriggodatplána birri ja oassi Davvi-Lappi luondduriggodatplánii Lappi bálgosa oassi. Luondduriggodatplána galgá atnit oalle oppalaš plánan, ja plána doibmiidjama oktavuodas ollašuttit dárkkilis plána ovdamearka dihte muorračuohppamiid oktavuodas.</p>		<p>Sámediggelága 9 § čuovvu ráđđádallamiin celkojuvvui, ahte dát lea boahhtevuodas vejolaš ollašuttit.</p>	<p>Eai rievdadusat plánii.</p>
<p>Luondduriggodatplánas galggašii logalaččat hállat Akwé: Kon –<i>rávva</i>giin rávvagiid virgálaš nama miele, iige Akwé: Kon –<i>prinsih</i>pain. Tearpmaid <i>baikká</i>laš, <i>baikká</i>laš <i>olimmos</i> ja <i>baikkogdelas</i> galggašii rievdadit tearbman <i>gieldda</i>ssi čielgassvuoda ja logalašvuoda dihte. Láhkaáhusas ásahevvon guovllu ássiid vuogiatvuodát leat gieldaássiivuođat.</p>			<p>Dárkkálmuhetton plánii.</p>

<p>Siiddu 79 daddjo, ahte Akwé: Kon –rávvagat leat váldon vuhtii luondurrigodatplána ovttasbargojavkkku čohkkemis sihke das, ahte boazodollui dehálaš guohtunguovlluid guoski linjemat leat dahkon ovdal luondurrigodatplána barggu álgaheami. Sámediggi lea sáhttán nammatit golbma ovdasteaddji ovttasbargojovkui. Eará osiin rávvagat eai leat váldon vuhtii luondurrigodatplánas: ovdamearkka dihte rávvagiid gáibideaddji fuolalaš váikkuhusaidárvoštallan plána váikkuhusain biodiversitehtii, árbevirolaš dihtui ja sámekultuvrii váilu. Plánas ii leat maiddá bukten ovdan Sámedikki namman ovdasteaddjiid ovdanbuktmat plánii ja daid váikkuhusaid plána sisdollui. Čuohppanárvvu vuolideapmái geahččalan ovdanbuktmat ja daid ákkáid eai leat doarvái čielgasit bukten ovdan plánas.</p> <p>Rávvagat gáibidit, ahte eamiálbmoga fuolat čállojuvvojit plánii. Sámediggi atná buorin, ahte Meahciráđdehus lea ráhkadeamen bissovas malle Akwé: Kon –rávvagiid heiveheamis Meahciráđdehusa doaimmas ja sávvá, ahte malle gárvvásmuvvá nu johtilit go vejolaš ja ahte dat váldo vuhtii boahpte plánaid ráhkadeamis ja luondurrigodatplána gaskarákkisteamis. Das ovdodossuvlui luondurrigodatplánemis galggašii váldot vuhtii viidásut ekosystema-lahkonanvuohki, mii lea oasi biodiversitehtasaahpamuša doibmiibidjama.</p>		<p>Dievasmahttojuvvu lohku 7.2, mas daddjojuvvu Akwé: Kon rávvagiid heiveheapmi Davvi-Lappi luondurrigodatplánas čuoovvaččat "Eará osiin Akwé: Kon –ráva ii leat vel váldon vuhtii, go rávvaga piloteren Bátneuođdara dikšun- ja geavahanplána lea leamaš ain gaskan. Dás ovdodossuvlui luondurrigodatplánaid sihke dikšun- ja geavahanplánaid ráhkadeamis čuoovjuvvu Akwé: Kon –ráva barggu vuolde leahkki doaimmanmáile mielde."</p>	<p>Dievasmahtton plánii.</p>
<p>Luondurrigodatplánas váilu birasváikkuhusaidárvoštallan. Plánahápmosa mielde váikkuhusaidárvoštallan dahkko proševtta nohkama manná Meahciráđdehusa virgebargun. Luondurrigodatplána luohtehahtivuoda ja váikkuhusaidárvoštallama buoridvčii dat, ahte cealkámušaaddiin livččii leat vejolašvuhta árvoštallat váikkuhusaidárvoštallama dohkálašvuoda ja váikkuhit maiddá árvoštallama sisdollui.</p>	<p>7 Váikkuhusaid árvoštallan</p>	<p>Cealkámušat veahkehit oasistis OSG-árvvostallama (Meahciráđdehusa čuoovvo servodatlaš geatnegahttimat) dahkama. Plánas ii gáibiduvvo BVÁ-árvoštallama (Láhka birasváikkuhusaid árvoštallanmeannudeamis)</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Logus 2.1. giedahallo doaimbanbirrasa ovdáneapmi vássán áigodagas. Logus buktuojit ovdan ee. iešguđege strategijaid ja ráđdehusprográmma linjemat. Sámiid guoski áššiid oasii ráđdehusprográmmii čujuhuvvo čuoovvoaččat: <i>Ráđdehusprográmma mielde sámiid vuogatvuodát eamiálbmogin ovdiduvvojit ee. enageavaheapmái gullii láhkasaheami čielggasmahtimiin. Dán barggu lea ráđdehusa doaimmas álgan válmmaštit nu, ahte čielggaduvvojit vejolašvuodát ja jávkaduvvojit eastagat ILO 169-soahpamuša ratifiseremis.</i></p> <p>Čujuheapmi ráđdehusprográmmii gáibida dárkosteami. Ráđdehusprográmmas ášahuvvon ulbmil čielggasmahtta enageavaheapmái laktáseaddji láhkasaheami, ja ulbmil ratifiseret ILO 169-soahpamuša lea sierra ulbmil ja proseassa. Dán ráđdehusbajis lea dárkkuhus ođasmahttit mánggaid enageavaheami stivrejeadji láigaid, dego enageavaahan- ja huksenlága, luondduuođjalan- ja meahcceguovvohága, maidda maiddá ráđdehusprográmma ulbmil čielggasmahttit</p>	<p>Lohku 2.1</p>	<p>Rievdaduvvon plánii.</p>	

<p>eanageavaheapmái laktáseadjji láhkaásaheami čujuha. Sámediggi evttoha, ahte ráđdehusprogrammi čujuhuvošii čuoovvacčat: Ráđdehusprogramma mielde sámiid vuogatvuodát eamiálbmogin ovdđiduvvojtt ee. eanageavaheapmái laktáseadjji láhkaásaheami ovdđidemiin. Ráđdehus lea ášahan ulbmilin ratiffiseret ILO 169-soahpamuša.</p>	<p>Lohku 2.1</p>	<p>Bajásmerkejuvvuo pláanii govvideapmi biodiversitehtaprográmmas.</p>	<p>Dievasmahtton pláanii.</p>
<p>Sámediggi atná dehálašán, ahte pláanas gieđahallošii doaimbanbirrasa ovdáneapmi maiddá ieš pláneaináogodagas ja ahte plánemii ja dan doaimbiidjiamii váikkuheadjji riikkadási linjemat buktejuvošedje viidábut ovdan. Sámediggi evttoha, ahte pláanii váldošii ođđa lohku, mas gieđahallošii doaimbanbirrasa boahhte ovdáneapmi. Doaimbanbirrasa govvideamis livččii dehálaš buktit ovdan maiddá Meahciráđdehusa doibmii mearkkašahhti váikkuheadjji riikkadási strategijat. Dan čavčča dohkkhehuvuo stáhtaráđi prinsihppamearráduš Suoma luonddu mánggahámat ja bistevaš geavaheami riikkadási strategijas jahkái 2020 ja almmustuvuo ministerijaid ja čanašjoavkkuid ovttasbargun ráhkaduovvon ng. biodiversitehtadoaimbanprogramma. Strategijas ja doaimbanprogrammas leat Davvi-Lappi ja Meahciráđdehusa guoski ulbmilat, maid livččii buorre buktit ovdan luondduriiggodatpláanas.</p>	<p>Lohku 2.1</p>	<p>Dárkkistuvvojtt biodiversitehtastrategijja bajásmerkemat dálkkádatrievdanáššiin ja dievasmahtto luondduriiggodatpláanii.</p>	<p>Dievasmahtton pláanii.</p>
<p>Luondduriiggodatpláanas bistevaš geavaheapmái váikkuha boahhtevuodas eanet aht' anet dálkkádatrievdan. Dálkkádatrievdan boahhtá váikkuhit boazodollui, vuovdedollui dego maiddá luonddu lustageavaheapmái. Dálkkádatrievdan livččii dehálaš gieđahallat doaimbanbirrasiid govvideamis.</p>	<p>Lohku 1.1</p>	<p>Dievasmahtto lohku 1.1 guovddás riikkaidgaskasaš geatnegahttimat, mat gusket Meahciráđdehusa (ee. biodiversitehtasoahpamuša arthkkalat 8(j) ja 10(c), KP-soahpamuš).</p>	<p>Dievasmahtton pláanii.</p>
<p>Luondduriiggodatpláanas galggašii maiddá vuhtii váldit riikkadási bistevaš ovdáneami strategijja, man leat aiddo beaivádeamen, ja ráhkkanit oasistis maiddá strategijja doaimbiidjiamii. Meahciráđdehus galggašii buktit ovdan luondduriiggodatpláanas maiddá daid guovddás riikkaidgaskasaš geatnegahttimiid, mat gusket maiddá Meahciráđdehusa. Livččii dehálaš buktit ovdan ovdamearkan biodiversitehtasoahpamuša arthkkalaid 8(j) ja 10(c), álbmot- ja politihkalaš vuogatvuodaid guoski oppalásoahpamuša ja ON eamiálbmojuiggaštusa geatnegahttimiid.</p>	<p>Lohku 3.11.1</p>	<p>Dievasmahtto pláanii.</p>	<p>Dievasmahtton pláanii.</p>
<p>Kapitttalis 3.11.1. lea čállon, ahte "Sáhttaga dadjjet, ahte meahccejehhtin lea boazodoalu lassin sihke sámiid ja eará baikkálaš olbmuid kultuvrra vuoddu." Sámediggi cealká, ahte cealkka addá ovttagardánahtton gova sáme kultuvrras ja dan historijás. Sáme kultuvrra vuoddu leat ee. sáme giella, muitalanárbevieru, árbevirolaš diehtu, kulturrábi, sosiála vuogádat, árbevirolaš sámeeláhusat, duodji ja sápmelaš árvormáilbmi. Cealkaga galggašii dárkkálmuhittit áššalázžan.</p>	<p>Lohku 3.12</p>	<p>Dát lea buktion ovdan logus 6.1.1</p>	<p>li rievdadus pláanii.</p>

<p>dorrvasteami dihte, muhto maiddái sáme kultuvrrain bargama ja guovllu meahccáivuoda dorrvasteami dihte.</p>		<p>Eanageavaheami plánen ja stivren. Dán logus govviduvvo sierra guovlluid mearokkašumi boazodoalu geažil.</p>	
<p>Kapithtalis 6.1.1 (Eanageavaheami plánen ja stivren) celkojuvvo, ahte: <i>"Eanageavaheami plánemis álbmotmehciin, meahcceguovlluin, luondumehciin sihke dárbbu mielde maiddái eará suodjalan- ja Natura-guovlluin ieguđege guovllu guoski dikšun- ja geavahanplánain heivehuvvojit oktii guovlluid sierra geavahanvugiid dárbbut."</i> Sámediggi evttoha lasihanláhka ulbmili, ahte eanageavaheami plánen ollašuttu juvvo Akwé: Kon –rávvagiid doibmiidjumiin.</p>	<p>Lohku 6.1.1</p>	<p>Dievasmahtton plánii.</p>	
<p>Linjema: <i>"Stáhta guovlluid lea vejolaš geavahit bieggafámu huksemii go eará eanageavahanlárbbut ja birasárvvut váldjuvvojit vuhti"</i> oasil Sámediggi cealká, ahte meahcceguovlluid sihke luondusuodjalan- ja Natura-guovlluid oasil bieggafámu huksemis galgá linjet guovllu dikšun- ja geavahanplánas ja ollašuttit birasváikkuhusaid árvostallan. Bieggafápmohuksen ii heive maiddái riikkavidosáččat ja eanagottáláččat divrras duovdtaguovlluide ja kulturárbbis dáfus deháláš guovlluide. Sámediggi evttoha linjema dárkuma bajábealde ovdabukton láhkai.</p>	<p>Lohku 6.1.1</p>	<p>Dievasmahtton plánii birasváikkuhusaid árvostallama oasil.</p>	
<p>Luonduriggodatplánas linjejuvvo, ahte <i>"Sámiid ruovttuguovllus Meahciráđdehus ii miedit eanaamasteaddji guorrasemiid málbmaohcama várás (ruvkelága 9 s čuovvu meannudeapmi). Doaibmama hárieheami eavttut čovdjuvvojit ruvkelága čuovvu lohpeameannudearimis (málbmaohcanlohpi/váldin). Lohpevirgeopamahažžan doaibmá Tukes."</i> Sámediggi atná linjema dehálážžan ja guottehahttin.</p>	<p>Lohku 6.1.1</p>	<p>Eai rievdadusat.</p>	
<p>Seammá oktavuodas Meahciráđdehus galggašii linjet dutkanlobi miedihvanuodustain geologalaš dutkamušii sámiid ruovttuguovllus. Sámediggi lea dahkan Meahciráđdehusii ovdanbuktojumii 7.6.2012 (Dnro:341/D.a.3/2012), mii guoská dutkanlobiid miedihemi GDL:ii. Sámediggi lea buktán ovdan, ahte Meahciráđdehus ii galgga miedit GDL:ii eanaamasteaddji dutkanlobiid geologalaš dutkamusa várás sámiid ruovttuguovllus, muhto baicce Meahciráđdehus galgá gáibidit, ahte áššis čadahuvvo ruvkelága čuovvu lohpeameannudeapmi. Meahciráđdehusa vástádusa (8.8.2012, Dnro 4257/06/2012) mielde ruvkelága čuovvu meannudeapmi GDL dutkanlohpeohcamašain hiđásmahtášii vuodđodutkamusa dahkama ja ahte áššis galggašii linjejuvvo ministeriijas. Sámediggi cealká, go ministeriijaid vejolaš linjen áššis doalvu áiggi, ahte Davvi-Lappi luonduriggodatplánas linjejuvvošii dutkanlobiid miedihvanuodustain geologalaš dutkamušii. Plánas galggašii linjet Sámedikki ja bálgosiid gullan sihke almmolaš dásis lobi miedihemi eavttuin, dutkanmetodain, áigemuttuin, loahppadoaimbajuijin ja váikkuhusaid čielgaganegatnegahttimiin. Linjen čielgasmahtášii dálá dili. Meahciráđdehusa servodatlaš geatnegahttimiid ollašuttima ovddivččii maiddái</p>	<p>Lohku 6.1.1</p>	<p>Meahciráđdehus lea boahtán dan bohtosi, ahte mearrida GDL:ii dutkanlobiid dušše smávva ja gehpes doaimmami, man ii sáhte bálddahttit váikkuhusaid dáfus málbmaohcami.</p>	<p>Eai rievdadusat plánii.</p>

<p>dat, ahte mearkašahitti eanaggierra duktii mášinnalaš dutkamuša oasil gáibiduvuošii ruvkelága čuovvu lohpe meannudeapmi.</p>			
<p>Sámediggi atná dehálaš ja guottehahhtin, ahte duojiis ávdnasiidvuoigatvuođas mearriduvvo luondurriggodatpláνας.</p> <p>Kapihttalis 6.2.1 giedáhallo luondusuođjalanguovlofierpmádat. Kapihttalis linjejuvvo, ahte <i>"Dawvi-Lappis lágas mearriduvvon suodjalanguovvluid ja – prográmmaguovvluid sihke meahceguovvluid ráddjemat seilit eanás ovdášláhkai."</i> Birasministeriija álgaheazá boahhte jagi meahceguovvolága dárkkisteami, ja seammá oktavuođas dárkkistuvvojit meahceguovvluid rájât. Maiddá ovdanbuktimat ođđa álbmotmehciid vuođđudeapmái leat giedáhallanláhkai birasministeriijas. Sámediggi atná plána linjema čádjidahttin, go vejolaš suodjalanguovvluid ráddjemiid dárkkisteamiis mearrida riikkaevaivvit ja muhtun oasiin stáhtaráđđi. Sámediggi evttoha linjema dárkkisteami nu, ahte Dawvi-Lappi lágas mearriduvvon suodjalanguovvluid ráddjemiin mearriduvvo láhkašaheami ovddeami oktavuođas. Sámediggi atná dehálaš, ahte Sána luondusuođjalanguovllu viiddideapmi seailu luondurriggodatpláνας.</p>	<p>Lohku 6.1.3</p> <p>Lohku 6.2.1</p>	<p>Eai rievdadusat.</p> <p>Eai rievdadusat pláanii.</p>	<p>Plána doarju kommenta.</p> <p>Luondurriggodatplánain ii váikkuvuo vejolaš ođđa láhkašahanbargui.</p>
<p>Kapihttalis 6.3 Meahceássiit daddjo, ahte <i>"Stáhta eatnamat geahččaluvojjit dikšut ja geavahit nu, ahte dat doarjt suomeláš luondogaskavuoda seailuma, ovdáneami ja sirdáseami čuovvovás sohka buolvvaide."</i> Sámediggi evttoha cealkagii lasihanláhkai ulbmilin doarjtu maiddá sápmelaččaid luondogaskavuoda seailuma, ovdáneami ja sirdáseami.</p>	<p>Lohku 6.3</p>	<p>Dievasmahtton pláanii.</p>	
<p>Kapihttala 6.3.2 meahcebevdu ja meahcivalji oasil Sámediggi evttoha lasihanláhkai, ahte meahceásteadjit geatnegahttot soahpat jv. bálgosiin/siiddain meahcástanáiggiin ja -guovluin sihke beatnaga geavaheami meahcebevddus, vai negatiiva váikkuhusat boazodollui sáhtá minimeret. Meahcásteamiis šaddi avki galgá boahhtit earenoamážit báikkiláš doaimbide. Ráddádallamiin, mat dahkkojuvojjit Meahcárddehusain jahkkašat meahcebevddus ja meahcivaljikkumiis, galgá Sámediggi ja bálgosiida sihkkarastit eakti ja duođlaš váikkuheami vejolašvuohta. Galgá vádit vuhti gielddaásiid ja earenoamážit sámiid vejolašvuođaid bargat meahcebevdduin, earenoamážit rievssatbevdduin, árbevirolaš bivdinvujiid mielde nu, ahte váldo vuhti meahcástanalliid nálli ja daid vejolašvuohta lassánit luondolaš vujiin.</p>	<p>Lohku 6.3.2</p>	<p>Plána dievasmahtton.</p>	<p>Lohpemeahcásteami rávvagiin deattuuvuo boazodoalu vuhtiiváldin sihke oktavuođadoallan bálgosiidda eanet go ovdal.</p>
<p>Kapihttala 6.3.3 (Meahcejohtalus) oasil Sámediggi buktá ovdan dárkumiid. Sámediggi boahhtan oktavuođaid mielde johtolagaid olggobeale meahcejohtalusas leat negatiiva váikkuhusat sámeboazodollui. Boazodollui galgá sihkkarastit ja dorrvastit guohtunráffi ja mánggabealat guohtunvuovllut. Boazodoallu ii galgga leat álo čáhkejeaddji áššebealli diliin, main boahhtá givlu eanageavaheamis sierra eanageavaahanvujiid gaskkas. Luondurriggodatpláνας galggašige linjet, ahte</p>	<p>Lohku 6.3.3</p> <p>Lohku 6.3.4</p>	<p>Dievasmahtton pláanii.</p>	<p>Ovttasdoaimmanmeannudemiin sohppojuvvo bálgosiiguin.</p>

<p>Iohpeavvttuin gáibiduvvo johtolagaid čuovvu meahccejohtalus ja ahte lobi sáhtášii máhcahit, jus fal boasttugeavaheami bohtet ovdan. Meahccejohtalusa gohcin galgá maiddá lasiuvvot diego maiddá ovttasbargu eará virgeoapmahaččaiiguin meahccejohtalusa gozihheapmái (laktása maiddá kapihttálii 6.3.4).</p>			
<p>Kapihttalis 6.4. linjejuvvo, ahte Meahciráđdehus doarju guovloekonomiija nu, ahte <i>geahččála lasihit galledeaddjiid meari guovllus sihke galledeaddjiid orrunáiggi ja ruhtageavaheami lassáneami guđege galledeaddji guovdu. Vuohkin lea buorre áššehasbáivalus luondluguovddázis ja eará oahpistansajiin, doaibmi johtolagat oktan báivalanráhkadusaiguin, áigeguovdilis ja čielga oahpisteapmi iešguhtege gillii sihke miellagáiddevasá dahpáhhusat ja čájáhhusat.</i></p> <p>Sámedikki oainnu mielde Meahciráđdehusas leat hui ráddjejuvvon vejolašvuodát omd. váikkuiht ruhtageavaheami lassáneapmái galledeaddji guovdu. Sámediggi evttoha ulbmila dárkuma, go buot luonddusodjalan- ja álbmotmeahcceguovvluide ii dikšun- ja geavahanplánaid mielde oččoduvvo turistameriid lassáneapmi. Sámedikki evttohus: Meahciráđdehus doarju guovloekonomiija nu, ahte dahká ovttasbarggu sámeturismafitnodatdoalliiguin ja eará fitnodatdoalliiguin ekologalaš turismma ovdáidan dihte ja diedfha guovllu lustavejolašvuodain. Meahciráđdehus fallá kvalitaativlaš áššehasbáivalusa ja turismma doarju johtolatfierpmádaga, báivalusráhkadusa sihke guovloekonomiija ovdáideaddji dahpáhhusaid ja čájáhhusaid.</p>	Lohku 6.4		Dievasmahttojuvvon pláni.
<p>Kapihttalis 6.4.2. gieđahallojuvvojit ráhkadusat, johtolagat ja báivalusat. Kapihttalis linjejuvvo, ahte turismafitnodatdoalliid fitnodatdoalliiguovdasaš johtolagain dahkkojit geavahanvuoigtatvuodasoahpamušat. Sámediggi evttoha linjema dárkuma nu, ahte ovdal geavahanvuoigtatvuodasoahpamuša miediheami gullo guovllu bálggus, vai boazodoaluin bargama eavttut váldojuvvojit vuhtti johtolagaid pláneidettiin.</p>	Lohku 6.4.2		Dievasmahtton pláni.
<p>Meahciráđdehus gáibida beatmatgeasufitnodatdoalliin geavahanvuoigtatvuodasoahpamuša dahje lobi. Sámediggi atná linjema buorin, muhto evttoha dan dárkuma nu, ahte ovdal geavahanvuoigtatvuodasoahpamuša ráhkadeami dahje lobi miediheami gullo guovllu bálggus, vai boazodoaluin bargama eavttut váldojuvvojit vuhtti. Sámedikki mielde beatmatgeasudoaiman ii sáhte leat vuoigtavuohta, mii gullá juohkeolbmovuoigtavuođaide. Meahciráđdehus galgá gohct lohpeavvttuid čuovvu beatmatgeasudoaimma ollašuvvama ja váikkuhušaid boazodollui ja birrasii. Meahciráđdehus galgá ovdugohcimisistis váikkuiht dasa, ahte beatmatgeasudoaimban rievddaduvvo láhkašaheamis loblašvuoda vuollai.</p>	Lohku 6.4.2	Plána doarju kommenta.	Eai rievddadusat.
<p>Sámediggi evttoha, ahte linjen <i>“Meahciráđdehus ovdáida ruskkahis vándardreami bázahuslaga merostallan rájiid siskabealde.”</i> mii lea kapihttalis, dárkojuvvo dehege maid bázahuslaga merostallan rájät dán oktavuođas dárkkuiht. Sámediggi deattuha, ahte bivnuhis johtolagaid guoras lea buorre leat bázahuslihtit jeavddalaš gaskkaid. Gilbesjávrris muhtun bázahuslihtiid eretváldin lea dolvon luonddu vuoskideapmái.</p>	Lohku 6.4.2		Dievasmahtton pláni.

<p>Luondunriggodatplána okta ulbmil lea ovdiddit ekologalačat bastevaš lustaturismma. Ulbmila duodalaš ollašuhttin gáibida maiddá dan, ahte Meahciráđdehus guoddá ovdasvástádusa johtolagaid bajásdoallin luonddu čorgatvuodas ja bajásdoallá dohkkehahtti bázahusfuolahusfierpmádaga.</p> <p>Kapihttalas 6.4 ášahuvvon turismma ovdideami ulbmilat gáibidit buhtes luonddu ja doaimbi johtolaffierpmádaga. Sámediggi evttohage, ahte kapihttalas linjejuvvošii dárkkilabbot johtolagaid bajásdoallamis ja čorgatvuoda fuolaheamis.</p>	<p>Lohku 6.5.3</p>	<p>Plána sisttisdoallan muorračuohppanárvu lea ovttasbargojoavkku ovdanbukttin. Meahciráđdehus ii dahkan ovdanbukttima čuohppanárvu, muhto baicce čájehii sierra molssaevttuid váikkuhusaideasetguin. Ovttasbargojoavkkus sohppojuvvon ráddjehusain čuohppanrehkenastimat livče dahkan vejolažžan stuorát bistevaš muorračuohppanárvvu.</p> <p>Dievasmahtto plánii</p> <p>Dievasmahtton plánii.</p>	<p>li rievdadus plánii.</p>
<p>Kapihttalas 6.5.3 Vuovdedikšun ja muorračuohppamat jahkásas muorračuohppanulbmilin ášahuvvo 15 000 m3. Sámediggi evttoha čuohppanulbmila unnideami 110 000 kubihkki. Sámedikki ovdasteaddjit ovttasbargojoavkkus leat ovdanbukttán duon čuohppanulbmila ovttasbargojoavkku čoahtkimiin ja ovdanbukttima leat maiddá guotthán. Čuohppanulbmil galgá leat maiddá čadni nu, ahte jahkásas čuohppanulbmil ii manno badjel ja ollašuhttin giedahallo Meahciráđdehusa čanasjoavkku ovttasbarggus Sámedikkiin ja sámiid ruovttuguvvulu bálgosiiguin. Čuohppanulbmila unnideapmi lea ákkastallanihkkai maiddá nu, ahte odda guovllut leat sirdášan eret vuovdedoalu anus bálgosiiguin dahkkon soahpamušaiiguin. Sámediggi evttoha plána dárkuma dán oasil. Čuohppanulbmila unnideapmi dorjjošii Meahciráđdehusa servodatlaš geatnegahttimiid ollašuvvama sihke vuovddiid lotnolas- ja lustageavaheami.</p>	<p>Lohku 6.5.3</p>	<p>Dievasmahtto plánii</p> <p>čuoovvovaččat: "Nuorra vuovddiid dikšun ovdiduovvo ja vesáiddikšun lasihuvvo."</p>	<p>Dievasmahtton plánii.</p>
<p>Sámediggi evttoha, ahte vuovdedikšuma guoski ulbmiliin deattuuvvošedje ja ášahuvvošedje ulbmilin vesáiddikšuma buorideapmi ja ovdideapmi. Suorranaddi vesát hehttejit bohccuid guodoheami guovllus ja hidasmahttet ekonomijavuovddi šaddama. Vesáiddikšun doarju Meahciráđdehusa servodatlaš geatnegahttimiid ollašuvvama ja buktá mieldáis maiddá guovloekonomalaš váikkuhusaid.</p> <p>Logus 6.6 Láven ja giđodatgávpi lea linjejuvvon, ahte "Sámiid ruovttuguvvulus Meahciráđdehusa lávendoaimmas fuolahuvvo das, ahte sámiid kultuvrain bargama eavttut dorrvastuvvojit. Daid guovllunge sáhtá stáhta eanaguovvluid lávet huksema várás, jus dasa lea dárbu gielddaid oktasas ovdáneami ja finodateallima dárbbuid dorrvasteami geažii riskerekahtá sámiid ovdduid." Sámediggi cealká, ahte linjen gáibida dárkkisteami. Sámediggi atná earenaažin, ahte Meahciráđdehus fuolaha ja gohčá lávemis Meahciráđdehusa servodatlaš geatnegahttimiid ollašuvvama. Eanageavaahan- ja huksenlaga mielde lávemis vástida gieldda, mii sáhtá álggahit lávema težas álggahis dahje eanaoamasteaddji bivdimma vuodui.</p> <p>Sámediggi anášii buortin, jus dán oktavuodas earuhuvvošedje dat lávvafádnut, mat vuodduvvet Meahciráđdehusa álgagii ja dat lávvafádnut, mat leat vuolgán gieldda álggahis ja čuozihit eanaguovvui, mii lea stáhta hálddáseami vuolde. Linjema ollašuttin gáibida ovttasbarggu Sámedikkiin ja sámekultuvrii čuoziheaddji váikkuhusaid giedahallama lávvevttuhusaid ja -hápmissiid addi Meahciráđdehusa cealkamušain, virgeoapmahašráddáallamiin ja láva dohkkehanmeanndeamis.</p>	<p>Lohku 6.6</p>	<p>Dievasmahtto plána</p> <p>čuoovvovaččat: "Jus fal álggahuvvo Meahciráđdehusa doaimmas, gullo Sámediggi."</p>	<p>Lasihuvvon plánii.</p>

<p>Kapittalis daddjo viidiseappot, ahte "Eatnama vuovdimis ja láigoheamis Meahciráđdehus háliida dáhkidit stáhta eatnamiid oktilásvuoda. Dan bokte dorrvastuvvojtt boazodoaluin ja luonduealáhusaiguin bargan, turisisma doaimanveajolašvuodát ja luondu mánggahámavuoda seailun."</p> <p>Sámediggi cealká, ahte eanaguovvluid luobaheapmi sáhtttá dáhpáhuvvat Meahciráđdehusa iežas mearrádasu vuodui dušše dan ja Laatumaa-ovttadaga hálddašeapmái gulli guovlluin. Luondobálvalus-ovttadahkii gulli guovvluid buotta ássi gáibidivččii riikkabeiviid mearrádasu. Ulbmil galgasašii dárkkistuvvot dán oasil.</p> <p>Dasa lassin ulbmila galgasašii dárkut čuovvovaččat: Laatumaa hálddašan eatnama vuovdimis ja láigoheamis Meahciráđdehus háliida dorrvastit stáhta eatnamiid oktilásvuoda. Dan bokte dorrvastuvvojtt sámekultuvrrain, boazodoaluin ja luonduealáhusaiguin bargan, turisisma doaimanveajolašvuodát ja luondu mánggahámavuoda seailun. Eana láigoheamis ja vuovdimis addo ovdasadjit oasttiide, geaid guovvluide plánejuvvon doaimmat dorjot Meahciráđdehusa servodatlaš geatnegahttimiid ollušuvvama. Viiddes eanaguovvluid ja lávraguovvluid olggobeale guovvluid láigoheamis ja vuovdimis gullo Sámediggi ja ág. bálggus.</p>	<p>Lohku 6.6</p>	<p>Dievasmahtton oassái plánii.</p>	
<p>Kapittalis 6.6.1 Oppalaš- ja sajádatlávvaguovvlut daddjo, ahte "Gillbesjávri ja Anára oppalašlávain sajádatlávama várás merkejuvvon Meahciráđdehusa guovvlut, mat leat valimšáhtallama vuodide, sirdojuvvojtt fitnodatdoaimmaid balánsii ja eará vuovdedoallegeavahusa dahje fitnodatdoaimama olggobeale guovvlut almmolaš hálddašus bargaguid balánsii. Gillbesjávris huksema várás merkejuvvon Čoalmmevári guovvlut sirdojuvvojtt luondobálvalusain fitnodatdoaimmaid ja huksema olggobeallai báhcci guovvlut (Sáná biras ja duohkeguovvlut jed.) fitnodatdoaimmain luondobálvalusaid."</p> <p>Sámediggi guottiha ovdanbuktima sirdit Sáná biras ja eará vuovdedoallo- ja fitnodatdoaimama olggobeale guovvlut luondobálvalusaid balánsii. Eanaopmodaga sirdin Laatumaa-ovttadaga háldui luondobálvalusain gáibida ráđđádallamiid Sámedikkiin ja birasministeriijin. Eanaguovvluid luobaheapmi giddodatovvodoalksumii fitnodatdoaimmaid balánsii luondobálvalusaid balánsas ii leat dohkkahahtti, go stáhtaráđdi čielggada aiddo ILO 169-soahpamuša ratifisereneavttuid. Sámediggi evttoha ovdanbuktima eretváldima, go áššis ii sáhte linjet luonduriggodatplánas.</p>	<p>Lohku 6.6.1</p>	<p>Sirdimat vástidit Meahciráđdehusa doaimmaid čuovvu logihka eanaguovvluid balánsaordnemiiin.</p> <p>li rievdadus plánii.</p>	
<p>6.6.2 Lávraguovvluid olggobeale guovvlut oasil linjejuvvo, ahte "Oppalaš- ja sajádatlávraguovvluid olggobeale sáhtttá spiehkastatdáhpáhusain vuovdit ja láigohit eatnama dagaheahhtta mearkkašahtti hehttehusa boazodollui ja eará luonduealáhusaid."</p> <p>Sámediggi evttoha linjema rievdadeami čuovvovaččat: Oppalaš- ja sajádatlávaid olggobeale sáhtttá spiehkastatdáhpáhusain vuovdit ja láigohit eatnama fitnodatdoaimmaid balánsas dagaheahhtta veháza stuorát hehttehusa sámekultuvrii,</p>	<p>Lohku 6.6.2</p>	<p>Plánas čuvvujuvvo lánkašaheapmái čállon tearbma. Boazodoalloláhka 848/1990: "Dán guovvlus leahkki eatnama ii oaččo geavahit dán lánhka, ahte das šaddá mearkkašahtti hehttehus boazodollui."</p> <p>li rievdadus plánii.</p>	

boazodollui, luonddu mánggahámatvuhtii ja eará luondduealáhusaide.	Kapihtalis 6.8 lea linjjuvvon ovttasbargu ja vuorrováikkuhus. Sámediggi evttoha, ahte luonduriggodatplána linjemiidda váikkuheaddji ovttasbargovuogit sirdosédje govvidanláhkai njuolga luonduriggodatplána linjemiid oktavuhtii lohku 6 čielgasvuoda dihte.	Lohku 6.8	Logus 6.8. lea čeahkkáigeassu ovttasbargus sierra doaimmiid oasil.	li rievdadus plánii.
boazodollui, luonddu mánggahámatvuhtii ja eará luondduealáhusaide.	<p>Sámediggi kommentere maidáid čuovosa 6, masa leat čohkken álbmotjearahallama bohtosiid ja Meahciráđdehusa vástagat máhcahahkii.</p> <p>Meahciráđdehusa addin máhcahagas daddjo, ahte Meahciráđdehus lea addán cealkaga ILO-soahpamuša ratifisereneastagiid eretváldimis. Vuogitvuodaministeriija čálhandoaimmahagas dákkár cealkámuš ii goittoige gávdno. Sámediggi bivdá Meahciráđdehusa doaimmahit Sámediggiá cealkámuša, man dat lea addán áššis. Kommentii "Sápmelaččaid ii galgga bidjat sierrasajáđahkii" Meahciráđdehus lea vástidan čuovosis čuovvovaččat:</p> <p><i>"Gullá plánii. Guovlluvuodasá plánas geavahit oassálastin plánema, mas sierra geavahanvuogit fárus mearrádusdahkamis. Geahččaluvo rabas vuorrováikkuhussii čamasjavkkuiquin ja olbmuiquin."</i> Sámediggi ii ane vástádusa áššälázán ja šálloša, jus Meahciráđdehus ii ásat plánas sámiiid sierrasajáđahkii. Vuodđolága mielde (731/1999) 17 § 3 momeantta mielde sápmelaččain eamiálbmogin lea vuogitvuotta bajásdoallat ja ovdáidit iežaset giela ja kultuvrra. Lága § 22 mielde almmolaš váldi dahege dán dáhpáhusas Meahciráđdehus galgá sihkarastit vuodđovuogitvuodáid ollašuvvama, masa gullet sámiiid gielalaš ja kultuvrralaš vuogitvuodát.</p> <p>Meahciráđdehus lága (1378/2004) 4 § mielde Meahciráđdehus galgá váldit vuhtii iežas doaimmas biologalaš mánggahámatvuoda sihke sáme kultuvrrain bargama eavttuid. Ovtaveardásá lága (21/2004) § 7 mielde dáinna lágain eai estojuvvo dákkár earenoamáš doaimbajjut, maid ulbmilin lea duodalaš ovtaveardásávuoda ollašuttin 6 § 1 momeanttas dákkuhuvvon vealaheamis čuovvu heihhtehusaid eastadeapmái dahje geahpudeapmái (positiivvalaš sierrameannudeapmi).</p> <p>Positiivvalaš sierrameannudeapmi galgá leat rivttesgaskavuđot figganláhkái leahkki ulbmila geaži. Meahciráđdehusas lea láhkaasahusaš geatnegahtin dorvvastit sáme kultuvrrain bargama eavttuid ja ášahit sáme kultuvrra luonduriggodatplánas sierrasajáđahkii láhkaasahusa dihte.</p>	Lohku 6.8	Logus 6.8. lea čeahkkáigeassu ovttasbargus sierra doaimmiid oasil.	li rievdadus plánii.
boazodollui, luonddu mánggahámatvuhtii ja eará luondduealáhusaide.	<p>Meahciráđdehus lea addán cealkaga ILO-soahpamuša ratifisereneastagiid eretváldimis. Vuogitvuodaministeriija čálhandoaimmahagas dákkár cealkámuš ii goittoige gávdno. Sámediggi bivdá Meahciráđdehusa doaimmahit Sámediggiá cealkámuša, man dat lea addán áššis. Kommentii "Sápmelaččaid ii galgga bidjat sierrasajáđahkii" Meahciráđdehus lea vástidan čuovosis čuovvovaččat:</p> <p><i>"Gullá plánii. Guovlluvuodasá plánas geavahit oassálastin plánema, mas sierra geavahanvuogit fárus mearrádusdahkamis. Geahččaluvo rabas vuorrováikkuhussii čamasjavkkuiquin ja olbmuiquin."</i> Sámediggi ii ane vástádusa áššälázán ja šálloša, jus Meahciráđdehus ii ásat plánas sámiiid sierrasajáđahkii. Vuodđolága mielde (731/1999) 17 § 3 momeantta mielde sápmelaččain eamiálbmogin lea vuogitvuotta bajásdoallat ja ovdáidit iežaset giela ja kultuvrra. Lága § 22 mielde almmolaš váldi dahege dán dáhpáhusas Meahciráđdehus galgá sihkarastit vuodđovuogitvuodáid ollašuvvama, masa gullet sámiiid gielalaš ja kultuvrralaš vuogitvuodát.</p> <p>Meahciráđdehus lága (1378/2004) 4 § mielde Meahciráđdehus galgá váldit vuhtii iežas doaimmas biologalaš mánggahámatvuoda sihke sáme kultuvrrain bargama eavttuid. Ovtaveardásá lága (21/2004) § 7 mielde dáinna lágain eai estojuvvo dákkár earenoamáš doaimbajjut, maid ulbmilin lea duodalaš ovtaveardásávuoda ollašuttin 6 § 1 momeanttas dákkuhuvvon vealaheamis čuovvu heihhtehusaid eastadeapmái dahje geahpudeapmái (positiivvalaš sierrameannudeapmi).</p> <p>Positiivvalaš sierrameannudeapmi galgá leat rivttesgaskavuđot figganláhkái leahkki ulbmila geaži. Meahciráđdehusas lea láhkaasahusaš geatnegahtin dorvvastit sáme kultuvrrain bargama eavttuid ja ášahit sáme kultuvrra luonduriggodatplánas sierrasajáđahkii láhkaasahusa dihte.</p>	Čuovvus 6	Logus 6.8. lea čeahkkáigeassu ovttasbargus sierra doaimmiid oasil.	Rievdaduvvon plánii.
boazodollui, luonddu mánggahámatvuhtii ja eará luondduealáhusaide.	Plánas celkojuvvo, ahte Sámedikki vuhtiváldámuš laktojuvvo plánii cealkámušjorrosa manja čuovusin 5 "Sámediggi ja Luonduriggodatplána". Čuovvosa bajjičála guodđá vehá eahepečielgasin makkár Sámedikki vuhtiváldámuš lea dákkuhus váldit luonduriggodatplána čuovusin ja mii lea čuovvosa dákkuhus ja oktavuotta plánii. Sámediggi sávva, ahte ášši dákkálmuvvo ovdamearkka dihte Sámediggielága § 9 čuovvu ráddádallamiid oktavuodas.			Plánii čuovusin 5. lasihuvvon muittuhančála Sámediggielága 9 § čuovvu ráddádallamis.

OVTTASBARGOJOAVKKU OVDANBUKTIMAT

Davvi-Sámi luondduriggodatplána lahtut ovdanbukte čoahkkimiid áigge ja iežaset oppalašmáhchagain dehálažžan atnin fáttáid dahje áššiid, mat giedahallojuvvošedje boahhtevuodas plánenproseassa olggobealde. Mánngaid ovdanbuktimiid sáhtta atnit ávkin ee. dikšun- ja geavahanplánaid ráhkadeamis, virgeopmahaččaid ovttasbargus dahje luondduriggodatplánema ovdánahttimis.

Meahcásteapmi

Meahcásteaddjit eai čuovo iežaset geatnegasvuoda váldit oktavuoda boazoisidii meahcástanlohpeavttuid mielde. Čuolbma lea vuohttimis earenoamážit Beazet-Deanu guovllus. Ealuid biedganeapmi dagaha vahágiid boazodollui.

Geavu guovllu meahcásteamis báikkálaččat sávvet, ahte beatnagiid ii oččoši atnit guovllus. Oba Geavu luonddumeahci eai hálit meahcástanguovlun, dušše Geavojávrrí davábeale guovllu.

Guolásteapmi

Guolásteami lohpevuogádaga odastettiin priváhtadáluid ja stáhta guolástuskapasitehta sáhtášii ovttaštit lohpeamiid guorahallamis. Oktasaš kapasitehtas vuvdojuvvon lustaguolástanlobiid boaduin oasi sáhtášii stivret priváhtadáluide.

Gielddaolbmuid guolástanlobiide laktáseaddji ordnedemiid galggašii seailuhit Meahciráddehusa doaibman.

Boazodoallu

Boazoguohtumiid oasil miellagiddevaš diehtu livččii lahppoguohtumiid (lahpu gávdnosa sihke čuohppamiid vuodul) sihke jeagelguohtumiid mearri ja ovdáneapmi. Jeagelguohtumiid oasil fuopmášahtti leat ee. goaivuniešvuodat, vuvddiid ahkeráhkadus ja jeahkála mearri sierra ovdánanluohkám.

Stuorraspiriid meari galggašii ráddjet spirevahágiid ovddalgihtii eastadeamis.

Málbmaohcama oktavuodas sávvet, ahte bálgosiidda leat áiggil oktavuodas johtima ja bovremiid soahpama dihte.

Boazoáiddiid guoski soahpamušaid dagadettiin Meahciráddehus galggašii geatnegahttit áiddi huksejeadji buorebut go dál burgit boares áiddiid ja geasehit eret boares áideávdnasiid meahcis.

Verráhiidda galggašii ráhkadit standárdda. Boazoáiddi ráhkadeaddji ovddasvástádussan galggašii leat verráha (áideuvssa tmd.) ráhkadeapmi johtinsálahagaide, johtolagaide ja geainnuide standárdda mielde.

Meahcejohtalus

Geavahusas eret biddjon geasseáigásaš meahcejohtalusgeinnodagat (njealjejuvllatmádidjat) galggašedje čujuhuvvot meahcis šilhtaiguin.

Vilda gielkávuojaseapmi ja turisttaid fievrredeapmi (ng. mañisvuodjinlobi boastutgeavaheapmi) báikkálačča fárus leat čuolbman Giehtaruohttas. Safáridoaiman ii dagat čuolmmaid.

Luondduriggodatplánen

Sosiála ja kultuvrralaš mihttáriid galggašii geavahit dahje ovddidit plánema čuovvulahttimii ja molssaeavttuid árvvoštallamii.

Eará doaibmiid buvttadan dieđuid (ee. dutkamuš, turisma, boazodoallu) galggašii atnit ávkin eanet Meahciráddehusa iežas dieđuin čoggojuvvon mihttáriid lassin LRP:a čuovvulahttimis ja plánema vuolggadiehtun.

Duovddaguovlluid fuopmášupmi galggašii leat okta plánema vuolggasadji (gč. eanagoddelávat).

DOAHPAGAT

Akwé: Kon -ráva

Eamiálbmogiid árbevirolaš dieđu guoski biodiversitehtasoahpamuša 8j artihkkalii laktáseaddji eaktodáhtolaš rávaaddin. Suomas Akwé: Kon –rávvagat leat dárkkuhuvvon geava-hanláhkai sámiid ruovttuguovllus dakkár fidnuid ja plánaid kultur-, biras- ja sosiála váikkuhusaid árvvoštallamis, mat sáhttet váikkuhit sáme kultuvrii, -ealáhusaide ja kulturárbaí.

Biodiversitehtasoahpamuš

Biologalaš máŋggabealatvuoda guoski ON oppalašsoahpamuš (The United Nations Convention on Biological Diversity CBD) (SopS 78/1992), man ulbmilin lea eatnama ekosystemaid, ealli- ja šaddošlájaid sihke daid árbedahkkiid máŋggabealatvuoda suodjaleapmi, luondduriggodagaid bistevaš geavahus sihke luonddu genarájuid geavahusas oažžun ávkkiid vuoigalaš juohku.

Ovdánanluohkká

Vuovddi muoraid ovdánanmuttu govvideaddji luohkká, čadamihtut leat rattidásis (1,3 m) mihtiduvvon árvvut:

- *Rabas* ođastusviidodat: viidodagat, main ođastusdoaimbajut dahje vesáluvvan leat ain gaskan.

- *Vesát*: muoraid gaskačadamihttu lea vuollel 7 cm.

- *Nuorra šaddadanvuovddit*: muoraid gaskačadamihttu lea unnimustá 7 cm ja uhcit go 17 cm.

- *Rávásmuvvan šaddadanvuovddit*: muoraid gaskačadamihttu lea unnimustá 17 cm iige vuovdi leat velá olahan ođastusgiksama. Jus vuovdi ii johtináiggis boađe olahit 17 cm gaskačadamihttu, rávásmuvvan šaddadanvuovdin klassifiserejuvvojit vuovddit, maid gaskaahki lea badjel % johtináiggis. Johtináiggis vuovdi olaha ođastusgiksama.

- *Sierraráhkaduslaš vuovddit*: Muoraid dáfus sierraahkásaš, molsašuddiráhkaduslaš vuovddit leat dábálaččat ravdadiliin suodjevuovdeguovllus, alla guovlluin dahje daid lahkosis.

- *Ođastusgiksana vuovddit*: muoraid gaskaagi dahje gaskačadamihttu mielde ođastusgiksama olahan vuovddit.

- *Ođastusmuttus leahkki vuovddit*: lunddolaš ođasmahttimat leat dahkkon, muhto ođasmuvvan ii leat vel sihkarastojuvvon.

Vuovdedoalloguovlu

Vuovdedoalu boadusguovllu hálddus leahkki guovllut, mat juohkásit vuovdedoalu anus leahkki guovlluide, ráddjejuvvon geavahusa guovlluide ja doaimama olggobeale guovlluide.

Natura 2000 -fierpmádat

Oktílaš eurohpálaš ekologalaš fierpmádat. Natura 2000 –fierpmádahkii gullet servoša dehálažžan atnin guovllut (ng. SCI-guovllut) sihke loddedirektiivva (79/409/ETY) čuovvu earenoamáš suodjalanguovllut (ng. SPA-guovllut). Natura 2000 -fierpmádahkii gulli guovlluid suodjaleapmi ollašuhtto luonddusuodjalanlága, meahccelága, olgolihkadanlága, eanaávnnašlága, guoikkaid-suodjalanlága, birassuodjalanlága, guolástanlága, meahccejohtaluslága, čáhcejohtaluslága, eanageavahus- ja huksenlága sihke meahccelága čuovvu meannudemiin.

PEFC

Riikkaidgaskasaš PEFC-sertifiserenvuogádat, man mielde Meahciráddehusa vuovddit leat sertifiserejuvnon. Buot Meahciráddehusa ekonomijjavuovddit gullet PEFC-sertifiserema birii.

Váldoeanageavahanluohkká

Meahciráddehusa hálddus leahkki vuvddiid luohkkájuohku váldogeavahandárkkuhusa vuodul eanageavahanluohkáide. Luohkkájuohkuprinsihpaid sáhtta buohtastahttit guovlovárremiidda ja lávenmearrádusaide, mat leat anus lávemis.

Váldojoavku

Eanavuodu klassifiseren: vuovdeeana, guorbaeana, joavdelas eana, geaidnu, bealdu, jna.

Vuovdeeana: Eana, mas muoraid jahkásaš gaskamearálaš šaddu lea badjel $m^3/há$.

Guorbaeana: Dábálaččat juovva- dahje jeaggevuđoš eana, mas muoraid jahkásaš gaskamearálaš šaddu báhcá vuollel $1 m^3/há$, muhto lea unnimustá $0,1 m^3/há$.

Joavdelas eana: Eana, mii lea lunddolaččat muoraheapme ja muorraboaduskapasitehta báhcá vuollel $0,1 m^3/há$ jahkái.

Suodjalanprográmma

Luonddusuodjalanláhkkii vuodđuvuvi Suoma luonddusuodjalanfierbmi ovdánahttojuvvo riikkadási suodjalanplánaiguin ja –prográmmaiguin. Prográmmaide leat válljen dihto luondotiippaid divrasamos ja eanemus ovdasteaddji čuožahagaid nu viidát go vejolaš. Stáhtaráđđi lea čatnasan prográmmaid ollašuttimii iežas dahkan prinsihppamearrádusaiguin, mat stivrejit virgeoapmahašdoaimama.

Seastinmuorra

Muorračuohppanguvlui bissovaččat ceaggut guđđojuvnon muorat dahje muorrajovkkut, maiguin geahččalit ovddidit luonddu mánggahámatvuoda.

VMI

Riikka vuvddiid inventeren (VMI) lea Meahcidutkanlágádusa ollašuttin vuvddiid ja vuovderiggodagaid čuovvunvuogádat, mii buvttada dieđu guovlluguovdasaš ja oba Suoma vuovderájuin, eanageavahusas sihke vuvddiid oamastangaskavuodain, dearvvašvuodadilis, mánggabealatvuodas ja čitnarájuin.

YSA-guovlu

Priváhta luonddusuodjalanguovllut (YSA) ráhkaduvvojit eanaoamasteaddji ohcamuša vuodul birasguovddáža mearrádusain gielddaid, servošiid ja priváhta olbmuid eatnamiidda.

Árabut almmustuvvan Meahciráđđehusa vuovdedoalu publikašuvnnat

- Nro 1 Rissanen Kalervo 1996. Vesiensuojelu kunnostusojituksen ja maanmuokkaustöiden yhteydessä 1995 – Länsi-Suomen ja Kainuun alueissa tehdyn selvityksen loppuraportti. 26 s.
- Nro 2 Hokajärvi Taisto 1996. Sallan metsävaurioiden tervehdyttämislannoitusko. 27 s.
- Nro 3 Hallman Erkki, Hokkanen Marja, Juntunen Heikki, Korhonen Kirsi-Marja, Raivio Suvi, Savela Outi, Siitonen Paula, Tolonen Arto & Vainio Matti 1996. Alue-ekologinen suunnittelu. 59 s.
- Nro 4 Keto-Tokoi Petri, Korhonen Ilkka, Paavonen Ahti, Seppänen Jussi & Vesterinen Pekka 1996. Kurun alue-ekologinen suunnitelma. 49 s.
- Nro 5 Kukko Timo 1996. Luonnonvarojen seuranta kestävän metsätalouden kuvaajana. 187 s.
- Nro 6 Loikkanen Teppo 1997. Kainuun metsäkysely 1996. 46 s.
- Nro 7 Karvonen Lauri, Huusko Mauri, Itkonen Pertti & Prokkola Antti 1997. Aalistunturin alue-ekologinen suunnitelma. Suunnittelun periaatteet Metsähallituksen Länsi-Lapin alueella. 95 s.
- Nro 8 Hiltunen Veikko, Kytövuori Tapio, Siira Jorma, Jorri Eeva-Liisa, Leskinen Aarne, Leskinen Jarmo, Meriruoko Ari, Santala Eija, Tolonen Arto & Tolonen Jyrki 1997. Kainuun alueen luonnonvarasuunnitelma. 76 s. + karttaliite.
- Nro 9 Korkalo Markku, Pouta Tapio, Valle Paulus, Kokkonen Pekka, Korpivuoma Jukka, Itkonen Pertti & Ollila Tuomo 1997. Peurakairan alue-ekologinen suunnitelma. 91 s.
- Nro 10 Hokajärvi Taisto (toim.) 1997. Metsänhoito-ohjeet. 58 s.
- Nro 11 Pykäläinen Jouni 1997. Päätösanalyysimenetelmä Metsähallituksen alueelliseen luonnonvarasuunnitteluun. 33 s.
- Nro 12 Heinonen Petri, Hallila Heikki, Koivurinne Jorma, Oikarinen Aimo, Saarikoski Pekka, Salmi Oiva, Soinne Hanna & Tanninen Timo 1997. Länsi-Suomen alueen luonnonvarasuunnitelma. 111 s. + kartta.
- Nro 13 Rissanen Kalervo, Hirvonen Reijo, Mahosenaho Juhani & Ollila Heikki 1997. Pyhännän alue-ekologinen suunnitelma. 71 s.
- Nro 14 Hokajärvi Taisto (toim.) 1998. Erikoispuulajien kasvatus. 25 s.
- Nro 15 Koponen Matti, Sapattinen Auvo, Toivanen Alpo & Timonen Kalervo 1998. Ylä-Keyrityn alue-ekologinen suunnitelma. 64 s.

- Nro 16 Kinnunen Ossi, Kokkonen Sakari, Kokkoniemi Tuomo, Korpivuoma Jukka, Murtoniemi Sakari, Sandström Olli & Soinne Hanna 1998. Itä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. 161 s. + liitekartta.
- Nro 17 Heinonen Petri 1998. Metsähallituksen alueellinen luonnonvarasuunnittelu. Prosessikuvaus. 42 s.
- Nro 18 Pitkänen Eija, Eisto Kaija, Toivanen Alpo, Kammonen Arto & Mustonen Seppo 1998. Valtimon alue-ekologinen suunnitelma. 66 s.
- Nro 19 Näpänkangas Jouni, Meriruoko Ari, Tolonen Arto, Vainio Matti, Jäntti Risto, Juntunen Heikki & Herttuainen Erkki 1998. Vuokin alue-ekologinen suunnitelma. 78 s.
- Nro 20 Helle Pekka, Lindén Harto, Aarnio Martti & Timonen Kalervo 1999. Metso ja Metsien käsittely. Tietoa käytännön metsätaloudelle. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos ja Metsähallitus. 25 s.
- Nro 21 Luhta Vesa 1999. Inarin havumetsävyöhyke, luonnonolot ja käyttö. 121 s.
- Nro 22 Sandström Olli, Vaara Ilkka, Kamula Pasi, Karvonen Lauri, Keränen Matti, Kokkonen Sakari, Murtoniemi Sakari, Partanen Tapani, Salmi Juha, Tormilainen Mikko & Vaara Marja 1999. Länsi-Lapin luonnonvarasuunnitelma, 220 s. + 2 liitekarttaa.
- Nro 23 Rissanen Kalervo 1999. Luonnonhoidon seuranta Metsähallituksessa 1994–1998. 43 s.
- Nro 24 Hokajärvi Taisto & Rissanen Kalervo 1999. Varttuneiden taimikoiden tila 1996 ja 1998. 30 s.
- Nro 25 Soikkeli Paavo 1999. Metsurityön ja metsäpalkkauksen kehittäminen. 40 s.
- Nro 26 Parikka Matti, Karila Hannu, Railo Airi, Pieniniemi Seija, Salmi Juha, Hytönen Mika, Joensuu Olavi & Rajasärkkä Ari 1999. Pohjanmaan luonnonvarasuunnitelma. 123 s. + liitekartta.
- Nro 27 Eskelinen Terhi 2000. Männy luontainen uudistaminen Länsi-Lapissa. 55 s.
- Nro 28 Högnäs Tore 2000. Kohti kumppanuutta metsäalan konetyö- ja kuljetusurakoinnissa. Vaihdamtastannusteoriaan perustuva tarkastelu. 143 s.
- Nro 29 Pitkänen Eija, Eisto Kaija, Toivanen Alpo, Kammonen Arto & Mustonen Seppo 2000. Landscape Ecological Plan for State-owned Forests in Valtimo. 50 p. and 3 maps.
- Nro 30 Stolt Elina (toim.) 2000. Ympäristö ja tutkimus Ylä-Lapissa 1990-luvulla. 182 s.
- Nro 31 Siitonen Paula, Tanskanen Antti & Lehtinen Antti 2000. Metsien monimuotoisuuden arviointi. Osa 3. Pisteytys- ja optimointijärjestelmä MoniWin ja MoniOpti. Metsähallitus. 123 s.
- Nro 32 Siitonen Paula, Tanskanen Antti & Lehtinen Antti 2000. Lahopuun määrä ja laatu Ilomantsin Koitajoella. 44 s.

- Nro 33 Laitinen Juha, Kemppe Eero, Pitkänen Eija, Herranen Riitta, Ikonen Matti, Lipponen Helga, Pirinen Tapani, Salmi Juha, Sundman Rainer, Tikkanen Veijo, Tuhkalainen Kyösti, Turunen Satu & Väisänen Jarmo 2000. Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelma 91 s + liitekartta.
- Nro 34 Hannelius Simo 2000. Metsähallituksen metsätalakaupat 1998. Myyjän muotokuva, kauppahintojen ja tilan hankinnan kannattavuuden arviointia. 57 s.
- Nro 35 Heikkuri Pertti, Stolt Elina & Seipäjärvi Mauri 2000. Ivalon alue-ekologinen suunnitelma. 53 s + 13 liitekarttaa.
- Nro 36 Karvonen Lauri 2000. Guidelines for Landscape Ecological Planning. 47 s.
- Nro 37 Högnäs Tore 2000. Towards Supplier Partnerships in Timber Harvesting and Transportation. 45 p.
- Nro 38 Sandström Olli, Vaara Ilkka, Heikkuri Pertti, Jokinen Mikko, Kokkonen Tuomo, Liimatainen Jari, Loikkanen Teppo, Mela Matti, Osmonen Olli, Salmi Juha, Seppänen Markku, Siekinen Ari, Sihvo Juha, Tolonen Jyrki, Tuohisaari Olavi, Tynys Tapio, Vaara Marja & Veijola Pertti 2000. Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38. 246 s. + 2 liitekarttaa.
- Nro 39 Tore Högnäs 2001. A Comparison of Timber Haulage in Great Britain and Finland. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 39. 31 p.
- Nro 40 Karvonen Lauri, Eisto Kaija, Korhonen Kirsi-Marja & Minkkinen Ismo 2001. Alue-ekologinen suunnittelu Metsähallituksessa. Yhteenvetoraportti vuosilta 1996–2000. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 40. 128 s.
- Nro 41 Wallenius Pauli 2001. Osallistava strateginen suunnittelu julkisten luonnonvarojen hoidossa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 41. 346 s.
- Nro 42 Niemelä Juhani 2002. Männyn luontainen uudistaminen Savukoskella. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 42. 41 s.
- Nro 43 Erkkilä Jorma & Kurkela Marjo 2002. Metsähallituksen metsätalouden talous- ja työllisyysvaikutukset Ylä-Lapissa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 43. 33 s.
- Nro 44 Joensuu Jussi & Rissanen Kalervo 2002. Vanhojen uudisojitusten aiheuttamat vesistövaikutukset. Selvitys Metsähallituksen vuosina 1979–1980 ja 1989–1990 toteuttamista uudisojituksista. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 44. 76 s.
- Nro 45 Mattila Saija, Hallman Erkki, Hokajärvi Taisto, Leinonen Kari & Puttonen Pasi 2002. Koneellisten ensiharvennusten metsänhoidollinen tila. Kesän 2000 maastoinventoinnin tulokset. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 45. 58 s.
- Nro 46 Pitkänen Eija 2003. Hanketason osallistava suunnittelu Metsähallituksessa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 46. 51 s.
- Nro 47 Asunta Anju, Hiltunen Veikko & Väisänen Merja 2004. Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelu. Suunnitteluohje. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 47. 72 s.

- Nro 48 Hannelius Simo, Koskinen Pasi & Lahtinen Lasse 2004. Metsähallituksen mesätilakaupat vuonna 2000. Metsäomaisuus kiinteistöarvioinnin kohteena. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 48. 66 s.
- Nro 49 Etula Henna 2004. Metsien virkistysarvon määrittäminen Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelussa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 49. 58 s.
- Nro 50 Hiltunen Veikko, Väisänen Merja 2004. Kainuun alueen luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2002 - 2011. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 50. 81 s.
- Nro 51 Suikka Tuomas 2004. Metsätyön kehittämisen vaikutukset metsureiden työhön ja työssä viihtymiseen. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 51. 66 s.
- Nro 52 Korhonen Tarja, Leskinen Margit, Räisänen Heli, Väisänen Merja 2004. Kainuun metsäkysely 2003. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 52. 47 s.
- Nro 53 Huuskonen Saija, Hynynen Jari ja Ojansuu Risto 2004. Ensiharvennuksen toteutuksen vaikutus metsikön tuotokseen ja tuottoon. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 53. 58 s.
- Nro 54 Heinonen Petri, Kuokkanen Panu 2005. Talousmetsien luonnonhoitoprojekti - Loppuraportti. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 54. 53 s.
- Nro 55 Karvonen Lauri 2005. Alue-ekologisen tarkastelun perusteet. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 55. 68 s.
- Nro 56 Rantanen Tiia (toim.) 2006. Länsi-Suomen alueen luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2004-2013. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 56. 87 s.
- Nro 57 Sihvo Juha, Gröndahl Kimmo, Stolt Elina, Tuovinen Tarja, Salmi Juha 2006. Ylä-Lapin alueen luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2006–2010. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 57. 175 s.
- Nro 58 Hiltunen Veikko, Paalamo Päivi, Rautiainen Matti, Vaara Ilkka 2006. Itä- ja Länsi-Lapin alueen luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2006–2015. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 58 . 107 s. ja 112 s.
- Nro 59 Kari Louhisalmi, Maarit Kaukonen, Hannu Lehtonen, Matti Parikka, Juhani Karjalainen, Jorma Siira, Mika Kemppainen, Matti Keränen, Päivi Virnes 2007. Pohjanmaan luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2007–2016. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 59. 116 s.
- Nro 60 Juha S Salmi, Ari Holappa, Ari Meriruoko, Markku Tervonen, Iris Tolonen 2008. Kainuun alueen luonnonvarasuunnitelman välitarkastus 2008–2011. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 60. 39 s.
- Nro 61 Esko Maukonen, Sirpa Nykänen, Juha Laitinen, Seppo Manninen, Juha Huttunen, Arto Kammonen, Jukka Leskinen, Juha S Salmi, Jari Jämsä 2008. Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelma 2008–2017 Metsähallituksen Metsätalouden julkaisuja 61. 145 s.

- Nro 62 Niklas Björkqvist, Panu Kuokkanen, Antti Maukonen, Jani Viisanen 2009. Länsi-Suomen alueen luonnonvarasuunnitelman välitarkastus 2009–2013, Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 62. 76 s.
- Nro 63 Ari Holappa, Kerttu Härkönen, Ismo Yli-tuomi, Ilkka Immonen, Kari Sarajärvi, Heikki Väyrynen 2010. Jumalissärkän-Hoikansärkän hoito- ja käyttösuunnitelma 2010–2019, Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 63. 43 s.
- Nro 64 Korhonen Kirsi-Marja, Karjalainen Juhani, Stolt Elina, Sarajärvi Pertti, Karvonen Lauri, Kantia Jari, Siitonen Paula 2011. Länsi-Lapin luonnonvarasuunnitelman välitarkastus 2010–2015. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 64. 93 s.
- Nro 65 Korhonen Kirsi-Marja, Karjalainen Juhani, Stolt Elina, Sarajärvi Pertti, Karvonen Lauri, Kantia Jari, Siitonen Paula 2011. Itä-Lapin luonnonvarasuunnitelman välitarkastus 2010–2015. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 65. 78 s.
- Nro 66 Kontiokari Heidi, Lehtonen Hannu, Louhisalmi Kari, Kaukonen Maarit, Turunen Teija, Siira Jorma, Taskila Jari, Moilanen Eero 2011. Pohjanmaan luonnonvarasuunnitelman välitarkastus 2011–2016. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 66. 74 s.
- Nro 67 Päivinen Jussi, Björkqvist Niklas, Karvonen Lauri, Kaukonen Maarit, Korhonen Kirsi-Marja, Kuokkanen Panu, Lehtonen Hannu, Tolonen Arto 2011. Metsähallituksen metsätalouden ympäristöopas. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 67. 215 s.
- Nro 68 (PDF) Tolonen Jyrki, Korhonen Kirsi-Marja, Tilja Hannu, Keränen Matti, Siipola Matti, Heikkonen Annakaisa, Mikkonen Irja, Stolt Elina, Heikkuri Pertti, Tynys Saara, Tynys Tapio, Katajamaa Jarmo, Perttunen Pasi, Salmi Juha, Määttä Jyrki, Tuovinen Tarja 2013. Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, Kausi 2012–2021. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 67, 233 s.
- Nro 69 (PDF) Heikkonen Annakaisa 2014. Paikkatietojärjestelmä osallistamisen tukena Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelussa Lapissa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 69. 98 s.
- Nro 70 Heikkonen Annakaisa 2014. Ylimuonion valtionmaiden käyttösuunnitelma. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 70. 58 s.

Luonddu- riggodatplána

Davvi-Sámi guovllu luonddu-riggodatplána jagiide 2012–2021 lea Meahciráđđehusa eatnamiid, vuvddiid ja čáziid geavaheami ja dikšuma almmolašplána. Das leat meroštallan earret eará eanageavaheami čovdosiid sihke doaimma mihtideami ja háltti. Plána lea vuodđun doaimma plánemii ovttaskas áššiid bokte.

METSÄHALLITUS

ISSN 1239-1670

ISBN (PDF) 978-952-295-140-3